This is a digital copy of a book that was preserved for generations on library shelves before it was carefully scanned by Google as part of a project to make the world's books discoverable online.

It has survived long enough for the copyright to expire and the book to enter the public domain. A public domain book is one that was never subject to copyright or whose legal copyright term has expired. Whether a book is in the public domain may vary country to country. Public domain books are our gateways to the past, representing a wealth of history, culture and knowledge that's often difficult to discover.

Marks, notations and other marginalia present in the original volume will appear in this file - a reminder of this book's long journey from the publisher to a library and finally to you.

Usage guidelines

Google is proud to partner with libraries to digitize public domain materials and make them widely accessible. Public domain books belong to the public and we are merely their custodians. Nevertheless, this work is expensive, so in order to keep providing this resource, we have taken steps to prevent abuse by commercial parties, including placing technical restrictions on automated querying.

We also ask that you:

+ *Make non-commercial use of the files* We designed Google Book Search for use by individuals, and we request that you use these files for personal, non-commercial purposes.
+ *Refrain from automated querying* Do not send automated queries of any sort to Google's system: If you are conducting research on machine translation, optical character recognition or other areas where access to a large amount of text is helpful, please contact us. We encourage the use of public domain materials for these purposes and may be able to help.
+ *Maintain attribution* The Google "watermark" you see on each file is essential for informing people about this project and helping them find additional materials through Google Book Search. Please do not remove it.
+ *Keep it legal* Whatever your use, remember that you are responsible for ensuring that what you are doing is legal. Do not assume that just because we believe a book is in the public domain for users in the United States, that the work is also in the public domain for users in other countries. Whether a book is still in copyright varies from country to country, and we can't offer guidance on whether any specific use of any specific book is allowed. Please do not assume that a book's appearance in Google Book Search means it can be used in any manner anywhere in the world. Copyright infringement liability can be quite severe.

About Google Book Search

Google's mission is to organize the world's information and to make it universally accessible and useful. Google Book Search helps readers discover the world's books while helping authors and publishers reach new audiences. You can search through the full text of this book on the web at http://books.google.com/

ML 1VZE

Digitized by Google

Mus 193.9

THE MUSIC LIBRARY
OF THE
HARVARD COLLEGE
LIBRARY

Digitized by Google

Date Due

OCT 30 1960
NOV 8 1965
DEC 10 1965
JAN 1 1976 NCF

23233
PRINTED IN U.S.A.

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

MUSIKEN

VED

CHRISTIAN DEN FJERDES HOF.

ET BIDRAG TIL DANSK MUSIKHISTORIE

AF

ANGUL HAMMERICH.

KJØBENHAVN.
FORLAGT AF WILHELM HANSEN.
1892.

Digitized by Google

Mus 193.9

Denne Afhandling er af Fakultetet antagen til at forsvares offentlig for den filosofiske Doktorgrad.

Kjøbenhavn, d. 13de April 1892.

Thor Sundby,
f. T. det filosofiske Fakultets Dekanus.

HARVARD UNIVERSITY

FEB 4 1960

EDA KUHN LOEB MUSIC LIBRARY

Kjøbenhavn. — Bianco Lunos Kgl. Hof-Bogtrykkeri (F. Dreyer).

Digitized by Google

Forord.

Med Titlen paa det foreliggende Arbejde har jeg været lidt i Tvivl. Musiken ved Christian IV' Hof danner ganske vist Hovedstoffet, men foruden dette er der tillige medtaget andet, som i det hele kunde belyse Musikens Tilstand her i Landet paa denne Konges Tid. Titlen er derfor noget snævrere end Indholdet, men det vil forhaabentlig tilgives mig, at jeg for at undgaa en altfor meget lovende Titel har holdt mig til den nærmest liggende.

Ved Udarbejdelsen ere utrykte Kilder væsentligt benyttede. Hovedkilderne ere Rentemester-Regnskaberne (RR) og de dermed sideløbende Registre over maanedlige Kostpenge (Kp. Reg.) (Rigsarkivet). De findes, med en enkelt mindre Afbrydelse, hele Perioden igjennem, omfattende omtrent samme Regnskabsaar (1. Maj—1. Maj) og supplerende hinanden. Af og til kan der fremkomme mindre Uoverensstemmelser imellem dem; i saa Fald er i Almindelighed Angivelsen i Kostpenge-Registret fulgt.

Desuden er Rigsarkivets rige Samling af Protokoller, Breve og andre Dokumenter fra denne Tid benyttet ved Materialsamlingen. For den store Venlighed og Hjælp, der under dette Arbejde er ydet mig af Rigsarkivets Embedsmænd, aflægger jeg hermed min bedste Tak.

Frederiksberg d. 19. Februar 1892.

Forf.

Digitized by Google

Digitized by Google

Indhold.

		Side.
I.	**Under Formynderregeringen.** 1588—96. De tre Afdelinger af Musiketaten. — Lave Lønninger. — Tidens Musikformer. Sangerkorpsets Overvægt. — Instrumentisterne, Trompeterkorpset. — Kapelmester. — Sangerdrengene og deres Skolemester. — Kroningsfestlighederne	1.
II.	**Første Udvikling. Udenlandsk Indvandring.** 1596—1603. Lønningsforbedring. — Nye Instrumenter. — Forøgelse af Kapellet. Instrumentister. — Udlændinge. — John Dowland. — Trompeterne. — Kantoriet. — Rømninger. — Tog til Udlandet. — Hertug Hans' Brudefærd til Rusland. — Oversøiske Togter .	15.
III.	**National Udvikling. Kalmarkrigen.** Uddannelse af Lærlinge. — Unge Talenter udenlands. — De første danske Musikere. — Berømte Udlændinge. — En dansk Madrigalsamling. — En Samling Dansemelodier fra 1607. — Kalmarkrigen. — Dronningens Jordefærd	32.
IV.	**Kulminationsperioden.** Ny Opblomstring. — Kapelmester og Vicekapelmester. — Kapellets Størrelse 1618. — Sammenligning med Udlandet. — «Musikantstolen». — Pesten 1619. — Danske Musikværker. — Hans Brachrogges Madrigaletter 1619. — Mogens Pedersøns Pratum spirituale 1620. — Anders Arrebos Psalmer 1623. — Islandske Graduale 1623. — Nye Uddannelsesrejser. — Nye Instrumentister. — Willum Brade. — Flere Englændere. — Mogens Pedersøn. — Hans Nielsen (Fonteio). — Orgelbygning. — Klokkespil	50.
V.	**Overgangsaar.** 1625—1634. Krigen 1625—29. — Melchior Schild. — Indskrænkninger. — Søren Tvilling. — Niels Nielsøn Stirm. — Kongens Sangere befordres til Præsteembeder. — Willum Dop. — Hans Brachrogge. — Udvidelser. — Melchior Borchgrevinck	79.

Digitized by Google

Side.

VI. Bryllupsfestlighederne 1634.
Forberedelser. — Udvidelser. — Uniform. — John Price. — Heinrich Schütz. — Musiken ved Festlighederne. — Balletten. — To Skuespil med Musik. — «Stile Oratorio». — «Chorus». — Soloer og Ensembler. — En Fremmeds Iagttagelser . . . . 101.

VII. De sidste gode Tider.
Heinrich Schütz afgaar. — Alexander Leverentz. — «Musikalske Autores». — Gregorio Chelli. — Nye italienske Sangere. — Nye Instrumentister. — Heinrich Schütz anden Gang Kapelmester. — H. Schütz dedicerer Værker til Prinserne Christian og Frederik. — En Musik-Bog fra 1639 . . . . 122.

VIII. Den svenske Krig. Kapellets sidste Aar.
Afskedigelser. — Nye Ansættelser. — Agostino Fontana Kapelmester. — Jacob Ørn. — Daniel Zellner. — Jørgen Rasch. — Michael Cracowit. — Georg Fr. Hoyoul. — Michael Ulich. — Erhard Stärcke . . . . 133.

IX. Musikliteratur. Lærde Folk.
Corvinus: Heptachordum danicum. — Johs. Kraft og Stephanius den ældre. — En Elementarlærebog. — Johannes Meursius. — Forskjellige Lærde. — Den lærde Skole. — Universitetet. — Latinskolen i Kjøbenhavn. — Davidsdegne. — Holmens Degne . . 143.

X. Taarnblæsere. Instrumentmagere. Sociale Momenter.
Taarnblæserne. — Stadsmusikanter. — Instrumenter. — Instrumentmagere. — Klaverfabrikanter. — Sociale Momenter. — Trompeterkorpset. — Instrumentister og Sangere. — Et Bespisningsreglement. — Sangerdrengene . . . . 153.

XI. Christian IV.
Kongens Musikinteresse. — Christian IV som Mæcen. — Alessandro Orologio. — Nic. Zangius. — Orazio Vecchi. — Antonius Mors. — Michael Prætorius. — Musikundervisning ved Hove. — Truid Aagesen . . . . 165.

XII. Prins Christians Kapel.
Kapellet i Nykjøbing. — Matthias Weckmann. — Thuras Canticum Canticorum. — Gabriel Voigtländers Vise-Samling. — Et Sanger Regulativ . . . . 178.

Bilag . . . . 187.

Personal-Lister . . . . 201.

Aarlige Udgifter . . . . 224.

Nodebilag . . . . 227.

Register . . . . 249.

Digitized by Google

I. Under Formynderregeringen.

1588—96.

I den danske Musikhistorie — saavidt den hidtil er kjendt — indtager Christian IV's Tidsalder en ejendommelig Plads, paa engang fremskudt og isoleret. Plejen af Tonekunsten tog i denne Periode et ganske mærkeligt Opsving, saa betydeligt, at man uden Overdrivelse tør sige, at Kongen af Danmarks Hof i denne Henseende stod i første Række af Udviklingen eller i hvert Fald blandt de første. I hine Tider var Danmark et kjendt og gjæstmildt Asyl for Tonekunstens Dyrkere og øvede en virksom Tiltrækningskraft ligeoverfor Datidens musikalske Berømtheder, ja det syntes endog som om der under Christian IV's kunstmilde Regering skulde voxe en national Skole af Musikere op herhjemme. Dog — alt dette forsvandt igjen saa temmelig med Christian IV selv. Hvad han begyndte har ingen af hans Efterfølgere fortsat, og om navnlig nogen national Udvikling kan der i de følgende Aarhundreder ikke være Tale, ikke førend vi komme helt ned til vor egen Tid. Christian IV's Tidsalder staar i vor Musikhistorie som en smilende Oase midt i et stort og temmelig ufrugtbart Øde.

Kongens faste Stab af Musikere delte sig i 3 Afdelinger: Trompeterkorpset, Instrumentisterne og Sangerne. Saaledes er Delingen gjennemført i Regnskaberne under Christian IV og saaledes havde den været det tidligere. Det kunde mulig være Tvivl underkastet, om i denne Undersøgelse Trompeterne burde medtages. Men en nærmere Betragtning vil snart vise, at dette Korps, skjøndt det ganske vist stod i

Digitized by Google

fjærnere Forbindelse med den egentlige Kunstmusik, dog alligevel ikke vil kunne udelades. Foruden at det allerede derved vedrører Musiken, at det dannede saa at sige et tonende Symbol for Fyrstevælden, saa deltog Trompeterkorpset ved given Lejlighed i ikke ringe Maal i de større Musikopførelser. Til sine Tider udgjorde det et ikke uvæsentlig Led af Kongens samlede Musiketat, eller om vi tør benytte dette Ord i dets mere moderne Forstand, hans Kapel.

Ved Frederik II's Død var den kgl. Musiketat vel forsynet i Retning af hvad der hørte til det daglige Behov, temmelig tyndt derimod med hvad der gik ud herover. Det vigtigste Korps var dengang Sangernes. «Cantorerne» medvirkede ved Gudstjenesten i Slotskirken, i hvis Liturgi den vokale flerstemmige Figuralmusik efter gammel Stil endnu fuldstændig havde Overtaget og ifølge hele sin Beskaffenhed gjorde Krav paa et i Retning af Antal og Dygtighed vel udrustet Sangerkorps. Dette talte dengang 23 Mand, nemlig 4 paa hver Stemme: Alt (der blev sunget af Mænd med Falset), Tenor og Bas samt 8 Diskantister, Sangerdrenge eller «Kapelknaber», dertil en Kapelmester, fremdeles Sangerdrengenes Læremester og endnu en Person — Hans Massak fra Hessen —, der altid opføres paa Sangerlisterne, men dog vistnok har været Instrumentist-Lærling. — Trompeterkorpset, der jo ligeledes hørte til den daglige Tjeneste, talte 15 Mand, hvoraf de 6 beredne. Derimod fandtes der af Instrumentister kun 9 Mand.

Formynderregeringen forholdt sig temmelig konservativ ligeoverfor Bestanden af denne nedarvede kgl. Musiketat, dog med Tendens til at spare, hvor der spares kunde. Sangerkorpset, Kongens «Kantori», holdes bestandig i fuld Styrke, og der vaages omhyggeligt over, at en ny Mand træder ind, saasnart Afgang sker. Ogsaa Trompeterkorpset bevarer under Formynderregeringen sin Styrke saa nogenlunde, om end ikke fuldkomment, ubeskaaret. Derimod maatte Instrumentisterne finde sig i at se deres Korps, der i Forvejen var ringe nok beslaaet, yderligere indskrænket, indtil kun 6 Mand. Men disse Instrumentister havde man jo heller ikke i den Forstand dagligt Brug for, de dannede en Art Luxus i Datidens Musikforbrug.

Digitized by Google

Selv maalte med Forholdene dengang vare Lønningerne smaa. Hver af Sangerne havde kun 58 Daler om Aaret, nemlig 10 Daler fast og 4 Daler maanedlig i Kostpenge, et saa ringe Beløb, at man ikke kan tænke sig andet, end at det at være kgl. Sanger dengang har været en Bibeskæftigelse. For de 8 Sangerdrenges Underhold hos Kapelmesteren (i Begyndelsen af denne Periode Arnold de Fines Enke) betaltes 32 Daler om Maaneden.

For Trompeterne var Lønnen noget højere: 30 Daler aarligt, hvortil kom de maanedlige Kostpenge, der var 5 Daler 1 Ort for de uberedne, 10 Daler for de beredne, ialt henholdsvis 93 eller 150 Daler aarligt. Medens Lønnen for de to andre Korps' Medlemmer, baade Sangerne og navnlig Instrumentisterne, efterhaanden som Tiden gik meget forandrede sig med en stadig Tendens til Stigning og til Forskjel mellem de enkelte, er der det ejendommelige ved Trompeternes Lønningsforhold, at de ere meget ensartede. Der gjøres ikke Forskjel paa de enkelte Medlemmer, alle faa samme Løn eftersom de ere beredne eller uberedne. Og selve Lønningen stiger kun lidet i Tidens Løb. Fra Aar 1600 bliver den aarlige Løn forhøjet med 10 Dl., senere forhøjes ligeledes Kostpengene lidt, saa at omtrent fra denne Tid Lønningssatserne blive ialt henholdsvis 109 og 184 Daler aarligt. Højere komme Lønningerne for Trompeterne ikke hele Christian IV-Perioden ud.

Bedst lønnede vare Instrumentisterne, hvoraf der imidlertid jo kun var faa. De oppebare det første Aar efter Tronskiftet hver 135 Daler aarligt, iberegnet Kostpenge, foruden en Hofklædning, men Formynderregeringen fandt dette for højt og fik deres Løn nedsat til 100 Daler aarligt[1]). De fleste af de daværende Instrumentister have formentlig været unge Mennesker, der ikke kunde gjøre store Forlangender til Løn og Underhold. De havde tidligere været «Geseller» hos Frederik II's Kapelmester Bonaventura Borchgrevinck, nemlig Joh. Kortenberg, Albr. Höismann, Johan Skrydtzmeier, Tønnis Deterdingk samt Melchior Borchgrevinck, formentlig en Søn af Kapel-

[1]) I det følgende vil sædvanligvis Lønningen for Kortheds Skyld ligesom her blive angivet med sit samlede Beløb, sammenlagt af den aarlige Gage og de maanedlige Kostpenge.

Digitized by Google

mesteren. Dertil kom Simon Deter og Valentin Skvin (Basun) samt som Hoforganist Andreas Thide, der som den fornemste oppebar en lidt højere Lønning, 112 Daler aarligt.

Saa beskeden var Begyndelsen i Chr. IV's mindreaarige Dage. Hovedkorpset var Sangerne, «Kantoriet» eller i snævrere Forstand «Kapellet», saaledes som det i Overensstemmelse med almindelig Talebrug kaldtes paa Grund af sin nære Forbindelse med Kirken. Kapellet var jo endnu dengang en væsentlig gejstlig Institution — Navnene paa Sangerne skrives i de første Aar altid i deres latiniserede Form — og baade derved og ved sin nærmere Sammensætning vidt forskjelligt fra hvad vi nu forstaa ved dette Begreb. Ogsaa ved deres Tjeneste udenfor Kirken, naar en saadan kunde forefalde, ved Taflet eller til Tidkort ved Hove ellers, kom Sangerne, eller rettere disse forenede til et Korps, ifølge hele Musikens daværende Karakter til at spille Hovedrollen. Vi befinde os paa dette Tidspunkt endnu i Polyfoniens egentlige Tidsalder, i de sidste Aar af Palestrinas Levetid. Endnu havde den kunstfulde Stil, der fra Nederlandene var omplantet i italiensk Jordbund og her havde udfoldet sig i hele sin Pragt, fuldstændig Overtaget, ja havde end ikke nogen egentlig Medbejler. «Melodien» i vor Forstand, Grundlaget for vor moderne homofone Stil, var endnu ikke opfundet i Kunstmusiken, og Folkevisen blev der kun undtagelsesvis tilstedet Adgang i saa fornemt Kompagni som et kongeligt, højlærd Kantori. Der herskede udelukkende den mangestemmige, i sin Stemmeføring kunstfuldt flettede Vokalstil, saaledes som vi kjende den fra Tidens store Hovedrepræsentanter, Orlando Lasso, G. Gabrieli og Palestrina samt saa mange andre, Luca Marenzio, Orazio Vecchi o. a. I Kirken var det Motetten, der blev dyrket, tillige Messen med den latinske Messetext — som jo overhovedet Gudstjenesten dengang endnu havde bevaret en Mængde Led fra den katholske Liturgi —, udenfor Kirken, ved Taflet eller hvor Lejligheden ellers faldt, var det Madrigalen, der med sine fixt slyngede Stemmegange og kjælent kurrende Elskovsord tryllede Sindene. Saa godt som overalt, hvor Kunstmusiken traadte frem, raadede Vokalsatsen, den polyfone Musiks egentlige, dens oprindelige og naturlige Organ. Instrumentalmusiken derimod laa endnu i Svøbet. Højt regnet har den sine allerførste

Digitized by Google

Barneaar i den Periode, vi behandle. Hvor det instrumentale Led ikke optræder ligefrem rent vokalt, det vil sige benyttes som simpel Forstærkning af de paagjældende Vokalstemmer — hvad der var det hyppigste —, benyttes det i hvert Fald paa samme Maade som det vokale. Som man skrev for Sangstemmerne, saaledes skrev man i det væsentlige for Instrumenterne, Polyfonien herskede allevegne. Dukker en sjælden Gang en Samling Instrumentalstykker frem, i Almindelighed en Samling Dansemelodier, Galliarder, Paduaner, Bransler o. lign., saa ere de i hele Stilen ganske lig en Madrigal for Sangstemmer. Her spilles, hist synges, det er hele Forskjellen. En særlig Instrumentalstil er derfor noget, der paa hin Tid endnu ligger i Gudernes Skjød.

Hvad de i Begyndelsen kun spredtvis, senere hyppigt forekommende Instrumentister ved Hoffet derfor have havt som særlig Opgave, er ikke saa ganske lige at sige. Selv med Tidens Yndlingsinstrumenter, Luth'en og Viola da Gambaen, kan det have været vanskelig nok at naa til noget højt kunstnerisk Resultat. Thi Stilen i Literaturen manglede. Hyppigst og bedst ere de vel optraadte enten som Soloinstrumenter eller forenede i smaa Korps som en Art Kammermusik. Dertil kom Forbindelsen af alle til et Slags Orkester ved højtidelige Lejligheder til Forstærkning af Vokalkoret. Henad Slutningen af vor Periode forandrer dog dette Billede sig en Del, alt eftersom Instrumentalmusiken tager større og større Tilløb til Udfrielse fra de vokale Ledebaand.

Hvor der i det følgende for Nemheds Skyld og fordi det falder vort Talebrug naturligt bruges Benævnelsen «Kapel» for Chr. IV's Musiketat, maa dette imidlertid forstaas cum grano salis. Om noget med det moderne Begreb af dette Ord beslægtet, specielt med et Orkester, har dette Chr. IV's Kapel intet at gjøre. Hovedelementet var, som nævnt, i Begyndelsen overvejende Sangerkorpset. At efterhaanden Instrumentisterne vinde en bestandig voxende Indflydelse og større og større Selvstændighed, er et interessant Træk, en Illustration til Udviklingsgangen i det hele, ogsaa udenfor vort Land. Men det forandrer alligevel ikke noget i de to Korps' indbyrdes Stilling i den første Del af vor Periode.

At Instrumentistkorpset saaledes i Begyndelsen var svagt besat, behøver ikke at tyde paa nogen særlig Ligegyldighed fra For-

Digitized by Google

mynderregeringens Side. Det hænger sammen med Musikens almindelige Fysiognomi, og desuden medførte de mere enkle Forhold ved Hoffet under Kongens Mindreaarighed, at der ikke blev gjort specielle Udgifter. Forholdene i Kjøbenhavn svarede saa nogenlunde til dem i en anden By, som paa dette Omraade stod den danske Hovedstad nær i Udvikling og som under Frederik II havde forsynet det danske Hof med Spillemænd[1]), nemlig Lübeck. Paa denne Tid (c. 1595) udgjorde de Lübeck'ske «Rathsinstrumentister» 9 Mand, nemlig 4 «mit dem grossen Spiel» (Basuner og «Zinker»), 2 Luthenister, 1 Violin, 1 Piber og 1 Tromme. De havde samme beskedne Lønning som i Kjøbenhavn, eller endnu beskednere (fra 8 til 50 ℛ aarlig), hvortil dog kom rigelige Sportelindkomster som Stadsmusikanter[2]), hvad de danske ikke kjendte noget til.

Trompeterkorpsets Stilling var, som før sagt, noget for sig. Paa den ene Side fungerede det som et synligt Udtryk for Kongens Magt og Myndighed, Trompeterne forrettede Tjeneste som Herolder og Kurerer, ledsagede Kongen paa Rejser og gjorde Krigstjeneste. Paa den anden Side stode de ogsaa Musiken nær og havde i hvert Fald den Bestilling ved forskjellige Signaler og Fanfarer at give Processioner, Indtog og andre højtidsfulde Begivenheder en ydre Glans, at blæse til Taffels o. lign. I Bestallingerne for Trompeterne ved det kursachsiske Hof, der var forbundet med det danske ved Slægtskab og Venskab, hedder det, at Vedkommende tillige skal lade sig anvende til Musica. Det var alsidige Folk, disse Trompetere, over hvis Værdighed der tillige holdtes ved den Bestemmelse, at de med deres Instrumenter kun maatte bruges i deres Herres Tjeneste, aldrig sammen med farende Musikanter[3]). Et Privilegium (1623) fra Kurfyrsten af Sachsen, der fungerede som en Art Øvrighed over alle Trompetere i Kejserens Lande, skjelner mellem «gelernte» Trompetere og andre. En saadan «gelernt» var i Besiddelse af forskjellige Laugshemmeligheder i Kunstens Teknik, visse kunstfærdige Stød, som han maatte

[1]) G. L. Baden Hist. Afhandl. I, 348.
[2]) C. Stiehl «Instrumentalmusik in Lübeck» 16 og 19.
[3]) C. Stiehl a. S. 6. — Fürstenau Gesch. d. Theaters I, 197 ff.

Digitized by Google

vogte over som en Helligdom og ikke lære andre end Laugets Medlemmer. Mich. Prætorius', for al Instrumentkundskab fra hin Tid uvurderlige Skrift, «Syntagma musicum» [1]) giver os Oplysning om de forskjellige Arter af Trompeter, der benyttedes, hvoraf det fremgaar, at der ogsaa paa dette Felt har været en om end kun rudimentær flerstemmig Musik. Han nævner 6 Arter: 1) Clarin, Diskanten, der fører Melodien eller vel snarere pryder den med Figurationer, saakaldet Diminuering, 2) Quinta eller Principal, Hovedinstrumentet, melodiførende, 3) Alt-Bas, der blæser med i Tertser og Kvarter, sjældnere i Kvinter. Til disse tre «musikalske» Arter kommer tre andre, der hver kun blæse een Tone, henholdsvis g, c, og C som en liggende Basstemme (ligesom i Savoyardernes «Lirer»), nemlig 4) Volgan eller «Faulstimme», 5) Grob og 6) Fladder-Grob. Dertil kommer, som altid forudsat i dette Korps, Paukerne eller Hærpaukerne. At Trompeterne have været benyttede ogsaa i Kunstmusik fremgaar ligeledes af Prætorius' Angivelser. Et Steds (i sin «Polyhymnia») har han, dog ikke uden Betænkning, anvendt dem endog i Kirken, men anbefaler at opstille dem i behørig Afstand at de ikke overdøve Sangerne.

Vi besidde endnu et Par haandskrevne Nodebøger, der efter alt at dømme indeholde Øvelser for Trompet og tillader os et interessant Indblik i Datidens Teknik (Kgl. Bibl. Gl. kgl. Saml. 4° 1874—75). Tonematerialet omfatter i Almindelighed Treklangens Toner (f. Ex. c-e-g-c), undertiden tillige den lille Septim og enkelte andre Toner. Den første af disse Bøger bærer Aarstallet 1598, det danske Rigsvaaben, Bogstaverne C. K. Z. D. (Christian König zu Dänemark) samt tilkjendegiver sig tilhørende Hendrich Lübeck, en af de kgl. Trompetere, vi i det følgende ofte træffe paa. Den indeholder hovedsagelig Øvelser, «Etuder» for Trompet, 202 i Tallet, og det er karakteristisk at se, hvorledes de ovennævnte faa Toner varieres i denne Mangfoldighed. Den anden Bog bærer intet Aarstal og som Kjendingsmærke kun Bogstaverne M. T., der mulig dog kan henføres til en anden af Chr. IV's kjendte Trompetere, Magnus Thomsen. I hvert Fald er der overvejende Sandsynlighed for, at Nodebogen stammer fra denne Pe-

[1]) III, 169—172.

Digitized by Google

riode. Den indeholder hovedsagelig saakaldte «Sonnada'er» — 281 i Tallet —, Stykker, hvormed der er blæst til Taffels eller hvorefter Dansen er gaaet[1]).

De tre Korps i Kongens Musiketat dannede altsaa hvert for sig en Helhed, hvert med sin Opgave, Sangerne væsentligt i Kirken, Instrumentisterne ved Taflet og festlige Lejligheder, Trompeterne lidt overalt. I Forening, som et samlet Korps, optraadte de formentlig kun sjældnere, naar en eller anden stor Højtidelighed, Fyrstebesøg, Gjæstebud, Bryllup o. lign., krævede en usædvanlig Udfoldelse af Glans og Pragt. Det vil dog i det følgende vise sig, at Grænselinierne indenfor hvert Korps' Virkefelt ikke lidt forskyde sig i Tidens Løb. Chr. IV's Regeringsperiode falder jo netop i en for Musikens Udvikling vigtig Overgangstid med Gjennembrudet fra den gamle, væsentlig kirkelig bestemte, Stil til den ny, væsentlig verdslig bestemte. Det følger heraf, at Tyngdepunktet mere og mere flyttede sig fra Sangerkorpset til Instrumentistkorpset, medens Sangerkorpset efterhaanden, dog først i de senere Aar, tabte sit oprindelig Fysiognomi, med Tendens til fra Korsang at gaa over til Solosang.

Under Formynderregeringen er der paa vort Omraade ikke meget at lægge Mærke til. Hovedbegivenheden var Ansættelsen af en Kapelmester i Aaret 1590. I de mellemliggende Aar siden Bonaventura Borchgrevincks Afgang (1587) havde man hjulpet sig uden denne Kapellets (det vil her sige nærmest Sangerkorets) Fører. Bas-Sangeren Jens Stirm kvitterede paa denne Tid for Sangernes Løn og har da formentlig været deres Formand, mulig ogsaa dirigeret dem[2]). Efter den almindelige økonomiske Aand, der beherskede Regeringen, maa man da antage, at det har knebet haardt for en Dirigent, siden den omsider antog en særlig Kapelmester

[1]) Prætorius a. S.

[2]) At den første Bassanger overtager denne Værdighed, hvor der ikke findes nogen speciel Dirigent, er gjennemgaaende almindeligt i Kirkekor, og finder f. Ex. endnu Sted i Pavens Kapel i Rom.

Digitized by Google

for dyre Penge. Han fandtes i Gregorius Trehou, der 1/3 1590 ansattes med en Lønning af ialt 416 Daler foruden to Hofklædninger om Aaret, 32 Daler maanedlig for Underhold af otte Sangerdrenge og desuden, hedder det, betaler Kongen de Partes, der i Musica gjøres fornøden. Efter Navnet at dømme er Trehou formentlig en Nederlænder[1]), forøvrigt ubekjendt. Mulig har han været en Mand noget tilaars da han kom herop, sidst fra Tyskland. Thi allerede fra Anno 1568 findes der af ham en Komposition i en Samling Motetter, udgivet af Pietro Joanelli i Venedig: «Novi atque Catholici Musici» etc. (IV Pag. 377), og at han maa have været i Besiddelse af Anseelse som Komponist, fremgaar af det udsøgte Selskab, hvori han befinder sig i denne Samling, sammen med Folk som Andr. Gabrieli, Josquin des Pres, Orlando Lasso, St. Mahu o. a. Baade Titlen paa denne Samling og dens nærmere udtrykkelig angivne Bestemmelse, at bruges ved den katholske Gudstjeneste[2]), tyder hen paa, at Trehou maaske har været Katholik af Troesbekjendelse. Dette maa ikke undre. Hverken dengang eller endnu langt senere toges det i den protestantiske Kirke saa særdeles nøje med at dens «Cantorer» hørte til Katholicismen, naar de iøvrigt forvaltede deres Embede godt. Fortjent har Gregor Trehou gjort sig som Banebryder eller en af Banebryderne for en vigtig Reform i Datidens Tonesystem, nemlig Tilføjelsen af den syvende Tone «si» til Hexakordens øvrige sex Toner ut, re, mi, fa, sol, la, hvorved det middelalderlige, upraktiske Hexakordsystem efterhaanden kom til at vige Pladsen for vort nu brugelige Oktavsystem. Flere gamle Forf. tillægge Trehou Æren herfor, i det mindste for Danmarks Vedkommende[3]).

1) Se ogsaa Corvinus' Heptachordum Danicum, Prolegomena Bl. e 4, hvor han kaldes «Batavus».

2) Det hedder i Titlen om Motetterne: «quæ in sacris catholicorum templis communia vocare solent».

3) Corvinus Heptachordum a. S. — Gerber Neues Lexikon IV'383, der henviser til Brunnet S. 32. Almindeligvis tilkjendes der dog andre Paterniteten til denne Opfindelse, fornemlig Nederlænderen Hubert Walraent eller Professor i Løwen Erycius Puteanus. Den sidste havde forskjellige baade literære og Slægtskabsforbindelser i Danmark. Se Kirkeh. Saml. 3 R. III, 246. Danske Saml. 2 R. VI, 254.

Digitized by Google

Sangerdrengene bleve, som før nævnt, anbragte i Kost hos Kapelmesteren, der foruden de maanedlige Kostpenge for dem oppebar henved 100 Daler om Aaret til «Sko, Papir, Balber-Penninge samt ellers anden Nødtørft og Behov». Foruden den Undervisning i de forskjellige Musik-Fag, de erholdt hos Kapelmesteren, blev der ogsaa sørget for deres øvrige Humaniora ved Ansættelsen af en særlig Skolemester for dem, Pædagogus puerorum. Overhovedet har det ikke været daarligt at blive optaget som Sangerdreng. Kom en saadan ikke videre paa Musikens Løbebane ved, efter at Stemmen var gaaet i Overgang, at uddanne sig til Instrumentistkorpset, saa sørgede Kongen for hans videre Skoleuddannelse, i Almindelighed paa Sorø Akademi. Kapellets Skolemester-Plads lønnedes med 60 Daler aarligt og besattes oftest med en Sanger af Profession. Thi blandt dem fandtes der mange studerede Folk.

Havde Formynderregeringen hidtil sparet, saa blev med et Slag al Sparsommelighed kastet overbord ved Kroningshøjtidelighederne. Hvor det gjaldt at træde frem med en Pragt, som kunde imponere de mange fremmede Gesandtskaber og være et Udtryk for Danmarks politiske Magtstilling, var Musikens Hjælp selvskreven. Allerede af denne Grund var det naturligt, at Musiketaten blev stærkt udvidet. Men i den Maade og i det Omfang, hvori dette skete, kunne vi tydelig spore, at dette Anliggende i det hele laa den unge Konges Hjerte nær, saa han knap kunde faa nok deraf.

Det vil af det foregaaende fremgaa, at det navnlig var Instrumentistkorpset, der hidtil havde staaet tilbage. Det tør vel derfor antages som et Resultat af den unge Prins' Interesse for Musik naar der allerede et Aarstid førend Kroningen, i Slutningen af 1595, blev antaget 5 nye Instrumentister, og noget senere endnu en til, vel alle af fremmed Herkomst, Jacob Amen, Benedict Greebe, Adam Pickerow (Pickeradt), Georg Boroffsky, Salomon Schantzenbach og Albrecht Lorenz, efter Navnene formentlig af Nationalitet Tyskere, Polakker

Digitized by Google

og Englændere. Paa denne Maade var Tallet paa Instrumentister voxet henimod Kroningstiden til 15 fast ansatte Folk, omtrent det dobbelte af tidligere. Sangerkorpset, der i Forvejen var fuldt besat, blev derimod ikke yderligere udvidet, hvorimod Trompeterne, som jo maatte blive af særlig Betydning for de mange Indtog og Optog, bleve betydeligt forøgede, dels ved fast Ansættelse — Tallet voxer til 16 — dels ved ligefrem Indforskrivning fra Tyskland i store Kvantiteter. Foruden 12 Pibere og Trommeslagere indkom af Trompetere ialt 17 Mand, hvoraf 10 fra Dresden, anførte af Ambrosius Günther, andre fra Torgau og Koburg. Trompeternes Ophold her varede kun tre Maaneder, Juni—Septb., og kostede en Hel Hoben Penge, ialt med Salair, Tærepenge og «Belønninger», 722 D. Netop dette i Forbindelse med de store Besværligheder, Rejsen medførte, viser, at man ikke tog det nøje naar det kom an paa at «vare paa ved K. M. Kroning». Hele Korpset blev desuden gjort beredent til Festlighederne.

Ved disse Udvidelser havde den unge Konges Musiketat naaet en for Tidens Forhold meget fyldig Besætning, 15 Instrumentister, 23 Sangere, 23 Trompetere, ialt 61 Mand. Men hertil kom endnu de fremmede «Musikanter» og Trompetere, som de indbudte fyrstelige Herskaber og fremmede Gesandtskaber førte med sig, i hvor stort et Antal fremgaar af en Fureer og Foder-Seddel fra den Tid[1]). Tallet har været mindst 17 «Musikanter» og 31 Trompeter. Lagte til Kongens egne Folk bliver det en samlet Styrke paa 54 Trompeter og 55 Instrumentister og Sangere, ialt mindst 109 Mand. Fra Rentemester-Regnskaberne for disse Aar vil man af de mange forskjellige Beløb, der udbetales Byens næringsdrivende Borgere, hos hvem flere af disse fremmede Folk vare anbragte i Kvarter, faa et livligt Billede af det Røre, der dengang har været i Kjø-

[1]) Se Aug. Erichs Beskriv. af Kroningen, dansk Udg., i Slutningen:

Kurfyrsten af Brandenburgs Musikanter	4	Heste
Administrator af Magdeburgs Trompeter	14	—
Hertugen af Gottorps Trompeter	10	—
Sammes Musikanter	10	—
Hertug Hans d. ældres Trompeter	3	—
Hertugen af Lüneburgs Trompeter	4	—
Sammes Musikanter	3	—

Digitized by Google

benhavn, hvor forøvrigt Fortjenesten for Kvarterværterne har været maadelig nok[1]).

Ikke nok med denne store Styrke i og for sig, den skulde tillige optræde med ydre Pomp, med pragtfulde Klædninger og straalende Instrumenter. At gjøre Blæseinstrumenterne, ikke som sædvanlig af Messing, men af purt Sølv, hørte til de Overdaadigheder, som passede for denne Renaissancetidens Pragtlyst og som man forresten ogsaa kjendte fra tidligere Tid. Specielle Anstrengelser kostede det at faa fat i disse kostbare Instrumenter. Instrumentisten Kortenberg blev tidlig paa Aaret 1596 sendt afsted til Nürnberg for der at indkjøbe 4 Basuner af Sølv til en Pris af ialt 530 Daler. Ved Mønstringen af Rytteriet omtales derhos to Kjedeltrommer (Pauker) af Sølv og 9 Trompeter »af idel Sølv, forgyldte paa Enderne, paa hvilke alle hængte skjønne Silkefenniker og derpaa var malet K. M. Vaaben med Gulv og Sølv og andre dertil hørende Farver« [2]).

For disse mange musikdrivende var der baade under de Fremmedes Indtog, under selve Kroningshøjtideligheden og endelig under alle de afsluttende Festligheder, Inventioner, Mummespil, Ringrending osv. nok at bestille, et broget Billede af Levelyst og larmende Glæde, ret et Festspil i Renaissancens Aand.

Kroningstoget til Frue Kirke blev aabnet af en »Puchenslager«

---

[1]) Til Exempel af RR. $^1/_9$ 96 — $^1/_5$ 97 Fol. 253: Til Kort Perlestikker $30^1/_2$ D. for Herberg og Fortæring til 6 af Hertugen af Gottorps Musikanter i 13 Dage. — Fol. 290 Til Frands Egilsen $29^1/_2$ D. $7^1/_2$ ß for dito til 4 holstenske Tromp. med Drenge og Heste i 10 Dage o. s. fr. — Naar der her og i det følgende benyttes Benævnelsen »Musikanter« er det i Overensstemmelse med Datidens Sprogbrug i Betydningen af baade Instrumentister og Sangere. Tidligere havde det fortrinsvis været Sangerne, der betegnedes ved denne Benævnelse, omvendt hvad der i vor Tid finder Sted, hvor jo fornemlig Instrumentister nævnes med dette Ord (se ogsaa Noten S. 84.)

[2]) Aug. Erich: »Klarlige oc Visse Beskriffuelse om den Stormectige, Høybaarne Førstis oc Herris, Herr Christians den Fierdis etc. Kongelige Kroning», Dansk Udgave af Bened. Dallinus Kbhvn 1598 (kgl. Bibl.) Samme Kilde, en haandskreven tysk Beretning, (kgl. Bibl.) og Slanges Historie ere benyttede i de efterfølgende Meddelelser om Musikens Deltagelse i Kroningsfestlighederne.

Digitized by Google

med ni Trompetere, alle med Sølvinstrumenter og klædte i gule Silke-Atlaskes Trøjer, røde Fløjls Buxer, sorte Kapper og Fløjls Hatte. Senere i Toget kom fremdeles en Paukeslager og 15 Trompetere foran de høje Rigsraader, som bare Rigsklenodierne, og Kongen, efterfulgt af de kgl. og fyrstelige Herskaber. Under den meget omstændelige Kroningsceremoni, der forrettedes af Sjællands Biskop, D. Peder Vinstrup, assisteret af Fyens og af Skaanes Biskop, optraadte Kongens Kantori baade med almindelig Psalmesang og med kunstfuld Figuralsang. Til en Begyndelse blev Hymnen »Veni sancte spiritus« afsunget, derefter kom som Indledning til den egentlige Kroningsakt, Afsyngelsen af Messens to første Afsnit, Kyrie eleison og Gloria in excelsis [1]), senere, under Overrækkelsen af de forskjellige Rigsklenodier, ialt tre Motetter, hvortil Texten var hentet fra Davids 20. og 61. Psalme. Under Lykønskningen legtes paa Orglet og blev afsunget Te deum, og som Afslutning en dansk Psalme »Gud give vor Konning og al Øvrighed Fred«.

Den store Æreport, Kroningstoget passerede paa Hjemvejen paa Amagertorv, var i to Etager optaget af dels Pauker og Trompeter, dels af Kongens Instrumentister og Sangere. Da Kongen red derigjennem blev han kronet af en Engel, der dalede ned over ham i en sindrig Mekanisme, medens »der sloges paa Kjedeltrommer og blæstes stærkelig i Trometer« og »Musicanter sjunge og Instrumentister spille hver om anden«.

Under de følgende Dages Festligheder, Hertug Johan Adolf af Gottorps Bryllup med Kongens Søster, Frøken Augusta, og det store »Mommeri« Dagen derpaa, optraadte tilligemed de fra Hertugen af Brunsvig indforskrevne engelske »Komedianter og Springere« ligeledes »Musikanterne« med Glans, ved sidstnævnte Lejlighed klædte i »persianske Kjortler og persianske Hatte«. Men af

---

[1]) Der findes paa det kgl. Bibl. (Thotts Saml. Fol. 182) en fuldt gjennemkomponeret latinsk Messe (28 Blade) med Aarstallet 1590 samt Chr. IV' og Enkedronning Sophies Initialer og Vaaben. Det er et Haandskrift, udført med tommehøje Noder i en Art Partitur, som man brugte det dengang (og endnu i katholske Kirker), beregnet paa at alle udførende Sangere samtidig se i det under Udførelsen. Messen er komp. for fem Stemmer. Komponisten ubekjendt.

Digitized by Google

mest broget Art var deres Deltagelse i de mange forskjellige Optog eller »Inventioner«, knyttede til den Ringrending, der afholdtes paa Amagertorv og varede to hele Dage. Med samme barnlige Glæde, som Sydboerne i deres Karneval, gik alle disse Fyrster, Prinser, Hertuger og Adelsmænd op i denne Maskerade-Leg, og baade Kongens og de fremmede Instrumentister, Sangere og Trompetere maatte gjøre Tjeneste i de fantastiske Optog, forklædte paa allehaande mærkelige, snart gravitetiske snart pudsige Manerer. Da Fiktionen var den, at det var »Pave Sergius VI«, der havde indbudt til hele Stadsen, optraadte Kongens Musikanter i første Optog som Munke og Eremiter. Derefter kom de magdeburgske Trompetere og Musikanter klædte paa tyrkisk, i blaat og hvidt, de brandenburgske i gult og hvidt »paa et underligt Muster«, de holstenske som «fire polske Spillemænd udi blaa Kjorteler og med smaa røde Hatte. De spillede paa store polske Sækkepiber, gjorte af hel Bukkeskind, og paa en liden Tromme«, senere tre Instrumentister, med Harpe, Luth og Fiol, i den »østerigske Klædeskik«, lange sorte Kjortler med gule Snore. Næste Dag optraadte fire Sangerdrenge som Amoriner med yndelig Sang, klædte i hvide Silke-Jomfruklæder, ligesom i det følgende Optog, Fortunas Vogn, sex Instrumentister i samme Uskyldighedens Klædebon vare anbragte trinvis paa tre Græsbænke over hinanden med Basuner og Zinker[1]) af purt Sølv. I de senere Optog finde vi Instrumentister i »Englers Skikkelse« med forgyldte Vinger, i »Hedensk Klædning« som Fru Venus' Følgesvende, som Chariter legende herligt paa Luth, Harpe og Fiol, som Vildmænd ridende paa smaa Heste i Hjortes Skikkelse, som Havmand og Havfrue: »Manden slog med den ene Haand paa en liden Tromme med en Stikke og pibede derhos udi en Fløjte, hvilken han modulerede med den venstre Haand, som han holdt Trommen med, Havfruen slog paa en Luth«, osv. osv. Tæller man alle sammen i den gamle Beskrivelse faar man foruden Trompeterne og et unævnt Antal af Kongens Musikanter den første Dag mindst 29, den anden Dag mindst 33 optrædende Instrumentister.

Man vil lægge Mærke til, at de ikke optræde samlede, men

[1]) Om disse Instrumenter s. S. 20—21.

Digitized by Google

altid i mindre Korps, fra 3—6 Mand, med hver sin Instrumentklasse, den ene Gang Blæsere for sig, Basuner og Zinker, den anden Gang, Strengeinstrumenter for sig, Luth, Harpe og Fiol. Dette er ganske i Tidens Stil, der intet kjendte til vort »Orkester«, til »Instrumentation« eller lignende. Som tidligere bemærket har det rimeligvis været en eller anden Vokalkomposition, som vedkommende Instrumentister have spillet og uddelt Partierne til efter deres Instrumenters Beskaffenhed. Desværre ere imidlertid ingen Dokumenter herom levnede.

En ringe, beskeden Rest, kun en Trompetfanfare fra et af disse Optog, kan dog maaske udvindes fra den før omtalte haandskrevne Nodebog (Kgl. Bibl. Gl. kgl. Saml. 4⁰ Nr. 1875), der efter al Sandsynlighed maa skrive sig netop fra denne Tid. For Kuriositets Skyld meddele vi et Par Prøver af disse Fanfarer, der ogsaa have Interesse derved at de ere tostemmige, et sjældnere Tilfælde; de kaldes «Melchers Musica» (Melchior Borchgrevinck? eller Trompeteren Melchior Schreiber?):

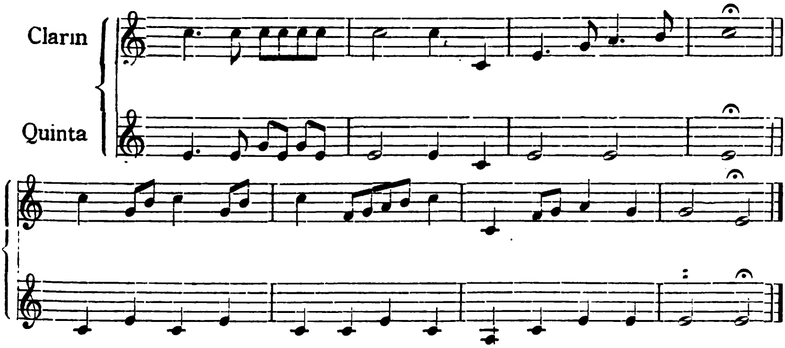

II. Første Udvikling. Udenlandsk Indvandring.

1596—1603.

Efter det store Slag med Kroningshøjtidelighederne og de mange Udgifter skulde man tro, der maatte indtræde en Reaktion.

Digitized by Google

Nogle Indskrænkninger fandt vel Sted, føleligst ved Afgang af fem af de sidst antagne Instrumentister, der altsaa ikke kom til at fungere længe i dansk Tjeneste. Men paa den anden Side holdtes baade Trompeter- og Sangerkorps i fuld Kraft, det første endda suppleret yderligere — det talte endog 3 Paukister — og det varede heller ikke ret længe inden ogsaa Instrumentistkorpset blev forøget igjen, ja endog særlig begunstiget. Har den unge Konge af økonomiske Grunde eller af Hensyn til det dengang brugelige strax ment at burde tage Reb i Sejlene, saa har hans musikalske Natur snart vist sig at være for stærk til at han saaledes kunde vedblive med Sparsommeligheden. Desuden kom der snart nye ydre Foranledninger, hans Bryllup i December 1597 og Dronningens kort derefter stedfundne Kroningsfest.

Det første Tegn paa nye og bedre Tider var nogle Lønningsforbedringer, ganske vist i Omfang endnu ikke mange, men dog altid et Udtryk for, at man begyndte at tillægge Musikydelser noget Værd. Forbedringen kom navnlig Melchior Borchgrevinck tilgode, der allerede tidligere havde faaet et lignende Bevis paa Kongens Gunst og som nu i en ung Alder med sin ny Lønning (fra Julen 1596 196 Dl) naaede frem først i Rækken af alle Instrumentisterne, endog fremfor Hoforganisten Andr. Thide, som iøvrigt ligeledes fik Forbedring ligesom enkelte af Trompeterne og enkelte af Sangerne. Navnlig de sidstes Lønningsforhold havde jo hidtil været elendige. Nu blev der blandt de 12 Hovedsangere gjort et Udvalg af 6, der »tage vare paa dagligen«, og ere forordnede altid at følge Kongen, altsaa danne et Slags Elitekorps. De fik hver ialt 100 Daler (imod før 58) aarlig. Deres Navne ere Lauritz Pedersen og Martin Widemann (Bas), Peder Andersen og Andreas Aagesen (Tenor), Christian Jensen og Wilhelm Egbertsen (Alt).

Ogsaa paa Gagen ses det dog bestandigt, at Instrumentisterne udgjøre en højere Rangklasse end Sangerne, et Forhold, som omtrent holder sig hele Perioden igjennem. Et Udslag heraf er det endvidere, at hine faa leveret en færdig Hofklædning om Aaret, medens Sangerne faa Tøjet in naturali, beregnet for hver til «7½ Al. Engelsk, 7½ Al. Foderdug, 4½ Al. Sardug og 4½ Al. Lærred» (RR. 1597—98 Fol. 694).

Digitized by Google

Dernæst blev Kapellet forsynet med nye Instrumenter. Der kan ikke have været mange i Forvejen eller ogsaa har Trangen til gode Musikinstrumenter gjort sig stærkt gjældende, thi Røret paa dette Felt i Aarene omkring Kroningen er ganske betegnende. Det var en omstændelig Sag dengang at faa fat i saadanne Varer. Særlige Instrumentmagere existerede knap nok herhjemme — vi skulle se, at de dog opstode senere, endog i klækkeligt Antal — og derfor maatte Instrumenterne hentes fra Udlandet, hvad der efter de Tiders paa dette Omraade primitive Handelsforhold vilde sige det samme, som at Kongen expres maatte sende en Mand afsted for at kjøbe dem. Vare Priserne, navnlig i Forhold til nu, end beskedne, saa blev det dog dyrt nok med de ikke faa Rejseudgifter, som løbe paa. Vi vide allerede, at Joh. Kortenberg i Anledning af Kroningen blev skikket til Nürnberg for at kjøbe fire Basuner af Sølv. Samme Aar sendtes Melchior Borchgrevinck ud. Rejsen gjaldt Danzig, som i de Aar var en søgt Stad i musikalske Anliggender, og Opgaven var dels at kjøbe et nyt «Symphoni» (et Klaver), «og andre unævnte Instrumenter», dels at antage tre Sangerdrenge til Kantoriet. Sin Mission maa Borchgrevinck have udført til Tilfredshed, thi det følgende Aar blev han sendt til England, atter for at kjøbe »adskillige Instrumenter«, i Følge med det Gesandtskab (Arrild Hvitfeld og Chr. Barnekow) som skulde bringe Frederik II' Hosebaandorden tilbage til England. Det betegner Borchgrevinck som den solide Mand, han var, naar det ved det endelige Opgjør af disse hans to Sendelser viser sig, at han har forbrugt akkurat det ham bevilgede Beløb, 320 D., eller rettere, har overskredet denne Sum med — 2½ Daler 10 ß.

Endnu nogle Aar efter (1601) drog en anden af Kongens Instrumentister til England, for der at indkjøbe Instrumenter til Beløb af 300 Daler, nemlig Luthenisten John Dowland (Sjæll. Tegn. XIX, 326). Men hermed lader det saa ogsaa til, at denne kostbare Maade at forsyne sig paa er blevet afløst af en mere praktisk Fremgangsmaade. Christian IV var nu blevet saa kjendt som Musikelsker, at hans Folk ikke behøvede at drage Verden om for at faa Instrumenter, men disse kom til ham. En af de sachsiske Trompetere, der blev indforskrevet til Kroningen, mødte her

Digitized by Google

igjen Aaret efter og solgte Kongen 24 Messingtrompeter for 168 Daler. Han har rimeligvis mærket sig, at der har været noget at gjøre i denne Retning heroppe. Og det har rygtet sig videre. Aaret derpaa indfandt der sig en Instrumentist fra Thorn i Preussen, Johannes Amen, med en Samling Instrumenter, hvoraf der blev kjøbt for 100 Daler, medens han desuden fik 40 Daler «som Belønning» for nogle andre, han havde skjænket Kongen. Efter denne Tid hørte den direkte Import af Instrumenter fra Udlandet saa temmelig op. Var det end for største Delen udenlandske Instrumenter, der benyttedes, saa bleve de i hvert Fald tilforhandlede fra Folk her i Landet, dels fra flere af Kongens Instrumentister, dels fra en Instrumenthandel, som Boghandler Hans Aalborg førte. Interessant er det, at Behovet var stort nok til snart at fremkalde en indenlandsk Industri, der først grundedes af Instrumentisten Adam Pickerow (allerede 1599), rimeligvis med Strengeinstrumenter, og siden gik videre til andre med andre Instrumenter. Men herom mere senere.

I Kapellet selv viser der sig en betydelig Udvikling. Det varer ikke mange Aar efter Kroningen, inden Christian IV faar sin Musiketat bragt op, saa den er værd at lægge Mærke til. Foruden den almindelige Interesse for Musik, som her utvivlsomt kommer tilsyne, er der aabenbart tillige en vis Ærgjerrighed hos den unge Konge efter paa dette Felt at kappes med de store, berømte Kapeller i Udlandet, det i London f. Ex., i Dresden, i Warschau, i München. Dette fremgaar ikke mindre af det Omfang, hvori han udvidede sit Kapel, end af de mange udenlandske Berømtheder, han efterhaanden fik knyttet til det. Og det lykkedes ham i den første lykkelige Trediedel af sin lange Regering at naa, hvad han vilde. Hans Kapel var paa sit Højdepunkt et af de talrigste og bedst forsynede i Europa dengang.

Paa Instrumentistkorpset henvendte han først sin Opmærkhed. Det var det svagest besatte, men samtidig Repræsentanten for en moderne Strømning i Musiken, for Melodiens første spi-

Digitized by Google

rende Forsøg, for Livslyst og verdslig Glæde. Havde Sangerkoret nærmest Kirken som sit Domæne, fik Instrumentisterne for deres Part Taflet og Riddersalen.

Ved Forøgelsen af dette Korps var Kongen udelukkende henvist til Udlandet. En forholdsvis ny Kunst som Instrumentisternes kunde han ikke basere paa de meget tarvelige Frugter, denne endnu kunde bære her i Landet, hos Stadsmusikanter, omvankende Spillemænd o. lign. Ved at søge ud, handlede han forøvrigt ikke anderledes end hans Forgængere før havde gjort. Musikens Vugge havde staaet langt borte fra Norden, og der er ingen Grund til at tvivle paa den svenske Erkebisp Olaus Magnus' Ord om, at alle de Instrumentister, der duede noget heroppe, vare Udlændinge, der kom for at tjene Penge[1]). Og desuden var endnu i de fleste andre Lande de egentlige Kunstmusikere alle fremmede, enkelte Lande havde Eneret paa Forsyningen. I Almindelighed fik man Sangerne fra Kontrapunktikens Hjem, Nederlandene, Instrumentisterne fra den ny Kunsts Fødestavn, Italien[2]), i hvert Fald heroppe mod Nord og tildels i Tyskland[3]).

Under hele Chr. IV' Regeringstid var der derfor en næsten bestandig Indvandring af fremmede Musikere her til Landet, først navnlig af Instrumentister, senere, da Solosangen begyndte at vise sig, ogsaa af Sangere. Særlig i de første Aar gjorde Indvandringen sig stærkt gjældende, senere hæmmedes den noget, dels af den gryende indenlandske Produktion af Musikere, der tog Fart af denne Udvikling, dels af Statskassens bestandig tiltagende Ebbe.

Som ellers paa andre Omraader rekruteredes Indvandringen ogsaa paa dette af fornemlig Tyskere, Englændere og Skotter samt Nederlændere. Dertil kom dog for Musikens Vedkommende et ikke ringe Kontingent fra Polen, hvis Kapel hørte til de bedst forsynede og mest renommerede dengang, ligesom et Par Stæder i Østersølandene, navnlig Danzig og Thorn, ses at have dannet et frugtbart Musikmarked. Ved sit Svogerskab med det engelske, det

---

[1]) V. C. Ravn i «Ide og Virkelighed» I, 78, Citat efter «De gentibus septentrion». Romæ 1555 Pag. 523.
[2]) Monatshefte für Musikgesch. III, 10.
[3]) V. C. Ravn a. S. — Fürstenau Gesch. d. Theaters I, 69 ff.

Digitized by Google

brunsvigske og det kursachsiske Hof var Christian IV derhos i Stand til at forny sin Musikerbestand, om det behøvedes. Alle disse Hoffer raadede over særlig bekjendte Kapeller, og vi træffe da ogsaa efterhaanden ikke faa Musikere fra London, fra Wolfenbüttel og fra Dresden ved det danske Hof.

I Begyndelsen gik det imidlertid ikke saa nemt med Rekruteringen. For at faa fat i disse sjældne Fugle, dygtige Instrumentister, maatte Kongen gribe til samme Middel, han anvendte for at skaffe sig gode Instumenter, skikke expres Sendebud til Udlandet. Opmærksomheden var først rettet paa Østersøstæderne. En af Kongens Instrumentister, der sandsynligvis selv har hørt hjemme her, Jacob Amen drog i 1598 afsted til Danzig, Kønigsberg og Thorn med det Hverv «tvende Geseller og Instrumentister at skulle antage» og med Kongebrev desangaaende til Borgmester og Raad i Danzig og i Thorn (se Bilag Nr. 1). Det lykkedes ham at skaffe to Mænd, Morten Hintze og Christopher Amen, der udøvede deres Kunst ved Dronningens Kroningsfest s. A., men iøvrigt ikke synes at have faldet i Kongens Smag, da de efter Kroningen sendtes bort uden at blive fast ansatte.

Aaret efter sendtes atter Jacob Amen til Østersølandene for til Kongens Tjeneste at engagere Zinkeblæseren Christopher Zetzinsky i Thorn. Det maa have været en i sit Fag ganske speciel Dygtighed, denne Zetzinsky, at dømme efter hvad Kongen spenderede paa ham. Jacob Amen fik en «Foræring» paa 300 Daler med til ham før at Z. «skal begive sig herind i Riget i Hs. Maj. Tjeneste», og da dette lykkedes, blev han fast ansat med den for Tiden usædvanlig høje Løn af 420 Daler. Iøvrigt er han ikke kjendt i Musikens Aarbøger, efter Navnet var han sandsynligvis af polsk Herkomst. Hans Instrument, Zinken, ogsaa kaldet «Cornet», nu for Tiden gaaet helt ud af Brug, forekom dengang meget almindeligt, mest som melodiførende Blæseinstrument. Det bestod af et svagt krummet Rør af Træ, beklædt med Læder, i Almindelighed et Par Fod langt [1]), men forekom dog ogsaa i større og mindre Længder eftersom Zinken blev benyttet som Bas-, Tenor- eller Diskantinstrument. Mundstykket var trompetlignende, men

[1]) Prætorius' Syntagma II.

Digitized by Google

snævrere. Klangen var temmelig raa, dog fremhæves en egen Art, den saakaldte «stille Zink» eller «Cornetto muto», hvis Klangfarve af Prætorius kaldes «still und lieblich» og en samtidig kjendt Musikforfatter (Artusi) udtaler, at Zinken, behandlet paa rette Maade, kom den menneskelige Stemme nærmest af alle Instrumenter. Zetzinsky blev i Chr. IV' Tjeneste indtil sin Død 1612 (i Thorn) og synes at have boet i Løvstræde[1]).

Samkvemmet mellem Kjøbenhavn og disse Østersøstæder var i musikalske Anliggender blevet saa livligt paa denne Tid, at den ogsaa som Komponist kjendte brunsvigske, senere brandenburgske Kapelmester Nicolaus Zangius i en Skrivelse, dateret Danzig 2/8 1599, («Indkomne Breve til danske Kcelli», Rigsarkivet), ligefrem tilbød den danske Konge sin Tjeneste som Impresario med at skaffe gode Instrumental- og Vokal-Musikere. Da der i den følgende Tid jævnligt kommer saadanne fra denne Kant til Danmark er det muligt, at Zangius har været Mellemmand ved Engagementerne.

Ogsaa England forsynede Christian IV med Instrumentister, hvoriblandt flere berømte Kunstnere. Højst rager Komponisten og Luthspilleren John Dowland frem, en for sin Tid meget kjendt Personlighed, en talentfuld Musiker og et uroligt Hovede, der flakkede vide omkring, i Frankrig, i Italien og i Tyskland, inden han for længere Tid slog sig til Ro i Danmark. Hans Ansættelse hos Hertugen af Brunsvig og hos Landgreven af Hessen, der begge vare nær forbundne med Chr. IV, forklarer hans Engagement til den danske Konge[2]), der i ham erhvervede sig ikke blot en begavet Kunstner, som kunde fryde Sind og Sans, men tillige, hvad der paa dette Omraade dengang var sjældnere, en kundskabsrig og dannet Mand. Dowland var Baccalaureus i Musik ved Universitetet i Oxford og har oversat den lærde Musikforfatter Ornitoparchus fra

[1]) Kbhvns Diplom. II 562.

[2]) Bedre end Hawkins, der vistnok paa det løse mener, at Chr. IV havde «begged Dowland of king James». Digteren Peacham dannede i Anledning af D.s omflakkende Liv følgende Anagram over Navnet Johannes Dowlandus: «Annos ludendo hausi». Hawkins History of Music III, 325 f.

Digitized by Google

Latin. Som Musiker nød han sin Samtids udelte Beundring, særlig i Egenskab af fortryllende Luthspiller, ja er forherliget i en Sonnet, der, dog maaske med Urette, er tilskrevet Shakespeare[1]). Ogsaa som Komponist var han populær, hans «Songs or Ayres» udkom i flere Oplag. Han var et opfindsomt Hovede med Sans særlig for melodisk Udtryk og Finhed, i hvilken Retning han var banebrydende i den engelske Literatur[2]).

Ved det danske Hof blev John Dowland ansat som Instrumentist $^{11}/_{11}$ 1598 med 500 Daler aarlig, en Gage, der var noget hidtil uhørt i dette Fag, og kom op i Højde med Rigets høje Embedsmænds[3]). Dertil kom forskjellige andre Naadesbevisninger som Tegn paa, at Kongen forstod at vurdere den Kunstner, han havde erhvervet: i Aaret 1600 en extra Foræring paa 600 Daler (blandt Bilagene til RR Dowlands egenhændige Kvittering. Se Bilag Nr. 2) Aaret derpaa Datidens Ordensdekoration, Kongens Kontrafej. Uden Tvivl har, navnlig de første Aar, Forholdet været til alle Parters Tilfredshed; at John Dowland blev her saa længe som 8 Aar, viser, at han befandt sig vel. Formentlig er det ogsaa Danmark, han hentyder til, naar han et Steds (i Fortalen til «A Pilgrims Solace») med en Snært til England udtaler, at det er i fremmed Land, at han har fundet kongeligt Underhold. Hans Ophold her gav ham Stunder ogsaa til at komponere. Fortalen til 2den Bog af hans «Songs or Ayres for the Lute» er dateret «Helsingoure 1 Juni

---

1) Sonetten (af «The passionate Pilgrim») er fra 1598 og lyder:

»If music and sweet poetry agree
As they must needs, the sister and the brother,
Then must the love be great 'twixt thee and me
Because thou lovest the one, and I the other.
Dowland to thee is dear, whose heavenly touch
Upon the lute doth ravish human sense;
Spenser to me, whose deep conceit is such
As passing all conceit, needs no defence.» osv.

Sonetten tilskrives af nogle Rich. Barnefielde.

2) Burney har ikke Syn for dette originale hos Dowland, naar han i sin Musikhist. kalder denne for en »daarlig Kontrapunktiker«.

3) Holmens Admiral havde 500 D. (Lind: Chr. IV paa Bremerholm 73), en Oberst 400 D., en Professor ved Universitetet 2—300 D. (Cold: Lægevæsenet under Chr. IV., I, 9.)

Digitized by Google

1600». Ogsaa en Del af hans Dansemelodier i den følsomme Genre, hans «Taare-Pavaner» [1]), ere, som han selv beretter i Forordet, blevne til her i Landet. Paa Rejsen tilbage til Danmark fra England, hvortil han havde faaet Orlov, fortæller han, blev han forslaaet af Storm og Vinterkulde, saa han maatte vende om igjen. Han havde saa det Galanteri at tilegne Chr. IV' Søster, Dronning Anna af Storbritannien, dette sit Hovedværk, som, skriver han, var begyndt der, hvor hun var født (i Danmark), og fuldført der, hvor hun var Dronning (i England).

Henimod Slutningen af sit Ophold i Danmark er det ligesom Dowland begyndte at tabe i Gunst. Man kan allerede spore nogen Misfornøjelse naar det, da han faar sin Løn udbetalt med de fulde 500 D., i RR 1604—05, bemærkes «uagtet han i langsommelig Tid har været i England i hans eget Hverv og Bestilling, længer end Kgl. Maj. ham naadigst havde forløvet», hvorved der formentlig hentydes til den nys omtalte Rejse. Desuden ser det ud, som om der er kommet Pengevanskeligheder til. Dowland fik gjentagne Gange Forskud, og det nyttede ikke, at man forsøgte at hjælpe ham ved at en af de smaa «Kapel-Drenge» blev anbragt hos ham, «at han skal lære og undervise ham paa Luthen». Hans Tid var omme. Han fik sin Afsked $^{24}/_{2}$ 1606 mens Kongen var paa Toget til Brunsvig, og der var ved hans Afgang et længere Regnestykke at opgjøre vedrørende Løn, Forskud m. m. Hans senere Skæbne er ikke kjendt. Det antages, at han er død c. 1626 som Luthenist hos Carl I.

John Dowland var den berømteste, men ikke den eneste Englænder i Chr. IV' Kapel. I August 1599 («Innländ. Regist.» 193—94, Rigsark.) gav Kongen en vis John Stockis i London Ordre til at skaffe «den besten Violisten», som han kunde faa i England og kontrahere med denne om en Gage paa højst 350 Daler. Muligt, at den engelske Komponist og Medlem af Kapellet i Windsor Daniel Norcome (Norkum), som $^{14}/_{10}$ 1599 blev ansat her i Landet som kgl. Instrumentist, er den «Violist», Agenten i London har sendt herover. Han var, ligesom Dowland, om end langt

[1]) «Lachrymæ or seaven Teares, figured in seaven passionate Pavans», femstemmigt for Luth og Strygere.

Digitized by Google

fra i samme Omfang, en kjendt Mand, der som Komponist konkurrerede til den af Lord-Admiralen Carl Howard udsatte Præmie for den bedste Madrigal til Ære for Dronning Elisabeth [1]), og hvis Komposition er optaget i Samlingen «The Triumphs of Oriana». Hans Karriere ved det danske Hof var dog kun kort og fik en aparte Slutning. Han rømmede bort, hvorom mere senere.

Med disse udenlandske Berømtheder var dog Tilgangen ikke sluttet. I Aarene 1598—1601 ansattes fire andre Instrumentister, Zinkeblæseren Matthias Becker (196 Daler) samt Robert Bosann, Jacob Berlin (Perlien) og Matthias Marcher med den almindelige Lønning, 144 Daler. Dertil kom en (engelsk?) «Harpenslaer», Carolus Oralii, antaget af John Dowland, formentlig i Forbindelse med en Dansemester Henrik Sandon (Sandam). De sidste bleve dog ganske kort her, kun et Aarstid, «dog at vi beholder Harpen, efterdi vi havde den betalt». (Sjæll. Tegn. $^{24}/_{9}$ 1602).

Ogsaa Trompeterkorpset fik sin Part af den rigelige Tilgang fra Chr. IV' første Regeringsaar, ja endog, for at det skulde være rigtig fint, Import fra England. Ikke mindre end fem Mand herfra antoges i Aaret 1600, med noget bedre Lønningsvilkaar end deres danske Værkfæller. Fornøjelsen ved disse fremmede Folk blev dog ikke stor, efter kort Tid kom de igjen bort, undtagen en enkelt Matthias Betman. De bragte Korpset i Aaret 1601 op til Maximum af hvad det i det hele havde af Styrke, 25 Mand. Heraf var 12 beredne, 10 uberedne (hver Afdeling med sin «Puckenslaer») samt endelig 3 «Skibstrompetere». Om den omtrent paa dette Tidspunkt indtraadte Lønningsforbedring er allerede talt i det foregaaende. Skibstrompeterne vare ringere aflagte (ialt 72 Daler aarligt) og i det hele mindre ansete [2]).

Tydeligt mærkes ligeledes den ny Tid, der oprinder efter Kroningen, i Sangerkorpset. Det blev Begyndelsen til et Sy-

[1]) Willsbridges Afhandling i «Zeitschr. für Deutschlands Musikvereine» II, 153 ff.

[2]) Se Satiren i Daaes «Johs. Lauremberg» S. 50.

Digitized by Google

stemskifte, Forløberen til den Revolution, der netop i disse Aar ved Operaens Fremkomst gjorde sig gjældende i Musikens Udvikling. I det foregaaende er det vist, hvorledes «Kantoriet» hidtil havde været det vigtigste Korps og maatte være det, dels ifølge sin specielle Stilling til Kirken og Gudstjenesten, dels ifølge Musikens hele polyfone Stilart. Men medens Kvantiteten af Korpsets Bestand altid omhyggelig var overholdt, kan Kvaliteten næppe have været af synderlig god Beskaffenhed, efter de usle Lønninger at regne. Ved Overgangen til det ny Aarhundrede sker der en bestemt Fremgang i begge Retninger, størst der, hvor Trangen var størst, i Retning af Kvaliteten. Den gamle Bestand af menige Sangere havde vel saa nogenlunde kunnet bestride de mindre Opgaver i polyfon Sammensang, der gaves dem. Men nu, efter Kapelmester Trehous Ansættelse, blev rimelig nok dels Fordringerne skærpede, dels var der noget nyt, som dukkede op i Horisonten og som, om det end ikke endnu havde antaget bestemte Omrids, dog alligevel virkede med sine højere Krav til den enkelte Sangers vokale Færdighed og Foredrag: hele den Bevægelse, som gjærede nede i Italien henimod et mere livfuldt, personligt Udtryk og som efter nogle Aars Forløb resulterede i den ny Musikstil, Solosangen, «Monodien» eller Melodien i Operaen. Endnu paa dette Tidspunkt var hele denne Udviklingsproces ganske vist kun i sin Vorden dernede; men skjøndt Italien laa langt borte fra Danmark, er det dog ikke urimeligt, at vi dels ved den ganske livlige Forbindelse, vi gjennem de farende Studenter og Musikere havde med Syden, dels ved Trehous Mellemkomst have begyndt at faa Impulser dernedefra i Retning af dette nye, Impulser, der ere grebne af den unge Konges friske Nyhedslyst. I hvert Fald er det paafaldende, saa Sangerkorpset paa denne Tid udviklede sig fra den overleverede Beskedenhed til mere tidssvarende Former.

Der skulde anskaffes nye Sangere, og det Folk, som duede noget. For at faa fat paa dem, maatte man ligesom ved Instrumentisterne skikke Sendebud til Udlandet. De droge dels til Nederlandene, dels til Prag. Den førstnævnte Mission havde Kapelmesteren personlig, Greg. Trehou, der engagerede for kongelig Regning Nicolaus Gistou (Giustow) for en Løn af 144 Daler, hvormed altsaa en Sanger første Gang blev stillet lige med en Instrumentist. Han sang

Altstemme, rimeligvis som Falset, og har efterladt enkelte mindre Kompositioner, baade vokale (i Borchgrevincks Madrigal-Samling «Giardino novo») og instrumentale (i Füllsach og Hildebrands Samling af Galliarder og Paduaner, Hamburg 1607—09). Han blev her indtil sin Død 1609.

Til Prag sendtes en Mand ved Navn Paulus Gothus med det Hverv (Innländ. Registr. 27/8 1600) at antage fire Cantores, hvoraf han imidlertid kun fik to, Caspar Agricola og Felix Meier. Af disse blev Agricola længe, en Snes Aar og mere, i Tjenesten og gik omsider af med Pension. Tidligere var antaget den engelske Bassanger Johan Meinert samt Willum Dop, som paa et senere Tidspunkt blev Kongens Kammertjener, fremdeles Georg (Behm) Hasenburgski, der tjente Kongen tro indtil sin Død 1633, og endelig Johannes Tollius (Tholius), der var kjendt som Komponist af Kirkemusik og Madrigaler, udgivne i Heidelberg og Venedig[1]). Det var en anseelig Forøgelse, ogsaa, som vi maa tro, i Dygtighed. Thi Lønningerne for disse nye Folk sattes til 200 Daler (for Tollius endog 300), et ganske artigt Spring fra de tidligere 58! Der kan næppe være Tvivl om, at det almindelige Niveau for Sangerkorpset var hævet betydeligt. Det var blevet mere europæisk.

Bare Fornøjelse skaffede disse udenlandske Kunstnere imidlertid ikke Chr. IV. Hen paa Sommeren 1601 træffe vi i RR. paa Udbetalinger til forskjellige «Enespændere» (Kurerer), «som af Kgl. Maj. ere forskikkede og affærdigede her af Riget at opsøge og eftertragte de tvende engelske Instrumentister og Sangere, som med Kgl. Maj. Bestalling foruden Forlov eller Afsked bortrømte af Hs. Maj. Tjeneste». Det er en Sag, som synes at have vakt Kongens højeste Forbitrelse. Hans Enespændere, ikke mindre end 7 i Tallet, ride det halve Europa rundt, til Preussen, Schlesien, Brandenburg, Ungarn, Østerig, Nederlandene, Hessen og Italien, for at finde de to Flygtninge og bringe dem med sig tilbage. Alle

[1]) Se under Navnet Giovanni Tollio i Beckers Bibliografi.

Digitized by Google

de Penge, der gaves ud i dette Øjemed, bragte dem imidlertid ikke tilveje. Alligevel kjølnedes Kongens Iver ikke, og da det efter et helt Aars forgæves Jagt paa dem var kommet til hans Kundskab, at de skulde være sete paa venetiansk Omraade, sendte han Bud ned til Fristaten med Brevskab til Dogen Aloisius Grimannus (Latine Registr. Ao. 1602 Fol. 47), hvoraf vi tillige erfare Navnene paa de to Rømningsmænd, for hvis Paagribelse der var sat et saa stort Apparat i Gang.

Kongen skriver, at to af hans Hoftjenere, Daniel Norcum («fidicen», Luthspiller eller Violist) og Bassisten Johan Meinert, begge Englændere og nylig antagne, have svigtet deres Troskab og forrige Sommer ere flygtede fra Landet[1]), uden at man har kunnet opspore deres Smuthuller og bringe dem i Kongens Magt. «Ikke uden Grund have Vi taget os denne skammelige Flugt nær, saa meget desto mere som et saadant Troskabsbrud er os fuldkomment ukjendt og Vi aldrig nægte nogen frit Lejde, om han retskaffent beder Os derom». Da nu Kongen har bragt i Erfaring, at Flygtningene ad store Omveje have begivet sig til det Venetianske, hvor de vel tro sig i Sikkerhed for hans straffende Arm, anmoder han Dogen om, at St. Marcus' Øvrighed maa være hans Budbringer Magnus behjælpelig med at efterspore dem, forhøre og arrestere dem indtil nærmere Underretning fra Danmark, alt med Forsikring om Gjentjeneste i paakommende Tilfælde.

Om det herved er lykkedes at faa fat paa dem, maa staa hen. Johan Meinert høre vi ikke mere om. Derimod synes Daniel Norcome at være naaet tilbage til England, til Kapellet i Windsor, hvorfra han 1602 skal være forvist af religiøse Grunde[2]), og senere gaaet i Tjeneste hos Guvernøren af Nederlandene, hvor han endnu befandt sig 1647.

Rømningsmændenes Exempel smittede. I April 1603 indeholder RR. en Notits om at Jacob Amen, den tidligere omtalte Instrumentist, der var sendt paa Engagementsrejse til Danzig m. m., nu «formedelst nogen Ulejlighed er bortrømt af Kgl. Maj.

---

[1]) De faa sidste Gang Lønning $^{22}/_{6}$ 1601.

[2]) Mendels Lexikon VIII, 289.

Digitized by Google

Tjeneste». Han stod i Gjæld for modtaget Forskud paa 30 Daler, men Kongen har vel efter de havte Erfaringer ikke ladet sætte efter ham.

Til denne Periode hører forskjellige Tog til Udlandet, hvor dels Trompetere, dels Instrumentister gjorde Tjeneste til Forøgelse af Glansen ved den kongelige Magt og Myndighed. Dette kjendtes allerede fra Formynderregeringens Tid. Paa den Flaade, der i Efteraaret 1589 stak i Søen for at følge Prinsesse Anna til Skotland, medfulgte af Trompeterne 5 Mand samt alle disponible Instrumentister (Kp.-Reg.). Som bekjendt naaede Flaaden imidlertid ikke længere end til Norge, hvorfra den paa Grund af Storm maatte vende tilbage til Kjøbenhavn.

Hen paa Høsten 1603 (Toget varede 26. August—13. Okt) drog Brudetoget afsted med Kongens Søster, Frøken Hedvig, til Dresden. Toget, der talte Enkedronning Sophie og Hertug Ulrich i sin Midte, optraadte med kongelig Pragt, med Gaver og Haandpenge, der bleve strøede omkring paa hele Touren fra Rostock ned gjennem Tyskland. Det ledsagedes af ni Trompetere, udvalgte Folk af Korpset, nemlig Melchior Schreiber, Jochim Møller, Michel Fischer, Friederich Mott, Magnus Thomsen, Henrich Lubbecke, Ditlef Dyere og David Richter, foruden den sachsiske Trompeter Hans Morum, der vistnok vendte hjem ved samme Lejlighed. For de 49 Dage, Toget varede, fik hver Trompeter med Hest i «Nachtpendinge» 36³/₄ Daler.

Ikke længe efter kom Kongens Hyldingstog til Hamburg, 11. Okt.—12 Nov. 1603. Paa Toget, der foretoges i Forening med den gottorpske Hertug Johan Adolf, har det naturligvis været af Vigtighed at optræde med imponerende ydre Apparat, hvortil ogsaa hørte et talrigt Trompeterkorps, der i denne Anledning, saalænge Toget stod paa, udvidedes fra 16 til 22 Mand, hvoraf de 18 beredne. Blandt Bilagene til RR. finde vi fra dette Tog en Del af disse Trompetere underskrevne Kvitteringer, der give oplysende Bidrag med Hensyn til de paagjældendes Nationalitet og Dannelsestrin. At regne efter det ved Underskriften hyppigt forekommende «mein eigen handt» have de fleste været tyske, og den for det

Digitized by Google

meste meget ubehjælpsomme og kluntede Haandskrift kan ikke give høje Forestillinger om deres Dannelse. Kun en enkelt, Steffen Breuning, danner her en Undtagelse[1]). Af et andet Bilag ses det at være gaaet lystigt til i Hamburg hvor Kongen har spenderet Opførelsen af saakaldte «Inventioner», en Mellemting mellem Skuespil og Ballet. De optrædende Kræfter have dog været fremmede. Stadsspillemanden faar 100 Daler, «den Pige, som blev brugt til Invention», fik 2 Rosenobler, en Luthenist 4 Daler «for hans Lutte, som blev sønderslagen udi samme Invention».

Paa det lille Krigstog, Chr. IV i 1606 havde arrangeret med 500 Ryttere til Undsætning af sin Svoger Henrik Julius af Brunsvig-Lüneburg i hans Erobringsplaner mod den fri Rigstad Brunsvig, var der kun tre Trompetere med, aabenbart Korpsets særlig betroede Folk, nemlig Magnus Thomsen, Henr. Lubbecke og Martin Weier. Af dem havde Thomsen Opsynet med Instrumenterne, hvad der fremgaar af en Udgiftspost i RR. paa 1 Daler «for en Vogn, han hyrede fra Aabenraa til Flensborg med en liden Kiste, hvori Kgl. Maj. Trommetere vare indpakkede, som han skulde udføre til Wulfenbüttel».

Store Dimensioner havde det Tog, der bragte Kongens yngste Broder, Hertug Hans, til Rusland, hvor han skulde formæles med Czarens yngste Datter Axinia. Det gjaldt om med fuld Pomp og Pragt at optræde ligeoverfor de halvbarbariske Moskoviter. En hel Flaade paa 6 Orlogsmænd og 3 mindre Skibe blev udrustet, og med tre Rigsraader i Spidsen afsejlede det ialt af 342 Personer bestaaende Følge 1. Aug. 1602 til Narva for derfra at begive sig videre til Moskov. Fra dette Tog findes udførlige Dokumenter i Rigsarkivet, fornemlig Rigsraaden Axel Gyldenstjernes meget interessante Dagbog[2]) og forskjellige Regnskabsdokumenter.

For at det kunde repræsentere højere Kulturformer, der skulde imponere Russerne, indrettede Chr. IV for sin Broder som blivende

---

[1]) Han fik ogsaa $^{26}/_{5}$ 1604 som Anbefaling til Kurfyrstinden af Sachsen: «Han er saa god, at vi ikke kan faa nogen bedre».

[2]) Meddelt i omskrevet Form i Histor. Kalender af Engelstoft og Møller I, 73—212. Her angives det samlede Personantal til 180. Men en «Furerseddel» blandt Regnskabsbilagene har udtrykkelig Tallet 342.

Digitized by Google

Led af hans Hofstat et lille Musikkapel, 8 Instrumentister, 7 Trompetere, 1 Paukeslager og 2 Trompeterdrenge, ialt 18 Mand. Af Sangere fandtes ingen, men der kunde aabenbart de Danske heller ikke konkurrere med Russerne. Derimod have enkelte af Trompeterne rimeligvis tillige gjort Tjeneste som Instrumentister, thi der blev medgivet Toget ialt 10 Instrumenter, lige mange af Stryge- og af Blæseinstrumenter, 5 Violaer, 2 Zinker og 3 Basuner.

Vi gjengive Listen over disse Folk efter Hofmarskalken Henrich Wulffs Regnskab, suppleret med Oplysninger fra en Furerseddel og fra en «Designation» over Hofpersonalet[1]). Aarslønnen er tilføjet.

Trompetere à 80 Daler aarligt:

Peter Starck. Steffen Brenningk. Jacob Fuchs. Jørgen Lütke (40 Daler. Døde i Moskov 15/1 1603). Christian Ammersleben. Andreas Mortensen. Franz Riemann. Willum Kiebenitz, Paukist (kun 40 Daler). • 2 Trompeterdrenge.

Instrumentister:

Matthias Marcher, Overinstrumentist 202½ D. 3 ß. Poul Jensen, Organist 80 D. Hermann Freise (Friis) 60 D. Peter Holst 30 D. (døde i Moskov 25/12 1602). Jørgen Ratenov 60 D. Konrad Schepfer 60 D. Ulrich Rogge 30 D. (døde i Moskov 25/11 1602). Martin v. Salem (Sahligen) 20 D.

Af Trompeterne ere de fleste, af Instrumentisterne kun een, Matthias Marcher, tidligere Medlemmer af Kongens Stab. Resten ere nyengagerede.

Som bekjendt hvilede en ond Stjerne over dette Tog, der endte med Sygdom og Død for flere end for selve den 19aarige Brudgom. Blot af Musikanternes lille Skare maatte tre lade Livet i Rusland. Allerede Henrejsen fra Narva til Moskov om Efteraaret krævede under de usle Forplejningsforhold, Sult og Blodgang og

---

[1]) Denne sidste er Kilden til den i Hist. Kalender meddelte Liste, der afviger lidt fra den nærværende, bl. a. fordi den ikke er fuldstændig korrekt gjengivet.

Digitized by Google

de «gruelig onde Veje» mange Ofre, og i Moskov var Tilstanden om Vinteren saaledes, at selve Indbyggerne i tusindvis omkom af Kulde og Nød og begravedes i hele Læs ad Gangen. Nogle Dage før Instrumentisten Ulrich Rogges Død fortæller Dagbogen, hvorledes der ud af blot den ene Byport blev kjørt ti Vognlæs med døde Menneskekroppe, og, tilføjer Nedskriveren, hvor mange mon der ere førte ud af de andre Porte?[1]) Dertil Fylderiet. En af Prinsens Drabanter drak sig ihjel i Brændevin, og, som vor Beretter bemærker, at det ikke gik de andre ligedan, var mere af Naade end af Fortjeneste.

Under slige Forhold kan der ikke have været meget at bestille for Musikanterne. I Beretningerne omtales kun Trompeterne, der gjorde en forøvrigt kun meget nødtørftig Tjeneste ved Prinsens Begravelse. Ved hans Indtog i Moskov blev det endda udtrykkelig forbudt, at Trompeterne maatte blæse, da sligt ikke stemmede med russisk Etikette. Kun en enkelt Gang sker der Omtale af det danske Kapel, og det fra en samtidig russisk Meddeler[2]), da Toget paa Henrejsen en Tid holdt Rast i Novgorod. Her gav Hertug Hans d. 26. Aug. Taffel for en af de russiske Bojarer, Michael Glebowitz Saltykoff, der var udsendt for at ledsage ham. I et Brev omtaler denne, hvorledes der ved Taflet blev «spillet paa Musik» samt «slaaet paa Pauker» og «blæst i Horn», alt i Udtryk, hvis Ubehjælpsomhed tyder paa, at Instrumentalmusik aabenbart har været noget ganske ukjendt for Bojaren.

Efter Hertug Hans' Død vendte Toget tilbage til Danmark i flere Hold, Hovedstyrken naaede Kjøbenhavn i Juli 1603. Trompeterne indtraadte atter i kgl. Tjeneste, Instrumentisterne derimod høre vi ikke nærmere om.

Hvorvidt Grev Valdemar Christian paa sit Brudetog til Moskov 1643 har havt noget egentlig Musikkapel med ligesom Hertug Hans, maa staa hen. Vi mangle Efterretninger derom,

[1]) Akkurat samme Beretning gjentages ved Juletid, nogle Dage efter Instrumentisten P. Holsts Død.

[2]) Originalen i Udenrigsminist. Arkiv i Moskov, velvilligt meddelt Forf. af Kammerjunker G. Stcherbatcheff ved den russiske Legation i Kbhvn.

Digitized by Google

skjøndt visse Udtryk i en samtidig Beretning kunde synes at tyde derpaa [1]). Derimod se vi af Regnskaberne (Rigsarkivet), at han har havt en Trompeterstab paa 11 (Beretningen siger 12) Mand, forsynede med Sølvinstrumenter. Men nærmere Enkeltheder mangle.

Mens vi ere ved dette Afsnit skal det omtales, at ogsaa paa de Togter til oversøiske Lande, som Chr. IV udrustede, blev der sendt Trompetere med. Enten bleve de specielt antagne til disse Sendelser, som Anders Fenix, der i Marts 1607 fulgte som Trompeter med Kongens Skib til Ostindien, eller de toges ved ligefrem Udkommando af Kongens faste Skibstrompetere, hvad der omtrent paa samme Tid skete med Franz Riemann og Anders Mortensen. Hvorhen Rejsen gjælder for disse sidste siges ikke, maaske til Ostindien, maaske til Grønland, hvortil der dette Aar udrustedes to Skibe.

III. National Udvikling. — Kalmarkrigen.

Paa alle Hold havde Chr. IV' Kapel været i stadig Udvikling i de første Aar efter Kroningen. Der var kommet en ny Villie til Styret, ung og kraftig, med udpræget Interesse for Tonekunst. Men endnu havde det efter Forholdenes Natur bestandig været til Udlandet, Kongen maatte søge for at finde, hvad hans Sind og Hu attraaede af Musikelementer.

Han blev imidlertid ikke staaende herved. Skulde Tonekunsten ikke vedblive at være en fremmed Kulturplante, men fæste Rod i vor egen Jordbund, maatte der paa mangehaande Vis sørges for at faa den akklimatiseret. Det var en meget stor Opgave, dengang at sætte dette i Værk. Derfor taler det ogsaa mere end noget andet for Chr. IV' Kjærlighed til Musik og Syn for dens Betydning, at han virkelig tog fat paa denne Side af Sagen. Og han naaede at se Frugter af sit Arbejde.

[1]) Se C. Nyrop i Hist. Tidsskr. 6 R. III, S. 265: «Grevens Musikkorps spillede, tilsidst slog Greven selv Pauker».

Digitized by Google

Først sørgedes der for at faa faste Lærlinge anbragte hos de mere fremragende Kapellister. Vi træffe dem i de otte Sangerdrenge, der foruden at gjøre effektiv Tjeneste som Diskantister, tillige undervistes i Musikens Discipliner af Kapelmesteren. Forsaavidt de efter at være voxede til viste musikalske Anlæg, gik de i Almindelighed videre som Instrumentister eller Sangere. Fremdeles blev der anbragt Lærlinge hos selve Instrumentisterne, først to hos Zinkeblæseren Matthias Becker (1599), siden hos Melchior Borchgrevinck, fremdeles i flere Aar (1607) hos Zetzinsky og hos Benedict Greebe. Paa hvilke Instrumenter, der gives Undervisning, nævnes ikke, kun et Sted omtales det (ved B. Greebe), at han skal tage Drengene i Lære paa «allehaande musikalske Instrumenter». Det viser, hvad der forøvrigt stemmer med Tilstanden i det hele, at man dengang lagde Vægt ligesaavel paa Kvantiteten som paa Kvaliteten af den instrumentale Teknik, Man spillede noget paa mange Instrumenter. Den stærke Specialisering med et enkelt Hovedinstrument som det afgjørende, er en langt modernere Fremtoning. Betalingen for en saadan Instrumentistlærling var højere end for Sangerdrengene (5—6 Daler maanedlig mod 4 Daler) medens Kongens Kasse «til Billighed igjen lader erlægge og fornøje» hvad der er givet ud for Sko, Vask, «Balberpenge» o. desl. Indbefattet den sidste Udgift sattes Betalingen til 100 Daler om Aaret. Klæderne, «en sædvanlig Hofklædning», leveredes af Kongen. Den paagjældende Præceptor var altsaa Lærer og Kostgiver i samme Person.

Ogsaa Trompeterne havde Lærlinge. Vi finde dem i et Antal af 3—5 anbragte hos forskjellige betroede Folk, saa ledes hos Herman Ernst, Henrich Lubbecke og Magnus Thomsen samt hos Paukeslagerne Poul Heire og David Richter. Betalingen var ligesom for Sangerdrengene, 4 Daler om Maaneden.

Mere end hvad der ad denne Vej kunde gjøres for den unge Opvæxt af danske Musikere, havde det dog at sige, at unge Talenter bleve anbragte udenlands. Med alle Bestræbelser for at gjøre Tilstanden bedre var der naturligvis endnu ikke de bedste Vilkaar for Uddannelsen herhjemme. Ligesom unge Adelsmænd droge til fremmede Lande og Studenterne til Rostock og andre tyske

Digitized by Google

Universiteter, til Paris, Montpellier og Padua, saaledes var det nødvendigt, at ogsaa Musikerne kom ud om der skulde blive noget klækkeligt ud af Kongens Forehavende, at danne Tonekunstnere af dansk Nationalitet.

Han tøvede heller ikke, og hvad mere er, han valgte som kyndig Mand netop det Sted, hvor Udviklingen kunde gaa bedst for sig. Blandt alle Byer gik paa denne Tid Venedig i Spidsen i denne Retning, fremfor nogen trak den de unge Musiktalenter til sig. Den glimrende Handelsby havde efterhaanden arvet det Verdensry for Musikopfostring, som tidligere Nederlandene saa temmelig ene havde været i Besiddelse af. Fremfor alle var det de to Gabrieli'er, Andrea og Giovanni, der havde hævet Venedig til denne høje Plads som hele den kultiverede Verdens Musikmester, særlig Giovanni Gabrieli, der paa den Tid, vi omhandle, just stod i sin fulde Manddomskraft som den af alle beundrede Mester og Lærer. Skolarerne flokkedes om ham, de kom fra alle Verdens Kanter, ikke mindst fra Tyskland, og selv længe efter at denne Palestrinas jævnbyrdige Samtidige var død, funklede hans Ry. Endnu helt ned i forrige Aarhundrede mærker man Skjæret deraf[1]).

Det var til denne Heros, Chr. IV sendte dem af sine nye Folk, som han mente vare skikkede til videre Udvikling. Første Gang, vi træffe paa en derhen hørende Udbetaling er $^{25}/_{8}$ 1599 da der sendes 500 Daler til de Instrumentister og Sangere, «der lære i i Venedig», og tillige som Gave til «den Kapelmester, der underviser dem», Kongens Kontrafej og en Guldkjæde (se ogsaa Sjæll. Tegn. $^{23}/_{8}$ 1599).

Der er her ikke nævnt Navne, men der kan næppe være Tvivl om, at «Kapelmesteren» er Markuskirkens Maëstro di capella Giovanni Gabrieli, og vi mene tillige med tilnærmelsesvis Sikkerhed at kunne bestemme, hvem de paagjældende danske Skolarer ere.

For Sangernes Vedkommende fremgaar dette af Kostpengeregistrets Udvisende. Det er Tenoren Andreas Aagesen og Altisten Wilhelm Egbertsen, der ere de lykkelige og ved Paasketidér 1599 drage afsted til Italien. Fremdeles viser det sig,

[1]) J. Mattheson Ehrenpforte Side 4.

Digitized by Google

at fra Marts Maaned 1599 mangler Melchior Borchgrevinck i det maanedlige Kostpengeregister og at Salomon Schantzenbachs Lønning ophører med $^{21}/_{8}$ 1599, hvorefter han afleverer sin Bestalling. Der er efter det foreliggende imidlertid kun ringe Sandsynlighed for, at den sidstnævnte er blevet sendt til Italien; han er næppe dansk af Herkomst, han er heller ikke Begynder, endelig faar han paa det anførte Tidspunkt formelig Afsked og først tre Aar senere ny Bestalling paa de tidligere Vilkaar. Han har rimelig nok hørt til den regulære Stab af Instrumentister, ikke til de unge Muligheder. Derimod tyder baade indre Grunde og Udtryk i RR. paa, at Melchior Borchgrevinck har været blandt de udsendte unge Musikere. Da han kommer tilbage faar han forhøjet Lønning, og, tilføjes der i RR., «hvilket skal begynde og angaa $^{5}/_{5}$ 1600, til hvilken Tid han først af Italien er til Hoffet igjen ankommet». Det ligger da herefter nær at antage, at Borchgrevinck i Selskab med de to nævnte Sangere er draget til Gabrieli. Af et Udtryk i RR. 1600—01 Fol. 534, ses det ligeledes, at Kongen har holdt «tvende Drenge» med B. i Italien, to af dennes Lærlinge.

Hvilke vare nu disse? De nævnes ikke ved Navn, men maaske kunne vi slutte os dertil ad anden Vej. Af ovennævnte Sted i RR. fremgaar det, at Borchgrevinck efter sin Hjemkomst skal som Lærlinge i sit Hjem have de nævnte to Drenge samt de hidtil hos Matth. Becker anbragte to Lærlinge. Da Kostpengeregistret i Nov. 1600 første Gang opfører den i denne Anledning fremkomne Udgift og ved denne Lejlighed udtrykkelig skjelner mellem de fra Italien hjembragte og de senere fra Becker erhvervede Lærlinge, nævner Registret noget længere nede disse ved Navn i følgende Orden: Hans Nielsen, Mogens Pedersøn, Arnoldus de Fine og Hans Brock. Herefter maa det formodes, at de to førstnævnte ere sendte med Borchgrevinck til Italien, medens de to sidstnævnte have været Lærlinge hos Matth. Becker. De blive alle fire af Vigtighed for os i det følgende.

Vi komme altsaa til det Resultat, at de Sangere og Instrumentister, der af Kongen sendtes til Italien, vare Tenoristen Andreas Aagesen, Altisten Wilhelm Egbertsen, Organisten Melchior Borchgrevinck samt hans to Lærlinge Hans Nielsen

Digitized by Google

og Mogens Pedersøn, ialt 5 i Tallet. De rejste i Foraaret 1599 og kom igjen — med Undtagelse af Egbertsen, der ikke findes senere — efter et Aars Forløb. Deres Lønning begyndte igjen i Maj 1600. Man mærker den Nimbus, Rejsen har omgivet dem med, i den stigende Lønning. Aagesen fik 200 D. og kom derved i Højde med sine udenlandske Kollegaer, Borchgrevinck steg til 320 D. og naaede derved op til Spidserne af sit Korps.

Det kan næppe have været andet end at de hjemkomne Musikere maa have præsteret Valuta for hvad de havde lært i Italien. Thi Forsøget gjentages ofte i den første lykkelige Periode af Chr. IV's Regering. Italien og Giov. Gabrieli var bestandig Maalet. Allerede et Par Aar efter de førstes Hjemkomst sendtes ifølge RR. en unævnt Lærling af Borchgrevinck «til Italien, sig der at forfremme udi Musica og paa Instrumenter». Og i April Maaned 1602 drog endvidere tre «Sangerdrenge» sammestedshen, nemlig Hans Nielsen, Hans Brockrhode (sic! Mulig identisk med den senere optrædende Brachrogge) og Niels Mortensen Kolding. Dennegang udstrakte deres Fraværelse, og vel ogsaa dermed deres Ophold i Italien, sig saa langt som to Aar.

Aaret efter disses Hjemkomst rejste saa Mogens Pedersøn 1605 for anden Gang «paa nogen Tid lang at forsøge sig udi Instrumentisterske Konster», forsynet med en speciel kgl. Anbefalingsskrivelse paa italiensk til Giovanni Gabrieli, af hvis Indhold det bl. a. kan ses, at det er denne Mester, der har været Lærer for de danske unge Musikere (se Bilag Nr. 3). Af en Bemærkning i RR. fremgaar det, at Mogens Pedersøn har faaet Frihed til at søge Uddannelse «hvorsomhelst han sig udi hans Kunst og Lærdom kan forfremme», men han valgte forøvrigt Venedig, at dømme efter en Sum Penge (350 D.), der i Dec. 1605 sendtes derned til ham. Lang Tid blev han borte, over fire Aar, i hvilket Tidsrum han oppebar sædvanlig Lønning, medens han iøvrigt levede dernede «paa egen Bekostning».

Gabrieli døde 1613, og hermed og med den et Par Aar forinden udbrudte Kalmarkrig hørte disse Uddannelsesrejser til Venedig indtil videre op. Dog kun foreløbig. Thi saa levende var bestandig Mindet om den Venetianske Musik heroppe i Norden, at endnu i Aaret 1619 to Musikere fra Chr. IV's Hof paany droge

Digitized by Google

derned, de før nævnte Niels Mortensen Kolding og Hans Brachrogge. Af Kongens Skrivekalender se vi, at han (23/6 1619) har givet «Niels Sanger» Tærepenge paa Rejsen. Det var sidste Gang, danske Musikere under Chr. IV droge den kjendte Vej til Sydens Kunst og Herlighed.

Ikke alene Italien var dog Maalet. Fandtes der andetsteds en Berømthed, som kunde være tjenlig som Lærer, tog Chr. IV ikke i Betænkning at benytte ham som saadan til Fordel for et Talent, han vilde have frem. Ved det med ham ved Venskabs- og Slægtskabsbaand forbundne Hof i Brunsvig-Lüneburg opholdt der sig saaledes en fremragende Luthenist ved Navn Gregorius Howett[1]). Til ham sendtes Okt. 1606 den i denne Sammenhæng oftere nævnede Instrumentist-Lærling Hans Nielsen, «der paa nogen Tid lang at skulle forsørge sig», ɔ: gaa i Lære, som det fremgaar af et senere Sted i RR. Studietiden varede her næsten to Aar.

Fremdeles var der England. I dette Land fremstod just henad denne Tid, kulminerende under Dronning Elisabeth, en frodigt blomstrende Skole af national engelsk Musik. Sit nærmeste Objekt havde denne Skole i Madrigalen, med Komponister som William Bird, John Bull, Thomas Morley, John Dowland, John Wilbye, Orlando Gibbons, Thomas Bateson o. m. fl. Madrigalen var en Frugt af Renaissancen, en af de tidligste for Musikens Vedkommende, et Udtryk for Livsglæde og for Trangen til at komme bort fra den strenge Kontrapunktik til friere, simplere Former, hvor der bedre kunde tages Hensyn til Textens Indhold, baade i Ord og Rhytme. Født i Italien, som Madrigalen var, fandt den i England en ganske særlig frugtbar Jordbund, blev paa en Maade fuldstændig nationaliseret der og beherskede i den Grad det fine Selskab, at det endnu under Carl II hørte med til hvad man forlangte af en Gentleman, at han kunde synge sit Parti fra Bladet og dertil spille det enten paa Luth eller Viola[2]). Netop i Begyndelsen af det 17de Aarhundrede stod denne Madrigalens Kunst, ligesom forøvrigt i det hele Kompositionens Kunst, særlig højt i

[1]) Se Chrysanders Jahrbücher.

[2]) Pearsall of Willsbrigde i Zeitschr. für Deutschl. Musikvereine II, 143 ff.

Digitized by Google

England. Naar der derfor i Sommeren 1611 (de forekomme sidste Gang i Kp. Reg. Maj s. A.) sendes fire danske Musikere til Kong Jacobs Hof, saa kan det være et Venskabs- og Svogerskabstegn, eller det kan være en Følge af Kalmarkrigen, men det naturlige er dog at antage, at tillige Hensynet til Englands betyde- Kunstudvikling særligt her har gjort sig gjældende. Af de fire danske gjenfinde vi i Mogens Pedersøn og Hans Brachrogge to af de unge Mænd, der vare sendte til Italien, dertil kommer Sangeren Martinus Otto og den unge Lærling Jacob Ørn, der senere fik en fremtrædende Plads i Kapellet. Deres Ophold i England varede tre Aar, i hvilken Tid de oppebare fuld Lønning af den danske Statskasse. Om de tillige have gjort Tjeneste ved det engelske Kapel eller om deres Stilling har været Lærlingens alene, vides ikke.

Selv til Trompeterkorpset udstrækker Chr. IV's Omsorg sig paa dette Omraade. Her var det Dresden, der lokkede. 30/5 1604 sendtes en Lærling af «Puckenslaer» P. Heine, Willum Hybertson ved Navn, til Kurfyrsten af Sachsen, «dersammesteds paa nogen Tid lang underdanigst sig ydermere at forsøge og forfremme». Men om ham høre vi forøvrigt ikke noget senere.

At forskjellige Lærlinge efter Læretidens Ophør bleve optagne som faste Medlemmer af Kapellet, følger af sig selv. Kongen kunde saaledes 1603 have den Fornøjelse for første Gang at supplere sit Instrumentistkorps med tre, alle formentlig danskfødte, tildels i Udlandet uddannede unge Mænd, nemlig Arnold de Fine[1]), Mogens Pedersøn, Hans Brock, samt Aaret derpaa endvidere Hans Nielsen. Med Gagen kom de strax tilvejrs, 132 Daler hver, Hans Nielsen endda lidt højere, 144 Daler. Men man har vistnok ogsaa ventet sig noget særligt af netop ham. Allerede 1599, mens han som formentlig pur ung «Læredreng» første Gang var nede hos Giov. Gabrieli, debuterede han som Komponist

[1]) Han skrives ogsaa Arnold von Ende eller Arnold Arnoldii. Mulig Søn af Frederik II's Kapelmester Arnold de Fine.

Digitized by Google

med to Bøger Madrigaler for 5 og 6 Stemmer, udkomne i Trykken i Venedig under hans italieniserede Autornavn Giovanni Fonteio. De ere desværre gaaede tabte. Desuden sendtes han gjentagende Gange til Udlandet. Hans Karriere ved Kapellet blev imidlertid kun kortvarig og næppe af den Betydning som de andres, særlig Mogens Pedersøns. Dog beklædte han senere, ligesom denne, Værdigheden som «Underkapelmester», en Stilling, der, som det lader principmæssig, blev besat med en dansk Musiker til Forskjel fra Kapelmesteren, der jævnlig var en Udlænding.

Til denne Forøgelse af Instrumentisterne — den første Afgrøde af Bestræbelsen for at tilvejebringe en national Stab af Musikere — kom anden Tilgang, dels for at stoppe Hullerne ved tilfældig Afgang, dels for yderligere at øge Kapellets Dygtighed og Prestige. Dette havde henad Aaret 1603 naaet sin Normalbestand, som holdt sig saa nogenlunde gjennem en længere Aarrække, nemlig 16—17 Mand i Trompeterkorpset, 15—16 Instrumentister og c. 24 Sangere, iberegnet Diskantisterne. Sangerne, eller rettere de menige af dem, bleve samtidig bedre stillede, idet de rykkede op fra en Lønning paa 58 til 100 Daler, en Minimalgage som stillede dem omtrent lige med de uberedne Trompetere, altsaa alligevel beskedent nok. Omvendt flottede Kongen sig med Instrumentister. Det syntes en Tid lang at være saa omtrent det samme, hvad saadan en Sjældenhed, der søgtes blandt Tidens Berømtheder, kostede. To saadanne hentede han 1607 fra Krakov, betalte Rejsepenge for dem (c. 250 D.), dertil yderligere Emolumenter paa Rejsen[1]) og fyrstelige Gager. Det var Jacobus Merlis, ansat som «Fiolista» og Vincentius Bartholutzius (Bertholusius), Organist, med de uhørt høje Aarsgager af henholdsvis 600 og 1000 Daler. Af dem har Bertholusius baade som Organist og Komponist erhvervet sig et Navn. Han havde været ansat ved Kong Sigismunds Hof, kaldtes derfor «kgl. polsk og svensk Organist», og havde udgivet forskjellige ansete Komposi-

[1]) Chr. IV's Breve I, 20 «Siden er hannem beuilgit 200 dl. forstrecking paa hanss besolding» etc. Egenhændig Kvittering findes fra Ioiacomo (ɔ: Io Iacomo) Merlis. (Rigsarkivet.)

Digitized by Google

tioner, baade for Kirken og Kammeret[1]). Han blev i kgl. dansk Tjeneste indtil sin Død, som dog indtraf allerede halvandet Aar efter hans Ansættelse, $^{18}/_{9}$ 1608 i Kjøbenhavn. Maaske er han faldet som et Offer for Pesten, der paa den Tid huserede slemt herhjemme[2]). Jacob Merlis gik af allerede efter to Aars Forløb.

En anden udenlandsk Musiker, som stærkt har fristet Chr. IV, var den engelske Luthspiller Thomas Cuttings, ansat hos Kong Jacobs Kusine, Arabella Stuart. For at sikre sig denne Kapacitet fik han gjennem sine Sendebud sin Søster, Dronning Anna, til at interessere sig for Sagen. Hun korresponderede i den Anledning med sin Frænke, understøttet af Prinsen af Wales[3]), og fik Orlov udvirket for Thomas Cuttings, der tjente hos Chr. IV i halvtredie Aar ($^{1}/_{4}$ 1608—$^{9}/_{10}$ 1610). Hans Gage var 300 Daler. Henad denne Tid var det, at tillige Hans Nielsen som Luthspiller vendte hjem fra sin Uddannelse hos Greg. Howett i Wolfenbüttel. Der har altsaa været Anledning for Kongen til direkte at sammenligne engelsk og dansk Virtuositet paa Luthen, et af Tidens Yndlingsinstrumenter.

Med denne rigelige Forsyning af instrumentale Kunstnere staar det i Forbindelse, at der ogsaa i ydre Henseende blev sørget for Korpsets Værdighed. Kostbare Instrumenter anskaffedes, deriblandt mange Sølvinstrumenter, saa der maatte udnævnes en særlig Opsynsmand «at have Hs. Maj. Sølvinstrumenter udi sit Gjemme og

---

[1]) Gerbers Lexikon. — Haberl Kirchenmusikal. Jahrbücher 1890 Pag. 78. Bertholusius har udgivet en Bog Cantiones sacræ, Venetia 1601, og 10 Motetter af ham findes i Abr. Schadæus «Promptuarium musicum». En Motet findes i en Saml. af Lilius, Krakov 1604, en Madrigal i en Saml. af Radino, Venetia 1598 (Monatshefte II, Pag. 49).

[2]) Mansa: Folkesygdommenes Hist. 267 ff.

[3]) Hawkins Hist. of Music. IV, 15. 9. Marts 1607 skriver Dronning Anna til Arabella Stuart: The king off denmarks gentleman haith insisted with us, for the licensing your servant Thomas Cottings to depart from you but not without your permission to our brothers service». — L. Stephens Dictionary formoder, at denne Thomas C. er identisk med Francis C., en bekjendt Komponist og Luthenist fra Slutn. af 16de Aarh. Da de danske Dokumenter bestandig kalde ham Thomas, ikke Francis, maa denne Formodning staa hen. — Cuttings var 1611 i Tjeneste hos Prinsen af Wales, med Lønning 40 L. St.

Digitized by Google

dennem udi i god Agt under sig at føre, hvor han efterfølger Hs. Maj. her i Riget». Instrumentisten Albrecht Lorenz fik dette Hverv og dertil en forholdsvis god Lønning (194 Daler). Tilstanden var i det hele saaledes, at Kongen med Sandhed kunde give en Instrumentist Simon Weszlech en Anbefaling til Kurfyrsten af Sachsen med de Ord: Vi have for Tiden Vort Kapel forsynet indtil Overflod. (Ausländ. Registr. 1604—05 Fol. 226).

Et talende Vidnesbyrd om det Liv, der begyndte at røre sig, er den Samling femstemmige Madrigaler i to Bind, som Kongens «øverste Instrumentist», som han nu kaldtes, Melchior Borchgrevinck udgav i Kjøbenhavn paa Henrik Waltkirchs Forlag 1605—06. Denne baade ved sit Indhold og ved sin typografiske Udstyrelse lige interessante og Tiden karakteriserende Samling er desværre, som det lader, gaaet tabt her for Landet, og findes i et komplet Exemplar saavidt vides kun et Steds, nemlig i Landesbibl. i Kassel (Mus. 4° 69 og 144), og det endda blot for 1ste Dels Vedkommende, medens der af 2den Del af Samlingen kun er 2 Stemmer (Canto og Alto) tilbage af 5. Titlen paa 1ste Del lyder saaledes:

Giardino novo bellissimo di varii fiori mvsicali scieltissimi il Primo libro de Madrigali A Cinque Voci Raccolti per Melchior Borchgreuinck Organista del Serenissimo Re di Danemarca Nouamente Stampato Nella citta regia Copenhave. Appresso Henrico Waltkirch lanno del M. D. C. V.

2den Del med omtrent samme Ordlyd af Titlen er udkommet paa samme Forlag «Copenhaven» 1606. Samme Aar udkom tillige anden Udgave af 1ste Del, et Bevis for at Samlingen har vundet Indgang og god Afsætning.

1ste Del er prydet med et kobberstukket Titelbillede (se omtaaende Afbildning), blandt hvis Figurer vi i den Mand, der trakterer den store Bas, muligvis have et Portræt af Borchgrevinck selv. Denne Del er tilegnet Christian IV med en længere italiensk Dedikationsskrivelse, hvori Borchgrevinck berømmer Kongen fordi han har ydet ham Støtte og Hjælp i hans Kunstnerkald dels ved paa sin Bekostning (con spese liberal^{me}) at sende ham og «mange andre» til Italien for at lære, dels ved at have givet ham Plads i sit Kapel,» som han intetsteds i Verden kunde faa mere hæderfuld».

Digitized by Google

2den Del, der ligesom anden Udgave af 1ste Del ikke har det kobberstukne Titelbillede, men kun et almindeligt Titelblad, er tilegnet Kongens Svoger, Jacob I af Storbrittannien. Dedikationen er her paa Fransk: «A tres haut et tres puissant prince et seigneur Jaqves, Roy de la Grande Bretaigne, France et Irlande, Defensevr de la foy, Salut et félicité perpetuelle» osv.

De to Dele ere hver lige store (28 Pag.) og bringe ialt 52 femstemmige Madrigaler, hovedsagelig af italienske Komponister, hvortil er føjet enkelte andre, deriblandt af Musikere ved det danske Hof. Samlinger af denne Art vare paa den Tid i højeste Mode, navnlig i Slutningen af det foregaaende Aarhundrede vrimlede det med dem, ofte kostbare Værker i Tryk, Udstyrelse og Indbinding. Tiden var endnu ikke moden til, at Komponisterne i Almindelighed kunde udgive deres egne Værker, de maatte oftest nøje sig med at figurere under et saadant mere sælgeligt Fællesforetagende og glæde sig over Æren. Profiten gik i Udgiverens og Forlæggerens Lomme.

Borchgrevincks «Giardino novo» giver et livfuldt Billede af Arten af den Musik, der hørte hjemme i Datidens fine Kredse, krydrede Bordets Glæder eller forkortede en ledig Stund. Texten er Tidens yndede og indtil det vamle atter og atter gjentagne Elskovsrimerier, hvor enten den Elskedes Skjønhed lovsynges eller Elskeren i kurrende Ømhed hvert Øjeblik erklærer sig rede til at «dø af Kjærlighed». Alt dette har som oftest ringe Interesse og er i sine banale Udtraadthed grumme fladt. Men Musiken giver Ordene Betydning. de italienske Madrigalkomponisters aandfulde og fint ciselerede Kunst. Borchgrevincks Samling er fornemlig et lille Stykke venetiansk Kunst, og tør vel antages at indeholde Blomsten af hvad han selv under sit Læreophold i Venedig har lært at kjende. Fortrinsvis er den venetianske Skole med sin glade Farvepragt repræsenteret, særlig den geniale C l a u d i o M o n t e v e r d i, hvis dristige Harmoniforbindelser vakte baade hans Samtids Beundring og Forargelse, en banebrydende Aand, hvem Operaen skylder saa overmaade meget af sin raske Udvikling. Fremdeles er L e o n e L e o n i hyppigt benyttet i Samlingen, en Komponist, der nu for vor Tid staar mere i Baggrunden, men som dengang blev beundret paa Grund af sin fine Kolorit og ædle Vel-

Digitized by Google

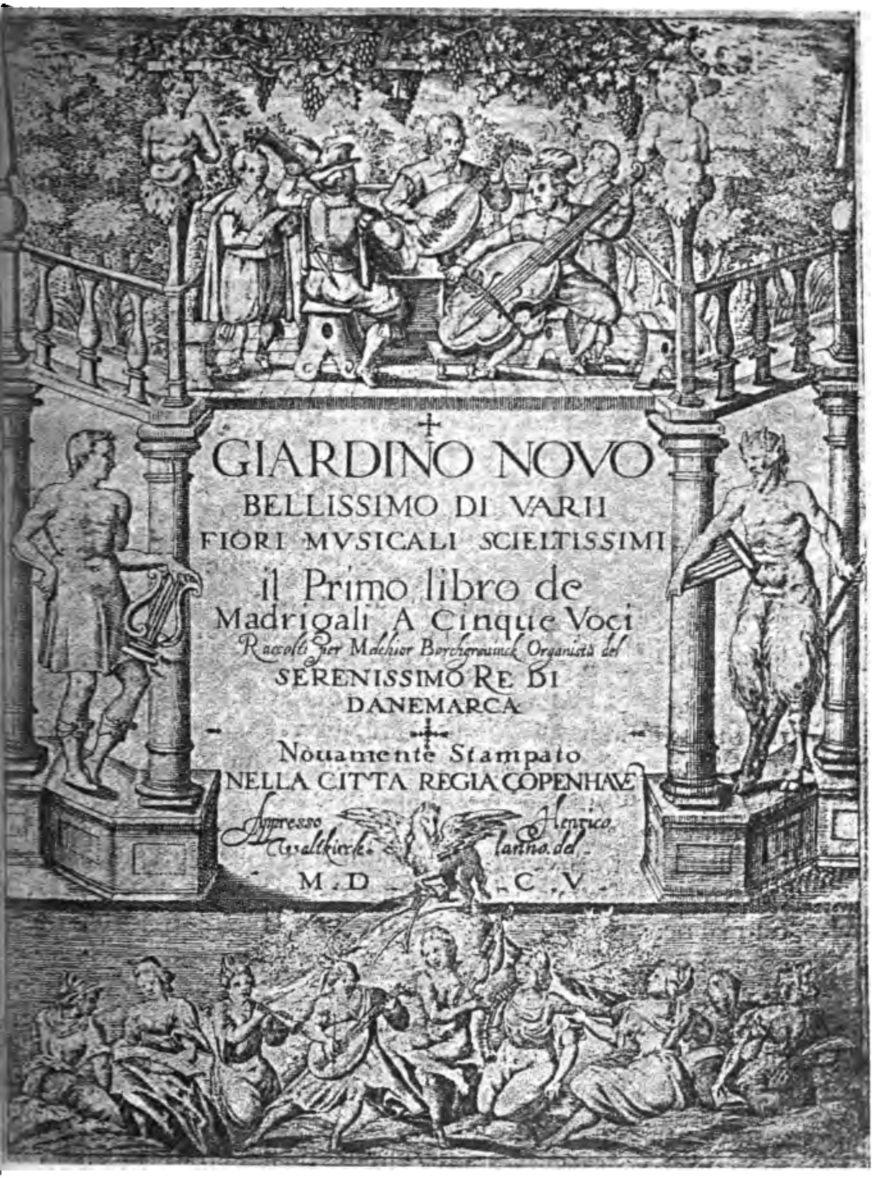

Digitized by Google

Digitized by Google

klang. En enkelt, særlig yndet Madrigal af ham «Dimmi Clori gentil», hvor Nattergaletoner paa en ganske sindrig og pikant Maade blandes med de ømme Elskovsord, findes optagen i denne Borchgrevinck'ske Samling og har uden Tvivl gjort Furore ogsaa ved Christian IV' Hof. Af andre italienske Komponister findes i Samlingen repræsenteret Venetianeren Giov. Croce, mest kjendt som Kirkekomponist, men som dog har vist, at han, naar det gjaldt, tillige kunde slaa Gjækken løs, fremdeles Hippolito Sabino fra Venedig, et vægtigt Navn dengang, Benedetto Pallavicino fra Cremona, Fr. Bianciardi fra Siena, Girolamo Casati fra Mantua og Gabriel Fattorini. Desuden en hel Mængde Komponister af 2den og 3die Rang, hvis Navne kun tildels Historien har opbevaret. Endelig enkelte ikke-Italienere, som Nederlænderen Giaches de Wert og tre af de danske Hofmusikere, Borchgrevinck selv, Giovanni Fonteio (Hans Nielsen) samt Nicolo Gistou[1]).

Disse sidste interessere os særligt. Men desværre, i komplet Stand haves af dem kun 1 Madrigal, «Amate mi ben mio» af Borchgrevinck, den sidste i Samlingens første Del. (Meddelt i Nodebilag Nr. 1). Og netop denne Komposition er af temmelig neutral Art. Det er et godt Stykke Arbejde, der viser den solide Musiker, men temmelig almindelig i Indholdet, navnlig uden bestemt Personlighed — noget af det, vi nuomstunder kalde for «Kapelmestermusik». Navnlig Begyndelsen er tør, Mellempartiet bliver mere bevæget og udtryksfuldt.

De andre Madrigaler af de danske Hofmusikere findes i Samlingens 2den Del, der som meddelt uheldigvis kun foreligger fragmentvis idet 3 af de 5 Stemmebøger ere borte og deriblandt

---

[1]) Følgende Komponister ere optagne i Samlingen: Cl. Monteverdi med 6 Madrigaler, Leone Leoni med 8, Benedetto Pallavicino med 3, Girolamo Casati, Salomon Rossi, Marsilio Santini, Simone Molinaro, Giaches de Wert, Fr. Bianciardi, Melchior Borchgrevinck, Giovanni le Sueur, Curtio Valcampi, Nicolo Gistou og Curtio Mancini hver med 2, Grisostomo Rubiconi, Giov. Croce, Giov. Bern. Colombi, Gabr. Fattorini, Giov. Vinc. Palma, D. Pietro Maria Marsolo, Giov. Paolo Nodari, Giov. Fonteio, Ag. Agresta, Fr. Spongia, Pietro Paolo Quartiero, Hippolito Sabino, Giov. Pietro Gallo, hver med 1 Madrigal.

Digitized by Google

Bassen. Efter de tilbageblevne 2 Stemmer (Diskant og Alt) kan der kun dømmes med den yderste Forsigtighed, Fantasien spiller En let et Puds her. Men det synes unægteligt, som om Borchgrevinck i sin paa dette Sted meddelte Madrigal «Baci amorosi e cari» har været heldigere end før, varmere, mere udtryksfuld. Hans Nielsens (Giovanni Fonteios) Madrigal «Corr' al suo fin mia vita« tager sig ud som kvikt og morsomt gjort, Motiverne mere fantasimæssigt «opfundne», mindre kontrapunktisk konstruerede end hos Borchgrevinck. Særlig tiltalende synes de to Madrigaler af Nicolo Gistou at være. Til Forskjel fra Fonteios mere kvikke ere disse af mere følsom Art og Komp. udvider «Motivet« til en hel lille Melodi, som i følgende Begyndelse til den første Madrigal:

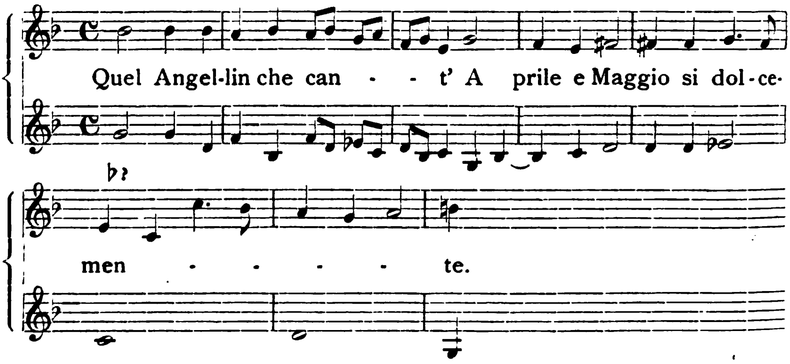

Borchgrevincks Stilling til Tidens musikalske Reformspørgsmaal kan man maaske slutte sig til af den Forkjærlighed, hvormed han plejer Monteverdi i sin Samling. Ja, netop dennes paa Grund af sine dristige Dissonanser mest omdisputerede Madrigal «Cruda Amarilli», der havde fremkaldt en Pennefejde i Italien (ved Bologna-Kanniken Artusi), netop denne ved sine harmoniske «Uhyrligheder» af den gamle Skole forkjætrede Madrigal har Borchgrevinck expres medtaget i sin Samling. Herefter synes hans Plads at være givet. Han hørte til Reformvennerne.

Omtrent samtidig med Borchgrevincks «Giardino» udkom i Hamburg en Samling Instrumentalstykker, hvoriblandt en hel Række, komponerede af Musikere, ansatte ved Chr. IV' Hof. Som udkom-

Digitized by Google

met i fremmed Land vedkommer denne Samling os ikke her direkte, men bør dog af Hensyn til de mange Bidrag fra de danske Hofmusikere kort omtales. Titlen lyder: *„Auszerlesener Paduanen vnd Galliarden . . . . . . zu fünff Stimmen auff allerley Instrumenten vnd in sonderheit auff Fiolen zu gebrauchen“* osv., udgivet af Zacharias Füllsach og Christian Hildebrand, Hamburg 1607. - Anden Del af Samlingen ved Chr. Hildebrand alene, Hamburg 1609 (Komplet Expl. paa Ridderakademiet i Liegnitz). De to Dele indeholde ialt 84 Dansemelodier til Tidens yndede Kontradanse, Paduan og Galliard, komponerede af forskjellige populære Komponister, væsentlig Tyske og Englændere. Men der er det mærkværdige, at blandt disse Komponister, hvis Navne paa Forhaand maa antages at have en god Klang, findes fem af Chr. IV' Musikere saa rigeligt repræsenterede, at de af de 84 Dansemelodier levere de 34. De paagjældende Komponister ere Will. Brade med 18 Danse, Bendix Greebe (Grep) med 6, Melchior Borchgrevinck med 5, Nicolo Gistou med 4 og John Dowland med 1. Dansemelodierne hæve sig ikke ud over det almindelige fra hin Tid og tage sig i deres kontrapunktiske Imitationer og Slyngninger nærmest ud som en Art Madrigaler, hvor man blot har udeladt Ordene. Men den Omstændighed, at Chr. IV' Kapellister give et saa rundeligt Bidrag til en i Udlandet udkommet Samling, taler klart om, at deres Renommee ikke var ringe og strakte sig ud over Landets Grænser.

Et blodigt Drama forefaldt henad denne Tid i Trompeterkorpset. Friederich Mott hørte til Korpsets fremmeste Medlemmer, stod højt i Lønning, havde modtaget Faddergave af Dronningen og faaet særlig Hjælp til «Hushyre». Mulig dette har vakt Avind, i hvert Fald kom han $^{12}/_{9}$ 1607 af Dage for en af sine Kammeraters Haand, den nylig ansatte Cristen Laursen, der, som det hedder, «desværre dræbte og ihjelslog Fr. Mott.» Hvilken Straf, der blev Drabsmanden ikjendt, har ikke kunnet oplyses. Sandsynligvis er der gjort kort Proces med ham. Han forekommer ikke senere.

Digitized by Google

Inter arma silent musæ! I dette Billede af kraftig blomstrende Udvikling sker der en betydelig, om end kun midlertidig Forstyrrelse i Aarene 1611—13 under Kalmarkrigen. Strax samtidig med Krigserklæringen, i April 1611, blev Musiketaten en Del formindsket ved forskjellige Afskedigelser: selve Kapelmesteren Gregor Trehou med hans 8 Sangerdrenge, Luthenisten Hans Nielsen, der, som senere skal vises, gik som Student til Heidelberg, og Paukisten P. Heine. Ved Afgang og Dødsfald blev derhos Etaten yderligere nedsat, særlig gjælder dette Instrumentistkorpset, der bedst kunde undværes, og som i Januar 1613 fra 15 Mand er skrumpet ind til 9. Men ogsaa Sangerne fik Forandringen at føle, de talte til Slutning kun 12 Mand, hvoraf slet ingen Diskantister, og en Del af dem fik deres i Forvejen smalle Kostpenge yderligere afknappet (nedsat fra 5 til 4 Daler maanedlig!). Ogsaa de fire Taarnblæsere eller «Husmænd» paa Kjøbenhavns Slot maatte vige for Krigsforholdenes Økonomi.

Omvendt med Trompeterkorpset, hvor der i Anledning af Krigen er lutter Rørighed. Alle Mand bleve gjorte beredne, Hovedmassen fulgte Kongen og «Hoffanen», enkelte andre den fynske, den jydske og den hallandske Fane. Desuden antoges i Halmstad i Maj 1612 tre nye Trompetere, Breier, Breierwold og Hartmann, sammen med nogle hvervede tyske Ryttere til Hoffanen, og endvidere blev der $^{13}/_{2}$ 1611 udsendt Kongebrev til Aarhus om Udskrivning af Trompetere og Stadsspillemænd til Brug for Orlogsskibene, med senere Tilføjelse af, at der ikke maa ses gjennem Fingre med, at nogen slipper fri[1]).

Af de enkelte Trompetere er Henrich Lubbecke stærkt paa Færde som Sendebud, syv Maaneder igjennem hos Hertug Johan af Sverige, senere til Tyskland, til Greverne af Oldenburg og Ostfriesland. I den versificerede Beretning[2]) om den danske Herold Claus de Wales æventyrlige Tog ind i Sverige med Chr. IV' Fejdebrev omtales dernæst en ham ledsagende »Magnus Trometer«. I Kongens Stab have vi paa denne Tid ingen anden af dette Navn end Magnus Thomsen, for hvis i det hele fremtrædende Stilling

[1]) Hübertz Aktstykker II, 19 og 27.
[2]) Danske Magazin 1 Række I, 273.

Digitized by Google

dette Hverv ogsaa passer. Vi faa af Beretningen at vide, at han har været en akklimatiseret Tysker:

»At Magnus var født i Tyskland,
Vilde de ei tro de Dannemænd,
En Danske holdte de ham fore.«

Sin Tribut til Krigen undgik Korpset ikke at betale. To Mænd maatte bide i Græsset, ovennævnte Magnus Thomsen, der blev »af Rigens Fjender ihjelskudt for Elsborg«, rimeligvis ved Chr. IV' mislykkede Forsøg paa at ødelægge de svenske Orlogsskibe i Jan. 1612, og Thomsens tidligere Elev Peder Knudsen, der faldt ved »Wexøe«[1] 11/2 1612. Endelig fik i April s. A. David Drommundt 7 Daler »til at kjøbe en Trompet for udi Steden for en hans Trompet, som udi hans Haand blev sønderskudt for Calmar i Sverrig der han af Hs. Maj. blev forskikket til Befalingshebberen paa Slottet dersammesteds.«

Medens det gik saa blodigt til for Trompeterkorpset sad Kongens Kapel iøvrigt i god Ro hjemme i Kjøbenhavn. Ved en sørgelig Anledning fik det Lejlighed til at optræde, ved Dronning Anna Catharinas Jordefærd i Frue Kirke i Foraaret 1612. Karakteren af den Musik, der foreligger fra denne Sørgehøjtid, stemmer godt overens med den almindelige Kjærlighed, hvormed denne »Danmarks Esther« omfattedes. Texten »En Sørgelig Ny Dict« er af Anders Arrebo, Musiken er taget efter to dengang kjendte Melodier, maaske Folkeviser, Melodierne til »Jeg veed en Urt baade dejlig og bold« (Biskop Hans Albretsens Bøn mod Landeplager) og til »Vel dig, du Dannerkonning bold«, den gamle Majvise, naar man red Sommer i By, begge Melodier firstemmigt udsatte for Diskant, Alt, Tenor og «Basis» (Kgl. Bibl.)[2].

---

[1]) Saaledes skrives i RR. Skal vel forøvrigt være Vidsø, ved den bekjendte Træfning, hvor Gustaf Adolf svævede i Livsfare. Den anførte Dag passer ikke for Streiftoget til Wexiø, der foregik i Januar s. A. A. Larsen, Kalmarkrigen S. 181, 183, 187.

[2]) De ere gjengivne i Th. Laubs »Om Kirkesangen« S. 176—177 og i »Fra Cæciliaforeningen« af S. A. E. Hagen og G. St. Bricka S. 41—42. I Rørdams »Anders Arrebo« II, 12—13 findes Melodierne uden Udsættelse, men for den enes Vedkommende ændret og moderniseret i Rhytmen (af Berggreen).

Digitized by Google

En egen mild Stemning lægger sig i blød Vemod over denne gamle Udsættelse, der har mere af det personligt bevægede Udtryk end almindeligt i hine den musikalske Objektivitets Dage. Navnlig den sidstnævnte Melodi er paafaldende smukt udsat, helt »poetisk« for at bruge en moderne Betegnelse. Desværre tier Udgaven om Autornavnet til denne musikalske Bearbejdelse. Blandt det kgl. Kantoris Medlemmer findes der Folk nok, hvem man turde tilskrive Æren herfor, f. Ex. Melchior Borchgrevinck eller den unge Mogens Pedersøn. Men dette er blot Gisninger.

Ogsaa om Arten af Udførelsen bevarer vor Kilde Taushed. Paafaldende er det, at der til det enkelte Digt har været benyttet to Melodier. Maaske har det 26 Vers lange Digt været delt i to Halvdele, afsunget hver med sin Melodi før og efter Talen (af Biskop Resen) som en Art »Kantate«. Naturligt er det at antage, at det kgl. Kantori har udført den, saa lille det end var — vi vide jo, at det paa denne Tid var stærkt beskaaret. Dette stemmer forsaavidt med hvad den spanske Gesandt Kardinal Bentivoglio indberetter til Paven[1]), at det paa denne Tid gik tarveligt til ved det danske Hof.

IV. Kulminationsperioden.

Krigen med Sverige endte til Ære og Fordel for Danmark ved Freden i Knærød Januar 1613, men for Kongens Musikfolk mærkedes endnu nogen Tid Efterveerne. Der gaar endnu et Aarstid eller mere inden Forholdene ere i den gamle Gænge. Ganske vist viser der sig kort efter Fredsslutningen en Forøgelse af Instrumentisterne, idet der ansættes to nye, nemlig Lauritz Pedersen[2]),

[1]) J. Paludan: Renaissancebevæg. i Danm. Litt. S. 137, Noten.

[2]) I denne danske Instrumentist have vi en tidligere Sangerdreng, en »Diskantist«, der som det fremgaar af et Brev fra ham fra c. 1629 (Breve til Danske Kcelli) har tjent i Kapellet siden 1588. Han blev i Kapellet lige til sin Død 1641, hvilket giver en Tjenestetid af 53 Aar. Hans Løn er stadig kun 144 D., iberegnet Kostpengene, men fra 1629 fik han dog efter Ansøgning et »Genant« af Provianthuset, det samme Tromp. Mich. Fischer havde oppebaaret indtil sin Død.

Digitized by Google

Elev af Zetzinsky og altsaa formentlig Zinkeblæser, og Daniel Zellner (Sellner), en Tysker, oprindelig Alumnus i Schulpforte og senere ansat som fyrstelig brunsvigsk «Vocal-Musicus» [1]). Men denne Tilgang opvejedes snart af en tilsvarende Afgang, idet gamle Andreas Thide, en af Veteranerne fra Frederik II' Tid, og Hans Brock begge døde i Begyndelsen af 1614.

Saa kommer paa engang Omslaget, og Kapellet indtræder i en frodig Blomstringsperiode, der udfolder sig i sin Kulmination henad Aaret 1618. Vendepunktet er Kongens Rejse til England i Sommeren 1614. Ejendommeligt er det, at Chr. IV paa dette Togt havde alle sine Trompetere in corpore med sig, beredne og uberedne og Læredrenge. Det vil erindres, at der i England, formentlig ved Hoffet, befandt sig et lille udsvømmet Stykke af det danske Kapel, fire Musikere (se Side 38), der kort efter Kalmarkrigens Udbrud vare blevne sendte derover, men som forøvrigt i de tre mellemliggende Aar havde oppebaaret deres fulde Lønning og Kostpenge fra Danmark. Nu da Kongen selv kom til England fik deres Udlændighed en Ende. To af dem, nemlig Sangerne Martinus Otto og Hans Brachrogge, tog han med sig tilbage til Kjøbenhavn, i Forbindelse med den tredie, den unge Jacob Ørn, der var draget til England som Lærling, men som nu udnævnes som Sanger, med en Lønning (ialt 144 D.), der strax satte ham paa en for en Sanger anseelig Plads. Da hans Udnævnelse sker 24. Juli 1614, paa et Tidspunkt da Kongen netop var i London [2]), tør man tænke sig, at den unge danske Sanger, der efterhaanden skulde stige i Betydning og Værdighed, strax har gjort et gunstigt Indtryk paa sin Herre, som har havt Fornøjelsen af at belønne ham paa staaende Fod. Den fjerde Mand, Mogens Pedersøn, blev af ukjendte Grunde lidt længere i England og kom først tilbage i Septb. s. A.

Allerede i Foraaret dette Aar havde Chr. IV gjort yderligere Skridt for at komplettere sit Kapel. Som vi vide, var det især

---

[1]) Walthers Lexikon 563

[2]) Chr. IV sejlede fra Kbhvn 4. Juli 1614, kom til Yarmouth 20. Juli, i London 22. Juli. Fra Gravesend 3. August, i Land i Varbjerg 10. August (Chr. IV Skrivekalender, Suhms Nye Saml. II, 98 ff.).

HARVARD UNIVERSITY
EDA KUHN LOEB MUSIC LIBRARY
CAMBRIDGE 38, MASS.
Digitized by Google

Instrumentisterne, det var gaaet ud over under Krigen. At faa Hullerne stoppede med indenlandske Kræfter gik ikke, dertil var der ikke Emner herhjemme endnu. Altsaa søgte Kongen til Udlandet, til samme Sted, hvorfra han allerede tidligere havde rekruteret sig, fra Polen. Det bliver til en hel Masseimport af fremmede Instrumentister. Den 12. Maj 1614 udbetaltes der til Adam Pickerow, vel selv en Polak, 150 D. «paa en Rejse, han nu er affærdiget her fra Kjøbenhavn ind udi Polen og indhente nogen fremmede Instrumentister her i Riget.» (RR.) Den 23. August s. A. ses han at være vendt tilbage, thi han gjør da Afregning med Rentekammeret, hvorefter der yderligere tilkommer ham 22 D. 25 ß 4 Alb. Hans Sendelse har ikke været omsonst. Thi, som det hedder i Kp. Reg. Aug.—Sptb. 1614: «Disse efterskrevne Instrumentister ere efter Kgl. Maj. naadigste Forordning og Befaling bleven antagen udi Hs. Maj. Tjeneste udi Lante Prydtzenn af Adam Pickerow d. 24. Juni 1614. Skal enhver have til Besolding aarlig 60 D. og 7 D. om Maaneden til Kostpendinge . . . ., nemlig Hans Breier, Steffen Hildebrandt, Fabian Fuhr, Jeremias Clement, Andreas Zimmermann, Hendrich Dille og Ferdinand Scheibel.« Antagelsen er vel sket, som tidligere, i Danzig og i Thorn, hvad der forklarer Angivelsen af baade Polen og »Prydtzenn«. Ingen af de nye Folk høre til Spidserne, og vi vide iøvrigt ikke noget om dem. Men de maatte ogsaa nøje sig med den jævne Lønning for Instrumentister, ialt 144 D.

Yderligere Tilvæxt skete derved, at Taarnblæserne eller »Husmændene« paa Kjøbenhavns Slot atter bleve indførte, idet Henning Abelsted 1. Juni 1614 antoges paa ny, dennegang »selvfemte«, rigtignok for den grumme ringe Løn af 100 D. for sig og fire Svende.

Paa denne Vis er Instrumentistkorpset nu steget fra 9 til 20 Mand. Yderligere styrkes det ved, at der atter ansættes Læredrenge, som under Krigen vare fjernede, nemlig siden 1616 to hos Bendix Greebe og en hos Mogens Pedersøn, der altsaa derved rykker op blandt de betroede Folk.

Hele Kongens Gunst synes paa denne Tid at have vendt sig til Instrumentisterne. Sangerkorpset derimod staar mærkværdigt i Stampe. Efter den sidste Reduktion skete der i en lang

Digitized by Google

Aarrække saa godt som slet ingen Fornyelse. Der findes fra 1611 —18 ingen Kapelmester, de 8 Sangerdrenge med samt deres Skolemester ere ude af Spillet, og Kapellet saaledes formentlig uden Diskantister, i hvert Fald uden saadanne fast ansatte. Antallet af Sangere varierer mellem 13—16, bestandig med Carl Wormser, Andreas Aagesen, Jørgen Hasenburgski og Caspar Agricola som Forsangere. Men den polyfone Kirkemusik gjorde store Fordringer med Hensyn til Besætningen, og det kan have knebet med at faa Tjenesten fyldestgjørende bestridt.

Imidlertid, det var jo Kongens lykkelige Aar. Hoffets Hu har rimelig nok mindre være rettet mod Kirkens end mod Bordets og Dansens Glæder, hvor Instrumentisternes Strengeleg forlystede Ørene paa allehaande Vis. Der er derfor paa deres Konto Udvidelse paa Udvidelse. I Aarene 1615—18 ansættes Slag i Slag en hel Række nye Folk: Otto Smidt, Bernhard Gottschalck, Luthenist, Berwart Abelsted (paany antaget 18/8 1615), Johan Schop, Eberhart Schipmann, Pancratius Scheibel, Johannes Pauli, Christopher Sack, Luthenisterne Jørgen Rasch, Niels Mortensen Kolding og Giovanni Baptista Veraldi. Da samtidig Afgangen kun er ringe ere vi i Maj 1618 naaede op til et Instrumentistkorps, iberegnet de 3 Læredrenge, af ialt 30 Mand! Paa nær N. M. Kolding, der var Elev af Borchgrevinck, har efter Navnene at dømme samtlige ny ansatte været Udlændinge. Der findes betydelige Kræfter og bekjendte Folk imellem dem. Saaledes Johan Schop, der havde været ansat i Wolfenbüttel som Violinist, men ellers var duelig paa mange Instrumenter, Autor til Psalmen «O Traurigkeit, o Herzeleid», forøvrigt et uroligt Blod og en af de meget farende Svende[1]). Fremdeles Johs. Pauli, Jørgen Rasch og G. B. Veraldi, hvis fremskudte Stilling bl. a. betegnes ved den høje Løn (400 D. for de to sidste, 250 D. for Schop og Pauli).

Endelig, i Begyndelsen af 1618, blev der tillige gjort noget for Sangerkorpset. Manglen af en særlig Kapelmester afhjælpes idet Melchior Borchgrevinck udnævnes til denne Værdighed og der foruden ham ansættes en egen Vicekapelmester,

---

[1]) Chrysanders Jahrbücher I, 155.

som under hins Forfald skal dirigere »de Musicanter, Instrumentister og andre udi fornævnte Cantorie, som under hans Comendament og Befaling er» og have Tilsyn med de «musikalske Bøger, som er og findes og som til fornævnte Cantorie hører.» I denne Stilling ansættes Mogens Pedersøn[1]. Desuden blev Manglen paa Diskantister afhjulpen, idet Vicekapelmesteren skulde tage vare paa 6 Drenge, «som han udi Musiken skal informere og exercere» for en Betaling af 4 D. om Maaneden for hver foruden forskjellige Beklædningsemolumenter, medens der forøvrigt ansattes en særlig Skolemester (unævnt) «som dennom in literis et moribus skal instituere og under god Disciplin holde».[2]

Dermed var Iveren for at reformere Kantoriet imidlertid ikke slukket. Omtrent samtidig med hine Udnævnelser udstedes en Befaling (6/2 1618) til Biskoppen i Aarhus at udtage tre Skolepersoner. «en af de bedste Bassister, Tenorist og en Altist« til det kgl. Kapel som «Musikanter» og sende dem til Kjøbenhavn til Underkapelmester Mogens Pedersøn[3]. Sandsynligvis ere lignende Ordrer udgaaede Landet rundt — vi kjende en lignende til Domkapitlet i Trondhjem —, og at de have frugtet se vi deraf, at der fra Februar til April 1618 ansættes ikke mindre end 10 nye Sangere, alle rigtignok menige Folk, der maatte nøje sig med et Minimum af Vederlag: 4 D. Kostpenge om Maaneden og endda næppe nogen fast Løn. Brugelige maa de dog formentlig have været, thi de fleste af dem blive i Kantoriet. En af dem er en i den danske Literaturhistorie senere bekjendt Mand, Satiredigteren Søren Hansen Tvilling, der begyndte sin Karriere (25/2 1618) paa denne beskedne Maade. Først to Aar senere fik han foruden disse nødtørftige Kostpenge tillige et Minimumsbeløb af Lønning — 20 Daler aarligt.

Med denne Tilvæxt og de 6 Diskantister var Kantoriet i Maj

---

1) Se ogsaa Chr. IV' egenhændige Skrivelse: »Thuende Bestillinger, En paa Merlcker Insturmentist, Enanden paa Monss. Persön den ene for Capelmeister, den anden for vnderkapelmeiste, dog for den besolding, dii nu haffuer». (Breve I, 132—33.)

2) Se Mogens Pedersøns Bestalling, Bilag Nr. 4.

3) Hübertz Aktstykker II, 36.

Digitized by Google

1618 voxet til 31 Sangere. Dertil kom Trompeterkorpset 16 Mand og 30 Instrumentister, ialt 77 Mand, eller, om man udelader Trompeterne, 61 Mand, omtrent ligelig fordelte mellem Sangere og Instrumentister. For Aaret 1618—19 er den samlede Udgift til de tre Korps 10,197 Daler.

Chr. IV kunde med Stolthed se paa sit Kapel. Thi medens vi i det høje Nord ellers ikke pleje at gaa i Spidsen for Kultur, saa gjælder dette dog paa hin Tid paa dette specielle Omraade. Blandt de Kapeller i Europa, vi kjende, stod Kongen af Danmarks dengang i første Række, det kappedes med de berømteste, ja overgik de fleste. Saaledes det vidt bekjendte ved St. Marcus-Kirken i Venedig. Dette talte i Aaret 1613 ligesaa mange Sangere som hos Chr. IV, omtrent 30, men kun 20 Instrumentister[1]). I Aaret 1597 udgjorde Sangernes Antal endda kun 17[2]). Et andet meget berømt Kapel fra en noget senere Tid var det hos Kong Vladislaus IV af Polen, men ogsaa det var i det hele mindre (1643 kun 12 Sangere, derimod 36 Instrumentister)[3]), ligeledes det hos Carl I af England (1627: 57 Mand)[4]), og efter at Kapellet i Dresden var omordnet efter Trediveaarskrigen talte dette, karakteristisk nok, 5 Kapelmestre, men iøvrigt kun 49 Medlemmer, hvoraf 20 Sangere[5]). Andre, af Datidens Forfattere meget omtalte og højt priste Kapeller udvise en endog væsentlig ringere Bestand, saaledes det hos Chr. IV' gode Ven, Hertug Henrik Julius af Brunsvig, ialt kun 25 Mand (1606—07) med en samlet Udgift af 2310 Thaler[6]). Ligeledes var det ikke meget talrigt hos Grev Ernst af Schauenburg-Holstein (1560—1622), men det gik til Gjengjæld flot til. Han lønnede to Kapelmestre à 1200 Th. og hans Instrumentister fik lignende høj Gage[7]).

Kun ganske enkelte Institutioner ragede frem over Chr. IV's,

---

[1]) E. Vogel i Vierteljahrschrift für Musikwissensch. III, 364.
[2]) Caffi: Storia della Musica etc. II, 47 ff.
[3]) Mattheson Ehrenpforte 71—72.
[4]) Fürstenau: Gesch. d. Theaters I, 72.
[5]) Fürstenau a. S. I, 136.
[6]) Chrysander Jahrbücher I, 150.
[7]) Monatshefte für Musikgesch. XXII, 49.

Digitized by Google

i hvert Fald hvad Kvantiteten angaar. Stort var Kapellet i München under Orlando Lasso († 1594) med 92 Medlemmer, hvoraf 30 Instrumentister[1]), endnu større Dronning Elisabeths, der angives til en Styrke af 114 Mand, men deraf rigtignok en stor Del Sangerdrenge, der bleve pressede til Tjenesten ligesom Soldater[2]). Helt sagnagtig lyder det for Kong Sigismund af Polens Vedkommende. Hans Kapel skal have medført en Udgift af c. 12,000 Dukater om Aaret, hvoraf den bekjendte italienske Madrigalkomponist Luca Marenzio oppebar de 1000[3]).

Et saa stateligt Musikapparat, som Chr. IV' var, kan man forstaa ikke blev gjemt af Vejen. Naar Lejlighed frembød sig holdt Kongen meget af ogsaa fra denne Side at lade sin Magt glimre, navnlig ligeoverfor fremmede Afsendinge og Potentater. Af den svenske Gesandt Johan Skyttes bekjendte Beretning fra 1615[4]) se vi, hvorledes Musikanterne opvarte med Taffelmusik og henlede Opmærksomheden paa sig, og naar det iøvrigt gjaldt en mere højtidelig Audiens eller fyrsteligt Besøg vil man jævnlig i Regnskaberne støde paa Poster, vedrørende det ved saadanne Lejligheder fungerende kongelige Kapel. Ved Modtagelsen af et brandenburgsk Gesandtskab Sept. 1617 paa Kronborg dekreterede Kongen selv i egenhændig Skrivelse, at «Musikanterne och trommetterne skall imod samme tijd uerre tilsteede»[5]), medens der findes et mindre Beløb i RR. som Betaling til den Færgemand, der har overført disse Folk fra Kjøbenhavn til Kronborg. Et Par Aar efter angaar en lignende Udgift Overførsel til Helsingborg af de Instrumentister og Sangere, «som siden ere komne til Halmsted til det Herremøde, der sammesteds er berammet», et af de mange Grænsemøder, hvor Chr. IV og Gustaf Adolf søgte at udjævne deres Tvistigheder. At det her er gaaet fornemt til, fremgaar af det store Følge, der var med, og Omfanget af de Musikglæder, der blev budt paa, illustreres ganske betegnende ved en

[1]) Mattheson Ehrenpforte 167, Prætorius Syntagma II, 19.
[2]) Herm. Wichmann i «Allgem. Zeitung».
[3]) Kirchenmusik. Jahrbücher 1890 S. 76.
[4]) Nyerup: Karakt. af Chr. IV S. 42.
[5]) Breve I, 122.

Digitized by Google

Udbetaling til Orgelmager Johan Lorentz, der efterfulgte Kongen med endog tvende «Positiver» (portative Orgler). Ligeledes kan man af forskjellige Beløb, Chr. IV har optegnet i sin Skrivekalender for Juni og Juli 1618 — til Udgift for «nogle Instrumenter», for Trompeterne og for en «fremmed Organist»[1]) — ligesom spore, at der maa have være noget musikalsk paa Færde. Maaske kan dette sættes i Forbindelse med den Fest, der fandt Sted paa Frederiksborg for Kongens Broder Hertug Ulrik, for Biskoppen af Osnabrück Hertug Philip og Greven af Oldenburg.

I Almindelighed var der indrettet en særlig «Musikant- og Instrumentist-Stol» for de optrædende Kapellister, en Musiktribune, der ofte var kostbart smykket i Tidens Smag for det brogede. Fra Frederiksborg have vi fra en lidt senere Tid Beskrivelse af en saadan Tribune[2]). Den befandt sig paa Dansesalen, var, fortæller vor Kilde, af fint Sølv og Ibenholt, hvilende paa et Ibenholts Postament, belagt med drevet Sølv og musikalske Instrumenter, «og ser man derpaa fæstet mange Roser, gjort af Sølv, med anden mere kunstig og kostelig Arbeid og Staffering.»

Al denne Fryd og Herlighed fik en brat, om end kun foreløbig Afslutning ved en af de Landeplager, der dengang saa jævnligt hærjede det ulykkelige Land, «Pesten», som den kaldtes. Epidemien (formentlig en ondartet Tyfus) var bragt fra Riga til Bornholm med et Skib, og takket være de fortvivlede hygiejniske Forhold bredte den sig i Aaret 1619 med en saadan Voldsomhed i Kjøbenhavn, at man regner mellem 7 og 14,000 Mennesker som dens Ofre. En «gruelig Komet», der Aaret i Forvejen havde «ladet sig forskrækkelig til Syne», mente man var Forløberen[3]). «Pesten» slog ned for Fode ogsaa blandt Chr. IV' Musikere. Særlig Trompeterkorpset lader til at have været stærkt udsat. Af de 13 Mand i Begyndelsen af Aaret vare de 5 inden dettes Udgang døde, sandsynligvis bortrevne af Epidemien. Maaned for Maaned kræver sit Offer. Blandt dem var Korpsets første Mand Henrich Lubbecke, som døde 11. Juni 1619. Hans Lærling blev anbragt hos

---

[1]) Nyerup: Særtryk S. 26, Molbech S. 51.
[2]) Wolf: Encomion S. 502.
[3]) Mansa: Folkesygdommenes Hist. 274 ff.

Digitized by Google

Erhard Stärcke. Ogsaa Instrumentisterne maatte betale deres Tribut. Værst synes Epidemien at have huseret hos Bendix Greebe. 19. Okt. se vi, at en af hans Lærlinge er død. 26. og 29. November følge to andre «Drenge» efter, Mads Ravn og Søren Jensen ved Navn, endelig 4. Dec. dør Greebe selv, saa hastigt, at Begravelsesomkostningerne for hans «Drenge» et Par Dage efter blive betalte til hans Arvinger. Heller ikke de hos Mogens Pedersøn anbragte «Kapeldrenge» skaanede Epidemien. Af de 6 Drenge. døde de 3, ved Navn Simon Utech, Rasmus Rasmussen og Mogens Olufsen, og deres Kostgiver og Læremester faar 13. Dec. udbetalt 30 D: 14 ß for deres Begravelse «udi vor Frue Kirkegaard hersammesteds«.

Et Vidnesbyrd om den gode Orden, der er i Affærerne, er det, at denne Afgang øjeblikkelig søges erstattet. Allerede 21. Nov. 1619, afgaar der Brev til Sjællands Biskop (Sjæll. Tegnelser), «Doctor Hans Reisener: Vi bede Eder, at I af Skolerne under Eders Stift udtage tre unge Skolebørn, som have god Stemme til at være Discantister og in Musica kunde informeres og dennem siden udi Kapel hos vores Underkapelmester Mogens Pedersen lade angive.»

Blandt Sangerne, der dog ellers vare mere forskaanede, dør gamle Peder Andersen 12 Juli, den eneste tilbageværende fra Frederik II' Tid. Desuden savne vi fra samme Maaned Instrumentisten Otto Smidt og 2 af de sidst ansatte menige Sangere (Didrik Olufsen og Christopher Christensen), samt endelig 2 af Taarnblæseren Henning Abelsteds fire Svende. Det er ialt en Formindskelse paa 18 Mand af Staben! Det synes endvidere, som om ogsaa Borchgrevinck har været angrebet. I Oktober udbetales nemlig undtagelsesvis hans Lønning ikke til ham personlig, men til hans Svigerinde, «Helvig, afgangne Augustus Erichs (Kongens Sekretær) Efterleverske», medens han selv den følgende April oppebærer sin Gage.

Digitized by Google

Sygdommen ryddede saaledes ganske artigt op i Kapellets Personliste. At dettes Virken imidlertid ikke havde været forgæves eller blot til forbigaaende Ørenlyst, derom have vi Bevis i et Par Musikværker, som udkom netop henad disse Aar. De have dobbelt Interesse for os fordi de begge stamme fra Kapellets Medlemmer og tilmed fra unge danske Musikere, af dem, hvis kunstneriske Opdragelse Chr. IV havde taget sig af. Ret betegnende illustrere de hver for sig den almindelige Tilstand paa den Tid, en lille Samling Madrigaletter paa den ene Side det unge livsglade Hof, omvendt et større Psalmeværk Pestens alvorlige Tider.

Den første Samling har til Forfatter Giovanni (Hans) Brachrogge «Musico della Maèsta» og er udkommet under Titel: „*Madrigaletti a III voci, Libro primo. Nouamente composti et dati in luce In Copenhagen. Appresso Henrico Waldkirch M. DC. XIX.* (Kgl. Bibl.), indeholdende 21 større og mindre Madrigaler for 3 Stemmer, dog deriblandt 2 komponerede af Mogens Pedersøn. Samlingen er i Skrivelse dat. Kjøbenhavn 24. April 1619 tilegnet Christian IV, idet Komponisten haaber, at Kongen i sin bekjendte Kjærlighed til Tonekunsten vil se mildt til dette lille Værk, som saa svage og ungdommelige Kræfter («giouenil et debil ingegno») desværre ikke har formaaet at gjøre saa godt, som han selv gjerne vilde. Dedikationen er ligesom hele Værket og Texterne til Madrigalerne italiensk, i hvilken Henseende ikke blot Moden dengang er fulgt, men tillige en personlig Smag hos Chr. IV, der skal have havt en særlig Forkjærlighed for det italienske Sprog [1]).

Vi faa Lov til at tage Komponisten paa Ordet, at han ikke har faaet gjort sit Arbejde saa godt som han selv helst vilde. Thi noget egentlig Kunstværk kan man ikke kalde det, knap nok noget fejlfrit Skolearbejde. Der er, navnlig blandt de første Madrigaler i Heftet, mange Kejtetheder og Ubehjælpsomheder, ja ligefremme Fejl i Stemmeføringen, og tidt er Planen lagt mere kunstfuldt end der er Kræfter til at gjennemføre. Brachrogge er ingen Hexemester i Kontrapunktiken, hvis fugerede og imiterende Stil overalt er dominerende i Arbejdet, ja man tør vel knap nok mene, at han

[1]) Ogier Iter danicum Pag. 42.

Digitized by Google

er rigtig moden til at være sluppet ud af sin venetianske Skole. Men paa den anden Side er der en vis Friskhed og uforfærdet Gaaén-paa, som klæder godt, og stiller man ikke de teknisk-kunstneriske Krav højt, kan man godt anerkjende meget af det relativt gode i Kompositionens Teknik og i Textens ganske opfindsomme Behandling. I hvert Fald har denne Samling Madrigaletter som et af de første, af en Dansk i Trykken udgivne Musikværker, en selvstændig Interesse, ogsaa ved Forsøgets endnu famlende Usikkerhed. Indrømmes skal det ogsaa, at flere af Manglerne mere ses paa Papiret og høres paa Klaveret end under Udførelsen af et Sangkor, saa der er intet i Vejen for, at Stykkerne mulig have taget sig meget fortræffeligt ud ved Kongens Taffel eller Gjæstebud. Desuden indeholder netop den 3stemmige Sættelse særlige tekniske Vanskeligheder. Den i Nodebilag Nr. 2 meddelte Prøve er en af de fejlfri i Heftet, men tillige en af de mindste og just ikke ellers af de betydeligste. Den gjengives paa Grund af sit lette, fornøjelige Indhold, der udført paa rette Maade og med den fornødne Frihed endnu i vor Tid ikke vil forfejle sin Virkning [1]).

De to af Mogens Pedersøn komponerede Madrigaletter hæve sig ved hele Arbejdets Soliditet og større Modenhed betydeligt over Brachrogges. De ere begge gode, i og for sig fra flere Sider interessante. Man kan her tale om virkelig Kunst.

Det andet Værk har en videre rækkende Interesse: *„Pratvm spiritvale, det er Messer, Psalmer, Motteter, som brugelig ere vdi Danmarck oc Norge, Componerede med 5 Stemmer aff Kong: May: Vice-Capelmester Mogns Pedersøn. Prentet i Kiøbenhaffn hoss Henrich Waldkirch Anno M. DC. XX.“* (Kgl. Bibl.)

Ved Dedikation, dateret Kjøbenhavn 26. Juli 1620, udtales det, at det er paa kgl. Befaling, Værket udkommer. Det tilegnes den udvalgte Prins Christian (V), for hvem Mogens Pedersøn selv en Tid lang har været Lærer og saaledes erfaret, at denne «sig

[1]) Af Brachrogges Madrigaletter foreligger trykt i Partitur endnu een tilligemed een af Mogens Pedersøns fra samme Samling. Se «Fra Cæcilia-foreningen», udg. af S. A. E. Hagen og G. St. Bricka, henholdsvis S. 40 og 46.

Digitized by Google

ocsaa vndertiden vdi Musica at recreere oc forlyste foretager» og er dygtig nok til at udføre Musik, baade efter Gehør og efter Noder. Psalmeværket udsendes «mit Fæderneland til Tieniste sampt Vngdommen vdi Scholerne til meere Øffuelse».

Det indeholder i hovedsagelig femstemmig Udsættelse 28 af Tidens mest brugelige Psalmemelodier, dertil tre «Kyrier» at synge henholdsvis til Jul, Paaske og Pinse, fremdeles Responsorier paa henholdsvis Dansk og Latin samt endelig et Brudstykke af en latinsk Messe og tre Motetter med latinske Texter. Mogens Pedersøn er altsaa harmonisk Bearbejder af de givne Psalmer og Kirkemelodier, medens han for Messens og de tre Motetters Vedkommende er tillige den egentlige «Komponist» i moderne Forstand af dette Ord.

«Pratum spirituale» er et omfattende Værk, tillige et ganske mærkeligt. Man har Ret til her at tale om et virkeligt Kunstværk, selv om dette paa Grund af de af og til forekommende tekniske Pletter ikke tør stilles højt. Det er kjedeligt med disse Pletter, de optræde just ikke hyppigt og mest i Begyndelsen — senere er det ligesom Tekniken bliver fastere —, men de ere der, i Form af Usikkerhed og rene Fejl i Stemmeføringen, som man ikke altid kan henføre under en velvillig tænkt Forøgelse af Trykfejlslisten. Arbejdet er i denne Retning underlig ujævnt, det aabenbarer ved Siden af disse svage Punkter en Dygtighed og en Modenhed, der maa indgyde Respekt, især paa et Tidspunkt, hvor vi ellers i kunstneriske Anliggender maatte søge til Udlandet. Der forekommer tillige mange ypperlige Træk og en velgjørende Friskhed og Originalitet som fra en Mand, der har Ideer selv og tør tænke paa egen Haand. Man faar derfor tillige Interesse for denne Christian IV' Vicekapelmester. Har han ikke naaet Mesterrangen, saa var der dog et godt Stykke af en Kunstner i ham, og «Pratum spirituale» fortjener. i hvert Fald delvis, at trækkes frem af Glemslens Støv [1]).

---

[1]) I moderne Udgaver foreligger hidtil kun Psalmerne «Min Sjæl nu love Herren» og «Et Barn er født i Bethlehem» i ovennævnte Samling «Fra Cæciliaforeningen» (Pag. 11 og 45), samt foruden de ovennævnte Psalmer tillige «Aleneste Gud i Himmerig», «Nu bede vi den Helligaand» og

Digitized by Google

Den harmoniske Behandling retter sig efter Opgavens ulige Natur, eftersom det er Psalmer, bestemte til at afsynges i Kirken, eller friere Kompositioner. De første ere udsatte i simpel Kontrapunkt, Node mod Node — saaledes som Praxis var slaaet fast siden Walthers «Liederbuch» 1524 — og Melodien ligger saa godt som altid i Diskanten for at lette Menigheden Tilegnelsen, ikke som hyppigt i en tidligere Periode i Tenoren. For et Par Melodiers Vedkommende er derhos anvendt en friere harmonisk Udsættelse med Figurationsværk og Imitationer i de ledsagende Stemmer, der ligesom forklare Melodiens Indhold[1]). Mønsteret herfor er den tyske Komponist Johannes Eccards aandfulde Bearbejdelser af Kirkemelodier. Endelig er der de i hel selvstændig Form komponerede 3 Motetter og Brudstykket af en latinsk Messe. Stilen i Arbejdet bærer Præg af den Overgangsperiode, Tiden i Virkeligheden var. De gamle Kirketonearter ere langtfra opgivne, men der gjør sig jævnlig en Tendens gjældende henimod de moderne, og de ofte forekommende kromatiske Forandringer pege bort fra det strenge diatoniske System.

Skjøndt Forestillingen derom forekommer os nu for Tiden unaturlig, kan der dog næppe være Tvivl om, at «Pratum spirituale» i sin kunstfærdigt udarbejdede 5-stemmige Udsættelse er skrevet ikke alene med Kunstsangen for Øje, men ogsaa indirekte til Brug for Menigheden. Dette fremgaar allerede af Mogens Pedersøns eget Forord, at Psalmeværket udsendes Skoleungdommen «til mere Øvelse» (ɔ: i deres Funktion som Kirkesangere), og det stemmer med den almindelige Tilstand paa de Tider, hvor Menighedens Psalmesang hovedsagelig støttede sig til den i Almindelighed flerstemmige Sang, «Kantoriet» udførte, og ikke i den Grad til Orglet som nu om Stunder. Først i Løbet af det 17. Aarhundrede blev dette Instrument mere og mere eneherskende som Ledsager af Menighedens Sang. Tidligere havde det mere be-

---

«Alene til dig, Herre Jesu Christ» i Th. Laubs «Om Kirkesangen» (179—184), men disse sidste omskrevne firstemmigt.

[1]) Prøve herpaa findes i den i forrige Note nævnte «Nu bede vi den Helligaand».

Digitized by Google

skedent sluttet sig til «Kantoriet» og iøvrigt kun optraadt selvstændigt i Præludier, Mellemspil o. lign.[1]).

Som Prøve paa Indholdet af «Pratum spirituale» henvises dels til de i en foregaaende Note nævnte moderne Udgaver af 5 af Psalmerne, dels til de i Nodebilaget (Nr. 3 og 4) meddelte Uddrag. Af Psalmerne har jeg medtaget «O Herre frels mig» fordi dens Melodi er saa særlig smuk og Bearbejdelsen karakteristisk nok til at give Indtryk af Mogens Pedersøns Stil. Melodien findes endnu i vor Koralbog (hos Berggreen Nr. 125), men i en forvansket Skikkelse, der tager Saft og Kraft fra den, og den bruges desuden for Tiden grumme lidt. Dens hele Karakter peger nærmest hen paa Folkevisen, dog vist mere den tyske end den nordiske (den mangler Omkvædet og har den tyske Bygning med 7 Strofer). Berggreen antyder løst, at den mulig kunde stamme fra Hans Sachs.

Det fyldigste Indtryk af Mogens Pedersøns Kunst faar man af den latinske Motet, skrevet til Davids 67 Psalme «Deus misereatur nostri» (Nodebilag Nr. 3). Opgaven er stor nok og Formerne frie nok til at han her kan vise sine Kræfter. Det er i det hele et dygtigt og modent Arbejde. Maaske med Impulser fra Skoletiden i Venedig? Man kan ligesom fornemme Pustet fra den livsglade Handelsstad i hele Stilen. Musiken er ikke dolerende, tværtimod holdt i helt lyse Farver, næsten koncertmæssig om man vil, Tonearten Fdur! I hele den musikalsk-æsthetiske Behandling af Texten staar denne Motet højt. Hvad det kom an paa dengang var, at hver enkelt Strofe af Texten har sit bestemte Motiv, der i sin Bevægelse og Konstruktion skal symbolisere Textens Indhold, i Melodiens Stigen og Fald, i tøvende eller ilfærdig Rhytme, i rolig eller bevæget Harmoni. I det Maal, det er lykkedes Komponisten at faa dette med, er tillige Graden af hans Kunst bestemt. Og at denne ikke er ringe vil fremgaa af en nærmere Analyse.

Første Motiv «Deus misereatur nostri» er delt imellem Cantus og Quinta vox (Sopran). Lægges disse Halvdele sammen faas et ganske melodiøst, i Forhold til Textens Indhold dog

[1]) A. v. Dommer Musikgeschichte 198 ff.

Digitized by Google

maaske for venligt Motiv. Det angiver tillige Hovedlinierne for de to følgende Motiver «et benedicat nobis» og «illuminet vultum suum», dog hvert af disse med sit Særpræg, det første — maaske tilfældigt — strejfende ind paa den gamle Psalmemelodi «Nu hviler Mark og Enge». Ved Overgangen til Ddur i «super nos» bliver Stilen mere vægtig, modulerende med hyppig Skiften mellem store og smaa Treklange, Dur og Mol, medens Stemmerne stige fra det dybe Leje til det høje med indtrængende Paakaldelse af Guds Barmhjertighed, et vexlende Farvespil af Lys og Skygge. Herefter større Bevægelighed: i hurtig Følge imitere Stemmerne det ny Motiv «ut cognoscamus», og lade sig ligesom plumpe ned i den dybe Oktav i «in terra» (Alten helt ned til det dybe f), efterfulgt af «viam tuam», Guds Veje, der kundgjøres i Cdurs rene Klarhed. I «salutare tuum» spores tydeligt den musikalske Efterdannelse af Hyldingens bukkende Bevægelse i den i hastig Rækkefølge fremførte Cdurs-Skala. En for Tiden dristig krydret Modulation (Cmols Noneakkord, opløst gjennem Gmol til uformodet Gdur) fører ved «confiteantur tibi» til Ordene «populi Deus», der som Modsætning er udtrykt i gammelkirkelig Renhed og Enfold med de fremtrædende tomme Kvinter.

Et nyt Element, det glade, træder frem ved det paafølgende «lætentur tibi», medens Rhytmen vexler fra todelt til tredelt og ligesom danser afsted, mens Tonernes Række ordne sig i gladelig opadstigende Følge. (Tempoet bør her tages lidt hurtigere. Jfr. Prætorius Syntagma III, 52 ff.)

Snart ere vi dog atter tilbage i den værdigere todelte Taktart. Ved Tanken om Dommen i Ordene «judicas populos» trænge Stemmerne ængsteligt og uroligt hinanden, men falde atter til Ro, «in æquitate», ved Bevidstheden om Guds Miskundhed. Afslutningen er anlagt helt flot og i betydelig Stigning, med moderne Terts- og Sextgange paa de to Motiver «gentes» og «terra».

Det i «Pratum spirituale» forekommende Brudstykke af en latinsk Messe indeholder kun Begyndelsen, idet det halve «Credo» samt «Benedictus» og «Agnus dei» mangle. Det tager sig unægteligt besynderligt ud, at Mogens Pedersøn i dette «paa kgl. Befaling»

Digitized by Google

udgivne Skrift har medtaget denne Torso, som tilmed ikke vejer saa særdeles meget til i hans Produktion. Navnlig at «Credoet» saaledes stopper op midt i, paa et af Hovedpunkterne ved Ordene «Pint under Pontius Pilatus», er ikke let at forklare.

Man vil nu om Stunder let spørge: Hvad skal overhovedet denne latinske Kirkemusik i dette danske Psalmeværk? Den er medoptaget fordi latinsk Kunstsang dengang endnu udgjorde et Led af Liturgien. Navnlig paa Festdagene nærmede Liturgien sig ikke lidt den katholske Kirkes. Ved Kroningsfestlighederne (jfr. S. 13) synes endog den meste Musik at være afsunget paa Latin, og latinsk var tildels Tjenesten paa Søn- og Festdage[1]), især i Kjøbenhavn og de større Byer. Først senere under Chr. IV gik efterhaanden Latinen saa temmelig af Brug i Liturgien. For Roskilde Domkirke blev den afskaffet for Hverdagstjenesten (men næppe om Søndagen) i Aaret 1640 (Sjæll. Tegn. XXVII, 90).

Skjøndt det kun staar i fjern Forbindelse med det foreliggende Emne, skal her dog kort omtales det andet Psalmeværk, der udkom henad samme Tid som «Pratum spirituale» og danner saa at sige et folkeligt Supplement til det: *„K. Davids Psalter, Sangviisz udsat, under hundrede og nogle Melodier og Toner“* etc. af Anders Arrebo. Kjøbenhavn S. Sartorio 1623[2]). I denne Værkets første Udgave findes dog endnu ingen Noder tilføjede, ligesom ikke i flere senere Udgaver. Derimod indeholder anden Udgave, udkommet hos Waldkirch, Kjøbenhavn 1627, de over hundrede Melodier, som Titlen omtaler. I Lighed med de ældre Psalmebøger ere de satte foran vedkommende Psalme i eenstemmig Sættelse. Som Mogens Pedersøn nærmest har tænkt paa Korets Kunstsang, paa «Kantoriet», ere Arrebos Psalmemelodier beregnede paa Folket, paa Menigheden. Arrebo er, som han selv bekjender i Fortalen, konservativ i sin Smag og stiller sig kritisk ligeoverfor de franske, Goudimelske Kirkemelodier, som Tiden ellers

[1]) Engelstoft «Liturgiens Hist.» 79. — Rørdams Kirkelove II, 25, 70 og 316. — Ogier omtaler i «Iter danicum» ofte latinsk Kirkesang i Kjøbenhavn og Helsingør (Pag. 46, 32, 77).

[2]) Se Rørdam A. Arrebo II, 30 ff.

Digitized by Google

yndede[1]), men «som den gemene Almue ikke enten lært haver eller maaske al sin Livs Tid lære skulde». Der findes derfor i hans Psalmeværk forholdsvis faa nye, men derimod en Mængde ældre Melodier fra Hans Thomisøns Psalmebog og Niels Jespersøns Graduale, og Kirketonearternes strénge Diatonik er fuldt gjennemført uden Indrømmelser til moderne Kromatik.

I denne Forbindelse skal det tillige nævnes, at af den oprindelig 1594 udkomne islandske Udgave af Niels Jespersøns Graduale: *„Ein Almeneleg Messusøngs Bok“* etc. af H. Gudbrand Thorlaks syne, udkom der 1623 en noget ændret anden Udgave «prentad ad nyiu a Holum j Hiallta Dal» 4°. (Kgl. Bibl.)

Siden Aarhundredets Begyndelse have vi altsaa tre større og mindre Værker paa den egentlige Kunstmusiks Omraade — Borchgrevincks, Brachrogges og Mogens Pedersøns — udgivne af og delvis komponerede af danske Musikere og udkomne her i Landet. I Sammenligning med Tidens øvrige literære Magerhed[2]) er denne forholdsvise Trivsel paa det musikalske Omraade et kulturhistorisk Træk, vel værd at lægge Mærke til.

Maaske som Paaskjønnelse af sine Madrigaletter fik Hans Brachrogge 1619 Orlov til en ny Italiensrejse. Forøvrigt fremgaar det ikke af Regnskaberne, at han har faaet noget Tilskud hertil og han blev heller ikke længere borte end et halvt Aars Tid. I Februar 1620 er han hjemme igjen. Han havde en Rejsefælle, Niels Mortensen Kolding, hvem det gik anderledes. Dennes Fraværelse strakte sig over ikke mindre end 3 Aar, og det har endda havt sine Vanskeligheder med at faa ham hjem igjen. Til Kansler Chr. Friis afgik der 29. Marts 1622 (Sjæll. Tegn.) følgende Brev: «Eftersom vi naadigst forfare, at Niels Mortensen Kolding, en vores Sanger, skal endnu være til Venedig og ikke igjen derfra kan komme hid hjem for Mangel for Penge, da bede vi Eder og ville, at I det saaledes forskaffe, at

[1]) Rørdam a. S. I, 164 ff. A. v. Dommer Musikgesch. 196 ff.
[2]) J. Paludan: Renaissancen 214 ff.

Digitized by Google

vores Factor udi Nederlandene til Venedig lader udlægge saa mange Penge, at forbenævnte N. M. Kolding kan udbetales saa meget, han er der bort skyldig og komme derfra, saafremt det sig ikke altfor højt beløber. Dog at han ikke selv bekommer Pengene i Haanden, at han dennem udi andre Maader ikke skulde fordominere. Desligeste ogsaa, at han bekommer saa meget, som han kan rejse neppeste hjem med».

Dette «neppeste» har ikke beløbet sig til saa lidt endda. Thi medens den kgl. Faktors Regning i Amsterdam i den Anledning udgjorde 572 Rd., blev der kort efter (22. Maj) extra sendt 400 Rd. paa Vexel til «Venedien» til N. M. Kolding, ialt henved 1000 Rd., en for Tiden ganske respektabel Sum for at hjælpe en ung Kunstner ud over, hvad han havde «fordomineret». At der har været noget særligt dygtigt ved ham, er troligt nok efter dette, og det lader til, at han har havt sit Talent i forskjellige Retninger. Da han forrige Gang 1618 blev ansat var det i Egenskab af Instrumentist (se Bilag Nr. 5), nu da han vendte hjem igjen blev han $^{16}/_{10}$ 1622 ansat som Sanger, forøvrigt med den samme Lønning som tidligere, iberegnet Kostpenge 144 Daler. Længe fik dog ikke Kongen Nytte af ham. Han døde allerede 1625 «udi Christianshavn paa Amager» og blev begravet i Kjøbenhavn.

I Aaret 1618 havde Kapellet naaet sin egentlige Kulmination. Men det varer dog endnu adskillige Aar inden der mærkes nogen betydelig Nedgang, og det er egentlig først under og efter Danmarks ulykkelige Deltagelse i Trediveaarskrigen, at det for Alvor føles, at Tilstanden er blevet en hel anden. I disse Overgangsaar var Stillingen omtrent som før, dog med en Del Nedgang for Trompeterkorpset — det dalede en Tidlang ned til en halv Snes Mand eller saa —, ligeledes for Sangerne, medens nu, som tidligere, Instrumentisterne, bevarede deres gunstige Position. I flere Aar udgjorde Udgifterne for disse lige saa meget som for de to andre Etater tilsammen. Dog mærkes det paa de Vilkaar, hvorpaa de nye Instrumentister ansættes, at mere nøgterne Til-

Digitized by Google

stande ere herskende, hvor der ikke længere ruttes saadan med Pengene. De højere Lønninger ere nu ikke saa hyppige, heller ikke saa rundelige. Dog har Kongen endnu Interesse af, paa en værdig Maade at komplettere sit Instrumentistkorps ved den tilfældige Afgang i Aarenes Løb. En saadan Komplettering finder Sted i Sommeren 1620, da Chr. IV er nede i Holsten, hvor han paa denne Tid jævnlig opholdt sig ved Anlæget af den ny Fæstning og den ny Stad, Glückstadt. Det lader til, at han har ført sine Musikfolk med sig derned. Luthenisten Veraldi fik i Bredsted og i Krempe gjentagne Gange Forskud paa sin Løn, hvormed han forøvrigt, som det lader, tog Afsked fra dansk Tjeneste (han forekommer sidste Gang 14. Okt. 1620). Omtrent samtidig ansættes tre nye Instrumentister, Johan Stanley, der dog kun bliver et halvt Aars Tid i Tjenesten, Luthenisten Christian Brade (Løn 220 D.) og Willum Brade.

I den sidste have vi en for sin Tid bekjendt Musiker og forøvrigt for vort Vedkommende vel tillige en gammel Kjending, mulig den samme Will. Brade, vi allerede to Gange have truffet i Kongens Tjeneste (1594—96 og 1599—1606) og som nu blev ansat med den samme Lønning, han sidst oppebar, 320 D. Ere de forskjellige Will. Brade'r, vi saaledes tre Gange paa forskjellige Tidspunkter møde, identiske, maa denne Musiker have hørt til de meget omflakkende. Efter anden Gang at have været i Chr. IV' Tjeneste finde vi ham 1609 i Hamburg, hvor han optræder som Komponist med en Samling af 46 Paduaner, Galliarder, Canzoner, Allemander og Couranter[1]), paa hvis Titelblad Brade kalder sig «Fürstl. Holsteinisch. so wol der Statt Hamburg bestellter Violist[2]) und Musicus». Herefter skulde han altsaa fra Danmark være gaaet i Tjeneste hos Hertugen af Gottorp og til Hamburg, hvor han maa have glædet sig ved stor Yndest som Komponist af slige Dansemelodier, da der samme Aar, hin Samling udkommer, tillige optages 9 Paduaner og 9 Galliarder af ham i den tidligere (S. 47) omtalte Hamburgske Samling, udgivet af Chr. Hildebrand[3]). Hermed

[1]) Et Exemplar paa Bibliotheket i Liegnitz. Ritterakademi.
[2]) Gerbers Neue Lexikon fortolker dette som Viol da Gambist.
[3]) Et Exemplar findes i ovennævnte Bibliothek i Liegnitz.

Digitized by Google

er hans Komponistvirksomhed dog ikke sluttet, idet der endnu udkommer to Samlinger Instrumentalstykker af ham: «Neue Paduanen» for 6 Stemmer, Hamburg 1614, og «Neue lustige Volten, Couranten» etc. for 5 Stemmer, Frankfurt a. d. Oder 1621 [1]). Sin Tjeneste i Holsten synes han derpaa at have ombyttet med den mere glimrende som Kapelmester hos Kurfyrst Johan Sigismund i Berlin. Vi have hans Bestalling [2]) dateret 21. Febr. 1619, hvorefter han lønnes med 500 Thaler og forskjellige Emolumenter. Længe kan denne Herlighed dog ikke have varet, da han allerede 23. Aug. 1620 paany træder ind som Instrumentist, altsaa vel «Violist», (eller «Gambist») hos Chr. IV. Hvad der kan indgive nogen Tvivl, om imidlertid disse forskjellige Will. Brade'r virkelig er en og samme Person, er den Omstændighed, at vor Will. Brade jo i saa Tilfælde i den danske Konges Tjeneste vilde være gaaet betydelig tilbage i Lønning. Han blev forøvrigt ogsaa denne Gang kun et Par Aar her i Danmark, gik af Mikkelsdag 1622. Mulig Luthenisten Chr. Brade, der antoges og afgik samtidig med ham, er hans Paarørende.

Will. Brade er en født Englænder, siger Gerber i sit Lexikon, og det er rimeligt nok efter Navnet at dømme. Overhovedet fortsættes Forbindelsen med England, der allerede tidligere havde givet Kapellet sit Præg, endnu bestandig. Vi træffe i Aarene 1620 og 1621 i RR. flere Gange Beløb, der ere udbetalte forskjellige af Korpsets Medlemmer for Rejse til England, saaledes et Par Gange til Sangeren Jens Chr. Harboe og en Gang til ovennævnte Chr. Brade. Den sidstes Sendelse synes at have ført til et nyt Engagement, af den engelske Harpenist Darby Skott, antaget $^{25}/_{9}$ 1621 med 250 D. Lønning (Bestalling i Sjæll. Reg. S. 225), ja det ser ud til som endog Trompeterkorpset har mærket noget til denne Forbindelse med England idet RR. $^{16}/_{10}$ 1620 har et lille Beløb for Erh. Stärcke, der skal «lade flye» en Trompet, «hvorudi den liden Trommetter-Dreng, som er kommen fra England, skall blese». Endelig faar vi i Thomas Simpson atter en Englænder af Renommee, ansat $^{7}/_{5}$ 1622 som

[1]) Gerbers Neue Lexikon I, 493.
[2]) Mendels Lexikon II, 162.

Digitized by Google

«Fiolist» (Bestalling Sjæll. Reg. S. 312). Han har udgivet forskjellige Instrumentalsager, en Samling «Neue Pavanen, Galliarden» etc., Frankfurt 1611, samt en «Tafel-Consort allerhand lustige Lieder», Hamburg 1621[1]). Ogsaa han maa have kjendt til at bytte Stilling og derved gaa ned i Indtægter, idet han c. 1615 var i Tjeneste hos Greven af Schauenburg for en Lønning, der angives til ikke mindre end 1200 Thaler[2]), medens han ved sin Ansættelse i Danmark kun fik 350 D. Han blev i dansk Tjeneste tre Aar, indtil $^4/_3$ 1625, men lader til senere at have opholdt sig i Kjøbenhavn, thi 20. Juni 1628 fik Byfogden i Kjøbenhavn (Sjæll. Tegn. XXIV, 95—96) Brev om, at han skal kræve afgangne Fiolist Thomas Simpsons Arvinger, at de betale hans Gjældsbrev af 22. Marts 1623 stort 150 Dl. kur, hvorpaa der resterer 75 Dl.

Samtidig med Simpson ansættes en Mand, Georg Friederich Hoyoul (Høiell)[3]), der navnlig senere skulde gjøre sig bemærket. Han begyndte beskedent som «Cornetist» (Zinkeblæser) med en Lønning af 170 Dl. Iøvrigt mærkes fra disse Aar Jacob Faucart (Føicart), ansat 1624 med 400 Dl. i Løn som Fiolist, senere særlig betegnet som den udvalgte Prins Christians Fiolist. Han er formentlig efter Navnet at regne en Nederlænder, men i øvrigt ikke kjendt.

Sangerpersonalet er paa denne Tid meget konstant. Kun Tenoristen Andreas Aagesen døde $^8/_{12}$ 1621, en af Veteranerne fra Kongens Kroningsdage. Som «Sangerdreng» var han blevet sendt til videre Uddannelse til Italien, og senere hørte han, ogsaa i Lønning (200 Dl.), til Spidserne i Korpset. Iøvrigt mærkes ingen Forandring før Mikkelsdag 1622, da ikke mindre end 7 Sangere paa engang fik Afsked, den gamle Caspar Agricola, der faar 48 Dl. i Pension «ad gratiam» — et dengang helt

---

[1]) Gerber Neue Lexik. IV 209. — Becker Bibliografi 288—89. I Jacob I Kapel findes 1604 en Thomas Sampson «Clerke of the cheque» (Mønsterskriver). Hawkins History of music IV, 12.

[2]) Monatshefte für Musikgeschichte XXII, 49. Samme, XIII, 16 omtaler en 4stemmig Paduan af Th. Simpson, optaget i C. H. v. Hagens «Neue künstl. musikal. Intraden», Nürnberg 1617.

[3]) Mulig fra Lübeck. En Rathsmusikus Fr. Hoyel dør i Lübeck 1634 (Stiehl: Lübeckische Tonkünstler S. 10).

Digitized by Google

sjældent Tilfælde — og 6 af de Menige, deriblandt den tidligere Skolemester Jens Jensen. Samtidig med disse Sangere afskediges endvidere 4 Instrumentister (derimellem de to Brade'r). Hvad der kan have foranlediget denne Afsked over hele Linien, er ikke godt at sige. Instrumentistkorpset rettede sig atter hurtigt efter denne Afgang, men Sangerkorpset ikke. Antallet er taget kjendeligt af (iberegnet Sangerdrengene udgjør det nu kun c. 20) og det daler bestandigt i de følgende Aar.

Foruden ved disse Indskrænkninger svækkedes Kantoriet ved dets Vicekapelmester Mogens Pedersøns Afgang. Desværre oplyse vore Kilder ikke noget nærmere om denne Begivenhed, Mogens Pedersøn forsvinder ganske stille ud af Regnskaberne. Sidste Gang, vi træffe ham opført, er i Kostpengeregistret for Januar 1623. For den følgende Maaned mangler hans Navn, men i Stedet for faar «Karen Mogens Pedersøns» udbetalt Kostpengene for Diskantisterne samt deres Skolemester. Det ligger herefter nær at antage, at Mogens Pedersøn er død i Januar 1623, og at Sangerdrengene foreløbig ere blevne i hans Hus, hvorfor hans Enke modtager Betalingen for dem i de nærmeste følgende Maaneder indtil hans Efterfølger udnævnes.

Med Mogens Pedersøn er en af Hovedskikkelserne i Chr. IV' Kapel gaaet bort, formentlig i en temmelig ung Alder. Thi da vi første Gange støde paa hans Navn lige i Begyndelsen af Aarhundredet, er han endnu ganske ung, en «Sangerdreng», der følger sin Lærer Borchgrevinck til Italien og senere anbringes i Kost hos denne. Han hørte til dem, Kongen tidlig har interesseret sig for. 4 Aar var han i Venedig og 3 Aar i England, han har altsaa set sig godt om i Verden. Hans store Psalmeværk, Pratum spirituale, er tidligere omtalt. Os interesserer han desuden specielt fordi han i denne store internationale Bikube, som dannede de kongelige Musikkorps, repræsenterede det danske Element, den første gryende Tonekunst herhjemme.

Hans Efterfølger som Vicekapelmester blev Hans Nielsen, udnævnt 27/4 1623 med samme Lønning (244 Dl.) som Forgængeren. Man vil ved denne Ansættels lægge Mærke til to Ting, dels at den ny Tillidspost atter blev besat med en indfødt dansk Mand, dels at denne atter blev hentet ikke fra Sangernes, men fra In-

Digitized by Google

strumentisternes Lejr, et nyt Vidnesbyrd om disses i det hele mere overlegne Stilling. Iøvrigt kommer Hans Nielsen ved denne Lejlighed saa temmelig dumpende ned fra Skyerne. Han havde jo i sin første Ungdom været stærkt protegeret af Kongen, men havde saa efter en 3 Aars Tid at have fungeret som Luthspiller faaet sin Afsked under Krigen 1611. Derefter er han gaaet som Student til Heidelberg, hvad der fremgaar af et Brev fra Heidelberger-Professoren David Paræus af A° 1615 til Kurfyrsten, hvis Mellemkomst paaberaabes i Anledning af en Gjældssag. Efter nemlig et Aars Tid (1613) at have været Kostgænger i Paræus' Hus som immatrikuleret Student ved Universitetet, havde Hans Nielsen ved sin Afrejse skyldt Penge og udstedt en Forskrivning, som endnu ikke var indløst (Se Bilag Nr. 6). I Brevet kaldes han Johannes Nicolai Fonteio. I Slutningen hedder det, at Brevskriveren forgæves har henvendt sig til Fonteios Venner «zu Coppenhaag undt Roschilde». Om ikke Hans Nielsen skulde være født i Roskilde og deraf have taget sit ellers ikke forklarlige Tilnavn «Fonteio»? Under dette Autornavn havde han debuteret som Komponist halvvejs som Dreng. Siden blev der som nævnt (S. 46) i Borchgrevincks «Giardino novo» 2. Del trykt et Par femstemmige Madrigaler af ham. Desværre er det eneste tilbageværende Exemplar heraf (Bibl. i Kassel) ukomplet, saa det er ikke muligt at danne sig nogen bestemt Forestilling om hans Kapaciteter, men saa vidt man tør udtale noget Skjøn efter de forhaandenværende to Stemmer af hine Madrigaler er det et fixt gjort Arbejde, med mere «Melodi» end man ellers plejer at finde dengang. Hans ny Værdighed som kgl. dansk Vicekapelmester kunde mulig have stimuleret ham til yderligere Produktion, om den havde varet lidt længere. Men allerede halvandet Aar efter, $^{15}/_{12}$ 1624, havde Hans Nielsen sin Afsked som Vicekapelmester. Han traadte hermed definitivt ud af Forbindelse med Kapellet, men opholdt sig dog næppe langt borte. Thi i Maj 1626 udbetaltes der ham et mindre Beløb for havte Udlæg til Sangerdrengene mens han var i Embede.

Sangerdrengene gik fra ham over til Jacob Ørn, der dog ikke endnu fik Titel af Vicekapelmester, men herefter opførtes først paa Listen af Sangerne og vel nok har udfyldt Vicekapel-

Digitized by Google

mesterens Hverv. Først langt senere fik han hin Titel. Men han staar dog fra nu af som Repræsentanten for det nationale og danske i Kongens Kapel.

En ikke uvigtig Konto i Rentemester-Regnskaberne fra denne første og lykkelige Halvdel af Chr. IV' Regeringsperiode angaar Orglerne. Vi træffe idelig forskjellige Beløb, større og mindre, udbetalte dels til Bygningen af nye Værker, dels til Reparation af gamle, Udbetalinger, der komme hyppigt igjen, men som forøvrigt forbause os ved de smaa Summer, der dengang gik med til disse kostbare Instrumenter.

I Kongens første Aar var en nu ikke kjendt Mand ved Navn Hans Brebus hans Orgelbygger, eller som han dengang jævnligst kaldtes «Orgelbauer». «Selvanden» er han i Aaret 1594 en Maanedstid paa Frederiksborg (RR). Han faar udbetalt 30 Daler fordi han «igjen til Rette flyede og forfærdigede Orreværket udi Kirken der paa Slottet, som meget var fordærvet og mange af Piberne af Rotter sønderbidte». Senere i Aaret 1600 udbetales der samme Hans Brebus dels forskjellige mindre Beløb (c. 32 D.) for Arbejde paa et Orgel i «det nye Lysthus» ved Frederiksborg, dels 40 D. for et Orgel i Antvorskov Slotskirke.

Efter denne Brebus er Nicolai Maas af Stralsund blevet Orgelbygger hos den danske Konge. I sit Fag har han været en dygtig Mester, hvis Navn endnu kjendes af Musikhistorien[1]), og som omtales med særlig Respekt af en af sine Samtidige, Michael Prætorius i hans «Syntagma musicum» Tom. II, 167, der rigtignok temmelig usandsynligt sætter et nærmere beskrevet stort Orgel i Stralsund af ham til Anno 1543, hvad der ikke er rimeligt da Nic. Maas døde her i Landet 1615 i fuld Virksomhed. Hans Navn er navnlig knyttet til det store Orgel i Frederiksborg Slotskirke, et af de bedste i Landet, men desværre ganske ødelagt ved Slottets Brand. Dog se vi ham tillige i Virksomhed andet Steds, saaledes 1602

---

[1]) Se Mendels Lexikon.

Digitized by Google

med et Orgel paa Kjøbenhavns Slot (han faar $^{18}/_{1}$ 1602 udbetalt herfor 80 D.), med Forfærdigelsen af de dengang yndede smaa portative Orgler, hvoraf han 1606 leverer Kongen 2 Stykker for 400 Daler, «som Kgl. Maj. vil lade føre med sig, naar Hs. Maj. nogetsteds vorder forreist», og vi kunne af en Udbetaling til ham i 1614 for en Rejse til Kongen i Kolding slutte, at han i det hele har været en betroet Mand, hvem Kongen gjerne raadførte sig med. Hans Hovedvirksomhed foregik imidlertid som sagt paa Frederiksborg. Der var først Reparationen af det gamle, før omtalte, af Rotter molesterede Orgelværk, der var dernæst sandsynligvis Bygningen af et nyt, eller maaske flere mindre Værker. Fra Januar 1601, da han faar de første 250 Daler for Orgel til Frederiksborg. indtil han dør fjorten Aar efter, forekommer der en Mængde større og mindre Udbetalinger til ham, der gjør det klart, at han har havt meget at bestille derude, om vel ikke, hvad det har været, navnlig ikke om det angik nye Værker eller Udbedringer af ældre. I April 1607 og følgende Aar forekommer ganske vist Udbetalinger «til et nyt Orgel», men det er kun smaa Beløb (190 D.), saa det har næppe været det store Kirkeorgel. Det kunde snarere synes som om man i Begyndelsen har forsøgt sig frem, indtil der 14. Jan. 1614 endelig afsluttes en Kontrakt med Nic. Maas om et nyt Orgel til Slotskirken «med alle Stemmer, efter den Afrids og Skabelon, hannom derpaa er overantvordet». Betalingen herfor var 1800 Daler, hvorpaa der efterhaanden betales forskjellige Afdrag. Nic. Maas oplevede dog ikke at se sit Værk færdigt, men hans Enke, Anne Pedersdatter, fortsatte Arbejdet. I ovennævnte Sum er dog næppe indbefattet en Del af Træarbejdet. Thi naar der i Maj 1614 sluttes Kontrakt med Bildsnider Stadtz Otte i Malmø om af eget Tømmer for 1400 Daler at forfærdige et Orgelværk «forsaavidt Snedkerarbejdet derpaa angik», saa er det rimeligt, at denne Udgiftspost angaar netop Orglet i Frederiksborg. Orglet lader til at være færdigt i Aaret 1616, efter det Aarstal at dømme, der fandtes paa det tilligemed Kongens Valgsprog: «Regna firmat pietas» samt paa den anden Side Ordene: «Spiritu sancto tuo» [1]).

[1]) Friis: Saml. til dansk Bygningshist. S. 238 ff.

Digitized by Google

Nic. Maas har ligeledes bygget paa et andet Orgelværk, som udgjorde een af Seværdighederne i Frederiksborg Slotskirke, det saakaldte Sølvorgel. Tidens Extravagance i Udsmykninger fejrede her en Triumf paa Orgelbygningens Omraade, og efter den udførlige Beskrivelse, vi endnu have af dette Instrument i Inventarielisten af 1650[1]), har der været meget at se paa, meget kostbart, meget kunstfærdigt og megen Symbolik. Men forøvrigt fremgaar det, at Benævnelsen «Sølv-Orgel» kun passer netop for denne ydre Udsmyknings Vedkommende, medens selve Værket har bestaaet af Træværk, Tinpiber og Klaviatur som sædvanlig. Af Udtrykket i RR (²/₈ 1610), hvor Nic. Maas faar 100 Daler paa Regnskab af «en Del adskillige Stemmer, han skal gjøre udi det Sølvorgelværk, Hs. Maj. lod gjøre til Hamborg», synes det, at vor Orgelbygger kun har Æren for en Part af dette Instrument — om der er nogen Ære. Thi Værket beskrives som i musikalsk Henseende kun maadeligt, det har været Sølvet, der skulde gjøre det. Da det blev berøvet disse Sølvprydelser, sandsynligvis under Svenskekrigen[2]), var dets Skæbne afgjort, det forfaldt. Sidste Gang nævnes det, uden Udsmykning, i Inventarielisten 1677.

Endnu et tredie Orgel besad eller rettere besidder endnu Slotskirken i Frederiksborg[3]), vel det mærkeligste af dem alle paa Grund af Arbejdets ganske særlig fortrinlige Beskaffenhed og dets rige, kunstneriske Iklædning. I den samtidige M. Prætorius' «Syntagma» (Tom II, 221, ny Udgave) omtales det særskilt som et af de «vornehmen Orgeln Werk in Deutschland» med nærmere Beskrivelse og udførlig Angivelse af Registrene. Ogsaa senere i Tiden har man været opmærksom paa dette sjældne Stykke, i forrige Aarhundrede i Holland, hvor Forfatteren Joachim Hess omtaler det i sin «Dispositien der merkwaardigste kerkorgelen» (Gouda 1774),

---

[1]) Meddelt i «Danske Samlinger» II, 124 ff.

[2]) Friis Saml. S. 272 anfører en Rejsedagbog fra 1663, hvorefter der før Krigen 1658 fandtes i Frederiksborg Slotskirke et Orgel af «Krystal» og et andet af Sølv. Svenskerne sloge hint itu og ranede dette (det vil sige Prydelserne paa dette).

[3]) At der samtidig var 3 Orgler stemmer med Angivelsen i Wolfs Encomion S. 495—96.

Digitized by Google

og nu i den allersidste Tid, hvor dette Orgel omhandles i en med Afbildning forsynet udførlig Afhandling i det franske Musikblad «Le monde musical» [1]), (1891, Nr. 57—59), der kalder det «et Klenodie paa sit Omraade, et af de rigeste og mest karakteristiske Monumenter af Orgelbygning fra Begyndelsen af det 17de Aarhundrede». Allerede Facaden er et helt Kunstværk, i rig Renaissancestil med overdaadig Anvendelse af Ornamenter og Skulpturer, forskjellige Træsorter, Eg, Pæretræ, Buxbom, Ibenholt, med Prydelser i Elfenben og Sølv, det hele fuldt af Karakter og Ynde. De 45 Orgelpiber paa Facaden ere beklædte med Elfenben og Ibenholt, Registrene have Knapper af Sølv med Mands- og Kvindehoveder. Det egentlige Værk (af Eg) er ifølge vor kyndige franske Hjemmelmands Udsagn af beundringsværdig Fortrinlighed og indeholder flere originale Træk i det tekniske.

Orglet er ifølge Prætorius bygget af Datidens berømte Mester Esaias Compenius fra Brunsvig[2]) 1612 «zu Hessen uffm Schlosse», men er allerede c. 1617 kommet her til Landet. Det er forsynet med det danske og det brandenburgske Vaaben, hvad der har givet Anledning til den Formodning, at det skulde være en Gave fra Chr. IV' Svigerfader, Markgrev Joachim Frederik af Brandenburg[3]), hvormed dog atter ikke rigtig forliges den ovenfor anførte gamle Beretning om, at det stammer fra «Slottet i Hessen», heller ikke Udtrykkene i den nedenfor anførte Passus af RR. Det er ikke særlig stort, har kun ialt 27 Stemmer, 2 Manualer og 1 Pedal. Denne Pedal har flere Stemmer og spiller en større Rolle end ellers sædvanlig. Det synes, at Compenius personlig har været her i Landet ved Opstillingen, idet vi i RR for April 1617 finde udbetalte to Beløb paa ialt 70 Daler til C. «paa Regnskab af de Penge, ham kunde tilkomme, for det Orgelværk, han for Kgl. Maj. haver indført fra Tyskland og som kommer at stande udi Slotskirken paa Frederiksborg.» Herefter kunde det synes, at Chr. IV

---

[1]) Afhandlingen er af C. M. Philbert efter Undersøgelser af Hr. Felix Reinburg af det bekjendte Firma Cavaillé-Coll i Paris. Cfr. Artikel af S. Levysohn i Tidsskriftet «Museum».

[2]) Se om ham Fétis' Biographies universelles og Mendels Lexikon.

[3]) Danske Saml. a. S. Friis' Saml. a. S.

Digitized by Google

selv havde anskaffet sig Orglet. — Det fik senere sin Plads i Riddersalen, kom derfra til Kapellet paa Frederiksberg Slot, og derfra atter tilbage til Kirken i Frederiksborg. Værket er nu forfaldent og ubrugbart, men en Reparation vil ikke kræve store Pengemidler og forhaabenligt heller ikke lade vente paa sig.

Efter Nic. Maas' Død træffe vi en enkelt Gang ($^1/_8$ 1615) en Orgelmager Johan Heide, der i Frederiksborg skal «paavare naarsomhelst Kgl. Maj. ankommendis vorder«. Iøvrigt blev nu en ny Mand, Johan Lorentz, for lang Tid Chr. IV' Orgelbygger. Strax 1616 efter Nic. Maas' Død sættes han i Arbejde, dels paa Frederiksborg, dels med Reparationer af forskjellige «Positiver». Han gav sig tillige af med Fabrikation af andre Instrumenter til Kongens Brug, engang «et lidet Clauchordium», en anden Gang to unævnte Strygeinstrumenter til Kongens Børn. Dog har han mulig kun været Forhandler, ikke egentlig Forfærdiger her. Hans Hovedarbejde paa denne Tid var det store Orgel i den nyopførte Kirke i Christiansstad i Skaane; Prisen herfor er akkurat den samme som for Orglet i Frederiksborg, 1800 Daler, hvortil dog kommer en særlig «Fortingning» om Træværket for 1600 Daler. Senere benyttedes han stadig til hvad der falder for af forskjelligt Arbejde i hans Fag. Saaledes er han til Bryllupshøjtideligheden 1634 i travl Virksomhed med at udbedre Orglet i Slotskirken i Kjøbenhavn, hvor Orglet var «meget brøstfeldigt», og han afleverer 1636 sammesteds «et lidet Orgelværk» for 300 Rdl. Endelig forfærdiger han 1636—37 et nyt Orgel til Kronborg, ligesom sine tidligere større Værker for 1800 Rdl., samt 1640—41 Orglet til Haderslevhus' Slotskirke (RR). Hans Flid og Vindskibelighed lønnedes med at han 1639 fik Eneret til at forfærdige og reparere Orgler i Danmark. (Sjæll. Reg. XX, 114 og 336).

Ved Omtalen af disse Orgler maa tillige nævnes det store Sangværk eller Klokkespil, som Chr. IV lod anbringe i Frederiksborg Slots Kirketaarn, følgende en Skik, der dengang var mere udbredt end nu og som han aabenbart har syntes godt om. I hans egenhændige Skrivekalender[1]) finde vi under 14. Juni 1619 følgende Optegnelse: «Contraherede jeg med Johannes Hakelouer, at han mig skal

[1]) Særtryk af Nyerup 1825 S. 60—61.

Digitized by Google

forfærdige et Sangværk, som kan slaa 100 underskedtlige Salmer, hvorfor han skal have 1000 Dl., hvorpaa han haver bekommet 300 Dl. paa Haanden.» Arbejdet maa saa have været i Gang indtil 1621, da Kongen atter skriver i sin Kalender[1]) under 12 Februar: «70 Dl. in Spe [til] den Klokkemager, som gjør det Sangværk paa Taarnet», og Arbejdet maa være fuldført nogle Maaneder efter, da vi i RR $^{26}/_{4}$ 21 finde en Udbetaling til Johannes Heckelow, Orgelmager (sic!) af Northussen (vel Nordhausen?) paa 800 Daler (hvoraf 400 af Kongens «eget Kammer») «for et Sangværk med 16 Klokker udi, han haver gjort, som er bleven opsat i Kirketaarnet paa Frederiksborg.»

I Kjøbenhavn kjende vi et Sangværk i Helligaandskirken. Det begyndte at spille i Julen 1643[2]). Angaaende et Klokkespil til Frue Kirketaarn have vi fra c. 1621 en Betænkning (paa tysk) fra Orgelmager Joh. Lorentz (Breve til danske Kcelli). Skal man faa Melodien rent og godt frem, hedder det, hører der 25 Klokker til et saadant Værk. Man har i Lübeck og i Hamburg lignende Værker, men begge Steder mangler «Semitonia» (Halvtonerne) saa der ikke er Forskjel paa mi og fa (paa h–c eller paa e–f). Med 25 Klokker derimod kan man desuden faa Bicinia eller Tricinia (to- eller trestemmig), ja Koleraturer indtil 8 paa et Taktslag. Vigtigt er det, at Klokkerne efter Anslaget strax blive dæmpede, ellers blander alt sig sammen saa man ikke kan skjelne noget bestemt. Stemningen bør ske efter den største Klokke med den dybeste Tone. For at besørge dette, hvortil der hører Tid og Tegninger, begjærer Lorentz mindst 100 Rdl. Paa et andet Stykke Papir tilbyder han sig at levere et Værk paa 23 Klokker uden Opsætning og Træværk for 600 Rdl. De 23 Klokker angives som $\underline{\text{B}}$CDEFGABH c cis d dis e f fis g gis a b h $\bar{\text{c}}$ $\bar{\text{d}}$., altsaa $2^{1}/_{4}$ Oktav. Hvad Joh. Lorentz mener med de af ham anførte Priser, er ikke rigtig klart. Den endelige Udgiftssum for Klokkespillet kunne de i hvert Fald ikke repræsentere. Det følger dels af de før nævnte Udgifter til det mindre Klokkespil paa Frederiksborg, dels af et Par, hans Overslag vedlagte Beregninger fra «Rothgiesser»

[1]) Schlegel Sammlungen II.
[2]) Slanges Historie.

Digitized by Google

Jørgen Wolff og Roluff Borkersen, hvoraf den ene begjærer en Pris af (iberegnet Metallet) 100 Rdl. pr. Skippund for 25 Klokker fra 1 Skippund til 1 Lispund Stykket, medens den anden beregner den samlede Vægt af Klokkerne til endog 80 Skippund! Disse forskjellige Overslag ere altsaa stærkt varierende.

V. Overgangsaar.

1625—34.

Chr. IV' ulykkelige Deltagelse i Trediveaarskrigen blev et Vendepunkt, som for hele Landet, saa ogsaa for hans Musiketat. Fra nu af gaar det i det hele og store ned ad Bakke, vel af og til, navnlig under Højtidelighederne i Anledning af den udvalgte Prins Christians Bryllup, ikke uden at en opadgaaende Bevægelse tillige lader sig tydelig tilkjende, dog ikke stærk nok til varigt at skabe Tilstande, som dem, vi hidtil have kjendt.

Strax medens Rustningerne staa paa, i Begyndelsen af 1625, mærkes Nedgangen, dog endnu ikke føleligt. Det saa jo endnu lyst og haabefuldt ud for Kongen, der tænkte at vinde Ære og Fordel ved sit Krigstog i Tyskland. Mærkeligt nok viser Nedgangen sig først netop paa den krigerske Side, hos Trompeterne. $^{15}/_{2}$ 1625 afskediges 5 Mand af dette Korps, der herefter tæller henved en halv Snes Mand omtrent hele Felttoget igjennem. Til Gjengjæld gjøres de alle beredne og følge Kongen i Felten, medens deres Koner hjemme kvittere for deres Tilgodehavende. Alene gamle Michael Fischer, der havde tjent i Korpset i 35 Aar, blev tilbage, men sendte sin Søn Hans Fischer afsted blandt de beredne Trompetere, der fulgte Kongen. De benyttedes bl. a. hyppigt som Sendebud, og i RR. kan Krigens Gang følges i de forskjellige Udbetalinger, der gjøres til Trompeterne naar de med Budskab fra Kongen droge afsted til Ven eller Fjende rundt om, til Segeberg, Krempe, Hamburg, Lolland, Küstrow, Wandsbeck, Lübeck, Sverige o. a. S., ligesom vi i Chr. IV' Skrivekalender,

Digitized by Google

navnlig fra Tiden ved Krigens Slutning 1629, se en Mængde Smaabeløb, han formentlig i lignende Parlementæranliggender har udbetalt til Trompetere og «Tromslaer». En særlig betroet Mand var her «Trompeterobersten», som han kaldtes, Erhard Stärcke, der bl. a. i 1627 sendtes fra Lauenburg med Brevskab til Kejseren. Vi have fra Rigsraad Tage Thott Meddelelse herom i et Brev til Kansler Chr. Friis[1]) (Brevet dateret 3. Juli 1627) . . . «Her er intet nyt andet end Erhardt Trommeter, som var affærdiget til Kejseren, han kom igaar tilbage. Var ikke længere end til Gifhorn, hvor Tilly tog hans Breve og sagde at ville sende Kejseren dem med en Kurer.» Af Chr. IV' Breve (II, 32, 85, 88) kunne vi forfølge denne Sag videre. Tilly holdt den danske Trompeter tilbage i 3 Uger. Men tilsidst naaede denne dog til selve Kejseren (August 1627), bl. a. med Besværing over Tillys Adfærd.

Saa helt ublodigt gik det ikke af i Trompeterkorpset, Krigen krævede sin Part. Om en vide vi af Regnskaberne, at han er falden, Eckerling Leeser $^{17}/_{5}$ 1628, og tre andre vendte ikke senere tilbage, Christopher Vers, Michael Dreng og Hans Fischer. Det ligger nær at se en Forbindelse med den sidstes Forsvinden og den Omstændighed, at hans gamle Fader, Michael Fischer dør i Kjøbenhavn $^{21}/_{3}$ 1628.

Kongen har ligeledes været betænkt paa at forsyne sin Flaade med de nødvendige Skibstrompetere. Den ene faste Mand, han her havde tilbage, Jacob Jørgensen, var aabenbart ikke længere tjenstdygtig. Som den eneste tilbageværende Veteran fra Frederik II' Tid gik han af i April 1625, og der skaffedes ham Aaret efter Plads i Vartov Hospital, hvor han fik Lov til at beholde sine Kostpenge, 4 Dl. om Maaneden[2]), og hvor han døde $^{14}/_{8}$ 1628. Friske Kræfter skaffede Kongen sig ved Udskrivning i forskjellige Kjøbstæder, saaledes 18 Trompetere til Brug for Flaaden i Juni 1624 (Sjæll. Tegn. XXII, 378). I April 1625 afgik der fremdeles Ordre til Kjøge og til Næstved (Sjæll. Tegn. XXIII, 37)

---

[1]) Danske Magazin 4 R. VI, 133. I RR. findes en Udgiftspost $^{29}/_{4}$ 28 i denne Anledning. Den er stor 68½ Rdl. 20 ß (foruden 150 Rdl. tidligere).

[2]) Kbhvns Diplom. III, 52.

Digitized by Google

om at skaffe Bartskærere «og saa de fleste Trommeter, som muligt er at bekomme til vore Skibe». Krigstilstanden mærkes ligeledes i en Massebestilling paa Trommer i Sommeren 1627, 65 nye Trommer à $2^{1}/_{2}$ Daler kurant Stk.

Det egentlige Kapel fik ligeledes snart de forandrede Forhold at føle, dog i Begyndelsen ikke stærkt. I Marts 1625 blev der afskediget 3 Instrumentister og 2 Sangere, lidt senere afgik ligeledes 2 af Instrumentisternes Læredrenge og i September endelig en af Forsangerne, Carl Wormser[1]). Større er Mandefaldet ikke, saa Etaten holdt sig de første Krigsaar igjennem saa temmelig konstant med en i og for sig ikke ringe Besætning af 15 Instrumentister og 17 Sangere, iberegnet Diskantisterne. Man skulde heraf ikke se, at der var Nød paa Færde i Landet, ja paa de maanedlige Kostpengelister optage disse Kapellister en forholdsvis anseelig Plads, betydelig større end andre Grene af Hofetaten, f. Ex. Hofjunkerne eller Kancelliet. Der blev endogsaa Raad til nye og kostbare Ansættelser, saaledes af en Bassist ved Navn Eitel Friederich Loringhoff og af Organisten Melchior Schild, der begge antoges i Sommeren 1626, hver med en Lønning af 300 Rdl. Endog den følgende Sommer ansættes endnu en ny Mand, Harpenisten Magnus Maxi (250 Rdl.), skjøndt Kapellet allerede havde en Harpenist (Darby Skott) i Forvejen.

I Melchior Schild var en berømt Musiker atter indtraadt i Chr. IV' Tjeneste. Som Elev af den bekjendte nederlandske Orgelmester Peter Sweelinck i Amsterdam var han selv en stor

---

[1]) Mulig er han da død. Sin Hustru, Christina Hansdatter, og sine tre Børn havde han sat følgende Gravskrift i Frue Kirke:

Hoc tibi cara mihi posui Christina Johannis
Costula defunctis pignoribusque tribus,
Vive Viennensis Carolus tibi Wormser id optat
Qui genus Austriaco sanguine duxit avum.

Ante obitum moriens non moriturus obit.
Obiit Aug. 8 Anno 1618.
(Resen Inscript. Hafn. Pag 4).

Wormser var altsaa en Wiener af Herkomst.

Digitized by Google

Virtuos paa Orglet, af dem, om hvem der gaar Sagn. Et gammelt Skrift fortæller om Schild, «at som det faldt ham ind kunde han spille saaledes, at man enten maatte le eller græde» [1]). Dertil var Schild en meget talentfuld Komponist, i Besiddelse af stort Ry hos sin Samtid, men tillige en Særling, der aldrig vilde udgive noget, saa Eftertiden i Grunden ikke har kjendt stort til ham. Ved et heldigt Tilfælde er der dog netop her i Danmark opbevaret et Par Orgelstykker af ham, hvad der vistnok staar i Forbindelse med hans Ophold her. De ere nedskrevne med saakaldet «tysk Tabulatur» (Bogstavtegn) bag i et Exemplar af Gabriel Voigtländers «Oden und Lieder», der findes paa det kgl. Bibliothek. De to Stykker optage 9 Blade, hvoraf to Sider ubeskrevne, og indeholde 1) En Melodi «Gleich wie dass feuwr» [2]) med 2 Variationer samt 2) En Paduana Lagrima, et i Paduanens Danserhytme holdt vemodsfuldt Stykke med Variationer over Themaet. Begge Stykker ere af udmærket Arbejde, baade ved den opfindsomme Rhytmik, den overlegne kontrapunktiske Teknik og ikke mindst ved den fint følte Melodi, en Sjældenhed dengang i den Art Arbejder [3]). Navnlig gjælder dette Paduanen, der rent umiddelbart vil kunne nydes endnu den Dag idag. Der er noget ejendommeligt i at finde denne ypperlige Kunstner her i Landet som — Lærer for de kongelige Børn, det vil i dette Tilfælde sige Kirstine Munks Børn, altsaa ogsaa Leonore Kristine. De opholdt sig dengang paa Dalum Kloster ved Odense, hvorhen Melchior Schild rejste fra Wolfenbüttel, hvor han formentlig har været ansat i Hertugens Tjeneste, og over Stade, hvor han vel har truffet Chr. IV. Han blev antaget $^{10}/_{7}$ 1626, men blev forøvrigt ikke længe her i Landet, dertil egnede Forholdene sig ikke og desuden vare flere af Kir-

---

[1]) Walthers Lexikon.

[2]) Den samme Melodi findes som Koral «I Jesu Navn» i Berggreens Koralbog Nr. 39. I Noterne hertil oplyses, at Melodien kaldes «Frøken Anna Catharinas Vise», en interessant Oplysning. Chr. IV' Datter har mulig lært denne sin Yndlingsmelodi af sin Lærer Melchior Schild.

[3]) Meddelte i moderne Notation af Frøken H. Panum i Monatshefte für Musikgesch. 1888. S. 27 ff. og 35 ff.

Digitized by Google

stine Munks Børn paa denne Tid sendte udenlands, dels til Holland, dels til Sverige. Han entlediges med det bedste Vidnesbyrd (se Bilag Nr. 7) 2. Maj 1629. Ved sin Død (1668 i Hannover) var han en for de Tider usædvanlig velstaaende Mand, der efterlod sig en Formue paa 12,000 Thaler og stiftede et Legat paa 80 Thaler aarligt [1]).

Krigen gik imidlertid sin ulykkelige Gang, og i Længden kunde da Kapellet heller ikke holdes udenfor dens Følger. Vi mærke det bl. a. derved, at det efter den Uregelmæssighed, hvormed Lønningerne nu opføres i Regnskaberne, aabenbart kniber med at skaffe disse tilveje. Men ogsaa under disse vanskelige Omstændigheder har Kapellet kunnet glæde sig ved særlig kongelig Omsorg. Den udvalgte Prins Christian (V), der i Kongens Fraværelse førte Regeringen, udstedte $^{17}/_{6}$ 1627 fra Segeberg en Befaling til Rentemesteren Offe Høg, hvorefter det alvorligt paalægges denne, at Hs. Maj. Sangere og Instrumentister bekomme deres Besolding og Maanedspenge uden noget videre Ophold [2]). Maaske har denne Befaling imidlertid givet Anledning til at tage Spørgsmaalet om Kapellets hele Existens under nærmere Overvejelse. Resultatet blev, at der maatte gjøres betydelige Indskrænkninger, og i de sidste Dage af Aaret, saavidt det kan ses rimeligvis $^{12}/_{12}$ 1627, bleve ikke mindre end 11 Mand afskedigede, hvad der vil sige over $^{1}/_{3}$ af den forhaandenværende Styrke. Tabet ramte ligeligt Sangere og Instrumentister, og det tilmed adskillige af Spidserne, selve Kapelmester Borchgrevinck, der dog fra tidligere Tid havde et Kanonikat i Roskilde at trøste sig ved (se senere), fremdeles flere veltjente Instrumentister fra Kapellets første Aar, Arnold de Fine, Hans Møller, Berwart Abelsted og

---

1) Gerbers Lexikon II, 70. Mattheson kalder ham i sin «Ehrenpforte» for «rig».

2) Registerbog over Breve til Rentemesteren (Rigsarkivet). Se Bilag Nr. 8.

Digitized by Google

Adam Pickerow, dertil Sangeren Søren Hansen Tvilling, Bassisten Loringhoff, og, noget senere ($^{11}/_{2}$ 1628), endog Diskantisternes Skolemester Jens Jensen, samt Taarnblæseren Schipmann. Det var et baade i Antal og Værdi føleligt Tab for Kapellet, der desuden i den følgende Tid yderligere svækkedes, saa at vi i Sommeren 1629, altsaa samtidig med Fredslutningen, ere naaede ned til et Minimum af 7 Instrumentister og 4 Sangere foruden 6 Diskantister. De tilbageblivende vare af Instrumentister: Daniel Zellner, J. Fr. Hoyoul, Lauritz Pedersen, Jørgen Rasch, Ambrosius Gøtze samt de to Harpenister Skott og Maxi. Af Sangere: Jac. Ørn, Jørgen Hasenburgski, Jens Harboe og Hans Brachrogge. Man vil lægge Mærke til, at blandt Sangerne ere de danske i Flertal.

Krigen havde udmattet Kongens Finanser, og det varer en en god Stund endnu inden der kan mærkes nogen Fremgang for Kapellet. De i Forhold til tidligere yderligt knebne Omstændigheder, dette lever under, har aabenbart været stærkest følt i Sangerkorpset. Det havde bl. a. Kirketjenesten som fast Bestilling, og der kan ikke have været stillet noget anstændigt op med de fire Mand, hvortil Besætningen jo tilsidst var indskrænket. Alligevel gik der næsten to hele Aar efter Fredslutningen i Lübeck, inden Kongens Kasse saa sig i Stand til at at raade Bod paa disse Ulemper. De fornødne Kræfter kunde dog ikke saa let skaffes tilveje i selve Kjøbenhavn, man maatte igjen tage Landet med til Hjælp. $^{5}/_{3}$ 1631 det nævnte Aar fik de forskjellige Biskopper i Danmark (Sjæll. Tegn. S. 511) Brev om, at de i deres Stifter skulde lade opsøge «de bedste Musicanter[1]), nemlig en Bassist,

[1]) Dette Ord brugtes dengang — modsat nu — i Almindelighed for at betegne Sangere, ikke Instrumentister. Saaledes ogsaa i Udlandet, hvor i hvert Fald i Italien særlig Kastraterne bleve kaldte for «Musico» (Ambros, Geschichte IV, 347). At Benævnelsen «Musikant» for Spillemand eller Instrumentist er af nyere Dato kan ses af at Johs. Lauremberg satiriserer derover i sine Satirer (Daae: Johs. Lauremberg S. 53).

Digitized by Google

en Altist, en Tenorist og en Diskantist, og dem hid til os forskikke, hvoraf vi siden ville udvælge, hvilke vi i vores Tjeneste ville beholde». Som det ses af et Brev i den Anledning fra Superintendent Chr. Hansen i Aalborg (se Bilag Nr. 9) har det dog ikke været saa ganske let at skaffe denne Leverance. Kapellet blev ved denne Lejlighed (Marts-Juni 1631) forøget med ialt 8 Mand, deraf 6 nye, hvorimellem 3 Bassister, og desforuden blev Melchior Borchgrevinck, der jo var gaaet af ved Generalreduktionen i 1627, paany ansat som Kapelmester $^{29}/_{3}$ 1631 (Kp. Reg.). Det ejendommelige ved disse Ansættelser er, at alle de nye Sangere efter Navnene at dømme ere danske, at der ingen kostbare «Spidser» findes imellem dem og Lønningerne ere smaa, 100 D. for hver om Aaret, jævnt nok, men dog altid over det dobbelte af hvad man i 1618 lønnede de dengang ansatte menige Sangere med. Det saaledes nyvundne Kantori blev der god Brug for ved den store Højtidelighed ved Kongens Moder, Enkedronning Sophies Bisættelse i Frue Kirke 13. November 1631.

Et Par af Sangerne fra denne Tid interesserer os, særlig Søren Hansen Tvilling, der allerede er nævnt i det foregaaende (S. 54 og 84). Hans Levnet har hidtil været lidet kjendt, hvorfor disse spredte Oplysninger, hentede fra Rigsarkivet, muligvis ville have Interesse. Som alt meddelt blev han antaget i Februar 1618 som Sanger med den meget beskedne Lønning 48 D., der dog to Aar efter steg til 68 D. og 1623 til 144 D., hvilket for en indenlandsk Sanger dengang var en god Lønning, der satte ham paa lige Fod med de gjennemgaaende bedre aflagte Instrumentister. Han har efter en Meddelelse i Sjæll. Tegn. (Anno 1624 S. 364) været «Altist», det vil formentlig sige har sunget Falset. Ved den almindelige Reduktion i December 1627 gik han af. Han kunde dog glæde sig ved kongelig Bevaagenhed, thi $^{7}/_{3}$ 1629 udstedtes et aabent Brev[1]), hvori det hedder, at dersom Søren Tvilling «til nogen Bestilling lovligen og efter Ordinantsen kan blive kaldet, han da dertil maa admitteres og befordres», hvoraf det ser ud som havde han Haab om, som andre af sine Værk-

[1]) Sjæll. Register. Meddelt i danske Samlinger 2. Række II, 242.

Digitized by Google

fæller blandt Sangerne, at blive befordret til ét Præstekald (mærk Udtrykket «efter Ordinantsen»). Der er nu næppe blevet noget af disse Planer, thi da Kapellet igjen kom paa Fode efter Krigen blev han paany antaget som Sanger ($^{18}/_{3}$ 1631) med sin tidligere Lønning. Samtidig eller mulig noget tidligere har han dog opnaaet noget af den attraaede Befordring udenfor Kapellet, nemlig Degnekaldet paa Kronborg. Som det ses af et andet aabent Brev, dateret Frederiksborg $^{18}/_{3}$ 1631 [1]), har han ansøgt om at maatte forene begge Stillinger, hvilket bevilges: «Fornævnte Søren Tvilling maa tillige med Kapellets Opvartning betjene forskrevne Degnekald, dog at han skal holde en Substitut, som samme Degnekald kan betjene naar han med Opvartning er forhindret». Et Par Aar efter døde han, 24. December 1633 (Kp. Reg.)

Det har formentlig været Søren Tvillings literære Fortjenester [2]), der har forskaffet ham denne Undtagelsesstilling. Fra Anno 1626, altsaa fra det andet Aar af Danmarks Krig med Kejseren, have vi hans første Arbejde, nogle gudeligeRim med Titel: *„Et Pligtanker, alle trohjertige og gudfrygtige Christne, som nu udi denne sidste Verdens susende og brusende Storm udaf de gruelige ophævendes Bølger ynkeligen hid og did slaaes og moxen undertrykkes, til en liden Trøst og Forsikring andægtig sammenskrevet . . . . af Søffren Hansen Tuilling, K. M. Sanger. Prentet i Kjøbenhavn af Andrea Kock 1626“*. 4 Blade i 4°. Skriftet findes ikke paa det kgl. Bibl., men N. M. Petersen siger om det, at det ligner alle deslige Ting fra den Tid.

Til samme Art af Krigens Rædsler inspirerede Pønitence-Rimerier hører en lille Oktav paa 4 Blade, der befinder sig paa det kgl. Bibl., men som de i Noten anførte Forfattere ikke have omtalt: *„Det Himmelske Væck-Op, Det er: Herrens Trohjertige Advarsel, Formaning, Trusel og endelig hans Retfærdige Vredis Timelige og Evige Straf, som visseligen, som et uforvarendis hastig og forfærdeligt Skud, nu suarligen vil treffe paa alle haardnackede*

---

[1]) Sjæll. Register. Meddelt paa a. S.

[2]) Se herom Rahbek og Nyerup: «Den danske Digtekunsts Middelalder» I, 1 ff. N. M. Petersens Literaturhistorie III, 602. J. Paludan: «Renaissancebevægelsen i Danmarks Litt.» 138.

Digitized by Google

og u-bodfærdige Mennisker, af hvilcke (Gud bedret disverre) meestendeelen den gandske Verdens Kreds, nu i hendis sidste Tid er opfyldt. Sammenskrevet af Søfren Hanssøn Tvilling. Og kand siungis som: Naar jeg betænker den Tid og Stund" etc. (Prentet Aar 1704.) Den sene Udgave, saa længe efter Forf.'s Død, viser, at Rimene have kunnet glæde sig ved almindelig Yndest.

Mere end ved disse Smaasager har dog Søren Tvilling erhvervet sig et Navn i Literaturen ved sit satiriske Digt *„Quid tua? Det er, Hvad kommer det dig ved? Skreffven alle herudinden Wskyldige til Tieniste oc Tidsfordriff, oc dem som kiender sig skyldige, til en snar oc sand Omvendelse. Ønskendis her hos, at ingen vilde det anderledis optage eller interprætere, end eenfoldeligen, som det er meent. Oc enhver sig det Alvorligen lade angaa, som hannem her udaff med rette tilfalder, fløtte saa de ofverblefne Leffninger til sine Naboer, aff Søffren Hansøn Tvilling, K. M. Sanger. Kand Siungis: Under Pickelhærings Melodie"* [1]). (Efter et Expl., prentet Aar 1677, 8vo, 8 Blade. Kgl. Bibl.)

Med dette Digt er Søren Tvilling den første i Rækken af danske Satiredigtere. Populært maa dets Betydning sættes endda højere. Det opnaaede en ganske overordentlig Yndest, ikke mindst hos Almuen, og det har holdt sig fra Slægt til Slægt saalænge, at R. Nyerup i sin Barndom, altsaa endnu i Begyndelsen af dette Aarhundrede, har hørt det synge af Bønderne i Fyen. Men tillige Samtidens Kjendere havde Smag for dette Digt, om hvilket Jørgen Sorterup et Steds (i sin Cacoethes Carminificum) siger: «Der er Ord i Tvillings Vise, som er Lyst at høre paa». Ogsaa Peder Syv roser Digtet i sine Betænkninger over det cimbriske Sprog.

Digtet udkom første Gang 1634, altsaa først efter Forf.'s Død, og oplevede en Mængde Oplag og Udgaver i Aarenes Løb. I den for Tiden meget karakteristiske Fortale er Forf. ængstelig for, at man skal tage ham hans Satires skarpe Braad ilde op, og han opfordrer derfor Læseren til, førend han giver sig til ubesindigt at fælde nogen Dom, at trine ind i sit «Samvittigheds Cantor,

---

[1]) Digtet er delvis aftrykt i Nyerup og Rasmussens «Danske Viser» I, 162 ff.

Digitized by Google

oc derigjennem leede det Vidtløfftige Register om det Liff oc Leffnet». Naar Læseren der finder noget med denne Satire overensstemmende, da maa han holde sig til sig selv og ikke til Forf. «Derfore raader jeg dig som en Ven oc Broder, at naar nogle udaff dette stødder sig for Hoffvedet, eller opererer nogen Væmmelse for dit Hierte, oc siunis at vilde med gevalt bryde ud, saa holt Tænderne hart tilsammen, imens den onde Dunst gaar offver» o. s. fr.

Visens Satire sigter mod de moderne overdaadige og udenlandske Sæder, hvor al Slags Snyderi gaaer i Svang, i Modsætning til hvilke der opstilles den gamle danske Tarvelighed og Jævnhed:

«Da stod Lycken oc grode,
Bar Blomster Dag for Dag,
Fordi Her Simplex boede,
Hos dem i Ro oc Mag».

Men «Hr. Simplex» blev drevet af Land og «Hr. Renckenist» drog ind. Han lærte Peder Skriver «for V (5) at skrive X» (10) (smlgn. Talemaaden «at skrive et x for et u»), saa han kunde bygge sig en prægtig Gaard, han lærte Peder Kræmmer at gjøre Alnen kort, Peder Spækhøker at gjøre Skjæppen lille, Peder Kjældermester at tappe to Slags Vin af samme Fad, Peder Bager at gjøre Brødet fugtigt saa det vejede mere osv. osv. «Pickelhærings Melodi», som det hele er sunget paa, er desværre ikke kjendt mere.

En anden af Kantoriets Sangere, der har efterladt sig noget literært, om end af beskeden Art, er Niels Nielsøn Stirm, ansat $^{26}/_{8}$ 1631 som Bassist. Sin boglige Dygtighed maa han tidlig have gjort gjældende, thi et Par Aar efter udnævntes han tillige til Skolemester for «Kapelknaberne», og at han ikke har ligget paa den lade Side, ses af de forskjellige Beløb, der de følgende Aar udbetales for Bøger, deriblandt ogsaa latinske, til hans Elever, alt mens hans egen Lønning som Sanger og Skolemester efterhaanden stiger fra 100 til 300 Daler kurant. Omtrent samtidig med at han afgaar fra Kantoriet loves der ham ved Skrivelse $^{13}/_{3}$ 1644 (Sjæll. Reg. XXI, 285) det første Præstekald, der skulde blive ledigt. Allerede 11te Maj s. A. skrives der til Provsterne i Jyderup og Holmstrup Sogne i Sjælland, at Stirm for «hans løflige attestats skyld» skal have Adgang til at prædike og eventuelt kaldes efter Ordinansen («Koncepter fra Prins Chr. V»). Dette lader imidlertid

Digitized by Google

ikke til at være gaaet i Orden, hvorimod vi kort efter træffe ham som Præst i Grænsefæstningen Christianopel i Blekinge. I denne Egenskab har han udgivet en Ligprædiken over Hans Lange til Kiergaard, «hans salige Liig bleff hæderligen bestediget til sin Indsettelse udi Hellig Trefoldigheds Kircke i Christiannopel d. 28. Augusti Anno 1644» etc. Kjøbenhavn 1646. 4°. 72 Sider (Kgl. Bibl.). Som det oplyses i Talen var den Afdøde en ung Mand paa 28 Aar, Chef for et Kompagni i den svenske Krig, og dødelig saaret ved en Rekognoscering fra Fæstningen Christianopel. I Stirms Ligprædiken er der en rundelig og svulmende gejstlig Veltalenhed, spækket med en Mængde Skriftsteder, ganske i Tidens Smag.

At saaledes Medlemmer af Kongens Kantori, der jo ved sin Kirketjeneste var en halv gejstlig Institution, bleve befordrede til gejstlige Embeder, er langtfra noget enestaaende Tilfælde. Navnlig i de tidligere Aar fandt dette ikke saa sjældent Sted. Nogen egentlig theologisk Embedsexamen havde man ikke endnu, og skjøndt der vel i Almindelighed fordredes en Forberedelse ved Universitetet paa mindst to Aar for de vordende Præster, var denne Fordring dog ikke strængere end at der ogsaa skete Lempelser i den[1]). Fra Frederik II' Tid have vi Exempel paa en af Kantoriets Sangere, Chr. L. Lindved, der blev Præst i Bergens Stift, og lignende var Tilstanden i Chr. IV' første Tid. Naar det i Sjæll. Tegn. XVIII, 144 i Marts 1592 hedder, at der som Sognepræst i Haarløv og Himlinge i Tryggevælde Len beskikkes Samuel Hansen, der har tjent baade i Frederik II' og «i vort Cantori», saa ligger det nær at antage, at der med denne Mand menes den Sanger, der i RR. kaldes Samuel Berndes, og som netop forekommer sidste Gang i Regnskaberne i April det nævnte Aar. En anden Sanger, der omtrent samme Tid udgik af Listerne, Rasmus Lauritzen, synes at være anbragt som Præst i Skaane. I et Brev af $^{18}/_{2}$ 1591[2]) til Superintendenten Mogens Matzen klages der over, at denne Mand, der har tjent syv Aar i Kan-

[1]) Rørdam Universitetets Hist. III, 341. N. M. Petersen III, 38 og 400. I hvert Fald havde dog N. N. Stirm en «Attestats», se ovenfor.

[2]) Skaanske Tegnelser. Meddelt i Rørdams danske Kirkelove II, 483.

Digitized by Google

toriet, men nu ikke længere «saa daglig kan paavare», ikke allerede har faaet det Præstekald, som han har kongelig Forskrift paa, «maaske for den Skyld, at Gud Allermægtigste har ham med sit Kors hjemsøgt paa hans Fod, hvorfor andre Christenmennesker mere burde have Medynk med ham end saa falde udi Guds hemmelige Domme og saadan hans legemlige Bræk paa ham foragte». Biskoppen bedes derfor med det første at forsørge ham med noget Kald «naar han i Lærdom og Levnet kun kjendes af Eder skikkelig og duelig».

Af Sjæll. Tegn. (XVIII, 301) se vi fremdeles, at Bassisten Augustinus Sandt, der gik af fra Kantoriet $^{12}/_{10}$ 1593, blev tysk Præst i Helsingør. Mange Aar senere blev han ($^{6}/_{4}$ 1621) udnævnt til tysk Feltprædikant (Kp. Reg.), «hans Besolding gik an i Lanteholsten». Han endte sine Dage som Kannik i Roskilde, hvor vi 1628 finde ham, sammen med Borchgrevinck, som Meddomsmand i en Tamperretssag, og i hvilken Egenskab han forærede 1000 Speciesdaler til «Regensen» i Roskilde[1]). Han døde $^{11}/_{12}$ 1649 i en Alder af 83 Aar og begravedes tilligemed sin Hustru, Anna Rumann, i Roskilde Domkirke (Topogr. Saml. Roskilde. Papir 38 a).

Om adskillige andre Medlemmer af Kantoriet vide vi, at de ere blevne befordrede til Præster, saaledes Skolemester Claus Førdt, der 1602 fik Kald i Sjælland, Tenoristen Erland Truidsen, der 1608 blev Præst i Taastrup og endelig Villads Andersen, der 1629 fik Slangerup Kald. Det ses, at denne sidste Udnævnelse ikke har været efter Sognefolkenes Hoveder, der maaske ikke uden Grund have tvivlet paa den fordums Sangers fornødne Lærdom. Men her forstod Kongen ikke Spøg. «Hvilke af Borgerne sammesteds», dekreterer han (Sjæll. Tegn. XXIV, 339), «hannem siger ikke lært nok at være, de skulle sig til vort Slot Frederiksborg forføje, og der udi vor egen Nærværelse demonstrere, hvad Skjel de dertil vide, saa og hvad de selv af Religionen forstaar». Andre

[1]) Wolf: Encomion S. 461. Kirkeh. Samling 3. Række V, 272. I Aaret 1630 stævner Willum Dops Enke Aug. Sandt for Kapitlet fordi han ikke har gjort Rigtighed med hendes Naadsensaar af Kapitlet. Suhms Saml. I, 3. Hefte 124.

Digitized by Google

Sangere blive paa deres ældre Dage lønnede med et Degnekald eller Skolemesterbestilling. Saaledes kom Johannes Jacobsen (tidligere «Pædagogus» i Kantoriet) i denne Egenskab til Ringsted 1597, Johs. Eschildsen til Tjæreby og Alsønderup 1602, Knud Jensen til et unævnt Kald 1633, medens Kantoriets Skolemester Jørgen Schrøder 1607 blev udnævnt til Skolemester i Slagelse, og maaske har været den, der har givet Stødet til det musikalske Ry, hvorved denne Skole i denne Tidsalder kunde glæde sig. Kjendt er det, at Sangeren Søren Hansen Tvilling blev Degn paa Kronborg.

Inden vi forlade Sangerne have vi endnu at gjøre Rede for et Par af de mere fremstaaende blandt dem. Først Willum Dop eller som han ogsaa adskillige Gange kaldes «Willum Lakei». Han synes en Tid lang at have forenet begge Stillinger. Første Gang i Regnskaberne træffes han $^{7}/_{5}$ 1600 da han udnævnes til kgl. Sanger med 200 D. i Lønning, hvad der strax giver ham en mere exceptionel Stilling. Akkurat Aarsdagen herefter udnævnes han til Kammertjener hos Kongen, og det lader til, at denne har fundet Behag i ham, at regne efter de mange forskjellige Tillidshverv, der overdrages ham. Han faar 1608 Nytaarsgratialer at uddele til «adskillige Folk» (RR), han sendes 1618 afsted i Mission til Sverige og Aaret derpaa to Gange til Holland[1]). 1620 er Kongen Fadder hos ham og skænker ham som Faddergave 5 Rosenobler[2]). Under en Del af denne Tid er han atter «Musikant» eller Sanger, hvortil han paany udnævnes $^{7}/_{11}$ 1613, igjen med 200 Dl. i Lønning. Det er ikke underligt, at han i denne sin Dobbeltstilling efterhaanden blev en velstaaende Mand, der ejede Grundejendomme, to Haver udenfor Østerport, to «Boder» paa Amagertorv og en Bod paa Nørregade, han førte Proces i en Arvesag[3]), og det ses endvidere, at Kongen personlig har

[1]) Chr. IV Skrivekalender (Nyerup S. 13 og 56).
[2]) Dito (Molbech S. 62).
[3]) Kjøbenhavns Diplom. I, 613, V 38, VI, 211, 214 og 220.

Digitized by Google

forstrakt ham med Penge, et Laan paa 500 D. til som det lader 6 pCt. Rente[1]). Tillige har han hørt til Stadens pæne Folk, han blev Pinse 1622 optaget som Broder i «Danske Kompagni» (kgl. Skydeselskab)[2]). Mulig det skyldes hans Indflydelse og hans musikalske Kvalifikationer i Forening, at det 1610 i Kjøbenhavn udkomne Digt «Carmen de homine» af Henrik Mikkelsen tilegnes ham og «Dn. Andreæ Ovenio, Musicis svavissimis»[3]). Med den sidstnævnte sigtes der formentlig til Tenorsangeren Andreas Aagesen (1596—1621). Med Aaret 1623 forsvinder Willum Dop ud af Regnskaberne, men vi vide af hans Epitafium i Nicolai Kirke[4]), at han fik et Kanonikat i Roskilde og et Vikariat i Aarhus samt at han døde af Brystsyge 26. Febr. 1628. Han var en Nordmand af Fødsel, født i Bergen 1571.

En anden Sanger, der noget senere efterhaanden forlader Skuepladsen, er Hans Brachrogge, en gammel Bekjendt fra Kapellets første Tid. Trods det underlige og fremmedklingende Navn[5]) maa han vistnok enten have været af dansk Herkomst eller dog havt særlige Forbindelser her i Landet. Thi han befandt sig 1602 blandt de Sangerdrenge, der uddannedes paa Kongens Regning, han sendtes i April s. A. afsted til Italien til

---

[1]) Chr. IV Breve I, 232, Skrivekalender (Schlegel Samml. II), Kjøbenhavns Dipl. V, 92—93.

[2]) Kjøbenhavns Dipl. VI, 56.

[3]) N. M. Petersen III, 330.

[4]) Resens Inscriptiones Hafnienses. P. 169—170. Gravskriften lød saaledes: «Dn. Wilhelmo Dop, Bergen. Regio olim Cubiculario et Musico, Canonico Roschildensi et Vicario Arhusiensi, qui annos 15 debita animi devotione et fide muneribus sibi gratiose demandatis defunctus, febri tandem confectus hectica Christo Redemptori animam cum çerta indubitata ad vitam resurrectionis spe tradidit XXVI Februarii Anno MDCXXVIII ætat. suæ LVII». De 15 Aar, der nævnes, angaa hans Tjeneste fra hans anden Udnævnelse som Sanger 1613.

[5]) Navnet Rogge forekommer adskillige Gange i Danmark henad Aar 1600. Se Personalhist. Tidsskr. VI, 90. Af dette Navn Rogge haves forøvrigt paa denne Tid og før bekjendte Musikere i Brunsvig og i Rostock, se Matthesons «Ehrenpforte» 293. Naar vor Brachrogge i Worms Lexikon III, 107 uden videre gjøres til «Italiener», er dette vist en Misforstaaelse af det paa hans Madrigaletter anførte italieniserede Fornavn Giovanni. (Se S. 59).

Digitized by Google

Uddannelse sammen med Hans Nielsen og Niels Mortensen Kolding, og blev dernede sandsynligvis i to Aar. Da han i Maj 1604 vendte tilbage anbragtes han sammen med N. M. Kolding som «Diskantist» i Huset og i Lære hos Borchgrevinck, og han har altsaa fra dette Tidspunkt af begyndt at gjøre praktisk Nytte i Kapellet. Han maa vel dengang endnu have været ganske ung, thi det varer ikke mindre end syv Aar, inden han (16/2 1611) ansættes fast som Sanger[1]) med Lønning af 200 D. og en sædvanlig Hofklædning. Dermed er hans Uddannelse dog ikke færdig. Thi om Sommeren samme Aar sendtes han paany afsted sammen med tre andre Kapelmedlemmer, deriblandt Mogens Pedersøn og Jacob Ørn, denne Gang til England, hvor han med Lønning hjemmefra blev i 3 Aar. Hans Bedrift, da han omsider havde faaet fast Fod hjemme, er Udgivelsen af den før omtalte lille Samling trestemmige Madrigaletter, hovedsagelig af egen Komposition, Kjøbenhavn 1619, hvorefter han fik fornyet Orlov til Italien, men var dog denne Gang kun 8 Maaneder borte. Kort forinden sin Hjemkomst blev han, ved «Juledrik» 1620, formentlig optagen som Broder i «danske Kompagni»[2]), og levede saa de følgende Aar som Sanger uden at vi have videre Efterretninger om ham. Besynderligt er det dog, at han med Aaret 1630 gaar ud af RR, medens han dog vedblivende findes opført i Kostpengeregistret lige indtil 2/8 1635, ja i Aaret 1637—38 forekommer han med et enkelt mindre Beløb, 24 D., «uff rechnung». Det er sidste Gang, vi have nogen Meddelelse om ham.

Med de S. 85 omtalte Nyansættelser i Kantoriet var den Fremgang, der i det hele betegner denne Periode, dog ingenlunde afsluttet. Tværtimod, det var blot Begyndelsen. Hvor fremherskende Kongens Tilbøjelighed for Musik har været, ses tydeligt bl. a. deraf, at ikke saasnart ere Forholdene efter de Saar, Krigen har

---

[1]) Naar Kostpenge-Registret opfører ham som «Instrumentist» er dette formentlig en Fejlskrift, der da ogsaa rettes senere.

[2]) Kjøbenhavns Dipl. VI, 55. Navnet skrives her Hans Brockerup.

Digitized by Google

slaaet, nogenlunde komne i Orden og Finanserne atter blevne lidt rigelige, førend der atter kommer Vind i Sejlene for Kongens Musikfolk. Den Tilgang, man kunde faa herhjemme, var ikke nok, der maatte bedre Kræfter til. Som saa mange Gange tidligere tyede Kongen derfor ogsaa nu til Udlandet. Selv skriver han fra Glückstadt 22/7 1632 til sin betroede Mand Fr. Gynther, at denne skal anvende al sin Flid paa at skaffe en god Klaverspiller til Veje[1]), nærmest som Lærer for de kgl. Børn efter den tidligere omtalte Melchior Schild. Den samme Mand, der allerede saa mange Gange før var brugt i lignende Øjemed, Instrumentisten Adam Pickerow, blev saa i November s. A. sendt afsted til Preussen og Polen «nogen Sangere og Instrumentister at antage udi K. M. Tjeneste», og fik 200 Rd. i Rejsepenge (RR). Resultatet af denne Sendelse viser sig deri, at der de første Maaneder af 1633 ansættes ikke mindre end 9 nye Folk, vistnok alle Udlændinge, tildels med rundelige Lønninger 2—400 Rd., deraf fire Sangere, Altisterne Johannes Hasselt og Jonas Pauffler[2]), Tenoristen Johannes Ninniche, Bassisten Michael Løsch, samt fem Instrumentister, nemlig Johannes Alter, Gregorius Mechell, Matthias Weisell, Johannes Gilow og Organisten Michael Cracowit, den sidste tillige som Lærer for de kgl. Børn, altsaa den «guten Kerl», som Kongen havde ønsket sig. En statelig Forøgelse, formentlig ogsaa hvad Kvaliteten angaar.

Det var Kapellets sidste gode Periode under Chr. IV, der forestod. Men forinden havde den Mand, der mere end nogen anden er Repræsentanten for den tidligere skildrede Tid, Kapelmester Melchior Borchgrevinck[3]), lukket sine Øjne. Med ham er en af Hovedskikkelserne fra Chr. IV' Kapel gaaet ud af Sagaen, en Mand, der trolig har fulgt Kapellet lige fra den allerførste Tid.

[1]) «Eiinen guten kerll, der woll auff dass Symphoneii oder Virginal slagen kan». Se Breve S. 31.

[2]) Havde først søgt Ansættelse hos Prins Christian paa Haderslevhus, men anbefales af denne til Kongen (Koncepter fra Prins Chr. V).

[3]) Hans Navn optræder med rig Variation i Skrivemaaden: Borggreffuing, Burggraffling, Borggreffue, Borchgreffuingh, Borggrevinck osv. osv. Almindeligst dog Borchgrevinck, vistnok korrekt at udtale som Borchgrefinck.

Digitized by Google

Han var oprindelig «Dreng», der sang Diskant, i den Trup af i alt 6 «Geseller», som Bonaventura Borchgrevinck (hans Fader?), Frederik II' Kapelmester, havde under sig i 1587, men da denne i Juli s. A. blev «aftakket» blev Melchior B. tilligemed 3 andre Geseller her tilbage som «Instrumentist». Det varede ikke mange Aar inden den unge Mand kom tilvejrs. Allerede 1593 steg han i Lønning, fra 100 D. til 144 D., og rykkede samtidig trods sin Ungdom op som Nr. 1 paa Lønningslisten. Han maa aabenbart tidlig have vist Dygtighed, der vakte Tillid. Thi samme Aar, Chr. IV blev myndig, 1596, sendtes Borchgrevinck ud paa Rejse til Danzig, i det dobbelte Øjemed at kjøbe Instrumenter og antage tre Sangerdrenge. Ved Julen s. A. fik han derhos Udnævnelse som Organist med yderligere Tillæg i Lønningen, der nu er 196 Daler. Aaret derpaa drog han med Hosebaandsorden-Gesandtskabet til Dronning Elisabeth i England, atter for at kjøbe Instrumenter, og han udrettede sine Sager til saa stor Tilfredsstillelse (se S. 17), at Chr. IV lod ham i Foraaret 1599 rejse til Venedig for at studere hos Giov. Gabrieli, rimeligvis som Førstemand i det Selskab af danske Musikere, der paa den Tid blev sendt derned (Andr. Aagesen, Wilh. Egbertsen og mulig Mog. Pedersøn samt Hans Nielsen. Se S. 35). Da han Aaret efter vendte tilbage til Danmark fik han i usædvanlig Grad Bevis paa kongelig Bevaagenhed, idet han $^5/_5$ 1600 blev udnævnt til «Hoforganist» med den for Tiden betydelige Løn af 320 Daler foruden Hofklædning, medens han samtidig fik 4 Læredrenge at tage vare paa «at de udi deres Musica og paa Instrumenter med Flid vorder øvet og forfremmet», nemlig Hans Nielsen, Mogens Pedersøn, Arnold de Fine og Hans Brock; alle Folk, der senere fik noget at betyde, ikke mindre end hans senere Elever Hans Brachrogge og Niels Mortensen Kolding. Desuden modtog han November s. A. en Hædersgave af 200 Daler og Aaret derpaa ($^4/_8$ 1601) Kongens Kontrafej. Omtrent samtidig fik han Tillæg til sit Underhold ved et Kannikedom i Roskilde (afgangne Jørg. Heidenreichs, Sjæll. Reg. XIV, 306).

I Aaret 1603 kaldes Borchgrevinck udtrykkelig «øverste Instrumentist» og har han vel ikke kunstnerisk været Nr. 1 i Kapellet, der dengang talte bl. a. John Dowland i sin Midte, saa

Digitized by Google

har han uden Tvivl næst Kapelmester Trehou, eller ved Siden af ham, været den vigtigste Mand.

Literært gjorde Borchgrevinck sig bemærket ved Udgivelsen af to Bind Madrigaler, samlede fra forskjellige berømte Komponister, mest italienske samt enkelte fra det danske Kapel, Giov. Fonteio (Hans Nielsen), Nic. Gistou og ham selv: *„Giardino novo bellissimo di varii fiori musicali scieltissimi“* etc. Kjøbenhavn. 1605—06. (Se S. 41—46). Melchior Borchgrevinck har tillige været en Mand med Navn i den store Verden. Det ses bl. a. tydeligt af Orazio Vecchis Fortale til «Le veglie di Siena», hvor den bekjendte italienske Komponist appellerer til den anerkjendte Dygtighed hos et Kapel, der som Chr. IV's, siger han, tæller en saa fremragende Kapacitet i sin Midte som Melchior Borchgrevinck. At disse ikke ere Ord, talte hen i Vejret, fremgaar desuden af den Agtelse. hvormed han omtales af senere historiske Forfattere[1]).

Foruden denne Madrigalsamling har Borchgrevinck udgivet *„IX Davids Psalmer, med fire Stemmer rimvis udsat“*. Kjøbenhavn. 1607. 8°. Dette Værk er dog rimeligvis desværre gaaet tabt[2]).

Det er allerede omtalt, hvorledes der efter Kapelmester Trehous Afgang indtraadte et Interregnum med Hensyn til denne Bestilling. Da denne Post atter blev oprettet 1618 var Melchior Borchgrevinck selvskrevet til den[3]), dog beholdt han sin tidligere Lønning uforhøjet. Et ikke ubetydeligt Tillæg modtog han imidlertid snart, ved Brev dateret Kronborg 5/11 1618, et (nyt og bedre?) Kannikedom ved Roskilde Domkirke[4]), idet han «regnes lige med en priviligeret Kannik, baade udi Option, Senio og anden Kapitels Frihed», lige med de residerende Kanniker, skjøndt han var fraværende i Kongens Tjeneste.

Et saadant Kannikedom medførte Ret til visse Naturalpræstationer og bortgaves i Almindelighed til Folk fra Kancelliet,

---

1) Printz' Hist. S. 133. — Gerbers Lexikon.

2) Ny Kirkeh. Saml. I, 547.

3) Bestalling Sjæll. Reg. XVI, 293 f.

4) Sjæll. Tegn. XXI, 342. Ifølge Blochs «Roskilde Domskole» III, 24 var det «Sigfrids Præbende».

Digitized by Google

Professorer, Hoftjenere og lignende, og dannede altsaa en Art Hvilehjem, forbundet med et tarveligt Ophold, for Statens veltjente Embedsmænd. I Almindelighed skulde Kannikerne være personlig tilstede («residerende»), men som det ses nedenfor tog man det ikke saa nøje med denne Fordring.

Det er en særlig begunstiget Stilling, Borchgrevinck indtager, «den øverste Stelle udi Kapitlet», som det i nedennævnte Brev yderligere forklares. Det lader imidlertid til, at Kapitlet i Roskilde ikke har været saa ganske fornøjet hermed og har forsøgt paa egen Haand at knappe af paa Borchgrevincks Indtægter. Men han viser sig da som en myndig Mand, der ikke lader sig sin Ret beklippe. Som det ses af en kgl. Skrivelse 4/8 1621 (Topogr. Saml. Papir. Roskilde 156), havde han af Kapitlet faaet Udsigt til den Portion, som den bekjendte Statsmand Jonas Carisius besad i sin Levetid, endvidere Udsigt til Kirkeværgens Bestilling. Da det kom til Stykket meldte der sig imidlertid to andre Kandidater til disse fede Mundfulde, til den første Niels Krag til Aggerkrog, Landsdommer i Jylland, til den anden Rentemesteren Sigvard Beck til Førslev, og Domkapitlet synes at have givet disse indflydelsesrige Adelsmænd Fortrinet. Men Borchgrevinck lod sig ikke skræmme. Han klagede til Kongen, som da i ovennævnte Skrivelse befalede Domkapitlet at tage Sagen op til fornyet Undersøgelse. Det maa have været en indviklet Sag, eller ogsaa vare de to Adelsmænd for mægtige — en endelig Afgjørelse blev ikke truffet dengang, heller ikke paa et senere Standpunkt da Sagen blev forelagt den almindelige Herredag, der atter viste den tilbage til Domkapitlet. Borchgrevinck gav dog ikke derfor tabt. Han udvirkede et nyt kgl. Brev til Kapitlet 10/8 1621 (Sjæll. Tegn. XXI, 585), hvor det i Anledning af denne «Trætte og Iring» paalægges Kapitlet, naar Processen atter kommer for til St. Egedii Dag (1ste September), da «ikke formedelst nogen Absentz eller Fraværelse Sagen længere opsætte eller forhale», men dømme den «eftersom I ville ansvare og være bekjendt».

Hvad Udfald, Processen har faaet, kan ikke ses. Borchgrevinck har aabenbart ikke været nem at bides med. Det fremgaar af en anden Sag — eller maaske det endnu er den samme —, han førte for Domkapitlet fem Aar senere. Atter her maatte Kongen, der

Digitized by Google

under Chr. IV' Fraværelse i Krigen repræsenteredes af den udvalgte Prins Christian, i Skrivelse 16/4 1626 befale Kapitlet at gjøre sin Pligt, da det erfares, «hvorledes I Eder skal vægre at dømme udi nogle Sager, B. for Eder skal have havt udi Rette», og da dette endda ikke hjælper gjentages Befalingen atter 14. Juni s. A., at efterkomme «uden nogen videre Dilation». (Sjæll. Tegn. XXIII, 177 og 208).

Borchgrevinck viser sig altsaa som en ihærdig Procesmager. Da i 1631 en af hans Folk ved Navn Niels Hansen blev dræbt, og Sagen ikke blev forfulgt med behørig Klem, begjærede han strax og fik Bistand fra Kongen til dens Fremme. (Sjæll. Reg. XVIII, 586). Vi se ham dog ogsaa i Egenskab af Dommer selv. Kapitlet fungerede som Domstol i Ægteskabssager (Tamperret), og da Borchgrevinck i Aarene 1628—31 var tjenstledig fra sin Kapelmesterpost i Kjøbenhavn deltog han i Afgjørelsen af en saadan Sag 19/3 1628 sammen med fem andre «Kanniker» som Meddomsmænd, Holger Gagge, Claus Plum, Wolfgang Rugemann, Rasmus Jensen og Augustinus Sandt, tidligere kgl. Sanger, sidst tysk Præst. Sagen er i og for sig interessant nok og meget betegnende for Tiden. Den blev anlagt af K. M. Skibskaptejn Jan Volkersen imod hans Trolovede Annike Mikkelsdatter af Helsingør for at forpligte hende til at indgaa Ægteskab med ham. Pigen forsvarede sig med at være tvunget til denne Forbindelse og udtalte sig meget energisk for Retten, at før skulde en af dem «blive kold» førend de skulde komme sammen i Ægteskab. Alligevel dømte Retten hende til Ægteskabet, fordi hun ikke beviste at være tvunget til Forlovelsen. Under det paagjældende Aktstykke (Topogr. Saml. Papir. Roskilde Nr. 189 b) findes blandt de andres tillige Borchgrevincks Segl: et paa adelig Vis stiliseret Vaaben, i Skjoldet en til venstre gaaende Hund, ovenover (i Stedet for Hjelmen) et Dødningehoved, bærende Overkroppen af en Hund, omgivet af Bogstaverne M. B.

Da Borchgrevinck 1631 atter blev Kapelmester fik Kapitlet Brev (23/6 1632 Sjæll. Tegn.) om at han desuagtet skal nyde «procuratoriis» [1]) lig med de i Roskilde residerende Kanniker,

[1]) Vederlag for de særlige Hverv, Kannikerne havde, i Tamperretten o. lign.

Digitized by Google

hvilket atter viser, at han var paa sin Post med sine Rettigheder. Længe nød han dog ikke Glæde heraf, thi faa Maaneder efter døde han, 20. December 1632 (Kp. Reg.).

Det fremgaar af det meddelte, at Borchgrevinck har været en anset Mand og i god økonomisk Stilling. Sandsynligvis har han de senere Aar af sit Liv havt Bolig i Roskilde. I Sjæll. Tegn. (Pag. 306) omtales 1634 et Hus «for afgangne Melchior Borchgrevincks Efterleverske», og hans Søn Christian demitteres fra Roskilde Skole 1628[1]). Samme Aar blev mulig en anden Søn af ham, «Augustus Melchioris», Student fra samme Skole, desuden 1635 Frederik B. og 1644 Melchior B. Hans Enke levede endnu 1640[2]), som det fremgaar af Sjæll. Tegn. XXVII, 98 i ringe Kaar. En Søn, «som med stor Svaghed skal være beladen», skal der derfor ydes Midler af Duebrødre Kloster, dog uden Skade for de andre Fattige. Sønnen Christian blev Konrektor i Aarhus og siden Sognepræst i Hornslet[3]). Familien existerer formentlig endnu i Norge.

Et authentisk Portræt af Melchior Borchgrevinck findes saavidt vides ikke. Men en Sammenligning af et Par fra forskjellig Tid hidrørende Billeder gjør det sandsynligt, at vi paa Rosenborg besidde et Portræt af ham. Det er i det store Loftsmaleri, i den saakaldte «Rigsraadssal» i Stueetagen. Maleriet har selvstændig Interesse for vort Emne. Det fremstiller en Samling Instrumentister, «et Orkester», vilde vi sige. Efter Instrumenternes Art og Kostumerne er der intet, der tyder paa, at Maleriet ikke skulde være fra Chr. IV' Tid, og forskjellige Udbetalinger i RR[4]) for Aarene 1617—23 til «Kontrefejerne» Franz Klein og Reinholdt Thim gjør det troligt, at Maleriet stammer fra disse Rosenborgs første Aar. Instrumentisterne, 12 i Tallet, ere anbragte paa en

[1]) Bloch: Roskilde Domskole III, 24.
[2]) A. S. III, 24, 49, 51. IV, 5.
[3]) Personalhist. Tidsskrift, III, 270.
[4]) Anførte i Friis Saml. til dansk Bygningshist. S. 36 ff. Maleriet findes afbildet i C. Bruuns «Kjøbenhavn» I, 611, desværre i lille Maalestok saa det er vanskeligt at skjelne Ansigtstrækkene.

Digitized by Google

Balkon, der følger Salens fire Sider, og ere delte i fire Afdelinger, repræsenterende de fire Hovedafdelinger, hvori Datidens Instrumenter faldt: a) Træblæsere (2 «Zinker» og 1 Fagot eller «Pommer») b) Strygeinstrumenter (1 Diskant-, 1 Alt- og 1 Bas-Viola) c) 2 Luth-Spillere og 1 Viola da gamba, samt d) Blikblæsere (3 Træk-Basuner af forskjellig Størrelse). Foruden disse 12 Instrumentister findes 5 andre Personer, Tilhørere eller Sangere, samt endelig en Dirigent (i den førstnævnte Gruppe), ifført en flot skaaret rød Baret, hævende Haanden (underligt nok den venstre) for at slaa Takt. Flere af disse Figurer ere efter deres ejendommelige Personlighedspræg aabenbart Portræter, noget der træder stærkt frem ved Sammenligning med andre af de optrædende, der ere mere i Atelierfaçon. Navnlig er dette Individualitetsmærke fremtrædende i Billedet af Dirigenten, et karakterfuldt Hoved med skarpt skaarne Træk, høj Pande, ejendommeligt nedadbøjede Mundvige og Skjæget afbarberet undtagen rundt om Halsen.

I første Udgave af Borchgrevincks ovennævnte Madrigalsamling «Giardino novo», Kjøbenhavn 1605, findes paa det smukt tegnede Titelkobber, der som en Ramme omgiver Titelbladet, øverst en Gruppe af 3 Instrumentister (2 Luth og 1 Viola da Gamba) og 2 Sangerdrenge, forlystende sig med Tonekunst paa en Balkon, som vender ud til en Have med frodigt Grønt og Vinløv. (Se S. 43). To af Instrumentisterne her have ligeledes portrætlignende Fysiognomier. Den ene af disse Figurer, han, der spiller «Gambe», har lignende Træk som Dirigenten paa Rosenborg-Maleriet, den samme høje Pande, skarpe Næse, nedadbøjede Mundvige og den samme Form paa Skjæget. Blot ser han her yngre ud end paa Maleriet.

Da Samlingen er udgivet af Borchgrevinck er det rimeligt at antage, at saafremt der til Titelbilledet er gjort Portrættegninger, saa er ogsaa Borchgrevinck selv portræteret. Og da Gambe-Spilleren her saa paafaldende ligner Dirigenten hist ligger det nær at tro, at den samme Mand paa de to Billeder er netop Borchgrevinck. Aarstallene paa de to Billeder (henholdsvis 1605 og formentlig c. 1620) bestyrke yderligere denne Antagelse. Paa

Digitized by Google

den sidstnævnte Tid var B. jo rykket op til Værdighed af Kapelmester.

VI. Bryllupsfestlighederne 1634.

Vi nærme os nu den Begivenhed, da Hoffet skulde straale i al sin Glans, den udvalgte Prins Christians Bryllup med den sachsiske Prinsesse Magdalena Sibylla. Det var et Hovedslag, det danske Hof slog for sin Prestige, for ligeoverfor de fremmede Gesandtskaber at hævde Riget som Stormagt i Norden. Den Overdaadighed og Pragt, der udfoldedes ved denne Lejlighed, er selv i denne Renaissancetid enestaaende. Man gik paa Tidens Vis grundigt tilværks. Brylluppet varede i 14 Dage — fra 5. til 18. Okt. 1634 — og kostede Landet den ikke mindst dengang urimelige Sum af 2 Millioner Rd. Selve Bryllupsfestlighederne ere tilstrækkeligt omtalte andetsteds[1]). Her blot det, forøvrigt ikke lidet, der vedrører Musiken.

Denne kom naturlig til at spille en meget fremtrædende Rolle, baade ved selve Vielsen, ved Taflets Glæder, ved alle de Optog og «Inventioner», der smykkede de forskjellige Ridderspil, og endelig ved de forskjellige dramatiske Nydelser, hvorpaa Festen i rigt Maal bød, en hel Ballet, to store Skuespil og et fantastisk Udstyrsstykke.

I god Tid blev der taget fat. Kapellet var allerede paa et tidligere Tidspunkt blevet styrket for de under den sidste Krigsperiode lidte Tab, men kunde alligevel efter den store Maalestok, Festlighederne vare indrettede paa, trænge til yderligere Udvidelse. Allerede i Sommeren 1633 havde disse lovende Udsigter lokket et Par Musikere fra Polen herop (de nævnes i RR. som Gregers Wahl

[1]) Hovedkilderne ere foruden Slanges Historie endvidere Cassius «Relation von den hochfürstl. Beilager» etc. Hamburg 1635 samt Jørgen Holsts Triumphus nuptialis, 1635 (tysk), senere (1637) oversat som «Regiæ nuptiæ». Fremdeles den franske Gesandtskabssekretær Charles Ogiers Dagbog i «Iter danicum», Paris 1656.

Digitized by Google

og Simon Widling), uden at det dog ses, at de have opnaaet endeligt Engagement. Derimod kan det fra samme Tid af de mange Udgifter til nye Instrumenter mærkes, at der er noget usædvanligt paa Færde. Orgelbygger Joh. Lorentz sættes i Aktivitet for at udbedre Slotskirkens «Positiv», der er ganske brøstfældigt, Organist Cracowit anskaffer for Kongen et andet «Positiv» og endnu et ikke nærmere angivet Instrument, Instrumentist Johs. Alter en «Quint-Basun» og en «Octavo-Fiol». Til Brug for Trompeterkorpset giver Kongen egenhændig Ordre[1]) om at Oldermanden for Snedkerlauget skal indrette en «Trompeterstol» over Døren til den store Sal paa Kjøbenhavns Slot, «saa Stor, att derpa kan staa 24 trummeter». Fremdeles have vi fra Kongens egen Haand en Angivelse[2]) af, hvorledes de fra Trompeterne nedhængende saakaldte «Trompetfaner» samt Fanerne til to Par Kjedeltrommer (Pauker) skulle males og stafferes. Paa den ene Side have de Danmarks Vaaben, paa den anden Side den ene Halvpart Kongens Navn, den anden Halvpart Prinsens Navn og Bogstaverne M. S. (Magdalena Sibylla)[3]). Endelig bestilles der ikke mindre end 86 nye Trommer (à 3 Dl. kur. Stykket), dels hos Marine Christensdatter i Kjøbenhavn, dels hos Holger Jørgensen af Odense.

Kapellet blev udvidet med 3 nye Instrumentister — Johannes Grubbe, Johannes Stein og Michael Ulich, der spillede «Theorbe», stor Basluth, og som senere under Frederik III optraadte som Forfatter af forskjellige Hofdigte — samt 2 nye Sangere, Bassisten Johannes Lange og Altisten Gregorio Chelli fra Verona, almindelig kaldet Gregorio Italiener, en Kunstsanger, der skulde blive meget Brug for. Endelig som Fører for det hele den berømte kursachsiske Kapelmester Heinrich Schütz, ubetinget den fornemste Musikkraft, Tyskland dengang ejede. Paa denne Maade voxede det faste Korps af Instrumentister til 17, af

[1]) Chr. IV' Breve. 27. Juli 1633. En anden Trompeterstol opsattes i «den lange Sal» paa Rosenborg 1636.

[2]) Chr. IV' Breve S. 212.

[3]) Paa Kjøbenhavns Slot findes 1638 opbevaret 12 Trompeterfaner «von blauwem Damasch» samt 2 Sølvpauker (Friis Saml. S. 73 og 76).

Digitized by Google

Sangere til 18 (iberegnet de 6 Kapeldrenge, der sang Diskant). Trompeterkorpset blev suppleret med 7 «Prinsens Trompetere» til ialt 22 Mand. Kommer hertil Kapelmesteren bliver det en samlet Styrke af fast ansatte Folk paa 58 Mand. Dertil maa dog lægges adskillige, der ikke fik fast Ansættelse, men alligevel maa antages at have været i Ilden ved denne Lejlighed. Af RR. se vi saaledes omtalt en Basunist Chr. Neimas, af Prins Christians Breve (dat. Haderslev $^{13}/_{3}$ 1634) fire andre Instrumentister, Gambespilleren Alexander Leverentz og den engelske Fløjte-Virtuos John Price «selvtredie», desuden omtales i Beretningerne «den sachsiske Bjergmusik», en Samling musicerende Bjergværksfolk, der sandsynligvis havde fulgt Prinsessen hertil. Dette tyder paa, at de gjentagne Gange i de forskjellige Beretninger nævnte Tal paa 50 Musikanter, 24 Trompeter — de blæste paa Sølvinstrumenter — og 2 Paukister stemme med Virkeligheden. Saaledes bliver hele den effektive Styrke tilsammen 76 Mand.

Vi have endnu et Reglement for Uniformeringen[1]). Øverst paa Listen opføres de, der ere klædte i Sort, Præsterne, Livlægerne og Tugtemestrene. Derefter kommer, sammen med forskjellige Husbetjente som Kammertjener, Apotheker, Livbarber og Kobberstikker Simon de Pas, Kapelmester Heinrich Schütz. Dragten er rødt Fløjl med opskaarne Ærmer, besat med gult Atlask og Guldsnore, Kappen af fint rødt Klæde. De «50 Musikanter» rangere adskilligt lavere, efter «Edelknaberne» og Lakejerne, sammen med Drabanterne, og det bestemmes her blot, at de skulle klædes paa samme Maner saavidt de Fløjls Klæder anlanger. Trompetere og Paukister komme sammen med Folk som Kjøkkenskrivere, Sølvpop og Mundskjænk, og faa gule Atlask' Trøjer, røde Fløjls Buxer og rød Kappe med Guldsnore[2]). Rødt og gult ere de Oldenborgske Farver[3]).

---

[1]) Dateret Rosenborg $^{30}/_{5}$ 1634 (Kgl. Bibl.)

[2]) Charles Ogier skriver i «Iter danicum» om Prinsessens Indtog i Kjøbenhavn: «Først red en Paukist i rød Silkedragt med Paukerne paa begge Sider af Hesten. Derefter kom i samme Dragt 20 til 30 Trompetere med Sølvtrompeter».

[3]) Smlgn. et Uniformsreglement fra 1579, hvor der skjelnes mellem Sangere,

Digitized by Google

Blandt de indkomne fremmede Musikere er der navnlig to, der lægge Beslag paa vor Opmærksomhed, Englænderen John Price og Tyskeren Heinrich Schütz. John Price kom hertil fra Dresden, i hvis Kapel han var ansat, specielt for at dirigere den saakaldte «lille Kammermusik»[1] ɔ: Sammenspil af et Par Instrumentister, som det lader tillige med en Art mimisk eller vokal Ageren, næppe rigtig fin Kunst. I Dresden kunde han ikke rigtig komme i Vej med dette paa Grund af den strænge Kapelmester Schütz. Nu har han vel villet forsøge sig i Kjøbenhavn. Forøvrigt var John Price en fremragende Virtuos paa «lille Fløjte». Han omtales som saadan af den franske Musiklærde Pater Mersenne[2], der fremhæver, at Price kan blæse endog hele 3 Oktaver paa sit Instrument med kun 3 Huller. Han naaede dog ikke fast Ansættelse i det danske Kapel. Allerede 24/10 1634, altsaa umiddelbart efter Bryllupsfestlighederne, udstedtes der Pas for ham til Würtemberg (Koncepter fra Prins Christian).

Større Betydning havde Heinrich Schütz' Ankomst hertil. Ogsaa han kom fra Dresden og ogsaa ham var det nærmest Krigsurolighederne dernede, der drev afsted. Men at en saa almindelig anerkjendt og saa fremragende en Musiker valgte just Danmark som sit Asyl, er et nyt Bevis paa, at det danske Kapel havde et virkeligt Navn ude. Heinrich Schütz (født 1585) stod dengang i sin fulde Manddomskraft. Han havde oprindelig studeret Jura ved Universitetet i Marburg, men den lærde og musikelskende Landgreve Moritz af Hessen lagde Mærke til hans store musikalske Anlæg og sendte ham til Italien for at studere Tonekunsten[3]. Her havde han gaaet i Lære i Venedig hos Giov. Gabrieli, altsaa i samme Skole som flere af Christian IV' Musikere, omtrent samtidig med enkelte af dem, i hvert Fald med Mogens Pedersøn da denne var der anden Gang. Det kan altsaa ikke

(sorte) og Instrumentister (røde). Sjæll. Tegn. XIV, 262. I 1627 forekommer i RR. en Udbetaling til graat Klæde til K. M. Musikanter.

[1]) Fürstenau Gesch. d. Musik u. d. Theat. zu Dresden I, 73.

[2]) L'Harmonie universelle. Paris. 1636.

[3]) Nærmere ang. Schütz se Winterfeld J. Gabrieli und seine Zeitalter. — M. Fürstenau Gesch. d. Musik und d. Theaters zu Dresden I. — A. v. Dommer Musikgeschichte S. 320 ff. — «Nær og Fjern» Nr. 353.

Digitized by Google

have manglet paa Tilknytningspunkter mellem ham og Kapellet i Kjøbenhavn, skjøndt Døden jo havde ryddet godt op imellem de danske Musikere, der i Aarhundredets første Tiaar havde søgt til Venedig. Heinrich Schütz var imidlertid, da han kom til den danske Hovedstad, hvad ingen af Chr. IV' danske Folk nogensinde blev, en europæisk Navnkundighed, højt anset som Komponist, særlig i Tyskland, hvor han havde sit egentlige Virkefelt og hvor hans Minde endnu i vor Tid plejes med særlig Veneration. Efter sin Hjemkomst fra Venedig (1613) var han først Organist hos sin Beskytter Landgreven, der et Par Aar efter «udlaante» ham som Kapelmester til Kurfyrsten af Sachsen. Laanet blev til Ejendom, thi Schütz, som hævede Kapellet i Dresden til en betydelig Anseelse, blev i Kurfyrstens Tjeneste lige til sin Død 1672, ialt i 57 Aar, trofast, retskaffen og højt hædret til det sidste. Hans Ansættelse andetsteds, mindst to Gange i Danmark og en Gang i Brunsvig, var ikke af blivende Varighed og skyldtes væsentlig kun den haarde Nødvendighed, Krigen.

I Musikhistorien indtager Heinrich Schütz en vigtig Plads. Han er den, gjennem hvem den ny Musikform, der i Begyndelsen af det 17. Aarhundrede brød frem i Italien ved Operaens Fremkomst, overførtes til Tyskland og derfra til Norden. Selv staar han delvis paa den gamle, polyfone Musiks Stade, men han har tillige stærke homofone, altsaa moderne, Tilbøjeligheder. Han formidler imellem det gamle og det ny. Som Kirkekomponist er han den direkte Forløber for de to, akkurat hundrede Aar yngre Mestre, Seb. Bach og Händel.

Initiativet til at faa Heinrich Schütz her til Landet synes at være udgaaet fra den udvalgte Prins Christian. Som denne i det hele viser sig som meget musikelskende, saaledes optræder han gjentagende som den sachsiske Kapelmesters Ven og Beskytter medens denne er i dansk Tjeneste. De to have uden Tvivl gjort Bekjendtskab ved Prinsens gjentagne Besøg i Dresden, hvor Schütz stod højt anskrevet og hvor Prinsen ikke har kunnet undgaa at faa Blik for hans Betydning som Kunstner. Fristende maa det da have været at smykke sig med ham ved de forestaaende Bryllupsfestligheder.

Han kom hertil i Slutningen af 1633. Men forinden var

Digitized by Google

der gaaet en længere Forhandling, der bl. a. viser Prinsens Iver efter at faa denne Sag i Orden. Aktstykkerne vedrørende Schütz' Engagement og Ophold i Danmark findes fornemlig blandt Prinsens efterladte Papirer[1]).

Af et Brev, dat. Hamburg $^{15}/_{2}$ 1633, fra den sachsiske Afsending i Hamburg, Fr. Lebzelter, fremgaar det, at Prins Christian har henvendt sig til denne da han i Januar s. A. var paa Frederiksborg, for ved hans Mellemkomst at indlede Forhandlinger med Heinrich Schütz. I den Anledning har Lebzelter sat sig i Bevægelse og kan glæde Prinsen ved at meddele, at S. er villig og mulig vil komme allerede til Paaske. I ham vil Prinsen faa en af de første Mænd i sit Fag[2]). Et Brev, Lebzelter har modtaget fra Schütz i Anledning af Engagementet til Danmark, sendes vedlagt.

Dette Brev, dateret Dresden $^{6}/_{16}$ Februar 1633, haves endnu i Rigsarkivet og findes meddelt i sin Helhed blandt Bilagene (Nr. 10). Ved sin troskyldige Form og beskedne Tone er det et ejendommeligt Bidrag til Schütz' hele Karakteristik. Det taler tydeligt om hans fortrykte Stilling, nu da Krigen rasede i Sachsen, og om hans levende Ønske, i hvert Fald for en Tid, at slippe bort derfra.

Strax da han modtog Tilbudet fra Danmark, skriver han, har han grebet Pennen. I tre Fjerdingaar har han alvorlig omgaaedes med Planen om at faa Orlov paa et Aarstid og begive sig til «Niedersachsen», hvor han ikke før har været, eller andetsteds hen. Hidtil har dog al Tale herom været forgæves. Dog have de sidste Krigsulykker yderligere bestyrket ham i hans Forsæt, og han havde netop besluttet, i al Underdanighed at forebringe Kurfyrsten sine Ønsker, da Tilbudet fra Danmark indløb. Han betragter dette som et lykkeligt Varsel, som et Tegn fra Gud. Lempeligt maa der imidlertid gaas frem, om Kurfyrsten ikke skal blive vred. Bedst var det, om Prinsen af Danmark selv vilde

---

[1]) Særlig Pakkerne «Adskillige Breve og Ansøgninger til Prins Chr. V» samt «Koncepter til Breve fra Prins Chr. V» (Rigsarkivet).

[2]) «Eine wol qualificirte Person, dergleichen in seiner profession, der Zeit, im Reich wenig zu finden, wie er dann von vielen, und auch gar von Catholischen vornehmen Potentaten, beweglich begehret worden» osv.

Digitized by Google

skrive til Kurfyrsten derom, hvis ikke kunde en mundtlig Forhandling med Overkammerherren i Dresden vistnok hjælpe. Denne kjender Prinsen fra Dresden som en særlig musikinteresseret Mand og vil gjerne tjene ham. Schütz' egne Kvalifikationer ere dog kun ringe. Et kan han rose sig af, nemlig at have lært hos de fornemste Musikmestre i Europa, men selv er han kun en Skygge af deres Kunst. Han vil bestræbe sig for at skaffe det danske Kapel ny Musik, baade af berømte Mestre og af egen tarvelig Produktion. I Italien har han lært noget ganske nyt at kjende: en Komedie, som bliver ageret syngende, hvad der mulig kunde finde en passende Anvendelse ved Prinsens forestaaende Bryllup. Sluttelig beder Schütz om et Pas og omtaler i Forbigaaende, at han allerede har sin Bagage færdig til Rejsen.

Prinsen laa ikke paa den lade Side. Allerede 1. Marts sendte han fra Haderslev et Pas til Schütz og samtidig, hvad denne ønskede, et Brev til Kurfyrsten om denne Sag og desuden et andet til Enkekurfyrstinden, hvis formaaende Mellemkomst paakaldes. I Skrivelsen til Kurfyrsten udtales, at Heinrich Schütz baade af Prinsen selv og af hans kongelige Fader er anset for «ein sonderbahren excellierenden und ieziger Zeit fast seines gleichen nicht habenden Musico», og der bedes om at Kurfyrsten vil bevilge sin Kapelmester Orlov «zum längst ein iahr», da denne formentlig under de nuværende Krigstider ikke kan være til stor Nytte i Dresden.

Saa glat gik det imidlertid ikke. Et Fjerdingaar senere, i Juli Maaned 1633, finder Prinsen sig foranlediget til direkte at skrive til Schütz med Anmodning om at skynde sig at komme afsted. Dette hjalp. Vi se af et nyt Brev fra Lebzelter i Hamburg i November Maaned, at Schütz allerede har været der i et Par Maaneder (altsaa fra Septbr.) og kun ventet paa Prinsens Ankomst til Haderslevhus for at begive sig til denne, hvilket nu sker. Schütz er altsaa paa denne Tid rejst op igjennem Holsten og Slesvig, og det synes som han paa Vejen til Kjøbenhavn har rastet en 14 Dages Tid paa Haderslevhus. 6. December begav han sig da paa Vej til Hovedstaden, forsynet med Brev til Ditlev Reventlow, til hvis Omsorg i Retning af Løn og Underhold han paa bedste Maade anbefales.

Digitized by Google

Strax efter sin Ankomst til Kjøbenhavn blev Heinrich Schütz udnævnt til Kapelmester med en aarlig Gage af 800 Rd. fra 10. Dec. 1633 at regne. At han har været ventet med Længsel kan ses dels af det Omfang, hvori han blev sat i Virksomhed — baade som Leder af Kapellet i Almindelighed og som en Art Theaterdirektør i Særdeleshed —, dels af den livlige Brevvexling som Kongen, der dengang residerede paa Skanderborg, i Anledning af ham underholdt med Hofembedsmændene i Kjøbenhavn[1]). Umiddelbart efter hans Ansættelse giver Kongen Ordre til, hvor Prøvelokalet skal være (Slotskapellet og Salen udenfor Kongens Gemak), at der skal skaffes den ny Kapelmester Bolig ude i Byen, at Jacob Ørn skal tage med «Kapelknaberne» fra Frederiksborg og at Musikanterne skal have deres Penge, «saavidt muligt er», for at Kapelmesteren kan prøve flittigt med dem, «holde dem i Tvang». Man kan ligesom spore, at der i Begyndelsen i Kapellet har været en Art Opposition mod den ny indkaldte Fører, naar det kort efter i en ny Ordre fra Kongen hedder, at de Kapelmedlemmer, der ikke lystre og «som sig motvillig anstiller», ikke maa faa deres Gage. Efter disse mere almindelige Forskrifter komme de særlige, fremkaldte ved Forslag af Heinrich Schütz. Der skal bygges et «Udskud» (Pulpitur) i Koret i Slotskirken og «Positiverne» skulle «flies og forandres», hvad de vel ogsaa trængte til (smlgn. Joh. Lorentz' Udbedring af Kirkens «brøstfældige» Positiv S. 102). Endelig skal Erhard (Stärcke) tage sig af de Trompetere, «som Musiken nogenlunde forstaar», at de kunne anvendes efter Kapelmesterens Begjæring. Ikke længe efter bliver Kongen uenig med Schütz om Bygningen af det nævnte Pulpitur, der efter dennes «Afrids» bliver altfor dyrt og desuden er ufornødent da alle «Solennia» ske paa Riddersalen. Endelig — vi ere nu naaede til April Maaned 1634 — se vi, at Heinrich Schütz har overtaget en Art Overledelse ved Arrangementet af de Theaterforestillinger, der paatænktes. Udtrykkene ere her ikke ganske klare. Der tales om, at han skal aflevere de «Monstra, der skal bruges udi de tvende Komedier, som hannem tilskikket er at ordinere», til Brug for Carl van Mander og Simon de Pas,

[1]) Se Chr. IV' Breve S. 207 ff.

Digitized by Google

der skal tegne dem. Det drejer sig vel her om en Plan, et Scenearrangement eller lignende, en Antagelse, der vinder i Sandsynlighed ved Brevets Slutning, at Kapelmesteren maa ikke gjøre sig anden «Facit», end at Balletten og «Maskeraden» og andet sligt (vel altsaa Theatret?) skal anbringes i Salens Ende henimod Kjøkkenet.

Da det gjaldt Opførelsen af noget hidtil ukjendt, en Art Opera-Ballet og et Par Skuespil med Musik, maatte man have en kyndig Mand i Spidsen. Og en saadan var Heinrich Schütz, hvad han selv antyder i sit før omtalte Brev til Lebzelter. I Virkeligheden havde han ikke blot i Almindelighed Kjendskab til den ny Art Komedie, der blev «ageret syngende», men havde tillige fra sine gjentagne Studieophold i Italien, hvor just dengang Operaen nylig var opkommet, erhvervet sig personlige Færdigheder i denne ny Stil, ja han havde nogle Aar iforvejen (1627) selv komponeret den første tyske Opera, «Dafne», oversat fra Rinuccinis italienske Text af Martin Opitz og det nævnte Aar opført i Torgau i Anledning af Landgreven af Hessens Formæling med en kursachsisk Prinsesse.

Det var for at sætte alt dette nye i Scene, Heinr. Schütz kom hertil — ikke derimod, som det næsten altid hedder i tyske Kilder, for at organisere Chr. IV' Kapel. Thi dette var jo, som vi vide, paa den Tid allerede en gammel og grundfæstet Institution.

Hvad selve Musiken til de forskjellige Festligheder angaar, er der desværre intetsomhelst efterladt, hvoraf vi kunne slutte os til dens nærmere Art og Karakter. Ved selve Vielseshøjtideligheden, der afholdtes i Riddersalen, omtale de forskjellige Kilder i al Almindelighed en «skjøn Musik», Ogier[1]) nævner mere specielt Davids Psalmer sungne paa Latin, blandt disse «Exultate deo». Af de store Forberedelser (se Chr. IV' før nævnte Breve) og af Heinrich Schütz' Nærværelse maa det iøvrigt antages, at der er blevet opført særlig til denne Lejlighed komponeret Musik. Da senere Brudeparret efter Tidens Skik var ledet hen til Brudesengen og der blev budt Konfekt og Vin omkring hedder det, at «Musikanterne lode sig lifligen høre». Til Taflet blev blæst til-

[1]) Iter danicum S. 88.

Digitized by Google

bords af alle 24 Trompetere med Sølvinstrumenter og med fire Pauker. Ved selve Bryllupsmaaltidet, der varede hele 6 Timer, gik det løs med Musik, «af allehaande Instrumenter, fortæller Ogier, Fløjter, Luth og Orgel. Ogsaa Sangerne præsenterede sig med lystige Sager til Tilhørernes Fornøjelse, men af Damernes Rødmen kunde jeg slutte mig til Visernes Saftighed»[1]), tilføjer den slebne Franskmand. Siden efter traadte man Dansen, først Brudeparret «til Lyden af Pauker og Trompeter. Thi disse Instrumenter ere forbeholdte Kongen og de fyrstelige Herskaber, Strengespil og Fioler derimod den store Mængde», en Adskillelse, som ikke er overensstemmende med den Rangorden, vi i vor Tid sætte mellem Instrumenterne, men forøvrigt var almindelig dengang[2]). Ved Musiken under Taflet anden Bryllupsdag omtaler Ogier specielt en Sanger, der kom op ved den øverste Bordende og til «sit Instrument, som vi paa Fransk kalde Sistrum, sang en Del lystige Viser», medens det ellers atter gik nok saa frydeligt til, baade vokalt og instrumentalt. I den almindelige Uddeling af Festgaver bleve specielt Prinsens Trompetere og Musikanter ikke forbigaaede. De betænktes med en ejendommelig Armprydelse, smaa Kranse af spunden Sølvtraad, besat med smaa Perler. Megen Lykke gjorde ved Dansen den før nævnte sachsiske Bjergmusik, der, som Ogier bemærker, blev foretrukket baade fremfor Trompeterne og fremfor «Fløjterne» (vel den indenlandske Musik?). Af hans Udtryk «ad cantum musicum metallariorum» synes det dog næsten som disse sachsiske Bjergværksmænd her ere optraadte som Sangere, ikke som Instrumentister.

Ogsaa ved den store Turnering paa Amagertorv, den saakaldte «Carousel», der varede tre hellige Dage tilende fra den tidlige Morgen til Aften, spillede naturligvis Musiken med i høj

---

[1]) Naar V. C. Ravn i «Koncerter og musik. Selsk. i ældre Tid» S. 14 mener, at Gabriel Voigtländer, der skrev sin Visesamling 1642, har været en af Sangerne her, kan dette kun være en Formodning. Thi V., der 1639 blev Prinsens «Hoftrompeter og Musikus», findes ikke paa denne Tid, hverken i Prinsens eller Kongens Tjeneste.

[2]) Se Fürstenau a. S. Pag. 90. Der skjelnedes mellem de fyrstelige «Statsdanse» til Trompeters og de almindelige «franske Danse» til Fløjters og Gigers Lyd.

Digitized by Google

Grad, baade Trompetere, Sangere og Instrumentister. I de forskjellige Optog eller «Inventioner», der som Karnevalsoptogene i Syden droge afsted paa «Triumfvogne» i broget Udstyr og fantastiske Forklædninger, vare ialt c. 85 saadanne Musikanter i Virksomhed, dels tilfods, dels tilhest, dels paa Vognene, alt som Inventionens Art krævede det, oftest i de æventyrligste Dragter. Saaledes førtes, foran en Vogn med Bajazeth i Jernbur, en «stor Elefant» med et Taarn paa Ryggen med fire Musikanter i tyrkisk Dragt og med «Skalmejer», dernæst den allerskjønneste og herligste Invention, Paris' Dom, hvor de ni Muser fremstilles af ni spillende Musikanter. Flere af disse Inventioner ere afbildede i Holsts «Triumphus nuptialis», hvor man undertiden kan skjelne de enkelte Instrumenter. Saaledes en Vogn, forestillende «Arcadia» i en Haves eller et lystig Steds Skikkelse. Der findes Pan blæsende Skalmeje, Apollo trakterende Harpen, desuden 6 Musikanter, hvoriblandt en Luth, en Viola da gamba, en Altviol, mulig ogsaa en Fløjte. Sommetider kunde Forklædningerne være mindre behagelige, f. Ex. hos en «med en Sækkepibe, omklædt som en slem, stinkende Buk med store Horn og en Djævels Dragestjert», for ikke at tale om de fire Instrumentister foran Fortunas Vogn, hvoraf den ene bar paa Hovedet en Fæstning, den anden et Skib, den tredie en Vejrmølle, den fjerde en Drage. Den sachsiske Vogn forestillede et Bjergværk, hvor der arbejdedes under lystig Spil og Sang.

Endnu mere fik Musiken at gjøre ved de Theaterforlystelser, der gav Festen sin egen Interesse. Navnlig gjaldt dette den Ballet, der blev opført, rimeligvis den første i Rækken i Danmark[1]). Den giver sig tilkjende ret som den udenlandske Im-

---

[1]) Chr. Bruun: Gunde Rosenkrands S. 53. Paludan i Hist. Tidsskr. 5. R. II, 43. Balletten skyldes formentlig den senere Frederik III's Initiativ. Muligt, men dog tvivlsomt er det, om han selv har ageret med. Derimod var dette Tilfælde med adskillige Adelsmænd. Se Chr. IV' Breve (5/6 1634)

Digitized by Google

port, den var, som den havde udviklet sig paa sin Vej fra Italien til Frankrig i Slutningen af det 16. Aarhundrede. En Blanding af mange forskjellige Ting, ingenlunde alene Dans eller mimisk Kunst, men ligesaameget en Art Syngespil med Recitativ, smaa Arier, Duetter og Kor, en «Opera-Ballet», som den rigtig er kaldet, hvor der var grumme meget at se, noget at høre, men ikke ret meget at faa Forstand af. Balletten har til Forfatter Dansemesteren Alexander v. Kükelsom, først ansat i Sorø, senere ved Hoffet. Hvem der har komponeret Musiken er ikke angivet, men al Sandsynlighed taler for, at det maa have været Heinrich Schütz[1]). Han havde været her i Landet tilstrækkeligt længe til at blive færdig med dette Arbejde, hvis nærmere Beskaffenhed han allerede kjendte fra Dresden, hvor den første Ballet var opført tolv Aar forinden, og desuden var han jo, som vi have set, en vigtig Mand ved Overledelsen af det hele, med Bistand af Carl van Mander og Simon de Pas.

Med sin Blanding af pantomimisk Aktion, koreografisk Kunst og indskudte musikalske Episoder for Solo eller Kor er den her opførte Ballet et løst og usammenhængende Flikværk, rigt paa Allegorier og alle Arter af behagelig «Anspielung», men fattigt paa Vid. Neptun (Allegori paa Christian IV) optræder som den, der har renset sine Strande for alle Uhyrer og den blodige Bellona, iøvrigt forekommer en lang Række mythologiske Figurer, Pan og Nymfer, Orfeus, der græder over sin tabte Eurydice og saa sønderrives af Bacchanter og «Djævelinder» til Cimblers, Bækkeners og «Tængers» Lyd, fremdeles gives en Fremstilling af Dydens Fristelse og Sejr (Kongens Søn Christian Ulrik gjorde her Effekt «formedelst sine fortræffelige Manerer» som Bærer af «Dydens» Rolle), endelig til Slutning en direkte «Anspielung» paa den forhaandenværende Anledning i Formælingen mellem «Neptuni Søn» og Visdommens Gudinde, Pallas. Angaaende Texten henvises til de rigeligt tilstedeværende Beskrivelser[2]).

---

med Ordre til de Herremænd, «som forordnid Er tiil den Ballette», at de flittigere end hidtil søge Danseskolen. Trompeterne tilsiges at møde til disse Øvelser.

[1]) 1638 opføres en Ballet i Dresden med hans Musik «auf italienische Manier.»

[2]) Se selve Balletprogrammet (kgl. Bibl.): Kurzer Einhalt und Bedeutung

Digitized by Google

Af Musiken have vi jo desværre intet tilbage. Men det har paa dette Sted sin Interesse at se, af hvilken Art den maa have været.

Balletten indledes med en Slags Ouverture-Prolog, hvori Musikanternes hele Kor afsynge et 16 Liniers Alexandriner-Vers «udi hvilke Guderne bleve til Dans indbudne». Efter Tidens Maner maa dette Kor have været i Madrigalform.

Foruden den den mimisk-koreografiske Aktion ledsagende Musik, formentlig af instrumental Art, findes der 3 særlige Musik-Intermedier, adskillende de fire Billeder, hvori Balletten falder. Første Intermedium er en «Lied und Frohlockung» — 5 Vers —, hvori hele Koret jubilerer over den Straf, som Pan har faaet for et Attentat paa en skjøn Nymfe. Andet Intermedium er en lang Solosats, formentlig i Tidens halvreciterende, «monodiske» Stil med rigelig Anvendelse af Koloraturer og Sangbravur, hvori Merkur bebuder en ny Verden og en ny Elskov. Det afsluttes med et almindeligt Frydekor. Tredie Intermedium tilfalder atter Koret, der i en «Sonnet» paa otte Linier bringer et Takoffer for at Dyden har sejret. Afslutningen i sidste Billede sker ved at Apollo daler ned fra Skyerne og i en Solosang inviterer Guderne til at tage Del i Neptuni Søns forestaaende Formæling, en lang Bravade paa ikke mindre end 15 Vers, der indleder «den store Ballet», den egentlig koreografiske Præstation til Slutningen. Foruden disse Episoder findes i andet Billede en «sorgfuld Klagevise» af Orfeus over sin tabte Eurydice, sunget til Ledsagelse af Sangerheltens «Gie» (altsaa obligat Akkompagnement, formodentlig af Viola da gamba), og saa rørende, at grumme Dyr og Træer bevæges deraf «og mod al naturlig Lov til Dansen bliver opvækket».

Musiken maa vi altsaa tænke os af tredobbelt Art, Dansemusiken som instrumental, Korene i Madrigalform og endelig de tre store Soloer i den ny recitativiske Operastil.

---

des Ballets . . . bey bevorstehendem Printzlichen Beylager. 1634. Fremdeles J. Holsts «Regiæ Nuptiæ», 1637. Endvidere Overskous Theaterhistorie I, 84 ff, P. Hansens dito I, 59 ff.

8

Digitized by Google

Af Solosangerne var der særlig en, der gjorde Lykke. Han sang Merkurs 10 Vers lange Solo, der forkynder en ny herlig Verden og begynder saaledes:

«Was für Trauren hat besessen
Euch Ihr Printzen dieser Welt?
Gleich würde man dess vergessen,
Der zur Erden ist gefellt.

Orpheus lebet, stirbet nicht,
Orpheus Thaten wird man singen,
Orpheus Tugend soll erklingen
Bis der letzte Tag anbricht.» osv.

Hertil føjer den danske Beretning «Regiæ nuptiæ» følgende: «Denne [Sanger] var en Eunuchus eller Gilding, som vidste sin Røst overmaade vel at bruge, at man ikke uden stor Forundring maatte høre derpaa». Hvem denne Solist-Eunuchus har været, siges ikke. Først adskillige Aar senere fik Chr. IV' Kapel sine «Diskantister» i Form af Mænd. Men der var under Bryllupsfestlighederne ansatte tre «Altister», paa hvem hin Betegnelse muligvis passer, Jonas Pauffler, Johs. Hasselt og Gregorio Chelli. Særlig den sidstnævnte forekommer i denne Forbindelse mistænkelig. Han havde forholdsvis høj Løn (300 Rdl.), og at han har hørt til de meget eftertragtede Folk, der kunde brillere med den ny italienske Kunstsang, fremgaar af hans Bestalling (Sjæll. Reg. XIX, 301), hvori han forpligtes at undervise «Kapelknaberne paa italiensk Manering at sjunge». Sandsynligvis er derfor Chelli den omtalte «Eunuchus» [1]). De andre Altister kunne have været Falsetsangere, blandt hvilke man dengang talte fremragende Koloratursangere, endog i Sopranpartier.

[1]) Den første Kastrat blev ansat i det pavelige Kapel 1601, men saadanne Sangere vare iøvrigt kjendte flere Aar forinden. Se Ambros IV, 346 ff. A. von Dommer S. 88 ff.

Digitized by Google

Foruden denne Ballet blev givet to tyske Skuespil med Musik og Dans, opførte hvert paa sin Dag, nemlig 1) Wie Aquilo, der Regent Mitternächtigen Länder, die Edle Princessin Orithyjam heimführet, samt 2) Wie die Harpyiæ von zweyen Septentrionalischen Helden verjaget, und König Phinéus entlediget wird (Kgl. Bibliothek). Opførelsen var berammet at skulle finde Sted to Dage efter hinanden, men paa Grund af «den store Drik» i Mellemtiden blev Skuespillet Nr. 2 først givet fire Dage efter det første.

Forfatteren til disse Stykker var Johannes Lauremberg, Rostocker af Fødsel, først Professor ved Universitetet i sin Fødeby, senere indkaldt til Akademiet i Sorø som Professor i Mathematik [1]). Som Digter har han gjort sig bemærket ved sine Satirer paa Latin og ved sine fire «Scherzgedichte» paa Plattysk. Men i hans to ovennævnte Skuespil, skrevne paa det ham uvante Højtysk, har unægtelig en usmagelig Svulst stærkt Overtaget. Han lagde forøvrigt selv heller ikke nogen Vægt paa dette Arbejde. Som Balletten ere ogsaa disse Skuespil ægte Børn af den brogede Renaissancetid. Den allegorisk-mythologiske Handling har tydelig Adresse til den Bryllupsfest, der skulde glorificeres, og er udstyret med burleske og saftige Intermezzoer, med Sang og med Dans. Angaaende Indholdet henvises til de allerede foreliggende Beskrivelser [2]).

Om Komponisten tie Beretningerne. Men ogsaa her maa det ligge nær at slutte sig til Heinrich Schütz som Manden, særlig naar man erindrer, hvad han selv i sit Brev (S. 107) taler om den ny Art af Komposition, han har lært i Italien, nemlig en Komedie, «der bliver ageret syngende». Det var jo netop dette, der blev Tale om her ved denne Lejlighed.

Begge Stykker indeholde nemlig ikke lidt af Musik, saa temmelig ens i Kvantiteten. Begge indledes de med en Art Ouverture i Form af et kortere Kor (rimeligvis i Madrigalform), efterfulgt af en særlig Prolog med Solo og Kor, og for begge gjælder det, at

---

[1]) Se om ham: L. Daae: Johs. Lauremberg. Lappenberg: Scherzgedichte von Johs. Lauremberg. Paludan: Renaissancen i den danske Litt. S. 171 og 310.

[2]) Overskou a. S. I, 86—93. P. Hansen a. S. I, 60—62.

Digitized by Google

hver Akt i Reglen slutter med «Chorus», hvortil der er føjet «Die volle Musik», altsaa Kor og Instrumenter. Desuden findes der for hver Akt enten en Solo eller endnu hyppigere Solo i Forbindelse med Ensembler og Kor.

Noget helt nyt i Musikens Historie møder os her og i den før nævnte Ballet, saavidt vides for første Gang i Danmark. Efter Indledningen til første Stykke træder Hymenæus frem som Prologus, med en brændende Fakkel i Haanden, ledsaget af tvende Amoriner. I hans 8 Vers lange Henvendelse til Brudeparret og Tilskuerne hedder det udtrykkelig i Texten «er singet alleine Stylo Oratorio» [1]). Denne Stilart, eller som den dengang korrektere og almindeligere kaldtes «Stile recitativo», er Renaissancens for Tonekunsten nyindvundne Territorium, Enkeltsangen, «Monodien», som, da den blev opfundet (henad Aar 1600) i Florens, grundlagde Operaen og bragte det store Skisma i Stand mellem gammel Musik og ny Musik. Før havde Musiken, i hvert Fald Kunstmusiken, udelukkende været polyfon, mangestemmig, nu blev den homofon, og saaledes er den i det væsentlige siden blevet. Det er denne ny Stil, Schütz omtaler som den ny italienske Maner i sit nylig nævnte Brev. Dens Indtrængen i den almindelige Kunstmusik henad denne Tid betegner et afgjørende Vendepunkt i Tonekunstens Udvikling, og det er derfor af ikke ringe musikhistorisk Betydning, første Gang vi møde denne Stil udtrykkelig angivet i vor Literatur.

Hvor denne «Stile Oratorio» optræder i Skuespillenes Musiknumre, maa vi tænke os en Art recitativisk Taletone, støttet paa et tyndt Akkompagnement (hvad der dengang blev nedskrevet med en Cifferbas, «Generalbas»), noget lignende som i de første Operaer i Florens, dog vel næppe fuldt saa tørt. Thi Tiden var i de forløbne 34 Aar gaaet stærkt frem paa dette Felt, ikke mindst i Venedig, hvor jo vor formodede Komponist var gaaet i Skole, og hvor netop dengang Monteverdis Operaer vare stærkt i Opkomst.

---

[1]) saaledes ogsaa i Prologen til Stykket Nr. 2.

Digitized by Google

Ogsaa paa et andet Punkt mærker man den ny Tid. Prologen til det første Stykke ender med et «Vivat», der gjentages af hele Koret «innwerts der Scene», som det hedder. Koret (og Instrumentisterne), altsaa det, vi vilde kalde for Orkestret, har saaledes været anbragt bag Scenen, ligesom ved de første Operaer i Florens usynligt for Tilskuerne. At «Chorus» er nogenlunde ligt vort Begreb «Orkèster» i Retning af den udfyldende Rolle, det overtog, vinder i Sandsynlighed ved at Programmet ved de forskjellige Aktslutninger har Ordet «Chorus» hensat uden videre Forklaring og uden speciel Text. Maaske der er sunget en Madrigal af det løbende Repertoire, eller — dengang en mere sjælden Fremtoning — spillet et Instrumentalstykke, en Paduan, Galliard eller lignende?

Med Soloer og Ensembler varieres der en Del i de to Stykker. I det førstnævnte Stykke optræder der en Solist i anden Akt, endda baade vokal og instrumental. Det er Cupido, der har faaet fat paa Apollos «Geige» og nu ikke kan dy sig for at forsøge «om Cupido ikke kan bruge Apollos Strengespil bedre end Apollo Cupidos Vaaben». Han stryger da paa Fiolen «en Symfoni», hvorefter han i ikke mindre end 13 Vers synger en «Lied» til sin egen Berømmelse, afsluttet med en kort Hymne paa 2 Vers for Kor. — I tredie Akt optræder en indlagt komisk Figur, kaldet Blax, «ein Pedant oder Fantast», en Slags Holbergsk Magister Stygotius, med en forliebt Vise. Akten slutter med en bredere anlagt Finale, et helt Koncertstykke med Soli, Kor og Ensembler. Tre Amoriner give sig af Glæde over Prinsessen til at synge til Forherligelse af «das schöne Volk der Frauen». Men strax komme saa Satyrer frem, «die Frauenschänder und unzüchtigen Mannthiere», og begynde fra deres Side som Modstykke en Spottevise. Efter en Del Skjænderi med Talerepliker føres Processen videre i Form af en Vexelsang i skiftende musikalsk Belysning, snart Terzet, snart Solo, snart Duet og til Slutning triumferende Frydekor, da de grimme Satyrer omsider blive drevne paa Flugt. Af den foran i Texten aftrykte Redegjørelse kan man se, at denne Sangerkrig har dannet et af Komediens Højdepunkter. Der dvæles med Velbehag ved Beskrivelsen deraf. — I fjerde Akt forekommer en Art «Tanzlied» for Heltinden, en Hymne til Solen og til Livet

Digitized by Google

med vexlende og friere Rhytme, hvorefter Prinsessen til «Tonen af sin egen søde Stemme og Skov og Dals Gjenlyd» opfører en yndefuld Dans med sine Terner.

I Stykket Nr. 2 fremhæver et Par Ensembler sig. Først en Jægersang til en frisk Text af Martin Opitz, den kjendte tyske Digter. Den er udarbejdet til et større kombineret Koncertstykke, først et mindre Kor af Hyrder, afbrudt af Jægernes Horn, saa en Duet og to Soloer af Jægere samt endelig et Fælleskor af Hyrder og Jægere, der prise det fri Liv i Mark og Skov. I anden Akt forekommer et Slags Damekor, atter i skiftende Former, dels i Solo, dels i Kor, dels i en tre Gange vexlende Duet, en Terzet og sluttelig et Kor, alt af Dianas Nymfer. Desuden findes i dette Stykke endnu en Damesolo med Allegori til Brudeparrets Pris (Akkompagnement af to Fioler) og en «Schiffer-Lied», der synges af Føreren for Argonauternes Skib.

Vi finde altsaa i det hele livfuldt vexlende Opgaver for musikalsk Behandling, Soloer i Viseform, Recitationer i den ny Operastil og Soloer med obligate Instrumenter, forskjellige Ensembler med skiftende Duetter, Terzetter, Soloer og Kor, samt endelig de indledende og afsluttende Kor.

Men man ser hurtigt, at Musiken optræder kun rent dekorativt og er uden organisk Sammenhæng med «Handlingens» forøvrigt meget løse Indhold. Den holder sig desuden stadigt til det Udtryk, der ligger den nærmest. End ikke til Opnaaelse af en rent ydre «Effekt», f. Ex. da den vrede Jupiter et Steds lyner og tordner, har den været taget i Brug. Efter det foreliggende Materiale at dømme kan man derfor ikke kalde Musiken til disse Skuespil for «dramatisk». Vi vilde snarest kalde den koncertmæssig. Det er værdt her at lægge Mærke til, at Solistprincipet har været stærkt raadende. Dette ses ogsaa at have gjort Indtryk paa Samtiden som det fremgaar af en Udtalelse af Organisten ved Helligaandskirken, Lorenz Schrøder[1]). Han omhandler den herlige Musik ved Brylluppet, «hvor man ofte med Undren saa og med Fryd hørte paa, hvor flittigt Musikanterne toge

[1]) Nützl. Tractätlein vom Lobe Gottes. Kphg. 1639. S. 82.

Digitized by Google

fat og hver for sig viste sig saa duelige, at det maatte højlig behage Hs. Maj. og skaffe dem Ære og Berømmelse hos de fremmede Gjæster».

Hermed vare Theater-Forlystelserne endda ikke sluttede. Endnu stod tilbage den store «Tragoedia von den Tugenden und Lastern», en Slags Moralitet i gammel Stil, opført under aaben Himmel paa Slotspladsen, bl. a. af Hensyn til sit Udstyr, rigt Fyrværkeri o. lign. Af Musik fandtes her dog kun lidt af og til, f. Ex. i Begyndelsen, da Toner (instrumentalt?) ledsage Tro, Haab og Kjærlighed «til sit Kvarter», eller til Slutningen, hvor Lastens Sæde, «Drageborgs» Ødelæggelse ledsages af en «lystig og liflig Musik». Iøvrigt er der hist og her kun foreskrevet enkelte Trompetfanfarer.

Rentemesterregnskabet for dette Aar vrimler af Udbetalinger i Anledning af disse Forestillinger, Udgifter til Blomstermager, til Dekorationsmaler, til Theatret, til Balletprogram, Reparation af Instrumenter og Anskaffelse af nye m. m. Enkelte Beløb tale tydeligt nok om det Omfang, Apparatet havde. Alene til Strenge paa Instrumenter medgik der til Ad. Pickerow 40 Rdl., Skræder J. Scher faar 139 Rdl. for at have syet 81 Balletklædninger, og til Prinserne Christians og Frederiks Optog ved «Inventionerne» brugtes der ikke mindre end 98 Klædninger!

Hvilken Rolle Musiken spillede i hin Tid, og det ikke blot ved Hove, men tillige ude i Livet, deraf faar man et temmelig godt Billede ved at gjennemlæse den interessante Beretning, som den franske Gesandtskabssekretær, Charles Ogier, har givet i sin Dagbog[1]). Han er et interessant Øjenvidne fordi han som Medlem af det Gesandtskab, der repræsenterede den franske

[1]) Trykt i Paris 1656 paa Latin: «Iter danicum». Gjengivet i Schlegels Samml. zur dänische Gesch. II, 87 ff.

Digitized by Google

Konge ved Bryllupshøjtidelighederne, er med overalt, fordi han forstaar at bruge sine Øjne, ser og hører som den gjennemdannede Mand. Som Udlænding er han derhos et uvildigt Vidne og har ikke Grund til at tage Parti for eller imod. Man vil nu lægge Mærke til, hvor tidt han kommer tilbage til Musiken her i Landet. Den maa altsaa have gjort sig særlig gjældende. Strax da Ogier stiger iland omtaler han med Anerkjendelse Drengekoret i tysk Kirke i Helsingør, senere da han kommer til Kjøbenhavn dvæler han ved Musiken i Slotskirken, som han kalder god og som ses at have bestaaet ikke alene af Korsang med Orgel, men tillige af et Slags Orkester med Blæseinstrumenter og vel ogsaa Strengeinstrumenter[1]. En anden Gang (8. Okt.), da han besøger Slotskirken under en Gudstjeneste, giver han os Indblik i Liturgiens Ordning ved at notere, at der foran Prædikenen blev afsunget en latinsk Lovsang med Orgel og andre Instrumenter, bagefter en tysk Antifoni. De forskjellige Smaanotitser, han gjør om Musikens Deltagelse i selve Bryllupsfestlighederne, ere allerede anførte i det foregaaende. Endelig er han synlig imponeret af noget Orgelspil, som han har hørt og et Par Gange kommer tilbage til[2]. Den ene Gang, fortæller han, var han i Nicolai Kirke for at høre en fortrinlig Organist, der hver anden Dag spillede en Time. En anden Gang gik han «til en udmærket Organist, som med sine tryllende Toner frydede ikke blot Ørene, men ogsaa Sjælen».

Ogier nævner her ingen Navne, og det kan heller ikke ses, om det er to forskjellige Organister, han omtaler med saa megen Anerkjendelse, eller mulig den samme. Vi have blandt de mange Organister dengang nok at gjætte paa. Der er først Kongens et Aar forinden ansatte Hoforganist Michael Cracowit, fremdeles den gamle Johan Meincke, Leonora Christinas Klaverlærer, dengang Organist i Frederiksborg, mulig ogsaa Johan eller Jørgen Lorentz (Søn af Orgelbyggeren?), der dog vistnok først senere fik Embedet som St. Nicolai Organist,

---

[1]) Iter danicum Pag. 46: Satis, meo quidem judicio, bona musica cum organo, fistulis et aliis instrumentis.

[2]) Iter danicum Pag. 50 og 81.

Digitized by Google

men som af Samtiden holdtes højt i Ære og kaldtes «en Orpheus»[1]). Fremdeles kjende vi fra hin Tid Christopher Schuler ved Frue Kirke og Lorenz Schrøder ved Helligaandskirken.

Blandt de forskjellige Orgler var ganske rigtig det i St. Nicolai, som Ogier omtaler, særlig berømt. En Samtidig[2]) erklærer det for det første i Landet udenfor det i Frederiksborg. Foruden om Søndagen blev der hver Mandag, Onsdag og Fredag Eftermiddag spillet i St. Nicolai, og mange «fornemme Folk havde deres store Lyst af at høre derpaa». Slige regelmæssige Orgelforedrag vare iøvrigt dengang ikke enestaaende. Fra Ribe Domkirke berettes om noget lignende[3]).

Mest Interesse af hvad Ogier omhandler af musikalske Anliggender har dog hans Beretning om Gesandtskabets officielle Audiens hos Chr. IV paa Rosenborg[4]), fordi vi derved komme i direkte Berøring med Kongens musikalske Naturel og hans ogsaa paa dette Omraade ejendommelige Opfindsomhed. Ogier fortæller, at Gesandtskabet blev ført ind i en med Malerier prydet firkantet Sal, «neden under hvilken Kongen plejede at opstille sin Hofmusik». Pludselig blev Gesandtskabet da overrasket med en usynlig Musik af baade Instrumentister og Sangere. «Lyden kom til os gjennem forskjellige Lydhuller og tonede snart ligesom nærved, snart ligesom langt borte fra». Da Ambassaden senere steg til Vogns under Porthvælvingen hørtes atter denne «underjordiske og usynlige Musik». Man kan af den Maade, hvorpaa Ogier fortæller denne lille Episode, mærke, at den har skaffet Tilhørerne en virkelig Fornøjelse, og at det ingenlunde har været tomme Talemaader, hvormed Gesandten i den Anledning har komplimenteret Majestæten, der, som det udtrykkelig siges, selv havde fundet

[1]) Fra 1629 til 1631 var han Organist ved Frue Kirke, hvorfra han med Orlov drog til Italien. Sjæll. Tegn. XXIV, 339. Sjæll. Reg. XVIII, 593.

[2]) Wolf: Encomion regni Daniæ Pag. 382.

[3]) Tre Gange ugentlig blev der om Aftenen Kl. 8 spillet paa det store Orgel (der var dengang to Orgler) ved tændte Lys, mens Folk spadserede omkring i Kirken. I. Kinch: Ribe Bys Hist. II, 524 f.

[4]) Iter danicum Pag. 52 ff.

Digitized by Google

paa denne Overraskelse[1]). Beretningen synes tillige at antyde, at de dynamiske Effekter, Begreberne forte og piano, ikke have været saa ganske ukjendte paa hin Tid, som mange gjerne ville tro.

VII. De sidste gode Tider.

Man kunde paa Forhaand være tilbøjelig til at antage, at de særlige Anstrengelser i Anledning af Bryllupshøjtidelighederne og de meget betydelige Udgifter vilde vise deres Eftervirkninger i den nærmest kommende Tid i modsat Retning og at Parolen nu vilde blive Indskrænkninger og Sparsommelighed, saa meget desto mere som Rigets Finanser jo vare i en ynkelig Forfatning. Men denne Formodning holder ikke Stik for Kapellets Vedkommende. Et Blik paa den bag i dette Skrift meddelte Tabel over de aarlige Udgifter vil vise, at disse paa denne Tid ikke væsentlig formindskedes, men at de tværtimod i det hele vare ikke saa ganske lidt højere end i Rigets gode Aar under Kongens første Regeringstid. Chr. IV' Kjærlighed til Musik faar herved en ganske ejendommelig Belysning. Skjøndt Udgifterne til Kapellet maatte være meget følelige, kunde Kongen dog ikke bekvemme sig til vidtgaaende Indskrænkninger. Først den ulykkelige Krig med Sverige

---

[1]) Maaske Musikanterne have været anbragte i det saakaldte «Audiensværelse», hvorfra der endnu fører Spor af et Talerør op til det ovenover liggende «Prinsessens Forgemak», hvor da Gesandtskabet har opholdt sig. Naar Dr. Brock i «Histor. Efterretn. om Rosenborg» S. 6 formoder et andet Arrangement (Musikanterne og Gesandtskabet begge i Stueetagen), da er hans Antagelse næppe i Overensstemmelse med, hvad Instrumenter og Sangere dengang kunde præstere. Lyden har vanskelig kunnet forplante sig med Tydelighed paa saa lang en Afstand. Desuden tales der udtrykkelig om Musiken som «underjordisk». — C. Bruun: «Kjøbenhavn» I, 507 anfører uden nærmere Motivering Lysthuset «det blaa Hus» eller «Eremitagen» i Rosenborg Have (den senere Herkulespavillon) som Stedet. — En lignende usynlig Musik havde Kongen indrettet sig i det saakaldte «Sparepenge» ved Frederiksborg.

Digitized by Google

og Efterveerne deraf tvinger ham omsider dertil i hans allersidste Aar.

En enkelt Mand maatte Chr. IV dog give Slip paa, selve Føreren, Heinrich Schütz. Men, som det vil erindres, strax fra første Færd havde der for hans Vedkommende kun været Tale om Ansættelse paa eet Aar. Det angives ikke bestemt af RR., hvornaar Schütz er gaaet af. Men af mange forskjellige Enkeltheder er det let at slutte, at hans Afgang maa sættes til Maj Maaned 1635. Den 10de Maj d. A. udbetaltes der ham sidste Gang Lønning for 1 Maaned. Nogle Dage forinden havde han som Tegn paa særlig kongelig Bevaagenhed modtaget en Gave, bestaaende af en Guldkjæde med et «Konterfeii» (af Kongen?) til Værdi af 100 Rdl. samt 200 Rdl. i rede Penge, hvorom Kongen egenhændigt tilskriver Rentemestrene[1]). Endelig findes blandt Prins Christians Papirer et «i Kongens Fraværelse» udstedt Pas, dateret Nykjøbing 25. Maj 1635, for Heinrich Schütz «mit bey sich habende Diener und geräthe».

Hans Tilbagerejse til Tyskland lader herefter til at være gaaet ad den gamle Route Gjedsør—Warnemünde, hvor da Schütz formentlig har gjort sin høje Velynder Prins Christian sin Opvartning paa hans Slot i Nykjøbing. At man er skiltes ad i bedste Forstaaelse fremgaar tydeligt af et Par Skrivelser, der samtidig med Passet ere udfærdigede af Prinsen dels til Kurfyrsten af Sachsen, dels til hans Tante, Kurfyrstinden, og hvori de paa bedste Vis takkes for Laanet af Kapelmesteren. Kurfyrsten, hedder det bl. a., maa ikke tage Kapelmesteren hans lange Fraværelse ilde op, «sondern viellmehr wegen seiner dissorts höchstrhümlichen geleisteten fleissigen Dienste Ihme unserthalb mit allen gnaden zugethan verbleiben».

Passet gjælder til Dresden, «und von dar wieder hier in diese(m) Reiche», hvoraf det altsaa fremgaar, at der allerede dengang har

---

[1]) Dat. Croneborg 4 Maj 1635. Se Chr. IV' Breve.

I Bilagene til RR. findes en Erklæring fra Rentemestrene, at de have tilstillet Heinrich «Skydtz» det nævnte.

Gaven paa 200 Rdl. har mulig forledet Fürstenau til den Fejltagelse («Sächs. Kapelle» S. 74), at S. i Danmark havde et aarligt Gehalt af 200 Rdl. I Virkeligheden var jo hans Gage 4 Gange saa stor.

Digitized by Google

været Tale om Heinrich Schütz' Tilbagevenden hertil. At han i Virkeligheden snart har faaet nok af Sachsen, der dengang hærgedes af de Svenske, og med Længsel har tænkt tilbage paa det fede Danmark, han nylig havde forladt, fremgaar af en Skrivelse fra Prins Christian til Chr. Rantzau, dat. Nykjøbing $^{25}/_{9}$ 1635. Vi erfare heraf, at Schütz paany har tilbudt sin Tjeneste — altsaa efter kun et Fjerdingaars Fraværelse. Prinsen udbeder sig i den Anledning Kongens Resolution. Hvad denne er gaaet ud paa, vide vi imidlertid ikke, da den Registrant, hvori Resolutionen kunde formodes indført («Innländische»), mangler i Rigsarkivet for netop det paagjældende Aar. Efter hvad vi sikkert vide og hvad der forøvrigt staar i Overensstemmelse med det hidtil i Tyskland oplyste, kom S. først igjen her til Landet syv Aar senere. Blandt Prins Christians Breve fra 1639 findes der ganske vist et nyt Pas for S., hvad der synes at kunne tyde paa et Besøg af ham det nævnte Aar. Men Passet er ikke dateret eller forsynet med Aarstal, og da Prinsens Breve ofte ligge uordentligt, uden kronologisk Rækkefølge, tør man ikke slutte noget bestemt med Hensyn til et formodet Ophold i Danmark af S. det nævnte Aar.

Heinrich Schütz' andet Besøg her i Landet 1642 falder sammen med Kapellets sidste lykkelige Aar under Chr. IV. Forinden vi omhandle dette skal der blot gives en kort Redegjørelse for Kapellets Tilstand i Mellemtiden.

Rigets daarlige Finanser fik, som alt bemærket, ikke nogen Indflydelse. Kapellet holdt sig omtrent i samme Stand, som det havde under Bryllupsfestlighederne, ja man kan snarest sige med Tendens til Udvidelse, baade i Retning af Kvantitet og Kvalitet. Navnlig vil man lægge Mærke til, at i denne Periode engageredes «fine» Kunstnere, Folk, der maatte lønnes højt, næsten alle Udlændinge. De gamle tarveligere Tider, da man nøjede sig med hvad man for en billig Penge kunde faa hjemme, ere forbi. Fordringerne ere stegne — og Udgifterne med. Henad Aaret 1640 er der en almindelig Tendens til Lønningsforhøjelse, der, om den end ikke sker direkte, dog finder Sted ved at det tidligere Beløb af «kurant Daler» (à 80 ß) nu betales i «enkende Daler» eller i «Rigsdaler» (à 96 ß), hvilket er lig en Forhøjelse af $^{1}/_{5}$. Kun

Digitized by Google

Trompeterkorpset bliver stadigt staaende med sine gamle Lønninger i Daler kurant.

Værdigheden som «Kapelmester» blev efter Heinr. Schütz' Afgang ikke direkte beklædt med nogen anden. Men det er tydeligt at mærke, at Jacob Ørn efterhaanden kom til at træde mere i Forgrunden. I Sept. 1635 blev hans Løn forhøjet til næsten det dobbelte af, hvad han før havde (til 300 D. kur.), og to Aar senere kaldes han i RR. for «Vicekapelmester», ja Aaret efter endog for «Kapelmester», det sidste er dog sandsynligvis kun en Skjødesløshed af Pennefføreren. Samtidig med denne Forbedring for Jacob Ørn steg ligeledes Lønnen for flere af Sangerne (Lösch, Poul Lauritzen og Gregorio Chelli), og i Løbet af 1635—36 blev der for at erstatte tilfældig Afgang ansat fire nye Instrumentister, hvoraf kun 1 dansk, Hans Pedersen, Resten formentlig Udlændinge, nemlig Rengener Höyen, og de to Gambespillere Johan David og Alexander Leverentz. I denne sidste have vi en Protegé af Prins Christian (S. 103). Allerede 1633 omtaler Prinsen ham i et af sine Breve som en ung Mand, der har stor Lyst til at blive Musiker, «auf der Viola Wissenschaft zu haben», og som det lader har Prinsen virkelig taget sig af ham og sendt ham til Berlin at lære. Det er sandsynligvis ham, der omhandles i et Par Breve fra den berlinske Violist Walter Rowe til Prinsen, hvori nævnes den prinselige Kapelknabe Alexander, hvem Rowe har lært at spille Viola og Viola da gamba og hvem han nu (i Slutningen af 1633) paa Grund af sin Bortrejse sender tilbage til Prinsen med «allerhandt schönen sachen zu beyderley Violen». I Aaret 1635 blev der af Prinsen udstedt Pas for Leverentz til England, hvor han vel har studeret videre. I det kgl. Kapel blev han, fraregnet 1644—45 da han var afskediget, meget længe, lige til sin Død 1671[1]). Under Kjøbenhavns Belejring 1658 gjorde han Tjeneste blandt «Hofofficerer og andre Betjente» i Hofkompagniet[2]). Paa Slutningen af hans Liv omtales det, at han har ejet Jordegods i Jylland. («Afregningsbog» $^2/_2$ 1670. Rigsarkivet.)

---

[1]) Han blev $^{18}/_3$ 1671 begravet i St. Petri Kirke. Personalhist. Tidsskr. III, 279.

[2]) Hist. Tidsskr. 4 R. V, 389.

Digitized by Google

Det, der i disse Aar bidrager meget til at holde Kapellet ved Magt, er aabenbart de forskjellige Bryllupsfestligheder, som fandt Sted ved Hoffet, først Leonora Christinas Bryllup med Corfitz Ulfeldt i Okt. 1636, siden det store Dobbeltbryllup i Novbr. 1642, da Kongen bortgiftede sine Tvilling-Døtre til Hannibal Sehested og Ebbe Ulfeldt, et Bryllup, hvis Pragt og Kostbarhed Slange specielt fremhæver, endelig Hertug Frederiks (den senere Frederik III) Bryllup i Glückstadt Oktbr. 1643. Af Datoen for et Par af de sidst ansatte Instrumentisters Udnævnelse kan man spore den nærliggende Forbindelse med Leonora Christinas Bryllup, der forøvrigt mærkes ogsaa paa anden Maade, ved Indkjøb af to «Tenor Fioller» i August Maaned, ved Indretning af en ny «Trompeterstol» i den lange Sal (Riddersalen) paa Rosenborg samt ved Anskaffelsen af 41 nye Trommer. Det er mulig ogsaa Følger af Brylluppet, at Rentemesteren umiddelbart efter dette (dat. Kbhvn. $^{28}/_{10}$ 1636) fik Brev om at forskrive «nogle musikalske Authores» til Kapellet. Maaske har den forhaandenværende Samling af Noder været for lille eller for gammeldags. Med Brevet følger en Fortegnelse over de «Authores», der ønskes. Det er Gio. Ravetta, Gallerano, Leon. Leoni, Vincenzo Ratti, Giacobbi og Marco da Gagliano, alle som man ser italienske Komponister og alle moderne, blandt hvilke særlig Leoni, Giacobbi og Gagliano havde Navn. De ønskede Musikalier indeholde noget i mange Genrer, Madrigaler, Motetter og andre kirkelige Kompositioner samt saakaldte «Concerter», det dengang moderneste af alt, Bravurnumre for Solosang med instrumentalt Akkompagnement. Det lille Brev har Interesse. Det viser os, at Chr. IV' Kapel ikke laa paa den lade Side, men fulgte med Tiden. I det hele træffe vi i denne Tid flere Gange paa Indkjøb af saadan ny Musik. 1639 fik Jacob Ørn $18^1/_2$ enk. D. 44 ß for en Del unævnte «musikalske Autores», forskrevne fra Italien, og 1643 kom en ny Forsending af moderne «musikalske Concerter».

Som Solosanger, der kunde brillere med disse nye Sager, synes den tidligere (S. 114) omtalte Italiener Gregorio Chelli specielt at have været i Kridthuset. Et Extrahonorar af 200 Rdl. blev ham udbetalt 1637, og i November 1639 fik han det Tillidshverv at rejse til Rom for der i Kunstsangens Hjem at faa fat

Digitized by Google

paa et Par af de sjældne Fugle, Bravursangere, eller som de i et enkelt Aktstykke (Kostpenge Rgsk. for Haandværkere) kaldes: «tvende Capuner». Man ser, at Kunsten stiger! Det ønskede erhvervedes, men først fire Aar senere og ikke ved Chelli. Selv kom han nemlig ikke tilbage, men døde paa Rejsen. Som mange af sine Standsfæller har han næppe hørt til de solide Folk. Efter hans Bortrejse maatte der af Rentemesteren udbetales en Del mindre Beløb til forskjellige Borgerfolk i Kjøbenhavn, hvem Chelli var bleven Penge skyldig.

At Chelli blev sendt afsted i særlig Mission til Italien, er et nyt Tegn paa den almindelige Fremgang i Kapellet paa denne Tid. Netop samme Aar havde dette faaet ny Tilgang af forskjellige udenlandske Kunstnere. I Begyndelsen af 1639 tales der i RR. om en «polnisch Musicant» og «andre ny italianiske Sangere», der havde opvartet i Kongens Kammer. Med de sidste sigtes der rimeligvis til Altisten Agostino Fontana[1]) og Bassisten Benedetto Bonaglia, der begge vare ansatte siden Oktbr. 1638 med den høje Løn af 400 Rdl. hver, et Par Aar efter yderligere forhøjet med 50 Rdl., medens Sangerne kort efter deres Ansættelse yderligere belønnedes med et Par Æresklædninger, som de dog klogelig konverterede i Form af en Sum af 50 Rdl. De bleve begge i Chr. IV' Tjeneste saa længe han levede og lidt til, Fontana i de sidste Maaneder af Kongens Levetid tillige i Egenskab af Kapelmester, hvorom nærmere siden. Den omtalte polske Musikant navngives i Bilagene til RR. som Johannes Petronius, men han fik forøvrigt først i Pinse 1640 fast Ansættelse som Organist og ses ikke at have spillet nogen fremtrædende Rolle.

Dette og navnlig det følgende Aar gaar det Slag i Slag med nye Ansættelser, ialt 6 Instrumentister og 1 Sanger. Først Bas-Instrumentisten Balthasar Kehler, saa den tidligere Organist hos Hertug Frederik af Nordborg Johannes Nicolai, der ansættes som «de unge Frøkeners Organist» (1638

---

[1]) I Gerbers Altes Lexikon anføres en Sanger af samme Navn i Tjeneste hos Kongen af Sardinien Anno 1750.

Digitized by Google

var Organisten ved Frue Kirke Christopher Schuler ansat som Lærer for Ulr. Chr. Gyldenløve), fremdeles Harpenisten Edvard Adam, Violisterne Andreas Plattenslager og François de Francour (Francoeur), Luthenisten Jochim Schultz og Sangeren, Diskantisten Georg Sidow, de sidste 6 alle i Foraaret og Forsommeren 1641. Hertil kommer, at i Sangerkorpset vare Diskantisterne (Kapelknaberne) nu i et Antal af 8 (mod tidligere 6), og for Rekruteringen for den kommende Tid var der sørget ved, at Organist Michael Cracowit og Cornetisten Hoyoul i 1637 hver havde faaet deres Lærling blandt to Kapelknaber, der havde «muteret» (hvis Stemme var gaaet i Overgang), at uddanne i 4 à 5 Aar for 100 Rdl. aarlig og Klæder frit. Vi træffe disse to Lærlinger sandsynligvis i de tidligere Kapelknaber Israel Sidelmann og Jørgen Lauritzen (Lorenz), der i Febr. 1643 ansættes henholdsvis som Organist og Cornetist. Endelig fik Kapellet sin sidste udenlandske Sanger-Celebritet Nytaarsdag 1643 i Diskantisten Agostino Pisone, om hvem vi af en i Bestallingsprotokollen vedføjet Bemærkning, der ikke er til at gjengive, sikkert vide, at han var Kastrat. Han kom hertil fra Polen og lønnedes med 400 Rdl.

Kapellet var saaledes i alle Maader udrustet til paa en fyldig Maade at hævde sit Renommee baade ved Dobbeltbrylluppet paa Kjøbenhavns Slot 1642 og Hertug Frederiks Formæling i Glückstadt Aaret derpaa. Saa meget mere som Føreren fra sidst, Heinrich Schütz, var vendt tilbage efter i Mellemtiden at have havt onde Tider i det af Krigen ødelagte Sachsen, hvorfra han en Tid lang var tyet til Hertugen af Brunsvig. Han tiltraadte paany Embedet som dansk «øverste Kapelmester» 3 Maj 1642 med den tidligere Lønning af 800 Rdl. Hans Ophold varede dennegang, saavidt det kan ses, akkurat to Aar. (Han faar Lønning sidste Gang $^{30}/_{4}$ 1644.) Fra Foraaret 1643 fik han paa Frederiksborg Slot den Residens, som Vicekapelmester Jacob Ørn «en Tid lang nydt haver» (Sjæll. Tegn. XXVIII, 54), medens Jacob Ørn samtidig blev trøstet med et Lønningstillæg af 100 Rdl. Fremdeles kunne vi af en Ordre, Prins Christian giver, slutte os til, at Schütz lige i den sidste Tid af sit Ophold her (Marts 1644)

Digitized by Google

maa have gjort et stort Gjæstebud[1]). Men om hans egentlige Virksomhed som Leder af Kapellet i disse Aar tie vore Kilder. Efter den fortræffelige Stand, Kapellet var i, maa der have været noget at gjøre. At Schütz har gjort Tjeneste ved i alt Fald Dobbeltbrylluppet 1642 vide vi[2]), men det ser næsten ud til, at han ikke har været med til sin høje Velynder Hertug Frederiks Bryllup i Glückstadt. Af RR. fremgaar det, at der 3/9 1643 sendtes 14 Instrumentister og Sangere ned til Glückstadt, blandt disse Jac. Ørn, derimod ikke Heinr. Schütz. Strax derpaa brød saa Krigens Ulykker ind ogsaa over Danmark. Schütz var kommet hertil i en ulykkelig Tid, det Asyl, han havde haabet at finde, blev til intet. Nogle Maaneder efter det svenske Indfald i Landet var han her endnu. Saa maatte han atter afsted, der var nu andet at tænke paa for Kongen end at holde et kostbart Kapel.

En Passus i Fortalen til hans «Symphoniæ sacræ» (1647) kunde tyde paa, at Schütz for tredie Gang havde været her; han taler der om sin «vor zweyen Jahren zu Coppenhagen abgelegten persöhnlichen Auffwartung». Herom kan dog intet oplyses. Rimeligt kan det jo ogsaa være, at de «zwei Jahre» ikke skal tages saa strængt og at Schütz med dette Udtryk tænker paa det Ophold, der afsluttedes 1644.

I Sammenligning med de Trængsler, ikke mindst af økonomisk Art, Heinrich Schütz led under disse Krigsaar i Tyskland, maa hans Ophold i Danmark have bragt ham særlig gode Dage og tillige Ro til at arbejde. Det er derfor sandsynligt nok med forskjellige tyske Forfattere[3]) at antage, at en Del af hans Værker ere blevne til her i Landet: første Del af hans «Geistl. Concerten», udkomne i Dresden 1636, forøvrigt mindre betydelige, hans «Musikalische Exequien», samt endelig maaske anden Del af hans «Symphoniæ sacræ», der først udkom 1647, men som ere

[1]) Der gives Ordre til for Schütz at skyde et godt Dyr og to Harer samt at han skal have to Læster Rostocker-Øl eller to Ahm Rhinskvin toldfrit (Koncepter fra Prins Chr. V).

[2]) Ligprædiken over H. Schütz. Monatshefte für Musikgesch. VII, 174.

[3]) C. v. Winterfeld «Gabrieli und seine Zeit» II, 190 ff. Ph. Spitta «Heinr. Schütz Sämmtl. Werke» VI, 89 ff. VII, 1 ff.

Digitized by Google

komponerede sandsynligvis i Trediverne. Sin Taknemmelighed mod det danske Hof viste han ved at tilegne to af sine Værker til danske Prinser, henholdsvis Hertug Frederik (III) og den udvalgte Prins Christian. Ved at se lidt nærmere paa dem faa vi tillige et Billede af Formen og Arten for Musiken dengang ved Hoffet i Kjøbenhavn.

Af Prins Christians Papirer vide vi, at han stærkt protegerede Heinrich Schütz. Alligevel er det hans Broder, Hertug Frederik, til hvem den første Dedikation rettes. Det er det i Dresden 1639 udkommende Værk «Anderer Theil Kleiner Geistlichen Concerten Mit 1. 2. 3. 4. vnd 5. Stimmen Sambt beygefügtem Basso Continuo vor die Orgel» etc. I Dedikationsskrivelsen omtaler Schütz Prins Frederiks Forkjærlighed for Musik, hvem han personlig har lært at kjende under sit første Ophold i Kjøbenhavn og som har forskaffet ham saa mange Naadesbevisninger. Han kalder beskedent sit Arbejde for baade lille og ringe, men undskylder det ved de ulykkelige Krigsforhold, der lægge Kunsten øde.

Det særligt «moderne» i Musikens Udvikling, hvis Indtrængen her til Landet paa denne Tid allerede er antydet i det foregaaende, faar et tydeligt Udtryk i dette Værk. Det er stærkt optaget af Tidens nye Ideer paa det musikalske Omraade, alt imens man bestandig mærker, at Schütz dog alligevel bunder i den gamle Skole. Det ny findes først i Formen. Det er mindre et polyfont, mangestemmigt Arbejde i gammel Forstand, men snarere en Række Soloer og Ensembler for forskjellige Stemmer, anlagte melodisk og understøttet af en ledsagende Cifferbas. Desuden bærer ogsaa Indholdet det ny tilskue. Der er lagt særlig Vind paa Udtrykket, paa det personlige, mere livfuldt subjektive, det «solomæssige». Den rigtige Betoning og Forstaaeligheden af Ordet bliver afgjørende, der tilstræbes i Melodiens Gang en tydelig Efterdannelse af enten Textens almindelige Mening eller et enkelt særligt fremtrædende Ord. Texten — dels paa Latin, dels paa Tysk — er laant fra forskjellige Bibelsteder, fra Davids Psalmer, gamle Kirkehymner o. lign. Værket er hovedsagelig vokalt anlagt; om en selvstændig instrumental Sats ved Siden af Grundbassen er der endnu ikke Tale.

Dette Forhold forandres i det otte Aar senere (Dresden 1647)

Digitized by Google

udkomne Værk «Symphoniarum Sacrarum Secunda Pars Worinnen zubefinden sind Deutsche Concerten Mit 3. 4. 5. Nehmlich einer, zwo, dreyen Vocal, und zweyen Instrumental-Stimmen, Alsz Violinen, oder derogleichen Sambt beygefügtem geduppelten Basso Continuo» etc.[1]), tilegnet den udvalgte Prins Christian. Her optræder foruden Kontinuo-Stemmen tillige to obligate Violiner, der i en selvstændig ført Sats ledsage enten en Solostemme eller en Duet eller Terzet. Sangstemmerne have et stærkt moderne Tilsnit med vokale Udsmykninger, glansfulde Roulader o. lign. Baade i Omfang og Indhold er dette Værk nok saa betydeligt som det Prins Frederik tilegnede. Det moderne i det er Schütz fuldt bevidst. Han taler selv om «den ny italienske Maner», han har anvendt, og angiver denne at bestaa dels i de «schwartze Noten» med Taktinddeling — hvori altsaa den større Bevægelighed faar sit Udtryk — dels i et instrumentalt Træk, «der stäte, ausgedehnete musicalische Strich auff dem Violin». Af Fortalen fremgaar det, at Schütz under sit Ophold i Danmark personlig har overrakt Manuskriptet til Prins Christian, som har taget højst naadigt imod det. Senere er det faldet i saa god Jord, at der er taget en Mængde Afskrifter af det, tildels fulde af Fejl, hvad der har bevæget Schütz til at udgive det i Trykken.

For den gode Gænge, Kapellet atter var kommet i, have vi et literært Vidnesbyrd fra denne Tid i en ganske snurrig Bog, forfattet af Organisten ved Helligaandskirken, Lorenz Schrøder den ældre (den samme Mand, vi paa andet Sted træffe i endnu en Egenskab, som professionel Klavermager): *„Ein nützliches Tractätlein vom Lobe Gottes, oder der Hertzerfrewenden Musica* etc. *Gedruckt in Kopenhagen, bey Melchior Martzan, In Verlegung des Authoris, im Jahr 1639.“* 226 Sider 8vo (Kgl. Bibl.). Bogen har Interesse for vort Emne ved de spredte faktiske Oplysninger, den indeholder, som ganske vist ikke bringe noget nyt, men bekræfte med en Samtidigs Vidnesbyrd hvad vi

[1]) Første Del er udkommet 1629 i Venedig, tredie Del 1650.

Digitized by Google

kunne slutte os til. Specielt til Chr. IV, hvem Bogen er tilegnet, hans Kunstsans og Gavmildhed ligeoverfor Musiken, kommer Forf. et Par Gange tilbage. Et Steds (S. 47) omtaler han denne som saa forfaren i Tonekunsten, at han selv personlig ligesom sine Sønner kan tage Del i Udøvelsen af Musik, og det stemmer ganske med det Billede, vi paa andre Omraader have af Kongen, naar det her fremhæves, at han selv i egen Person prøver sine Musikere, om de ere dygtige til deres Embede eller ikke, hvorefter han rigeligt lønner dem, der due til noget. Forf. omtaler da ogsaa med Begejstring Kongens store «Liberalitet», som aarlig anvender «mannig tausend Thaler» paa Hofmusiken. Specielt Brylluppet 1634 og den der udfoldede musikalske Pragt og Herlighed fylder Forf. med Beundring. For sit specielle Vedkommende omtaler han den vanskelige Stilling, hvori Kirkens Kantorer og musikalske Tjenestemænd ere komne efter Reformationen, da Staten har inddraget Kirkens Gods uden tilstrækkeligt Vederlag. Men han fremhæver tillige udtrykkeligt, at i den Henseende ere Forholdene i hvert Fald bedre i Danmark end i Tyskland.

Bogens Indhold er et naivt Forsvarsindlæg for Musiken, hvilken Forf. mener bliver agtet ringest «unter den sieben freien Künste». Han gaar tilbage til Adam og Eva, fortæller at Jubal, Lamechs Søn, har været den første «Mester i Tonekunsten», at denne Kunst fra Hebræerne er gaaet til Ægypten, derfra til Grækerne, saa til Romerne og videre. I Overensstemmelse med «die Gelehrten» deler han Musiken i fire Dele: 1) Mundana eller Verdens-Musik, frembragt ved Verdenslegemernes Kredsløb («Sfærernes Harmoni»), 2) Humana eller den Musik, der frembringes ved den menneskelige Stemme, 3) Instrumentalis samt endelig 4) Avicularis, den Musik, Fuglene frembringe. Musiken hænger saaledes sammen med selve Naturen, og Mennesket kan i den have et Hjælpemiddel i alle sine Besværligheder. Det er heller ikke vanskeligt at tilegne sig denne Kunst, den kan til Nødtørft læres af en Dreng ved blot 1 Times daglig Undervisning af en dygtig Kantor. Musiken er dernæst en nødvendig Ting, som Gud har befalet i sit Ord. Alle gudfrygtige Mennesker, ja endog Englene i Himlen have dyrket Musik og Sang fra Verdens Begyndelse af, den svage menneskelige Natur trænger haardt til dette Hjælpemiddel, og det

Digitized by Google

er et daarligt Tegn, et Tegn paa Guds Vrede, naar vi ikke længer have Musiken blandt os. Musiken er endvidere en nyttig Ting. Den gjør munter og kvæger Hjertet, den helbreder for Sygdom og Tungsind og den fordriver onde Aander. Til Slutning opstilles til grueligt Exempel de, der have ladet haant om Musik, f. Ex. Kong Midas, som fik Ørene skaarne af osv. I det hele et Skrift ganske i Tidens Smag med Allegorier i Sprogets Blomsterstil, rigt paa Citater fra gamle Forfattere og fra Biblen. Man kunde kalde det en lang og svulstig Prædiken for at bevise, at Musiken er en Gud velbehagelig Kunst.

Bogen har hørt til dem, man dengang har lagt Mærke til. Blandt de paa Tidens Vis indledende Digte findes et latinsk af Johs. Lauremberg, der giver Schrøder Æren for atter at have ført Musiken ind paa «kydsk Vej.» Endnu 1740 omtales Bogen med Anerkjendelse af den bekjendte hamburgske Musikforfatter Mattheson i hans «Ehrenpforte» (S. 320), der ligeledes fremhæver Chr. IV' Fortjenester af Tonekunsten.

VIII. Den svenske Krig. Kapellets sidste Aar.

De gode Tider for Kapellet, de sidste under Chr. IV, fik en brat Afslutning som Følge af Krigen med Sverige. Allerede kort før denne, i Maj Maaned 1643, synes man at være kommet ind paa Besparelsernes Vej. I hvert Fald indskrænkedes Kapellet ved en Del Afskedigelser, og at disse ere komne saa temmelig uventet faar man Indtrykket af ved en Skrivelse fra en af de afgaaede, Harpenisten Edv. Adam, der søger dels om et gunstigt Testimonium til at fremlægge for sin forrige Herre, Kurfyrsten af Brandenburg, dels om et Restbeløb af sin Gage, der uventet er ham fradraget ved Afskeden (Breve til danske Kcelli). En anden af de afgaaede, Violisten Fr. Francour, blev der givet Erstatning ved hans Udnævnelse til Dansemester ved Sorø Akademi, dog holdt man sig en Bagdør aaben for hans Vedkommende ved den Bestemmelse, at han skal «opvarte udi vort Kapel, naar vi ham derom lader

Digitized by Google

advare» (Sjæll. Reg. XXI, 257). Men da saa i den følgende Vinter Krigen brød ud og dermed Ulykkerne paany strømmede ind over Landet, var Tiden omme. I Marts 1644 kom den almindelige Afskedsdag. Ved denne og ved tilfældig Afgang i Forvejen var Kapellet bragt ned til et Minimum og talte i alt kun 8 Sangere og 7 Instrumentister. Alle «Kapelknaberne» vare faldne for Reduktionen, dermed tillige Diskanterne i Korsangen. Desuden flere af de fremragende Instrumentister, nogle Sangere og endelig Kapelmesteren selv, Heinrich Schütz. For enkelte af de afskedigede blev der sørget. Bassangeren Dines Sørensen fik Brev paa det første Præstekald, der blev ledigt (Sjæll. Reg. XXI, 287), det samme vide vi allerede var Tilfældet med Niels Nielsøn Stirm, der blev Præst i Christianopel (S. 89). Instrumentisterne spredtes til alle Sider. Daniel Zellner blev forsynet med en særlig Anbefaling fra Prins Christian til Hertug August af Brunsvig (Koncepter fra Prins Chr.) og har da rimelig nok med den søgt tilbage til sin Fædrestavn, hvorfra han dog et Par Aar efter kom tilbage igjen til Danmark. Edv. Adam vide vi gik i Tjeneste hos Kurfyrsten af Brandenburg, og Balth. Kehler maa være draget til Østersølandene. To Aar senere have vi en Skrivelse fra Regeringsraadet i Kønigsberg til Prins Christian, hvoraf det fremgaar, at Kehler dér var blevet arresteret for Drab, begaaet i Drukkenskab, men at Kongen af Polen nu havde taget ham i sin Tjeneste efter at han havde gjort offentlig Kirkebod. (Koncepter fra Prins Chr.).

Kapellet var saaledes betydelig indskrænket, Udgifterne bleve bragte ned til Halvdelen og derunder. Til Gjengjæld havde de, der bleve tilbage, noget at betyde, det var allesammen gode Kræfter, tildels højt lønnede, derimod fandtes ingen Menige — et nyt Vidnesbyrd om, hvor interesseret Kongen var i Musiken og hvor nødigt han, selv under vanskelige Forhold, slog af paa sine kunstneriske Fordringer. At det i disse Aar rigtignok har knebet svært med en regelmæssig Udbetaling af Lønningerne fremgaar tydeligt nok af Regnskaberne, men det forandrer ikke noget i dette Forhold.

Kun Trompeterkorpset holdt sig nogenlunde uberørt af de urolige Tider, det ligger i Sagens Natur. Trompeterne vare jo

Digitized by Google

halve Soldater og gjorde i hvert Fald paa forskjellig Vis Tjeneste under Krigen. Saaledes træffe vi Matth. Schultz i Sommeren 1645 paa Vej med en Sum Penge til Gesandtmødet ved Christianopel, og Hans Brus i Følge med den franske Sekretær med Brevskaber til General Wrangel i Jylland. (RR. og Sjæll. Tegn. XXVIII, 425).

Efter den store Reduktion rejste Kapellet sig ikke igjen under Chr. IV, i hvert Fald ikke i sin tidligere Styrke. Landet var lagt øde, Finanserne udtømte og Rigets Prestige knækket, der var derfor kun ringe Stunder for Musikens Glæder. At det alligevel under disse Forhold ikke gik yderligere tilbage for Kapellet maa snarest forbause, endnu mere, at der endda blev Raad til et Par Udvidelser paa Instrumentist-Kontoen. Fra disse sidste Aar træffe vi tre Nyansættelser, deriblandt af en formentlig dansk Violist Hendrich Petersen, der dog kun blev en kort Tid i Kapellet. Mere har det at sige, at Kongen paany aabnede Pungen for at faa fat i en dygtig Luthspiller, Gottschalck Behr, der blev ansat med den meget høje Lønning af 500 Rd. Endvidere vendte Gambisten Alexander Leverentz tilbage og blev «for egen, Hustrus og 4 Børns Skyld» efter Ansøgning (Breve til danske Kcelli) ansat med sin tidligere Gage (250 Rd.). Men at man nu sparede ses af, at han blev ansat i forskjellige Egenskaber, «som en Tenorist udi vort Cantori. Desligeste skal han og være forpligtet med Violonen saavelsom Viol de gamba udi vort Capelle». (Bestallingsbog og Sjæll. Reg. XXI, 405). Af særlige Sangere blev der iøvrigt ikke ansat flere, heller ikke «Kapelknaberne» kom i Tjenesten.

Noget af det sidste, Chr. IV foretog sig i disse Anliggender, var Ansættelsen af tre af Prins Christians Trompetere, der ved Prinsens Død vare blevne ledige: Matth. Arm und Reich, Mich. Hirtz og Elias Jancke. Endvidere kan det ligesom skimtes, at han har villet forberede en bedre Tid ved paany at besætte den ved Heinrich Schütz' Afgang ledigblevne Post som Kapelmester. Altisten Agostino Fontana blev $^{15}/_{12}$ 1647 udnævnt til denne

Digitized by Google

Værdighed. Men allerede den forholdsvis ringe Gage, han fik (550 Rd.), viser, at det var andre Tider.

Fontana maa altsaa have hørt til de mere fremragende Kræfter, hvad der forøvrigt allerede fremgaar af, at han blev tilbage efter den sidste store Reduktion. Siden sin Ansættelse som Altist (1638) optræder han iøvrigt kun sparsomt i Akterne. Han maa formodentlig have været Falsetsanger, ikke Kastrat. I Aaret 1641 blev han af Prins Christian anbefalet til et Laan paa 300 Rd. i Anledning af hans «Ægteskabs Begyndelse» («Originale Befalinger af Prins Chr.»), og vi kunne af et Brev fra Fontana til danske Kancelli se, at der var blevet lovet ham en god Byggeplads, men at han havde bestemt sig til at kjøbe et færdigt Hus. Efter Kongens Død gik han som Kapelmester over i Frederik III' Tjeneste. Han forekommer sidste Gang i Regnskaberne i Oktb. 1650 og er da død formentlig kort efter. Thi samme Aar angives han begravet i Frue Kirke (Lengnicks Uddrag). Hans Efterfølger som Kapelmester — den berømte Bassanger og ansete Komponist Caspar Førster — blev først udnævnt to Aar efter.

Efter Kongens Død, 28. Februar 1648, var endnu en Del bekjendte Kapellister tilbage. Vi skylde en kort Redegjørelse for dem.

Først Vicekapelmester Jacob Ørn[1]). Ved sin usædvanlig lange Tjenestetid, ved sin formentlig danske Herkomst og sin fremtrædende Stilling har han særlig Krav paa vor Opmærksomhed. Sin kunstneriske Uddannelse lader han til at have faaet i England, hvorhen han 1611 sendtes med tre «Musikanter» og blev i tre Aar (S. 38). Fra 1614, da han fast ansættes, til 1653 (28. Febr.) da han sidste Gang forekommer i Regnskaberne, har han tjent i Kapellet, altsaa i henved 40 Aar, og at han hurtigt har sat sig fast i sin Herres Gunst kan skjønnes deraf, at der ikke saa længe efter hans Ansættelse tillægges ham et Vikarie ved Roskilde Domkirke (1619). Han hører ellers til

[1]) Han skrives jævnlig ogsaa «Øren», paa tysk «Jacob Ohren».

Digitized by Google

dem, hvis Karriere udviklede sig langsomt. Efter den daværende Vicekapelmester Hans Nielsens Afgang (1624) fik han de 6 Kapeldrenge i Lære, men det varede endnu mange Aar inden han rykkede op til Værdighed af Vicekapelmester, først 1637 efter 23 Aars Tjeneste. Fra nu af blev han dog aabenbart et af Midtpunkterne i Kapellet. Han sørgede for Kapeldrengene og for deres Uddannelse, for nye «musikalske Autores» til Kapellet, i det hele havde han den daglige Forretningsførelse. Nogen betydelig skabende Kraft har han næppe været, i hvert Fald er det mærkeligt, at han ikke ligesom Borchgrevinck, Mogens Pedersøn og Hans Nielsen har udgivet noget. Men efter disses Afgang staar han i Kapellet som Repræsentanten for den nationale Skole midt i en ellers meget broget, kosmopolitisk Forsamling. Fra hans Haand kjende vi kun en firestemmig Udsættelse af Koralen «Af Højheden oprunden er», meddelt i Laur. Pedersen Thuras «Canticum Canticorum Salomonis», Kbhvn. 1640, en Udsættelse, der røber den kyndige Haand, er naturlig flydende og fuld af Stil[1]). En Autoritet maa han have været i Spørgsmaal angaaende Kirkesang. Thi da Søren Poulsen Gotlænder (Judichær) havde gjort sine Forslag til forøvrigt temmelig tvivlsomme Forbedringer af Prosodien i Psalmerne, blev Ørn i Aaret 1641 tilkaldt af Sjællands Biskop, Jesper Brochmann, for at indrette Melodierne, saa at der ikke behøvedes Varianter for hvert Vers som i Mogens Pedersøns Tid. Han skal have paataget sig det Hverv, «at udsætte den ganske Psalmebog med fire Stemmer og Generalbas», men saavidt vides er denne Plan ikke udført i Handling[2]).

Sin Værdighed som Vicekapelmester bevarede Jacob Ørn saalænge vi finde ham i de forskjellige Aktstykker, og i Vakancerne har han vel ogsaa fungeret som Kapelmester, men dog næppe med denne Titel. En Tid havde han, som vi have set, Residens paa Frederiksborg Slot, i Aaret 1645 boede han paa «Kjødmangergade»[3]). Ved Frederik III' Kroning i Frue Kirke dirigerede han

---

[1]) Den er aftrykt i Th. Laubs «Om Kirkesangen» S. 185.

[2]) Se herom N. M. Petersens Litt. Hist. III, 543. Kirkehist. Saml. 3 R. III, 24—25. Paludan «Renaissancen» S. 497—98.

[3]) Kbhvns. Diplom. VI, 306.

Digitized by Google

de saakaldte «Davidsdegnes» Te deum[1]). Kort efter, i Januar 1649, blev der paa Grund af hans lange Tjeneste tilsikret ham hans fulde Lønning (420 Daler kur.) saalænge han levede. Hans Dødsdag er ikke kjendt. En Søn af ham, Christian Jacobi Ørn, blev 1650 promoveret til Magister og blev senere Rektor først i Nykjøbing p. F., senere i Sorø[2]).

En Instrumentist, som vi idelig og idelig træffe paa, er Daniel Zellner, der med forskjellige Afbrydelser er knyttet til Kapellet i over 50 Aar, fra 1613 indtil han i Aaret 1664 forekommer for sidste Gang i Regnskaberne. Han stammede fra Hertugen af Brunsvigs Hof, hvor der under Ledelse af den bekjendte Kapelmester og Musikforfatter Michael Prætorius var samlet en lille Eliteskare af Musikere. I et Brev fra denne 1614 omtales D. Zellner som «Altist», med Tilføjende, at han forhaabentlig snart vil komme tilbage fra Danmark til Wolfenbüttel[3]). Dette skete maaske i Januar det følgende Aar, da Z. tog Afsked fra Danmark, men han vendte allerede i November tilbage og blev siden her. I det brunsvigske Kapel maa han efter Prætorius' Udsagn have været et paaskjønnet Medlem, hvad man efter den høje Gage, hvormed han blev ansat i Kjøbenhavn (320 D.), kan se ogsaa var Tilfældet her. Til Gjengjæld gjorde han heller ikke yderligere Karriere, men beholdt hele sin lange Tjenestetid saa omtrent den samme Lønning. Han blev ansat som «Instrumentist» i Almindelighed, og skulde derfor efter Datidens Talebrug have Færdighed paa mange forskjellige Instrumenter. Den Omstændighed, at han 1625 fik en Dreng i Lære, der tidligere havde været anbragt hos den engelske Violist Thomas Simpson, tyder paa, at Zellners Hovedinstrument har været «Violaen» i en af dens Former, «da braccio» eller «da gamba». Rimeligvis har han været gift flere Gange, thi $^{29}/_{7}$ 1619 noterer Chr. IV i sin Skrivekalender: «Lagde jeg 1 Rosen ud til Faddergave til Daniel Zeldener, som bad Printsen til Fadder»[4]), og i Aaret 1630 eftergives der ham Tiltale

[1]) Wolffs Journal for Politik etc., 1816 I, 262.

[2]) Ny kirkehist. Saml. III, 259. Worms Lexikon. Nyerup og Krafts Lexikon.

[3]) Chrysander: «Jahrbücher» I, 154.

[4]) Særtryk af Nyerup 1825 Pag. 65.

Digitized by Google

fordi han har flottet sig med til sit Bryllup at indbyde «et Par Folk eller mere over kgl. Forordnings Bestemmelse» (Sjæll. Tegn. XXIV, 360). Efter at han var gaaet af ved den almindelige Reduktion 1644 drog han tilbage til Brunsvig (S. 134), men kom igjen to Aar efter og fik Tilladelse til at nedsætte sig i Kjøbenhavn, fri for Skat og anden Paalæg (Sjæll. Reg. XXI, 416), rimeligvis som Næringsdrivende, thi nogen ny Ansættelse i Kapellet fik han ikke dengang. Først efter Chr. IV' Død naaede han dette ($^{14}/_{12}$ 1648) paa de tidligere Vilkaar. Han havde en Søn i Greven af Oldenburgs Hofkapel, hvem Frederik III 1649 udbad sig tillaans et Par Maaneder i Anledning af den yngste Prinsesses Daab[1]).

En anden af «de gamle» i Kapellet var Luthenisten Jørgen Rasch, der tjente fra 1618 til 1651. Vi træffe ham ofte, og at han hørte til de mere fremragende ses bl. a. deraf, at der 1629 blev tilskjødet ham og Arvinger et af Kronens Huse i Silkegade, stort $25^1/_4 \times 10$ Alen[2]) (Pergament, Dske. Selsk. Membr. Rigsarkivet). Han havde nogle Aar forinden giftet sig med Ostindiefareren Kapt. Peder Nielsens Enke og førte for hende 1623 forskjellige Klagemaal mod det Ostindiske Kompagni vedrørende Kaptejnens Efterladenskaber (Breve til danske Kcelli). Literært dannet maa han have været, thi 1640 meddeles der ham Tilladelse til at lade trykke en tysk Oversættelse, han har besørget af Ribe Biskop Dr. Jens Dinesens Traktat «Troens Kamp og Sejr». Det hænger sammen med disse literære Tilbøjeligheder, at han bestræber sig for at anbringe sine Sønner ad den studerende Vej. Vi have et Brev fra ham til Prins Christian (dat. Slesvig $^{24}/_6$ 1646), hvori han søger om «ein weniges» aarligt til Hjælp for sine fire Sønners Studeringer, da de have «Ingenia». Hans ældste Søn Franz, forklarer han, har studeret 2 Aar ved «Akademiet» i Kjøbenhavn og faaet «Attestation» og «Demission», og skal nu videre fortsætte hos Theologen Georg Witzleben i Sorø og senere i Udlandet. Det ses af en Bestalling fra 1649, at Jørgen Rasch paa sine gamle Dage er blevet benaadet med et Kannikedom ved

[1]) Danske Saml. 2 R. II, 70.
[2]) Ved en Trykfejl angivet til $25^1/_4 \times 20$ Alen i Kjøbenhavns Diplom. III, 84—85.

Digitized by Google

Lunds Domkirke, men at han under Krigen har lidt megen Skade paa sit Gods. Han forekommer sidste Gang i Regnskaberne i Juni 1651.

I de senere Aar indtager Hoforganisten Michael Cracowit en fremskudt Plads. Han kom hertil 1633 «fra Polen», og at han forstod at gjøre sig gjældende kan ses af de mange forskjellige Hverv, der bleve ham overdragne. Han fik (se Bilag Nr. 11 a) en Dreng i Lære i 5 Aar (Israel Sidelmann, se S. 128), var «i langsommelig Tid» Lærer for de kgl. Børn «paa Semphenie at lege», senere fik han et Slags Overtilsyn med forskjellige Orgelværker og «Seierværker» (Klokkespil?) paa Frederiksborg og de af Joh. Lorentz nybyggede Orgler paa Kronborg og Haderslevhus, ja det lader til, at han selv har givet sig af med at forfærdige «to Positiver» i Glückstadt, rimeligvis til Hertug Frederiks Bryllup. Som Supplement til sin Lønning (400 Rd.) fik han 1640 Løfte «paa en af de Boder tvært over for Bremerholm, naar de til vore Baadsfolks Fornødenhed ej længer forbruges» (Sjæll. Reg. XX, 312), men vi træffe ham forøvrigt fire Aar senere boende i Pilestræde i egen Gaard, hvor han fritages for Vagthold, «da han ikke i vort Kapel kan vise os den tilbørlige Tjeneste, ikke heller i daglig Opvartning, dersom han «wecktere» skal holde» (Sjæll. Reg. XXI, 281). Aaret derpaa (1645) fik han Tilsikring om «sin Livstid» at nyde Bestillingen som Organist. og et Par Aar senere i Stedet for et Kannikedom forskjellige Naturalydelser fra Proviantgaarden, nemlig 4 Pd. (à 3—4 Td.) Rug, 4 Pd. Byg, 1 Td. Gryn, 1 Td. Smør, 3 Td. Sild, $^1/_2$ Skp. Bergfisk, 2 Øxen, 4 Svin, 12 Lam, 12 Gæs og 3 Lispund Lys. I Aaret 1653 kaldes han «førige» (forhenværende) Organist, men nyder dog sin fulde Lønning, vel som Pension. Han døde $^{26}/_{10}$ 1657.

Et Par Instrumentister fra Chr. IV' Kapel gjøre sig særlig bemærkede under Frederik III. Georg Fr. Hoyoul blev 1622 ansat som «Cornetist» (ɔ: Zinkeblæser), et Fag han maa have været dygtig i, da han samtidig med at den førnævnte Cracowit fik sin Læredreng, ligeledes fik en Lærling paa «Zinken» for 4 Aar (Jørgen Lauritzen, S. 128). (Se Bilag Nr. 11 b). I 1647 fik han gunstigt Tilbud andetstedsfra, men foretrak dog at blive i det danske Kapel. Da saa Tronskiftet skete kom han særlig i

Digitized by Google

Skudet. Hans Lønning forhøjedes betydeligt (fra 292 til 450 Rd.), hvilket motiveres ved at han ofte har dirigeret Instrumentalmusiken og forsynet den med sine egne Kompositioner, derhos hjulpet til at indrette og komponere Balletter og Festiviteter, hvad der egentlig ikke vedkom hans Bestilling og Profession. For Fremtiden skal han ligeledes dirigere og hjælpe med ved Balletten uden ny Recompens eller Erstatning (Bestallingsbog $^{3}/_{2}$ 1651). Hoyoul har altsaa virket som en Art Balletdirigent, baade i Retning af Musik og andet Arrangement. Han døde ved en ulykkelig Hændelse $^{28}/_{7}$ 1652.

Den anden er Michael Ulich. Til Chr. IV' Kapel var han knyttet 1634—43 i Egenskab af «Teorbist» (Theorbe er en Bas-Luth af store Dimensioner). Han fik ny Bestalling 1649 og blev i Kapellet indtil 1669. Hvad han har duet til paa sin Bas-Luth, vide vi ikke, men han har gjort sig bemærket som Poet i den allerunderdanigste Hofgenre. I Anledning af et Besøg af Dronningens Brødre, Hertugerne Wilhelm og Ernst August af Brunsvig, udgav han 1651 i Kjøbenhavn en «Dienstliche bezeigung der Götter und Creaturen über Der Brüder-Liebe» etc. 4°, 4 Blade (Kgl. Bibl., nylig erhvervet), hvor han i svulstig Bombast forherliger Monarken og hans høje Gjæster. Paa lignende Vis poetiserer han i et andet samme Aar udgivet Digt «Des hochlöblichen Kgl. Dennemärckschen Ritter-Ordens des güldenen Elephantens denkwürdiger Ursprung» etc. 4°, 4 Blade (Kgl. Bibl.)[1]).

I Trompeterkorpset ragede Erhard Stärcke (Stercke, Starck) ganske særligt frem, i private og offentlige Dokumenter støde vi hvert Øjeblik paa «Erhard Trommeter». Saa godt som uden Afbrydelse har han tjent den danske Konge i 44 Aar, fra $^{21}/_{8}$ 1607, da han fik fast Ansættelse, indtil sin Død $^{23}/_{1}$ 1651, og som en paalidelig Mand har han gjort baade gode og onde Dage med. Hans Liv faar derved et eget broget Indhold. I alle de Felttog, Chr. IV førte, har han taget aktiv Del, i det sidste som en Art Chef for Trompeterkorpset, vor «Oberst-Trompeter», som han kaldes,

---

[1]) N. M. Petersens Forvexling af denne Michael Ulich med en anden Poeticus af samme Efternavn, Jodoch Herman Ulich, er allerede paavist af Werlauff (Hist. Efterretn. om kgl. Bibl. 2. Udg. S. 28).

Digitized by Google

dog betegnende nok bestandig med den meget beskedne Lønning, en almindelig Trompeter havde, 40 Daler fast og som bereden 12 Daler maanedlig i Kostpenge, ialt 184 Daler aarligt. Hertil kom siden 1622 et klækkeligt, senere yderligere forøget, «Genant» i Naturalpræstationer fra Proviantgaarden, dog ikke fuldt saa rigeligt som det for Organist Cracowit før nævnte, samt endvidere hvad han muligvis kunde tjene ved de mange forskjellige Lærlinge, han i Tidens Løb modtog til Uddannelse. Han har aabenbart været en duelig Mand i sit Fag og iøvrigt særdeles brugelig, thi han anvendes paa mangfoldig Vis. Sin Krigsskole havde han absolveret under de mest udviklende Forhold, idet han allerede i Vinteren 1602, vel endnu ganske ung og formentlig som «Lærling» herhjemmefra, sendtes afsted for under Nederlændernes berømmelige Feltherre, Grev Moritz, at kæmpe mod Spanierne. Han fik til denne Udrustning den beskedne Sum af 10 Daler af Statskassen. I de danske Felttog træffe vi ham gjentagende som Parlamentær, bl. a. have vi fra den tyske Krig Breve fra Chr. IV, der omhandle hans Sendelse fra Lauenburg til General Tilly, hans Tilfangetagelse af denne og endelig hans lykkelige Ankomst til Kejseren et Par Maaneder efter med Besværing over Tilly[1]). I Kalmarkrigen har han under Felttogets Strabadser bogstavelig «mistet Trøjen», hvad der fremgaar af, at der i den Anledning bevilges ham og tre Værkfæller i lignende Situation, Henrich Lubbecke, Morten Meier og David Schott, «tvende Kjorteler» frit (Sjæll. Tegn. XXI, 197). Ikke mindre benyttedes han i Fredstider som Overbringer af forskjellige kongelige Budskaber til fremmede Fyrster og Potentater, navnlig gik det tidt til Tyskland, Holsten og Hansestæderne, og det i de mest forskjellige Hverv. 1623 drog han til Dresden for at antage nogle «Berggeseller», rimeligvis til Norge, hvor man netop da havde fundet Sølvaarer ved Kongsberg. Aaret efter sendtes han atter til Dresden «med en hvid Bjørn og en sort Ulv at fremføre herfra». Med alt det har han tillige været et Stykke af en Musiker. I hvert Fald har han hørt som Nr. 1 til de Trompetere,

[1]) Breve II, 32, 85, 88. Danske Magazin 4. R. VI, 133. (Se iøvrigt S. 80).

Digitized by Google

der gjorde Tjeneste umiddelbart i Kapellet, hvad der bl. a. fremgaar af Chr. IV' Brev i Anledning af Forberedelserne til Brylluppet 1634, hvor det befales ham, «att dii trummeter, som Musicken nogenlunde forstaar, paa Capelmeisterens begehring Exerserer sig med Musicanterne» [1]).

Det falder af sig selv, at en Mand som han var i Kridthuset. Kongen stod 1625 Fadder til hans Datter og gav 2 Rosenobler i Fadderpenge, og et Par Gange fik Stärcke Brev paa en Læst Rostockerøl akcisefrit, bl. a. til en Datters Bryllup. Det mærkes ogsaa i de forskjellige Processer, han førte, at han havde Støtte fra oven. Saaledes da han i 1638 og senere Aar som Værge for sin Søsterdatters Børn ikke kunde faa et laant Beløb ind hos en norsk Kjøbmand Pechell af Oddevald (Uddevalla), men omsider efter dennes Død fik dekreteret Arrest i Pechells Tilgodehavende hos Rentekammeret (Sjæll. Tegn. XXVI, 311 og XXVII, 61). Fremdeles da han med lignende Udfald fik Has paa en Skyldner i Hamburg, Thomas Billerbeck (Sjæll. Reg. XXI, 129), eller da han laa i Retsforfølgelse af en Mand i Nyerup, der havde forført hans Datter (Sjæll. Tegn. XXVIII, 458). Vindskibelig maa han tillige have været. Thi trods sin yderst smalle Lønning drev han det til at være Ejer, ikke blot af en Gaard paa Østergade henad Chr. Bernekowstræde til (Sjæll. Reg. XIX, 420—21), men tillige af en Række Huse i «Peder Madsensgang» nærmest Østergade [2]). Og dog først det allersidste Aar af sit Liv naaede han saa højt med sin Lønning, at den ialt blev 224 Daler kur.

IX. Musikliteratur. Lærde Folk.

For Musikinteressen, saaledes som den under Chr. IV' lange Regering efterhaanden havde udviklet sig i Danmark, er et stort

[1]) Breve 9/2 1634.

[2]) O. Nielsen: Kjøbenhavns Hist. IV, 417.

Digitized by Google

musiktheoretisk Værk, udkommet i Kongens sidste Leveaar, en betegnende Illustration. Det er skrevet paa Latin: *Heptachordum Danicum seu Nova Solsisatio in qua Musicæ Practicæ usus tam qui ad canendum, quam qui ad componendum cantum, sive Choralem seu Planum, sive Mensuralem seu Contrapunctum pertinet, dilucide, plane, & aperte ostenditur. Cui accessit Logistica Harmonica Musicæ Theoricæ vera & firma præstuens fundamenta. Philomusicis omnibus ac divinæ laudis amatoribus multo utilissimum, nec non lectu et scitu oppido necessarium, studio Johannis Michaelii Corvini. Hafniæ, Typis Melchioris Martzan, Acad. Typogr., Anno M. DC. XLVI.* 4°. 41 Ark. (Kgl. Bibl.). Her skal kun gives en kort Oversigt over Værkets musikalske Indhold, idet der iøvrigt henvises til Dr. Holger Rørdams fortjenstfulde Afhandling om Forfatteren i Hist. Tidsskr. (3 R. IV, 495—584), hvor en Del af Indholdet, særlig det historiske og literære Stof, er behandlet.

Corvinus, hvis danske Navn er Hans Mikkelsen Ravn, er født omtr. 1610, og blev sat i Slagelse Skole, almindelig bekjendt for sin Pleje af Musiken og for sine «Slagelse Sangere eller Degne». Den Kundskab, han her erhvervede sig til baade den praktiske og theoretiske Musik, udvidede han senere, alt mens han fra Hører paa Herlufsholm steg til at blive Rektor i sin gamle Skole i Slagelse (1640—52). Det var som saadan, han skrev sit foreliggende theoretiske Værk. Han døde 1663 som Sognepræst til Ørslev og Bjerre ved Skjelskør.

I sin «Heptachordum danicum» viser han en for sin Tid, ikke mindst hos en Lægmand, forbausende Kundskabsfylde i musikalske Anliggender og et ikke ringe Fremstillingstalent. Hans Bog indledes med en musikhistorisk Oversigt, hvor han paa Tidens Vis begynder grundigt nok, nemlig med «Anno Mundi I» og Adam og Eva, men forøvrigt særlig dvæler ved Musikens Stilling og Udvikling her i Landet, alt i en Fremstilling, lige tiltrækkende ved Emnet selv og ved Skildringens troskyldige Naivetet. Derefter følger Bogens egentlige Indhold, en Udvikling af Musikens Theori, fra de helt elementære til de mere indviklede Kategorier, Læren om Komposition, Fuga, Canon etc. Forf. staar i sine Ud-

Digitized by Google

viklinger som en Datidens Fremskridtsmand, som Forfægter af det moderne System, der har sit Udspring nærmest fra den venetianske Theoretiker Zarlino. Dette ses strax af Titlen paa hans Bog, «Heptachordum», der præciserer det moderne Tonesystems Antal af 7 Toner, modsat det ældre paa 6 Toner («Hexachordum»): ut re mi fa sol la. Og han gjør særlig Honnør for Benævnelsen af den ny tilkomne syvende Tone — hvis Navn er «si» — ved at kalde sin Bog «Nova Solsisatio», derimod ikke det gængse «Solmisatio».

Indholdet er delt i to Hovedafdelinger: 1) De notatione, Læren om Nodetegnene, Takt o. lign. 2) De modulatione, Læren om Tonerne selv, om Intervallerne, om de tre forskjellige Skalasystemer, diatonisk, kromatisk, enharmonisk, og om de tolv Kirketonearter. Fremdeles nogle naive Regler «cantuum faciendorum», eller som vi vilde sige: Anvisning til at «komponere», desuden Forskrifter for paa Stedet med Noder at optegne en Sang — man ser af Fremstillingen, hvor uvant og besværligt dette dengang har været —, endvidere Regler for flerstemmig Sættelse, to-, tre- og firestemmig, for «Compositione ornata», figureret Harmonisation med Dissonanser og Synkoper, for Slutningsdannelser, Cadencer, og for de forskjellige Arter af «Fugaer», hvormed nærmest menes det, vi nu kalde for «Canon».

Efter disse mere indviklede Materier følger henimod Slutningen en kort Forklaring af forskjellige musikalske Former, sommetider snurrige nok, naar Forf. ikke kan finde Ord paa Latin og saa hjælper sig med danske. Den nyopkomne Musikform «Concerto» defineres saaledes: «Naar mange Chor saa got som med hinanden slae sammen oc skermyssere», eller en «Phantasia» eller «Capriccio»: «Naar nogen efter sin egen plasier tager sig en Fugam for at tractere, vdi huilcken hand dog icke lenge blifuer, men strax en anden lige som det kommer ham i Sinde». De verdslige Viser inddeler han i 1) Politici, Boole-Viiser, Serenader, Danseviser etc. 2) Oeconomici, Ølviser eller «Kru quad», Bondeviser, Plovviser etc.[1]).

[1]) Disse Forklaringer og Benævnelser ere dog ikke originale. Corvinus har oversat dem fra M. Prætorius' «Syntagma musicum» III, A° 1620.

Digitized by Google

«Heptachordum danicum» er tilegnet Kansler Christen Thomesen, den dette Værk afsluttende Afhandling, Logistica Harmonica (4°, Fortale og 7 Ark), er tilegnet Sjællands Biskop, Caspar Brochmann. Den indeholder en lærd Udvikling af de for Bestemmelsen af Tonerne gjældende mathematiske Beregninger, saavidt vides et i dansk Literatur enestaaende Skrift.

Corvinus' Værk er mærkeligt i flere Henseender. At Tiden overhovedet havde Brug for et Arbejde som dette, saa udførligt og saa grundigt, maa for det første forbause. Det viser en Trang til musikalsk-videnskabelig Kundskab, som endda i vore Dage er sjælden nok. Dog klager Corvinus selv gjentagende over, at det kun er smaat med Interessen for Tonernes Kunst, og ser ikke, at netop hans eget Værk er et Indlæg imod Berettigelsen af denne Klage. At det udkommer just lige i Slutningen af Chr. IV' lange Regering er et talende Vidnesbyrd om de usædvanlig gode Kaar, Musiken havde levet under. Uden den forudgaaende Udvikling et halvt Aarhundrede igjennem havde dette store Værk ikke havt nogen rimelig Grund for sig. Det danner det literære Monument paa den frodigt blomstrende, men atter hastigt visnede første danske Musikskole.

Mærkeligt er endelig Heptachordum danicum fordi det er et selvstændigt, paa en Maade et originalt Arbejde. Naturligvis menes hermed ikke, at det fra først til sidst er et Førstehaandsarbejde; det vilde i denne Form være en ren Umulighed at skabe. Det er Tidens første Navne i Musikvidenskaben, der ere Kilder for den danske Forfatter, specielt den spanske Musikprofessor i Salamanca Franciscus de Salinas, den franske Pater Marin Mersenne i Paris og endelig den tyske Musikforfatter Michael Prætorius i Brunsvig. Men det Stof, Corvinus har opsamlet fra disse og andre Forfattere, Zarlino f. Ex., har han bearbejdet og gjennemtænkt, saa hans Værk vidner om baade stor Belæsthed og selvstændig Dømmekraft. Et stort Fortrin har det i Fremstillingens Klarhed. Enkelte Partier, navnlig Udviklingen af Kirketonearterne, ere i saa Henseende helt mønsterværdige, saa man kan lede langt omkring førend man finder en Forklaring af dette vanskelige Emne, saa lidet knudret og saa meget rammende som hos Corvinus.

Digitized by Google

I den historiske Indledning nævnes som fremragende Musikere fra denne Tid forskjellige Mænd, vi allerede kjende: Gregorius Trehou, Melchior Borchgrevinck, Mogens Pedersøn og Jacob Ørn, desuden et Par Mænd, der have udmærket sig ved deres theoretiske Forskninger og hvem Corvinus tilstaar at skylde overmaade meget. Den ene er Rektoren ved Kjøbenhavns Latinskole og som saadan tillige Lektor i Musik ved Kjøbenhavns Universitet, Johannes Kraft, tidligere tysk Præst, den anden er Johannes Stephanius den ældre, Professor i Logik, siden Forstander for Sorø Akademi. Om dem begge og deres Fortjenester af Musiken taler Corvinus i høje Toner. Kraft, siger han, har udgivet en Bog om Musiken, og begge have de efterladt sig Samlinger og Afhandlinger i Manuskript om dette Emne. Hvilken trykt Bog af Kraft, Corvinus hentyder til, maa staa hen, da vi ikke besidde nogen saadan med Vished om at Kraft er Forfatteren. Men meget tyder paa, at en lille Oktav (59 Sider) paa det kgl. Bibliothek, Musicae Practicæ Rudimenta, Hafniæ 1607, hvis Titelblad mangler, er netop denne Bog. Da Kraft var Lektor i Musik 1606—12 passer Tiden godt, og vi kjende ikke noget til, hvem der ellers kunde være Forfatteren. Den lille Piece er en Lærebog i det rent elementære, skrevet paa Latin i Katekismusform, i Stil med de fra en noget tidligere Tid meget benyttede af Georg Rhaw, Galliculus og Listenius fra Tyskland. Den er i det theoretiske yderlig kortfattet, saa den snarere maa kaldes et brugeligt Skelet for Lærerens Forklaring end en selvstændig Bog, men indeholder til Gjengjæld en stor Samling praktiske Øvelser for Sang, ialt 30 i Tallet. — Hvad den ældre Stephanius angaar har han ikke udgivet noget trykt, siger Corvinus, men derimod efterladt sig haandskrevne Samlinger, meget betydelige og beundringsværdige. Ifølge en anden Kilde[1]) synes det dog som ogsaa Stephanius har faaet noget af sine Studier befordret i Trykken, nemlig det forøvrigt ikke kjendte Skrift «Opera plurima anectoda de Arte musica». I hvert Fald have begge Forfattere været ivrige Musikdyrkere. Det fremgaar bl. a. af et Brev fra Stephanius til Kraft fra Ao 1611 (Kgl. Bibl. Kallske Saml. 4°.

[1]) Gerbers Altes Lexikon.

Digitized by Google

Nr. 512), hvori han omhandler den lærde Subtilitet, om Kvarten med Rette kan kaldes en Konsonans, i Anledning af et Skrift af den nederlandske Musikforfatter A. Papius (til Forsvar for Kvarten som Konsonans: De consonantiis seu pro Diatesseron, 1568), han har havt til Laans fra Kraft. Brevets Indhold (se Bilag Nr. 12) taler tilstrækkeligt for den Alvor, hvormed de to Musiklærde dyrkede deres Fag. En Ytring af Stephanius viser, at han tillige har havt et musikalsk Øre. Han fortæller, at han sætter megen Pris paa dette Skrift af Papius, har læst det mange Gange igjennem og har endda ikke nok. Men hvad Theorien om Kvarten som Konsonans angaar, saa kan den være god nok, siger han, det forhindrer ikke, at naar man hører dette Interval i Praxis, saa klinger det dog grimt. Dette er en fuldkommen sund musikalsk Kritik over Papius' Bog, der har sin Styrke just i Theorien, men hvis praktiske Exempler ikke ere godt gjorte [1]).

At lærde Folk paa dette Tidsrum i deres polyhistoriske Viden ikke forsømte Musiken gives der i det hele flere Exempler paa. Navnlig lade disse Studier til at trives paa Sorø. Nederlænderen Johannes Meursius den ældre, som Chr. IV indkaldte som Historiograf til Sorø, havde allerede mens han var Professor i Leyden udgivet tre lærde Skrifter, nemlig de i den antike Musikvidenskab fundamentale Værker af de græske Musikforfattere Aristoxenos, Nicomachos og Alypios. Medens disse Arbejder fra Meursius' Haand snarest vare af filologisk Art, har hans Søn, Johannes Meursius den yngre, født i Sorø, udgivet 1641 «Collecteana de Tibiis Veterum», hvor han i 25 Kapitler omhandler den antike Fløjte, dens Historie og Anvendelse, altsaa et egentlig musikhistorisk Arbejde, der i denne Sammenhæng fortjener særlig at nævnes. Desværre kan det ikke skaffes tilveje [2]).

Som Musikinteressen holdt sig i denne lærde Familie synes det tillige at have været Tilfældet i Stephanius' Familie i Sorø. Der findes paa det kgl. Bibl. (Gl. kgl. Saml. 4° Nr. 3537) et lille, temmelig makuleret Papirhaandskrift, der ifølge en latinsk Paa-

[1]) Fétis: Biograph. universelles VI, 447—48.
[2]) Det er optaget i Thesauri Gronoviani Antiquit. Græc., hvor det fylder 1½ Ark i Folio (Walthers Lexikon S. 403).

Digitized by Google

tegning, dateret Maj 1645, tilkjendegiver sig som en Gave fra den bekjendte soranske Professor Johs. Lauremberg til Historiografen Johannes Stephanius den yngre, Saxos og Svend Aagesens Udgiver. Haandskriftet indeholder en Slags Forklaring over den nygræske Kirkemusik med dens sælsomme orientalske Nodetegn samt dels nogle Korsange, dels Orgelmusik af forskjellige i den græsk-orthodoxe Kirke bekjendte Musik-Autorer, Panarete, Maistore, Kukuzele, Contopetria, Crite, Korone, Lampadius og Klada. Den græske Kirkes Musik hører til de baade lidet kultiverede og mørke Punkter i Musikhistorien, og den bekjendte Musikforfatter fra Stephanius' Tidsalder, Athanasius Kircher, der omhandler dette Kapitel i sin «Musurgia», giver ikke meget andet end overfladiske Oplysninger, af den Grund, at han ikke vidste mere. Først i vore Dage er den græske Kirkemusik taget op til nærmere Behandling[1]). Hvor meget mere maa vi da ikke undres over de lærde Folk nede i Sorø, der i Trediveaarskrigens Tidsalder spekulerede over dette Emne! Ath. Kirchers Bog kan ikke have givet Initiativet hertil, da den er udkommet først 1650 og altsaa er fem Aar yngre end vort Haandskrift.

Blandt andre Lærde, der viste Forkjærlighed for Musiken, maa nævnes Sjællands Biskop Hans Povelsøn Resen den ældre, der under sin Udenlandsrejse til Italien havde særlig lagt sig efter denne Kunst. Som Biskop havde han sin Opmærksomhed rettet paa Forbedring af Melodierne i Hans Thomisøns Psalmebog, og sin Interesse for Musikens Pleje viste han ved for Kjøbenhavns Latinskole at stifte et Stipendium musicum[2]). Ligeledes Biskop Jesper Brochmann havde aabent Øje for Tonekunstens Betydning, hvad der bl. a. fremgaar af en i Corvinus' «Heptachordum» optaget Formaning, støttet paa forskjellige Bibelsprog, til Sangere og Musikere. Hans Henvendelse til Jacob Ørn, for at denne kunde indrette Psalmemelodierne efter den forbedrede Prosodi, kjende vi allerede, og at han i det hele har været en Mand, der er bleven

[1]) Kiesewetter: «Musik d. neueren Griechen». Prof. Schafhaeutl i «Monatshefte» III, 157 ff.

[2]) G. L. Baden: Hist. Afhandl. I, 346. N. M. Petersen: Litt. Hist. III, 75 og 150.

Digitized by Google

søgt i musikalske Anliggender, fremgaar af en Henvendelse til ham fra Rektoren i Roskilde, Joh. Friderichsen, der beder ham være sig behjælpelig med at skaffe Roskilde Skole en ny og dygtig Lærer i Musik for at dette Fag ikke skulde gaa tilbage[1]. Ogsaa om Ribe Biskop Jens Dinesen Jersin vide vi, at han var en ivrig Musikelsker. Som Rektor i Sorø tog han sig meget af Musikundervisningen, og bekjendt er jo den romantiske Episode i hans Liv, da han med sin Luth vilde give Absalons Grav i Sorø Kirke en Serenade[2].

At saaledes Musiken talte mange Adepter i den lærde Verden er ikke underligt. Thi i den lærde Skole var den et specielt Fag, hvorpaa der blev lagt ikke ringe Vind, saa Kjendskab til Musik var almindelig hos Studenterne. Skolens Elever besørgede i Almindelighed Kirkesangen, og i de fleste større Byer blev der uddannet Elever til dette Øjemed. Saaledes vare Forholdene f. Ex. i Viborg lærde Skole[3] og navnlig i Kjøbenhavn, Vor Frue latinskè Skole, der i denne Sammenhæng interesserer os mest, fordi den paa et Par Punkter var af væsentlig Betydning for Musikuddannelsen i det hele.

Ogsaa Universitetet havde en egen Lærestol for Musik. Skolens nøje Forbindelse med Musiken fik et ydre Udtryk i den Bestemmelse i Universitetets Fundats, at Lector musicus skulde i Almindelighed Rektoren ved Vor Frue Skole være[4]. Hans Hverv var her ikke lille, skjøndt just ikke af «videnskabelig» Art. Det gik ud paa baade theoretisk Fremstilling (i fire Timer ugentlig skulde han læse for Studenterne over Syngekunsten) og paa praktiske Øvelser, derimellem ogsaa at «synge Diskant», hvad maa forstaas som flerstemmig Sang. Øvelserne skulde finde Sted i Kirkens Kapitelshus. Herfor fik Rektor efter Fundatsen den beskedne Løn af 20 Daler aarlig, siden 1575 forhøjet til 30 D. Da imidlertid Valget af Rektor for Latinskolen selvfølgelig var afhængig af pædagogiske

---

[1]) Ny kirkehist. Saml. IV, 159—164.
[2]) N. M. Petersen III, 174. Rørdam: Univ. Hist. III, 583.
[3]) Hist. Tidsskr. 3 R., IV, 135—38.
[4]) Rørdam: Univ. Hist. I, 59 og 86. — Endnu 1750 havde Universitetet en Professor i Musik, Clemmen Schade.

Digitized by Google

og ikke specielt musikalske Hensyn, har det vel i Almindelighed kun været smaat bevendt med denne akademiske Lærestol for Musik. Blandt de forskjellige Rektorer og Musiklektorer fra den første Halvdel af Chr. IV' Regering, som Rørdam anfører i sin Universitetshistorie[1]), er da ogsaa kun den før nævnte Johannes Kraft (1606—12) os bekjendt som særlig musikkyndig. Af de forskjellige Forelæsningskataloger[2]) kan ses, at det mest var den sveitsiske Musikforfatter Glareanus, der blev lagt til Grund for Undervisningen, altsaa et i Forhold til den Fart, der i det hele var i Musikens Udvikling paa denne Tid, allerede temmelig gammeldags System (Glareanus' Hovedværk «Dodekachordon» udkom 1547). I Lovene baade for Kommunitetet og for Walkendorffs Kollegium var der Bestemmelser for yderligere Musikøvelser. «Efter Bordbønnen ved Maaltidets Ende bør det være Studenterne magtpaaliggende at øve sig i Musik», hedder det i Kommunitetslovene af 1603[3]).

I Vor Frue Latinskole var allerede før vor Periode daglig Undervisning i Musik slaaet fast ved Rektor Olaus Theophilus' (Tøstesøns) Reglement af 1573 og ved den dermed stemmende Passus i Kirkeordinansen[4]): «Fra tolff indtil it slar skulle Børnene ickon siunge, at de mue lære alleniste ey aff en Vane at siunge, men aff ret Konst, icke heller under enfoldige Noder alleniste, men ocsaa Discant», hvorved tillige er antydet det videregaaende kunstneriske Maal med flerstemmig Sang. Foruden Rektor ledede en af Hørerne Sangen i Frue Kirke. To Gange om Dagen var der Korsang i denne Kirke, to Klasser ad Gangen, saa Øvelsen var rigelig nok. Det var disse «Peblinge», der fra Mortensdag til Jul havde Lov til at drage omkring for Folks Døre og synge for Brødet, anførte af deres Dirigent (Præses) og med deres Kasserer (Collector eller «Judas») og «Notar» til at føre Bog over Indkomsterne og Peblingernes Opførsel[5]).

---

1) III, 718 ff.
2) A. S. IV, 539, 619, 676, 690.
3) A. S. III, 681, 696.
4) Aftrykt i Corvinus' «Heptachordum» efter Titelbladet.
5) O. Nielsen: Kbhvns. Hist. III, 323.

Digitized by Google

Et Slags Aristokrati i denne Peblingeskare dannede de saakaldte Davidici eller Davidsdegne, 12 udvalgte Disciple af Mesterlektien i Vor Frue Skole, en egen Musikinstitution, der spillede en ikke ringe Rolle. Det var voxne Karle, hvis Stemme havde «muteret», der altsaa sang Tenor og Bas, mulig ogsaa Alt med Falset, og derfor formentlig tog den fornødne Styrke af Sopraner og eventuelt Alter blandt de yngre Disciple. Foruden deres Kirketjeneste havde de en foretrukket Særstilling som udsøgt Sangerkorps ved forskjellige borgerlige og kirkelige Højtideligheder, ved fornemme Bryllupper og Ligbegængelser, Familiehøjtider og lignende, og det var en fast Regel, at de udførte Sangen i Slotskirken naar Kongens Kapel ikke var tilstede. De fik derfor fri Kost af Kongens Provianthus og spiste i Kommunitetet, «hvor de have deres egen Skive nederst for sig selv» [1]. Deres Tjeneste kunde undertiden være stræng nok. Efter Rektor G. Hilarius' Beretning [2] sang de 1647 i Slotskirken ved den udvalgte Prins Christians Begravelse, «og varede Sangen halvanden Time førend Liget kunde bæres for sin Tungheds Skyld fra Kirkedøren op for Alteret, og — tilføjes der trist — derfor fik hverken Discentes eller Docentes noget». Aaret efter til Chr. IV' Begravelse blev Sangen «med utrolig stor Besværing» ikke endt før Kl. 3 Aften. Ved Frederik III' Kroning sang Davidsdegnene et Te deum under Ledelse af Jacob Ørn.

En Konkurrent fik disse Davidici ved at det 1635 blev tilladt Skolemesteren ved den ny Holmens Kirke med Skolebørn og Musik at besøge Holmens Sognefolk paa Martini og andre Højtidsaftener (Sjæll. Reg. XIX, 329). At det strax er kommet til Rivninger med Davidsdegnene i den Anledning ses af, at samtidig Biskop Resen faar Brev om «at lade Holmens Skolemester umolesteret» (Sjæll. Tegn. XXV, 440). Det spændte Forhold er uden Tvivl vedblevet indtil det i 1647 kom til et Forlig, hvorved der gjordes Davidsdegnene den Indrømmelse, at de efter speciel Begjæring maatte gjøre Tjeneste ogsaa i Holmens Kirke, ja at de skulde have Brudevielserne ganske for sig selv, «efterdi saadant

[1]) Wolf: «Encomion» S. 340.
[2]) Wolff: Journal for Politik etc. 1816 I, 262.

Digitized by Google

ved Holmens Skole ikke forrettes kan» (Reg. XXI, 596, Tegn. XXIX, 135), hvad der synes at fastslaa et tydeligt Inferioritetsforhold for Holmens Degne.

X. Taarnblæsere. Instrumentmagere. Sociale Momenter.

I nær Tilslutning til Kapellet stode Taarnblæserne, eller som de ofte kaldtes «Husmændene», paa Kjøbenhavns Slot og Kronborg. I Forbindelse med deres «Geseller», i Almindelighed henholdsvis 4 og 3 i Antal, besørgede de de sædvanlige Taarnblæserfunktioner, at give Signaler for Døgnets Timer og for særlig indtræffende Hændelser, men udfyldte tillige visse, om end underordnede kunstneriske Hverv, hvorfor vi ogsaa se en af Kongens Instrumentister, Eberhard Schipmann, blive Taarnmand paa Kjøbenhavns Slot. I deres Bestallinger kaldes de jævnligt «Instrumentister och Thornmenndt», og dannede altsaa en Slags Mellemklasse mellem Trompeternes lavere og Instrumentisternes højere Lag. Lønnen, der i Kjøbenhavn udgjorde omtr. 100 Dl. aarlig, paa Kronborg 80 Dl., var ganske vist kun ringe nok, men et væsentligt Tillæg fik Taarnblæserne ved i Almindelighed at benaades med Privilegiet som Spillemænd eller Stadsmusikanter [1]) i forskjellige Kjøbstæder, henholdsvis Kjøbenhavn og Kjøge samt (for Kronborg) Helsingør, Helsingborg, Landskrone og Hillerød. Deres Taxt for at «lade sig bruge ved Bryllupper, Barsler og andre Gjæstebud» var noget forskjellig og rettede sig dels efter vedkommende Kundes Fornemhed, dels efter Spillemandens Ulejlighed. Det højeste i Kjøbenhavn var 10 Dl., der betaltes, naar

[1]) I Kjøbenhavn som det synes dog først efter Tiden henad 1614. Før den Tid anføres særlige Stadsspillemænd i Kjøbenhavn. Se Kbhvns. Dipl. VI, 198. At Sportel-Indtægterne for en Stadsmusikant maa have været anseelige fremgaar bl. a. af deres yderst ringe Lønning, i Ribe f. Ex. 4 Dl. aarlig, senere 15 Dl. og desuden fri Næring som Øltapper. Kinch: Ribe Bys Hist. II, 649—50.

Digitized by Google

Brylluppet holdtes i «Compagniet», det laveste 1 Dl., naar Tjenesten indskrænkede sig til at følge Brudefolkene til og fra Kirken. Desuden hjemlede Sædvane dem ofte Ret til at «lade Fadet gaa rundt». Derimod have næppe Stadsmusikanterne i Kjøbenhavn i de senere Aar havt udelukkende Eneret paa Musik, da det i den Bestalling, hvoraf ovennævnte Taxt er taget (for Andreas Plattenslager i Kjøbenhavn 1634, Sjæll. Reg. XIX, 289)[1]), udtrykkelig hedder, at det skal ikke være «extraordinære Spillemænd forment at lade sig bruge udi Kjælder og Kroer, hvor nogen dem lader henkalde», men Stadsmusikanten skulde dog have første Prioritet og spørges først. Denne Indskrænkning i Privilegiet angaar dog maaske kun Hovedstaden med dens større Forhold, andre Steder, f. Ex. i Ribe, vide vi, at Reglen var den, at Stadsmusikanten skulde være alene om Budet, undtagen paa de frie Markedsdage, og at han desuden havde Tilladelse til at supplere sine Indtægter ved «at gaa omkring og lege (ɔ: spille) for Godtfolk»[2]). At Privilegiet har været et virkeligt Monopol for Kronborgs Taarnblæseres Vedkommende ses af, at der paa en Klage fra Helsingør Organist 1630 over dette Privilegium udtrykkelig som en Undtagelse bestemmes, at Organisten skal have Lov til at bruge sit Instrument ved disse Lejligheder som han bedst kan, «dog at Kirketjenesten ikke derover forsømmes» (Sjæll. Reg. XVIII, 544).

Om Taarnblæsernes egentlige Tjeneste paa Slottet hedder det i en Bestalling fra 1597 (Sjæll. Reg. XIV, 109): «Først om Morgenen, naar Klokken er 5, skulle de blæse i deres Instrumenter, dernæst naar Klokken er 10 skulle de blæse i Trommeter, og siden strax efter lege paa Instrumenter. Udi lige Maade til Aftensmaaltid, naar Klokken er 5, blæse og lege paa Trommeterne og Instrumenterne. Naar Kongen selv er til Stede paa Slottet og Hs. Maj.' egne Hoftrommeter vare paa og blæse til Bords, da skulle de ikkun allene vare paa med Instrumenter og ikke blæse eller bruge Trommeterne. Desligeste naar Klokken er 7 skulle de

[1]) Trykt i Kbhvns. Dipl. III, 135.
[2]) Saml. til jydsk Hist. og Topografi VI, 156—157.

Digitized by Google

vare paa med deres Instrumenter til gode Nat». Der er her tydeligt skjelnet mellem Benyttelsen af «Instrumenter» og Trompeter, idet Taarnblæserne og deres Svende skulde være dygtige i begge Fag, der vexelvis kom til Anvendelse. Da Taarnblæseren i Kjøbenhavn i Almindelighed optræder «selvfemte» (paa Kronborg «selvfjerde») maa vi altsaa tænke os ham som Fører af et mindre Instrumentistkorps med flerstemmig Musik af mere enkel Beskaffenhed. Taarnblæsernes egentlige Signalinstrument var den saakaldte «Clareta» [1], et Messinginstrument, forskjelligt fra «Zinken», der var af Træ.

Angaaende de forskjellige Taarnblæsere henvises til Personal-Listen (blandt Instrumentister). Henning Abelsted var tidligere «Piber ved H. M. Krigsfolk paa Kronborg» og blev Fader til de to Trompetere Curt og Hans Abelsted. Eberhard Schipmann gik som før nævnt over til denne Stilling fra Instrumentistkorpset 1622 og fik tillige samme Bestilling ved Frue Kirketaarn 1624 [2]. Han gik af under Krigen 1627, men vi kunne slutte os til, at han senere er kommet tilbage igjen. Han var tilligemed sine Svende og «varede paa midlertid Barslet stod» (Barselgildet) to forskjellige Gange, henholdsvis for Kirstine Munk paa Frederiksborg 1629 (den «kasserede Frøkens» Fødsel) og for Vibeke Kruse paa Rosenborg 1633. Andreas Plattenslager lader til at have gjort sin Karriere omvendt, nemlig fra Taarnblæser til Instrumentist, forsaavidt vi kunne antage den 1641 ansatte Violist for identisk med ham.

---

[1]) C. Stiehl: «Instrumentalmusik in Lübeck» S. 5.

[2]) Kirkehist. Saml. 3 R. I, 451. Mulig Efterfølger af Elias Taigler, ansat 1622. Lønnen var 20 Daler. Forpligtelsen var «hver Time om Natten, naar Klokken slaar fuldt Slag og Kurerne have raabt som de pleje at gjøre, at blæse af Vor Frue Taarn af de Huller, som bedst kan lyde over Byen, et Vers af en aandelig Psalme, som efter Tidens Lejlighed synges i Kirkerne». A. S. 477—78.

Digitized by Google

En ikke ringe Interesse har Kapellets Instrument-Konto. Fra Aar til Aar kunne vi følge den i Regnskaberne, næppe nogensinde forsvinder den, naar undtages lige de tre Krigsperioder. Ved sin rigelige Tilstedeværelse ellers belyser den ganske betegnende det travle og flittige Musikliv ved Hoffet. Vi træffe Instrumenter af alle Slags, lige fra de mere kombinerede klaveragtige «Simphonier» eller «Clavichorder» — disse to Arter af den talrige Klaviatur-Familie optræde hyppigst — og Harperne, fra Luth og Violaer af alle Arter fra Diskant til Bas og andre Strengeinstrumenter til den store Blæserfamilie, Basuner, Trompeter, Zinker og Fløjter lige ned til Trommerne. Paa Tidens Vis flottede man sig med den ydre Udstyrelse, navnlig af Blæseinstrumenterne. Messing var ikke nok, man maatte ogsaa have dem af det pure Sølv, Basuner, Trompeter og Pauker, ja det synes endogsaa, at man engang har forsøgt sig med en stor «Sølver-Bas», et Strengeinstrument (RR. 1600—01). Dertil kom saa undertiden tilmed Forgyldning. At det ikke var Talemaader med disse Sølvinstrumenter fremgaar af forskjellige Regninger fra Guldsmede i Anledning af forefaldende Reparationer, hvoraf vi bl. a. se, at en saadan Sølvtrompet vejede 46½ Lod. Navnlig i sine Ungdomsaar viste Kongen sig saa spendabel, senere er det tydeligt at mærke, at han blev mere husholderisk i sine Udgifter til Instrumenter, hvad deres ydre Udstyrelse, derimod ikke hvad deres Antal angaar. Priserne vare dengang heller ikke høje paa denne Artikel. Gjennemsnitsprisen for en Luth f. Ex. var kun 6 Daler, for en Viola, efter Størrelsen, Diskant, Alt, Tenor eller Bas, 4—10 Daler, og man lægger særlig Mærke dertil, naar Kongen engang personlig betaler en Viola da gamba med 12 Daler. I Strygefamilien er det kun den store «Oktav-Bas», som et Par Gange volder en Udgift af 42 Daler. Ogsaa for Blæseinstrumenter var der højst beskedne Priser, en Basun 10—13 D., en Trompet 7 D., en «Quer-Fløjte» eller en Zinke 4½—6 D., og det er forholdsvis næsten meget, naar en Tromme i Almindelighed betaltes med 2½ D. Selv en saa kostbar Gjenstand som en Sølv-Basun gik ikke højere end til 60 D. Man kunde faa et helt Klaver («Simphoni») for 42 D. og en irlandsk Harpe med Messingstrenge for 40—50 D., ja der er Exempler paa saa næsten utrolig lave

Digitized by Google

Priser som 5—15 Daler for et «Clavichord», ganske vist ogsaa kun et lille [1]).

Instrumenterne bleve i de første Aar mest anskaffede ved forskjellige betroede Instrumentister, f. Ex. Kortenberg, John Dowland, Zetzinsky, Borchgrevinck, Will. Brade, Schipmann o. a., der hyppigt, som allerede meddelt, maatte foretage Rejser langvejs bort, til England, til Danzig, til Nürnberg, hvad der naturligvis fordyrede Anskaffelsen ikke lidt. Men allerede i de første Aar træffe vi en Art Instrumenthandler i Kjøbenhavn i den bekjendte Boghandler Hans Aalborg og senere hans Enke, der et Par Gange sælger forskjellige Luth-Instrumenter og Strenge. Og fra første Færd ses Kongen ogsaa at være betænkt paa at faa en rigtig Instrumentmager herhjemme. Han fandt ham i sin Instrumentist Adam Pickerow, der ikke blot kunde «flye Instrumenterne», foretage de nødvendige Reparationer, men ogsaa selv kunde bygge dem. Fra 1599, da der blev forskrevet «en synderlig Slags Træ» til ham fra Danzig, og indtil sin Død 1638, er han stadig beskæftiget med Forfærdigelsen af forskjellige Slags Strygeinstrumenter, fra Diskant-Violaer til Gamber og «Oktav-Basser», ja som det synes ogsaa Harper. Han er Chr. IV' egentlige Instrumentmager. Kun spredtvis optræde andre med mindre Arbejder, Instrumentisterne Greg. Mechell og Matth. Weisell i de senere Aar samt en enkelt Gang «Violmageren» Svend Olufsen. Blæseinstrumenterne derimod synes altid at være indførte Varer, medens Trommerne bleve forfærdigede herhjemme, først af Paul Carsten eller Christensen og hans Enke, senere af Jac. Fritz.

Et ydre Tegn paa, at der i det hele var noget at gjøre i Musik her i Landet, er det, at vi desuden havde indenlandsk Produktion af Klaverer, af Simphonier, Klavikorder, Regal, Virginal og hvad de ellers kaldtes. Naar Organist Hans Lauritzen i

---

[1]) Lignende lave Priser betales i Dresdens Kapel 1611. Fürstenau: Musik u. Theat. in Dresden. I, 170, Not. Klavikorderne kunde være saa smaa, at en Mand med Lethed kunde tage dem og bære dem bort, hvad der berettes om det Klavikord, som Leonora Christina havde med sig i Fængslet i Blaataarn. Det havde sin Plads oven paa et Skab. Se «Jammers-Minde» 2 Udg. S. 212.

Digitized by Google

Helsingør i Aaret 1591 leverer Kongen et nyt Simphoni, saa er han maaske ikke Fabrikant, men kun Handlende. Men fra 1616 møde vi gjentagende en Mand, Lauritz Michelsen i Kjøbenhavn, der aabenbart er et Stykke af en Klavermager, skjøndt han kun optræder som Reparatør, Klaverstemmer og «Fuldfærdiger», det vil sige sætter Instrumentet sammen af udefra hentede Dele. Senere optræder Orgelbyggeren Johan Lorentz ofte i samme Fag og fremdeles som Fabrikant af ganske smaa Klavikorder, som han for den før nævnte ringe Pris leverer til Brug for de kgl. Børn. Desuden har han en livlig Leverance af «Positiver» og en Del unævnte Instrumenter til Brug for de forskjellige Slotte, Kjøbenhavn, Rosenborg, Frederiksborg og Kronborg. Endelig have vi i Lorenz Schrøder, den i anden Forbindelse allerede nævnte Organist ved Helligaandskirken, en fuldstændig regulær Klavermager. Da han som saadan strejfede ind paa Snedkeriet, og Laugsmestrene dengang ikke vare til at spøge med, fik han ved kgl. Brev 1632 (Innl. Reg. 339) udtrykkelig Tilladelse til at holde Snedkersvende, og det paalægges Statholderen at beskytte ham mod Snedkermestrene, om disse skulde tilføje ham nogen «Behinderung». Det lader imidlertid som om Mestrene alligevel ikke have villet slaa sig til Ro hermed. Thi da Kongen fire Aar senere faar at vide, hvorledes Lorenz Schrøder «af Snedkere hersammesteds skal gjøres nogen Indpas paa Svende at holde til Simphonier og Clavicordier at gjøre, saa og gamle at reparere», saa dekreterer han atter (Sjæll. Reg. XIX, 390)[1], at Schrøder skal have Ret dertil og holde Svende, dog at han udtrykkelig ikke maa give sig af med Snedkerhaandværket ellers. Klaverindustrien som saadan er altsaa hermed anerkjendt som selvstændig Industrigren, formentlig for første Gang her i Landet. Da vi ikke høre nærmere om Schrøders Sag har vel Snedkerlauget givet Kjøb.

Henad samme Tid nævnes «Orgelbauer» Johan Melchior et Par Gange som havende «flyet og forfærdiget» Kongens Instrumenter. Violisten Faucart og Organist Schuler, der levere henholdsvis en Viola og et Klavikordium til Ulrik Chr. Gyldenløve, maa vist opfattes som Leverandører, ikke Instrumentmagere, lige-

[1] Trykt i Kbhvns. Dipl. III, 160.

Digitized by Google

ledes Johs. Alter. Paa samme Vis opføres Organist Cracowit et Par Gange med Positiver, hvorom det dog engang udtrykkelig hedder, at han har «forfærdiget» dem (i Glückstadt 1644).

I social Henseende have Kapellisterne som Helhed ikke været højt paa Straa. Dette følger af Tidens Anskuelser, der stode Middelalderens altfor nær til ikke i en «Musikant» at se et Medlem af de farende Spillemænds Laug, som paa Forhaand ikke havde noget godt Rygte, som fra gammel Tid havde Lovens haarde Haand over sig og som ganske vist heller ikke fortjente bedre. Endnu vare Begreberne Spillemand («Gigler») og Gjøgler nær beslægtede, ikke blot i Ordlyd. Dog, som Tiden ellers begyndte at blive liberalere i denne sin Opfattelse, saaledes maatte naturligvis ogsaa selve Kapellet, den faste, veludstyrede kongelige Institution, i mange Maader hæve Medlemmernes borgerlige Anseelse, ikke mindre end de indkaldte fremmede Berømtheder med deres høje Lønninger. Alligevel var ved selve Hoffet Kapellets Rang næppe stor. Man kan se det af Uniformsreglementet fra Brylluppet 1634, hvor Kapelmesteren, Heinrich Schütz, først kommer i tredie Klasse, sammen med Folk som Kammertjener, Skræder, Livbarber, Dansemester, Apotheker og Kobberstikker, medens Instrumentister og Sangere ere anbragte langt nede paa Listen, efter «Edelknaberne» og Lakejerne, sammen med Drabanterne, og nedenunder dem igjen — sammen med Kjøkkenskriver og Sølvpop — Trompetere og Paukister.

Nederst stode altsaa Trompeterne, hvad der allerede fremgaar af den lave Lønning, paa hvilken der maatte bødes ved andre Erhverv og Medhjælp af Hustruen. Vi træffe saaledes et Par Steder David Richters Hustru som Syerske for Hoffet, syende «Bilegger» (ɔ: Servietter) og Haandduge til Kongens Sølvkammer. Paukisten Paul Heine var et Aarstid Kostgiver for Prins Christians Ammes Barn. Det var ogsaa i Trompeternes Korps, at de enkelte Skandaler, der have efterladt sig Spor, forefalde, Drabssager o. lign. Det er allerede fortalt, at Trompeter Chr. Laursen slog sin Værkfælle Fr. Mott ihjel (S. 47). Et andet Drab forefaldt under

Digitized by Google

Bryllupsforberedelserne i Septb. 1634 da den nylig ansatte Trompeter Zacharias Münter «om Aftenen stak velb. Sivert Urnes Berider, som døde Dagen efter» [1]). Drabsmanden rømte bort, hvad der bl. a. fremgaar af et Bønskrift fra hans Søster til Prinsesse Magd. Sibylla, hvor det gjøres gjældende, at han var uddannet paa Bekostning af Hertug Frederik og havde tjent i Krigen under Hertug Ulrik. (Ansøgn. til Prinsesse Magd. Sibylla. Rigsarkivet). Endnu værre stillede det sig for Trompeter Hans Hansen eller Hänszgen. Han havde søgt Lag med Bødlen og Rakkeren og blev da som et uærligt Kreatur stødt ud af Korpset. Man kan i Kostpengeregistret spore den Foragt, han har vakt, naar der ved hans Afsked Mikkelsdag 1641 haanlig er tilføjet «da er zum Racker Knegt geworden». I Oktb. s. A. blev der efter kgl. Ordre nedsat en Ret af 10 navngivne Mænd med Hans Boesen i Spidsen den Sag at dømme. (Se Bilag Nr. 13).

Imidlertid savnede Trompeterkorpset heller ikke ansete Medlemmer som f. Ex. Magnus Thomsen, Henrich Lubbecke, Familien Stärcke, repræsenteret ved fire Medlemmer, fornemlig Erhard Stärcke, endvidere Hans Kuhn, Hans Reinecke o. a. At dømme efter Navnene og deres af og til forefaldende Underskrifter — forsaavidt de overhovedet kunne skrive — er uden Tvivl en ikke ringe Del af Trompeterne Tyskere. Adskillige af dem fik flere Begunstigelser for at bøde paa den smalle Lønning, f. Ex. «Genant» fra Provianthuset eller fri Bolig i Form af et af «Kronens Huse», der blev tilskjødet dem paa Livstid. Paa denne Maade blev foruden de allerede nævnte en Del andre hjulpne, Peter Stärcke, Michael Fischer, Melch. Schreiber, Hans Abelsted, Herm. Ernst og Joch. Møller. Desuden forefaldt engang imellem Laan fra Kongens Kasse, og man var temmelig liberal med Tilbagebetalingen. Ogsaa Skibstrompeterne, som jo rigtignok i Forvejen vare uslest lønnede, blev der hjulpet paa ved Fritagelse for Skat, ved Smaalaan og endelig i de sidste Aar (siden 1645) ved at de fik Privilegium som en Art Stadsmusikanter for Holmens Folk (Sjæll. Reg. XXI, 403), med senere udtrykkelig Ordre til Borgmester og Raad, at Kjøbenhavns Instrumentister ikke maatte gjøre Skibs-

[1]) Kbvns Dipl. V, 783.

Digitized by Google

trompeterne noget «Indpas» i denne Henseende (Tegn. XXIX, 147). Trods de ringe Kaar se vi da ogsaa enkelte af Trompeterne som tilsyneladende velstillede Folk. Det gjælder fornemlig Erh. Stärcke (se S. 143). Skibstrompeter Fr. Riemann har ligeledes været Grundejer. Han — tilligemed Instrumentist Andreas Thide — var en af de Grundejere «imellem Nørre- og Østerport udenfor Byen», som 1606 solgte Grundstykker til det vordende Rosenborg-Terrain. Andre af Trompeterne solgte lejlighedsvis Heste til Kongen, Peter Stärcke og Joch. Møller. Om Jacob Fuchs vide vi, at han har nedsat sig i borgerlig Næringsvej i Kjøbenhavn og blev som fhv. Trompeter fritaget for Vagthold og anden borgerlig Tynge og Besværing (Sjæll. Reg. $^{25}/_{6}$ 1613). Ditlef Dyere er formentlig efter sin Afgang 1614 blevet Herberg-Vært, forsaavidt han er identisk med en saadan af samme Navn, som i Trediverne et Par Gange husede Gjæster paa Kongens Regning.

Overhovedet mærkes Kongens Protektion paa mange Maader. Saaledes naar han personlig skriver til Hertugen af Oldenburg for at hjælpe ovennævnte Ditlef Dyere til 100 Daler, som Præsten Hattensen skylder ham i Anledning af at han har lært dennes Søn «sin Kunst» (Ausländ. Reg. $^{2}/_{10}$ 1604), eller naar han hjælper Fr. Mott i en Arvesag efter sin Hustru i Haderslev (Innl. Reg. $^{24}/_{12}$ 1601), eller Andreas Thide i en anden Arvesag (Sjæll. Tegn. XVIII, 222 og 481), eller naar han betaler Hans Krumsøe, «Balber i Kjøbenhavn» 50 Dl. for hans Kur paa Sangeren Caspar Agricola «hans Sygdom og Bræk, han har været stedt udi». (RR). Almindeligt var det at indbyde enten Kongen selv eller en af de kongelige Personer, Dronningen eller Prinsen, til Fadder ved paakommende Lejlighed. Skibstrompeter Fr. Riemann, fremdeles Fr. Mott, Erh. Stärcke ere i dette Tilfælde foruden Kapelmester Trehou og Instrumentisterne Alb. Lorenz, Skrydtzmeier, Zellner samt Will. Dop. Kongen eller vedkommende Indbudte blev da ved Højtiden repræsenteret ved en Lakej (se Bilag Nr. 14) med «Fadderpenninger», der varierede noget efter Vedkommendes Rang, fra 2 Daler til 5 Rosenobler. Det almindelige var 1 Rosenobel.

Langt gunstigere end Trompeternes var Instrumentisternes og

Digitized by Google

efterhaanden ogsaa Størsteparten af Sangernes økonomiske Stilling. Foruden deres faste Lønning havde flere af dem tillige forskjellige Tilskud til Livsopholdet. Enkelte havde ligesom Trompeterne «Genant» fra Provianthuset, A. Thide, Th. Seefeldt, Laur. Pedersen og Johs. Alter, andre havde Brev paa frit Hus, Seefeldt (Kongensgade), Skrydtzmeier (Østergade), A. Thide (Kongensgade), Greg. Trehou (Helsingør), Berwart Abelsted (Vandkunsten) og Jørgen Rasch (Silkegade), medens de mere fremtrædende endvidere bleve benaadede med et Kannikedom i Roskilde, Trehou, Andreas Aagesen, Borchgrevinck, Mogens Pedersøn, Arnold de Fine, Brachrogge og Jac. Ørn, samt Jørgen Rasch i Lund. At de ved deres daglige Tjeneste ved Hoffet stode den kongelige Bevaagenhed nær, kan mærkes af mange smaa Opmærksomheder, mindre Laan, der bleve eftergivne (Schantzenbach og Hasenburgski), Fritagelse for Vagthold, Seen igjennem Fingre med forskjellige Uregelmæssigheder, saaledes da Daniel Zellner havde til sit Bryllup havt «et Par Folk eller mere over kgl. Forordnings Bestemmelse», eller da Harpenisten Magnus Maxi fritages for at stande aabenbare Skrifte fordi hans Hustru «er kommet nogle Uger for tidlig» (Sjæll. Tegn. XXIV, 360 og 481). Fremdeles Hjælp i Naturalpræstationer naar Vedkommende skulde have Stads hjemme. Saaledes fik Sangeren Andreas Aagesen og Instrumentisten Alb. Lorenz hver to Læster (à 12 Tdr.) Rostockerøl forærende til deres Bryllup (Sjæll. Tegn. XX, 23), og Kapelmester Trehou til samme Brug ½ Læst Rostockerøl, en fed Oxe og «nogen Lam, fire eller sex eller saamange Statholderen godt synes» (Tegn. XIX, 319). Og faderligt tog Chr. IV sig af det, naar det kneb for hans Musikfolk, hvad der kunde ske efterhaanden som Kapellet fik flere af de fremmede løse Fugle, og Rykkerne kom dem for nær paa Livet. Om Kastraten Aug. Pisone fik Rentemesteren Brev «ham om muligt tilrette hjælpe, at hans Kreditorer ikke al hans Bestalling i deres Betaling paa een Tid borttage, men ham paa noget Dag giver indtil han faar Penge igjen.» (Tegn. XXVIII, 283).

At andre af Kapellisterne anses for gode til Kautionister tyder iøvrigt godt for deres økonomiske Tilstand: Daniel Zellner og Johs. Meincke engang for et Laan til Taarnblæser

Digitized by Google

Schipmann, Arnold de Fine for et Laan til Apotheker Jens Paludan i Helsingør (Tegn. XXIV, 95, 96, 207).

Saavidt vi kunne oplyse Stedet, hvor Kapellisterne have havt deres Bolig, lader Kvarteret omkring Kjøbmagergade at være foretrukket. Paa denne Gade boede Daniel Zellner, Jac. Ørn og de tre Italienere Fontana, Bonaglia og Pisone, i Pilestræde Cracowit og i Løvstræde Zetzinsky. Enkelte naaede saavidt i social Henseende, at de bleve optagne som Medlemmer af «danske Kompagni.» Vi vide dette om Willom Dop (S. 92), om Sangeren Paulus Paganinus, optagen ved «Pinsedrik» 1607 [1]) og sandsynligvis gjælder det samme om Brachrogge (S. 93).

En mindre Indtægtskilde havde de enkelte, hvem det var overdraget at have Lærlinge i Huset. Betalingen var 4—6 Daler for hver om Maaneden [2]), eller dog altid en Del højere end efter følgende Kontrakt om syv Kostgængere à 3 Dl. om Maaneden, som i 1641 blev indgaaet af Borgmester og Raad i Kjøge med Organisten Lauge Ibsøn [3]). Som et godt Billede af Livsvilkaarene i det hele meddeles Kontraktens Bestemmelser om Bespisningen:

«Om Søndagen eller andre Kjøddage med Flæsk, Kaal eller Ærter til Middag, til Aften med Lammekjød eller Oxekjød, Kaal eller Ærter. Dog om Søndagen eller andre hellige Dage om Aftenen skal dem gives i Steden for Kaal eller Ærter en Ret Mælkemad, saa og Ost og Smør. Om Fiskedage en Ret Sild og Boghvedevælling til Middag, om Aftenen en Ret salt eller tør Fisk og Boghvede- eller Byggrød, reed udi Mælk, saa og bræed (ɔ: smeltet) Smør at dyppe Fisken og Grøden udi. Og til hvert Maaltid skal hver Person gives en Bismer Mark Brød og en Pot Øl, saa godt som der kan brygges tolv Tønder af Pundet» (à 3—4 Tdr.) osv. Det paalægges endvidere Lauge Organist at spise fersk Kjød det mest mulige er, og han lover, at Maden skal være vel tilredt, og naar saltet Mad spises, at den da bliver vel blødt og opvandet, «at det kan være dis ædelig og smagelig», samt at Maden skal være færdig Kl. 10 til Middag og Kl. 5 til Aften.

1) Kjøbenhavns Dipl. VI, 53.
2) I Dresden kun omtr. 25 Fl. aarlig. Fürstenau: «Kgl. sächs. Kapelle» S. 78.
3) Hr S. A. E. Hagens private Samling.

Digitized by Google

Som det allerede er paavist fandtes der Lærlinge i alle tre Korps, baade hos Trompetere, Instrumentister og Sangere, dog uden Tvivl efter Tidens Smag med temmelig flydende Grænser indbyrdes. Navnlig fik vistnok Sangerdrengene tillige ofte Undervisning i at spille paa Instrumenter (se Bilag Nr. 15). Naar Sangerdrengene havde «muteret» og altsaa ikke længere kunde bruges i Kantoriet, bleve de, der havde musikalsk Talent, anbragte som Instrumentister[1]), de øvrige i Reglen sendte til Sorø Skole (Tegn. XXV, 211), hvor der blev sørget for dem for kgl. Regning. Sjæll. Tegn. ere fulde af kgl. Ordrer angaaende Optagelse i Sorø af saadanne Drenge, blandt hvilke vi finde flere af Kapellisternes Sønner, Arnold de Fines, Adam Pickerows, Andreas Thides. Enkelte af disse fhv. Sangerdrenge dreve det vidt, som f. Ex. fra Frederik II' Tid Hans Rasmussen Skomager, der senere blev Professor ved Universitetet og lærd Polyhistor[2]). Hvorledes flere af de voxne Sangere i en senere Alder bleve befordrede dels til Præste-, dels til Kantor- og Skolemesterkald er allerede tidligere meddelt (S. 89 ff.)

Saalænge der var Fred i Landet og Udbetalingerne gik deres regelmæssige Gang have i det hele Instrumentisterne og de bedre stillede Sangere ikke havt Grund til at klage. Anderledes under Krigens onde Dage, hvor det kunde være smalt nok for dem. Betegnende er det imidlertid, at først efter Chr. IV' Død bliver Forholdet egentlig ondartet. Fra 1655 have vi en Skrivelse fra de tre Instrumentister A. Plattenslager, Herm. Hoge og Alex. Leverentz (Indkomne Breve til danske Kcelli), hvori de, paa Rejse i Holsten, bede om at dog deres efterladte Hustruer og Børn maa faa blot noget udbetalt af deres resterende Sold. Rent usselt har det i Aaret 1669 været for en af Chr. IV' Veteraner, Bassisten Johs. Lange. Ifølge et Brev fra Holger Wind (Afregningsbog med Hofbetjente 1665—73, Fol. 100) har Lange i langsommelig Tid intet bekommet og formedelst Mangel paa Klæder ikke kunnet præsentere sig til Kgl. Maj. Tjeneste i Kapellet, ligesom han ikke har Penge til fornøden Fortæring og Husværelse, saa at hans Vært ham ikke vil beherberge. Da det er kommet

---

[1]) Saaledes ogsaa i det sachsiske Kapel. Fürstenau a. S. Pag. 80.
[2]) Rørdam Univ. Hist. II, 638.

Digitized by Google

saavidt med den Gamle gives der Ordre til, at der skal leveres ham de nødtørftige Klædningsstykker, Trøje, Buxer, Kjole og Kappe, en «Degen» og Gehæng, Hat, Strømper, Skjorter, Sko, Kraver og Halsduge, ialt en Ekvipering paa 50 Rd., med den betegnende Tilføjelse: «og 20 Rd. udi Penge». Det var kun faa Kontanter, thi Penge vare dyre dengang, og det er ikke underligt, at den gamle Sanger har været saa omtrent nøgen.

XI. Christian IV.

At Christian IV ved Siden af sin almindelige Kunstinteresse, der har givet sig Udslag paa saa mangfoldig Vis, tillige nærede en speciel Forkjærlighed for Musik, vil formentlig nærværende Skrift afgive et Bevis for. Fra Fødslen af en musikalsk Natur, har han yderligere udviklet sig ved teknisk Øvelse og Syslen med Tonekunst, derom synes der ikke at kunne være Tvivl. Vi behøve forsaavidt ikke Dr. Laurids Jacobsens udtrykkelige Vidnesbyrd, naar han i sin Ligprædiken over Kongen opregner de Videnskaber, Kunster og Sprog, denne havde lært og deriblandt ogsaa nævner «Vokal- og Instrumentalmusik.» Fra Chr. IV's tidlige Barndom have vi Beviser herfor. I hans Skrivebog finde vi endnu 3 Rader Øvelser i Nodelæsning at repetere daglig, med de daværende gængse Betegnelser: ut re mi fa sol la, og at han har været ivrig i Faget fremgaar af en Opsats i hans latinske Stilebog, hvori han med komisk Drengealvor og Drengelatin strængt foreholder sin Medlærling, Søn af Niels Friis til Hesselager, at han ikke er flittig nok i sine musikalske Øvelser. «Mihi videtur, mi Frisi, quando exercemus nos in Musica, tum canis non tam diligenter, ut te deceret, hoc non placet mihi, nam semper putavi, te esse dilengentem puerum profecto, si posthac percepero tuam negligentiam, persuades tibi certo, accusabò te coram magistro». Hvem denne Lærer i Musik har været, vide vi ikke, mulig er det, at Prinsens almindelige Lærer eller «Tugtemester», Hans Mikkelsen, ogsaa har overtaget dette Fag[1]). At Christian IV personlig har

[1]) Molbech i Nyt hist. Tidsskr. III, 267 og 286.

Digitized by Google

taget Del i Udførelsen af Musik have vi allerede omtalt en Samtidigs Vidnesbyrd for (S. 132), ligesom at han i egen Person examinerede dem, der indstillede sig til Tjeneste i hans Kapel. Naar han har været saa dygtig som Mand, er det ogsaa rimeligt, at han har taget tidligt fat. Fra hans unge Dage have vi en Beretning om ham fra en tysk farende Student, der i Aaret 1590 traf ham paa sin Vej i Ringsted[1]). Den 13aarige Konge lod sig opvarte ved Taflet af Trompeter og Musik og glædede sig derover, «saa han blev lystig». Ganske morsomt er det at se, hvorledes den Sparsomhedens Aand, der raadede for Kapellet i Formynderregeringens Dage, mere og mere maa vige efterhaanden som den unge Konge voxer til. Man kan ligesom spore hans egen Lyst til Musik i den jævne Stigning af Udgifter til Kapellet fra Aarene kort før Kroningen og videre frem. Paafaldende er Stigningen navnlig for Instrumentisternes Vedkommende, hvad der atter illustrerer Kongens Musikinteresse. Thi medens Sangerkorpset, halvt gejstligt som det dengang var med sin væsentlige Opgave i Kirketjenesten, repræsenterede det nødvendige, det, der nu engang skulde til, saa var Instrumentisterne de frie Folk, de, man just ikke behøvede, Repræsentanterne for den egentlige Fornøjelighed i Kunsten og for en mere sjælden og fin Kunstnydelse end den, Sangernes vokale Kontrapunktik kunde skaffe. Kongens øjensynlige Begunstigelse af Instrumentistkorpset i disse Aar er derfor et betegnende Træk. Det er ligesom de udenlandske Musikere tidlig fik Færten af, at der var noget at gjøre hos denne Barnekonge. Saaledes træffe vi allerede 1589 paa en Udbetaling af 20 Dl. til en unævnt Italiener for nogle «Stykker Diskant» (flerstemmig Sang), han havde tilegnet den unge Majestæt. Med en lignende Sum bleve et Par Aar efter nogle holstenske Trompetere lønnede da de, i Følge med den holstenske Prinsesse, der skulde til Sverige, ankom til Antvorskov og der forlystede Kongen med deres Spil.

Mangfoldige ere de Træk, der samle sig om Billedet af Chr. IV som den tonesæle Herre. Meget har det at sige, naar det om ham, der som bekjendt yndede Bacchi Glæder i godt Sel-

[1]) Nye danske Magazin 5. Række I, 272.

Digitized by Google

skab, kan berettes, at medens hans Herremænd paa Touren op til Nordkap forlystede sig med Dobbel, saa foretrak Kongen at fordrive Tiden «med Musica» i sit «Capernaum» paa Skibet[1]). Og dog har han næppe havt sine egentlige Musikere med paa denne Tour, i hvert Fald tie vore Kilder derom, medens det, da han paa Hjemvejen gjæstede Bergen, nævnes, at 18 af Kongens Trompetere blæste mens han gik i Land[2]). Ellers var det tidt nok, at hans Kapel fulgte ham paa hans hyppige Farter Riget rundt. Det fremgaar allerede af den før nævnte Bestemmelse om at Davidsdegnene skulde vikariere for Kantoriet i Slotskirken. En Gang kan man af Udtrykkene i et Brev 1605 til Breide Rantzau se, at Kongen er meget utaalmodig over at hans Instrumentister ikke ere komne over til ham paa Haderslevhus, «det os fast sælsomt forekommer», skriver han, med Tilføjende, at de uden al Forfald skulle begive sig derover, «eller vi ville dertil tænke et andet Sind» (Sjæll. Tegn. XX, 53). Ogsaa da Kongen 1620—21 var nede i Holsten ved Anlæget af Glückstadt er det af RR. tydeligt at se, at han har havt en Del af de bedste Instrumentister med sig, ligeledes til Fyrstemødet i Segeberg paa samme Tid. Naar han saaledes var ude viste han sig heller ikke karrig ligeoverfor de Spillemænd og Musikanter, han traf rundt omkring. Hans egenhændige Skrivekalender[3]) vrimle af smaa Notitser om hvad han har givet saa den, saa den Spillemand, oftest i Hertugdømmerne, meget varierende Beløb efter Vedkommendes Kunstnerrang, fra et Par Daler til 10 Rosenobler. Enkelte Gange er det hele Summer, 100 Daler f. Ex. ved det nævnte Møde i Segeberg til Taffelmusik, 200 Daler engang senere (1639). I det hele faar man ved at blade denne Skrivekalender igjennem et fyldigt Indtryk af, i hvilken Grad Kongen levede med Musik. Idelig og idelig er det Smaabeløb til Belønning, Hjælp, Opmuntring o. desl. til forskjellige Musikfolk, til Organister, der have spillet for ham, til Rejseunderstøttelser, til Gaver og Fadderpenge (hyp-

[1]) Carisius' Dagbog i Schlegels «Sammlungen» I, 4, S. 56.
[2]) Liisberg: Christian IV. S. 145.
[3]) Særtryk af Nyerup og af Molbech. Schlegels Samml. Suhms nye Saml. Danske Saml. 1 R. V og 2 R. III.

Digitized by Google

pigst til Trompetere og Sangere), til personligt Indkjøb af Stryge-instrumenter og Strenge, til Anlæg af Klokkespillet paa Frederiksborg osv. Det er tydeligt nok, at Musik hørte med til det daglige Brød for Kongen. Fra en udenlandsk Forfatter have vi det Vidnesbyrd, at naar Chr. IV paa sine Toure i Holsten kom i Nærheden af Hamburg, maatte altid den berømte Hamburgske Organist Jacob Prætorius ud til ham tilligemed Instrumentisten Johan Schop. Han vilde gjerne have havt dem til Kjøbenhavn, hedder det, men de vilde ikke[1]).

Bekjendt er endelig et Ord af Chr. IV' egen Mund om hans Kjærlighed til Musik. Da den svenske Gesandt, Baron Joh. Skytte, sad ved det kgl. Taffel, og Musikanterne kom nær hen ved Bordet med deres Instrumenter beretter han[2]), at han lod det Ord falde til Kongen, at den kunde man ikke holde af, der ikke kunde lide Musik. Ja, saa Gud er det sandt, svarede denne, derfor lader jeg ogsaa mine Børn daglig undervise «in musica, tam instrumentali, quam vocali».

Allerede paa et tidligt Tidspunkt af sit Liv og sin Regering maa Chr. IV have været en i Musikverdenen kjendt Mand. Vi se det af talrige Dedikationer, hvormed han blev hædret, tildels af Komponister af stor Berømmelse. Det at modtage en slig Tilegnelse var ensbetydende med den Gjenforpligtelse at vise fyrstelig Gavmildhed, og den Omstændighed, at den danske Konge saa hyppigt blev Gjenstand for saadanne Hædersbevisninger taler tilstrækkeligt for hans Ry som Mæcen. Fra de første Aar efter Tronbestigelsen, altsaa mens han endnu var Dreng, findes en

---

[1]) Mattheson «Ehrenpforte» S. 329. For Joh. Schops Vedkommende er denne Vægring dog ikke korrekt som vi allerede vide. — I Skrivekalenderen for Juni 1618 hedder det: «Prætorio for Instrumenter 224 Dl.» Det er formentlig ovennævnte Organist, der sigtes til. Juli s. A. findes «En fremmed Organist 60 Dl.»

[2]) Neitker: Legatio Joh. Skytte sen. in Daniam p. III, 34, jfr. Birket-Smith: Leon. Christina Ulfeldts Hist. I, 12. Nyerup: Karakt. af Chr. IV, S. 42.

Digitized by Google

Mængde Dedikationer fra diverse Poeter og Forfattere, deriblandt fra «de Højlærde» i Rostock og i Hamburg. Strax efter Kroningen fandt ogsaa Komponisterne Vej. Fra 1597 have vi en i den brunsvigske Universitetsstad Helmstädt udkommen Samling smaa Instrumentalstykker til festlige Lejligheder: «Intradae quinque et sex vocibus» af den italienske Komponist Alessandro Orologio, tilegnede Christian IV. Paa det kgl. Bibliothek findes endnu et i hvidt Pergament indbundet, med Kongens Navnetræk paatrykt Exemplar af dette Værk, maaske selve Dedikationsexemplaret. Stykkerne selv give ikke noget ud over det sædvanlige. Tre Aar efter blev der til samme Komponist udbetalt 10 Rosenobler for «nogen Madrigalier, han Hs. Maj. underdanigst haver dediceret». Orologio havde et ikke ringe Navn som Komponist, stod ved denne Tid i Tjeneste hos Chr. IV' Svoger, Hertugen af Brunsvig-Lüneburg, og har iøvrigt beklædt Pladsen som Kapelmester eller Vicekapelmester ved Hoffet i Wien og i Kassel samt i Venedig. Man har af ham en Del Psalmer, optagne i forskjellige Samlinger, desuden Motetter, sexstemmige Madrigaler (2 Bøger) og trestemmige Kanzonetter, udkomne i Venedig og i Dresden.

En anden Dedikation fra disse Aar er fra den frugtbare Komponist Nicolaus Zangius, i Tjeneste først hos Kejser Rudolf, senere hos Hertugen af Brunsvig og hos Kurfyrsten af Brandenburg. Ved Skrivelse af $^2/_8$ 1599 fra Danzig (Breve til danske Kcelli) dedicerer han Chr. IV «gegenwertige Harmoniam», som vi forøvrigt ikke besidde mere. Hvorledes han ved samme Lejlighed tilbød sig som en Art Impresario for Kongen have vi tidligere erfaret (S. 21). Samme brandenburgske Kapelmester har forøvrigt været en Mand med vidt flyvende Ideer. I Rigsarkivet findes der («Breve fra fremmede Lærde» Fasc. 6) et udateret, rimeligvis fra 1615 stammende Brev fra Zangius, hvori han tilbyder Chr. IV en Plan om nautisk Overlegenhed for Danmark, hvorved Kongen ved sit Riges gunstige Beliggenhed ved Havet skulde faa mange Penge ind og Magt over Hollænderne. Han beder i den Anledning om at blive tilstedet Audiens og mulig Orlov fra sin Kurfyrste. Planen ses at have tiltrukket sig Chr. IV' paa dette Felt altid vaagne Opmærksomhed, thi han skrev virkeligt i Okt. 1615 et Brev, dateret Wolfenbüttel, til Kurfyrsten af

Digitized by Google

Brandenburg om Orlov for hans Kapelmester («Ausländische Reg.»), men det fremgaar af et Brev, dat. Kronborg 14/7 1616, (Sammesteds), at Audiensen alligevel ikke er kommet i Stand fordi Zangius af den strænge Kulde blev hindret i sin Rejse til Danmark, medens Chr. IV siden kom paa andre Tanker og ikke fik Brug for ham.

En Dedikation, der kunstnerisk har noget at betyde, er den af den italienske Komponist Orazio Vecchi med hans i flerstemmig Madrigalstil holdte store Værk «Le Veglie di Siena overo i varii humori della musica moderna», Venetia 1604, Komponistens sidste og et af hans vigtigste Arbejder, i og for sig et monumentalt Værk. Orazio Vecchi[1]) hører til de store Navne i Musikhistorien, til de lysende Stjerner fra Polyfoniens sidste Tidsalder, en banebrydende Aand, som, selv tilhørende Palestrinas Tid og Stil, dog bestandig havde Elementer i sig til at skabe noget nyt, en af de interessanteste Forløbere for den ny Musikstil, der fødtes i det 17de Aarhundrede. Han var oprindelig gejstlig, blev efterhaanden Præst, Kannik og Arkidiakon i Correggio, senere fik Musikeren Overtaget, og han drev det til at blive Kapelmester ved den rige Domkirke i Modena. Et ægte Renaissancens Barn var han, et uroligt Hoved, hidsig og stridbar, idelig paa Farten, snart i Kirken, snart til Maskerader og Balletter, og han skyede ikke at lægge Krop til naar det kom til Klammerier. Som gejstlig Mand var han i sine Kompositioner nærmest henvist til Kirken og til Palestrina-Stilen — vi have Værker fra ham i denne Stil af betydelig Kunstværd —, men som Barn af sin Tid var han tillige opfyldt af hvad der stod i Begreb med at komme til Verden, den verdslige Stil, der førte til Operaen. Det omsatte sig hos ham i mangfoldigt Gjæringsstof. Det gjaldt om at faa det personlige, det individuelle, Livet selv i sine frie Rørelser ind i Musiken, at skaffe «Udtryk», vexlende, skiftende Udtryk som i Livet selv. Alligevel fulgte han ikke Musikdramaets nye Mænd, men holdt sig i sin Skrivemaade til det gamle, den polyfone Stil. Hos en genial Natur, som hans, er det interessant at se netop dette ny i Ideerne bryde sig med det gamle i Formen. Han skrev poly-

[1]) Se om ham Ambros' Gesch. d. Musik III. Mendels Lexikon. Orazio Vecchi er født c. 1551, død i Modena 1605.

Digitized by Google

fone Madrigaler, ikke for at vise kontrapunktisk Lærdom og æsthetisk Behændighed, men for at give en let, bevæget Lyrik et personligt, individuelt Udtryk — en uhyre vanskelig Opgave, fordi dette er den polyfone Stilarts hele Natur imod. At det alligevel lykkedes ham, viser hans Aands ualmindelige Smidighed og skabende Evne.

I den brogede Mængde af hans forskjellige Arbejder rage tre frem, hans Musikkomedie «Amfiparnasso», Samlingen «Selva di varia ricreatione» og det før nævnte, Christian IV tilegnede, hans musikreformatoriske Stræben ikke mindst betegnende Værk: «Le Veglie di Siena».

Det er skrevet for 3—6 Stemmer og er delt i to Parter, en lystig (piacevole) og en alvorlig (grave). Ad Polyfoniens kunstfærdigt knudrede Vej søger han at ramme de typiske Udtryk for enten forskjellige Sjælestemninger eller forskjellige Personligheder. I første Del tænker Komponisten sig en «Fyrste», der opfordrer Sangerne til at efterligne forskjellige Folk og Nationer. Disse føres frem i skiftende Række, en Sicilianer med sin Dialekt, en Landsbyskjønhed, der veed, at hun er saa smuk, saa smuk, men endnu ikke kjender til, hvad «amor» er for noget, en Tysker med sit tykke Tungemaal, en Franskmand, der bare har «amour» i Tankerne, en Venetianer, der pludrer løs paa sin Dialekt, en geskæftig Jøde osv. osv. Til Slutning over hele Linien Jagt efter Amor. I anden Del, formentlig Værkets «alvorlige», begjærer «Fyrsten» Prøver paa forskjellige Stemninger, «gli humori della musica moderna», og vi faa en Mangfoldighed af «humori», som det danske Sprog ikke har Ordforraad for: grave, allegro, universale, affettuoso, perfidioso, misto, licentioso, dolente, lusinghiero, gentile, sincero, malinconico osv. I en Fortale vender Orazio Vecchi sig paa Forhaand mod alle dem, der ville anfalde ham fordi han har givet noget nyt, mod de Kritikere, der «bedre forstaa at opponere end at komponere».

Tilegnelsen til Chr. IV indeholder i svulmende Stil en Mængde Smigrerier for den danske Konge, hans berømte Navn og store Kunstinteresse. Andet end Navnet kan heller ikke have lokket den italienske Komponist til just at vælge denne fjærne Monark til Beskytter for sit ny Værk. Thi om noget personligt Forhold

Digitized by Google

kan der næppe være Tale, Chr. IV har ikke været udenfor Tyskland, Orazio Vecchi ikke udenfor Italien, naar undtages et Besøg hos Kejser Rudolf. Derimod se vi af Tilegnelsen, at det er Kapellet i Kjøbenhavn, hvis Ry nærmest har foranlediget denne. Orazio Vecchi udtaler, at hans ny Værk er svært at udføre, ogsaa for Italienerne, men, tilføjer han med en Kompliment, det vil være en let Sag for Deres Majestæts Kapel, der i sin Midte tæller en Mand som Melchior Borchgrevinck, hvem selv en Autoritet som Giov. Gabrieli har tildelt Rang blandt de mest fremragende Musikere i vor Tid[1]). Det er herefter rimeligt at antage, at Vecchi paa sine mange Rejser til Venedig har truffet sammen med den danske Skolar-Koloni dernede hos Gabrieli, særlig med Borchgrevinck, og derfra har hentet Ideen at tilegne Chr. IV sit Værk.

Mere vide vi ikke med Bestemthed om denne interessante Tilegnelse. Regnskaberne, der ellers indeholde mange Poster vedrørende Dedikationshonorarer, tie her ganske. En Episode, som fortælles af Orazio Vecchis Samtidige og Biograf Giambattista Spaccini[2]), kunde synes at tyde paa en Forbindelse mellem den italienske Maëstro og det danske Hof. Han fortæller fra Aaret 1600, at da Orazio Vecchi i Marts Maaned var rejst til Rom i Følge med Kardinal Alessandro d'Este, indtraf i Modena d. 26. Marts nogle Danske (alcuni Danesi), som kjendte Maëstroen af Navn og søgte ham. Vecchis Elev Geminiano Capilupi forklarede dem da, at denne var rejst til Rom, men fik tillige anbragt nogle af sine egne Kompositioner hos de fremmede, der lønnede ham med nogle «Ongari». Derpaa rejste de videre til Rom. Det har været nærværende Forf. meget om at gjøre at forfølge dette Spor videre. Selv denne ganske korte Omtale af disse «Danesi» synes at betegne dem som fornemme Folk, der maaske have havt et bestemt Budskab fra Danmark til Orazio Vecchi. Men desværre have alle Eftersporelser ikke bragt noget Resultat.

[1]) «Le sara facile data dal Signor Melchior Borchgrevinck, in vero degno Musico della V. Maesta, per tale confirmato dall' autorita del Signor Gio. Gabrieli, fra quegli della prima schiera de virtuosi stimatissimo fra noi».

[2]) Dennes «Cronaca» er anført i Angelo Catelanis «Della vita e delle opere di Orazio Vecchi.» Særtryk af Gazetta Musicale di Milano.

Digitized by Google

Efter privat Meddelelse til Forf. fra Grev Valdrighi, Direktør ved «Biblioteca Estense» i Modena, hvor hin gamle Cronaca af Spaccini befinder sig, indeholder denne kun den ovennævnte kortfattede Beretning uden yderligere Oplysninger eller Navne.

Selve Værket «Le Veglie di Siena» gjorde betydelig Opsigt og er kommet vide om Land. Allerede Aaret efter (1605) udkom det i Nürnberg under Titel af «Noctes ludicræ» og 1614 i Gera i tysk Oversættelse (ved P. Negander). Endnu 1629 nævnes det med Begejstring af en italiensk Skribent[1]) som Musik, der kunde hjælpe en død Mand paa Benene igjen («risanare un moribondo»).

Fra en noget senere Tid (1615) have vi et instrumentalt Værk tilegnet Chr. IV, nemlig «Etzliche Schone vnd Liebliche Fantasien so mit V stimmen .... auff allerhandt Instrumentenn zu gebrauchen, Insonderheit vff Fiolenn gesetzt» osv. af Antonius Mors, Organist (formentlig i Rostock, hvor Dedikationen er dateret). Samlingen existerer kun i Manuskript og kun 1 Stemme (Tenoren) findes (Kgl. Bibl., Gl. kgl. Saml. 4° Nr. 1875 b). Endvidere findes paa det kgl. Bibl. et pragtfuldt udstyret, med egenhændig Paaskrift til Chr. IV forsynet Mæcenatexemplar af Mich. Prætorius' to Hovedværker Musarum Sioniar. Motectae (1607) og fire Dele af Musae Sioniae (1605—07). De af de danske Hofmusikere til Kongen dedicerede Værker ere blevne omtalte særskilt.

Renaissancetidens mildere Sæder saa i det hele med Gunst paa Musiken som Opdragelsesmiddel. I den gamle Krønike «Unge Karles og Drenges Spejl»[2]) anføres der som Prøve paa, at en Moder gav sine Døtre en god Optugtelse, at hun lod dem undervise paa Harper, Clavicordia og Simphonier «paa det at de stundom kunde vederkvæge deres Sind og fly onde Tanker». At ogsaa Drengebørnene bleve delagtige i saadan Undervisning var vistnok sjældnere. Af en Mængde til forskjellig Tid spredtvis opdukkende Poster i Regnskaberne kunne vi forfølge denne Under-

[1]) Casali: «Generale invito alle grandezze e meraviglie della musica».
[2]) Blad P. I.

Digitized by Google

visning, der lader til at have havt et temmelig vidt Omfang og at have omfattet alle Kongens Børn, baade de egentlige Prinser og Børnene af de mange forskjellige Kuld senere. Efter Tidens Skik, der ikke slog sig paa Specialiteter som nu til Dags, fik hver enkelt Elev hyppigt Undervisning paa flere Instrumenter, i hvert Fald paa et Par Stykker. Det er et ganske interessant Træk, at der synes at være lagt særlig Vind paa Klaveret, som ellers ikke dengang forekom saa særdeles hyppigt, men som ved sin Lethed i at frembringe Harmonier frembød mange Fordele just for Udviklingen af den musikalske Sans. Paa «Simphoniet» eller «Clavicordet», som Klaveret almindeligvis kaldes i Regnskaberne, fik alle de kgl. Børn, vi træffe paa i denne Forbindelse, uden Undtagelse Undervisning, Prinserne Christian, Frederik og Ulrik, Christian Ulrik og Hans Ulrik Gyldenløve, «de unge Frøkener» (Kirstine Munks Døtre), Grev Valdemar Christian samt Vibeke Kruses Søn Ulrik Christian Gyldenløve. Dertil har «Fiolen», Violaen i sine forskjellige Udgaver, «da braccio» eller «da gamba», været dyrket af de fleste, særlig af Prinserne og af de yngre Sønner. Desuden utvivlsomt forskjellige andre Instrumenter. Saaledes optræder en irlandsk Harpe «med Messingstrenge» et Par Gange i Kongens Kammer, og det skulde være besynderligt, om et dengang saa yndet Instrument som Luthen ikke ogsaa har været taget med, skjøndt vi ikke lige kunne bevise det. Leonora Christina fortæller i sin Selvbiografi [1]), at hun som nygift fordrev Tiden med forskjellig legemlig Idræt, med at tegne og med at spille «sur la viole de gambe, sûr la flûte, sur la qvitarre», og i Forvejen vide vi, at hun ogsaa har lært Klaver [2]). Hun er altsaa rigtigt et Exempel paa en Polyinstrumentista, som Tiden havde dem. Blæseinstrumenter, som Fløjten, hun nævner, vare iøvrigt ikke saa hyppige for Dilettanter, og Guitaren et dengang sjældent Instrument, som først henad denne Tid havde begyndt at faa Indpas

¹) Danske Saml. 2 R. I, 157.

²) Et saadant, om end kun lille Klavikordium, fik hun sig omsider anskaffet i sit haarde Fængsel i Blaataarn. Det var hende til saa stor Glæde, at Enkedronningen fortrød derpaa og gjerne vilde berøve hende det, hvad der dog ikke lykkedes. Jammers-Minde, 2 Udg. S. 194 og 212.

Digitized by Google

i Italien og Frankrig fra sit Hjemland, Spanien. Det varede henved 150 Aar endnu inden Guitaren blev almindelig heroppe. Men maaske hun med dette, dengang sjældnere og finere Navn mener netop Luthen.

At dette Instrument har været dyrket ellers ved Hoffet følger af sig selv, da intet andet Instrument dengang kunde glæde sig ved den almindelige Udbredelse, som Luthen havde, og vi vide det af et Par Smaabeløb, der i Begyndelsen af Aarhundredet udbetales for Luth-Instrumenter og dito-Strenge «til de smaa Drenge og Piger, Kgl. Maj. lader lære paa adskillige Instrumenter». Læreren var Andr. Thide. Et andet Sted specificeres slige Instrumenter som «Paviandzs Discant Lutter» (fra Pavia?). Det har altsaa ikke været Kongen tilstrækkeligt, at hans egne Børn lærte Musik. Ogsaa da de to Gyldenløver lærte «at slaa paa Simphonie», blev Christian Ulriks Dreng Joh. Raadtke delagtig i denne Undervisning. Samme Omsorg omfattede ligeledes Eleverne paa Sorø. Ifølge den ældste Plan til Sorø Akademi af 1620[1]) skulde der ansættes endog tre Lærere i Musik, specielt Instrumentspil, «en god Simphonislager, en Lutenist og en Violist de gamma».

Af Fortalen til «Pratum spirituale» (se S. 60) fremgaar det, at Mogens Pedersøn «nogen Tid» har været Prins Christians Lærer, med saadant Held, at Prinsen ikke alene «kand giffue sit judicium effter Gehør», men tillige «selff tage Bogen vdi Haanden oc bevise det met Gierningen.» Fremdeles synes et Udtryk i Chr. IV' Breve[2]) at tyde paa, at samme Mogens Pedersøn har havt noget at gjøre med de andre Prinser som Lærer eller lignende. Om Læreren i «Simphonie» eller «Clavicord» vide vi god Besked fra de senere Aar. 1620 blev Michel Utrecht ansat i denne Egenskab hos de to Gyldenløver, og 1624 nævnes han som «de unge Herrers (ɔ: Frederiks og Ulriks) Orgelist». Han var Organist i Helligaandskirken i Kjøbenhavn og muligvis i Slægt med de andre Organister af dette Navn, der paa denne Tid forekomme her i Landet[3]).

---

[1]) Histor. Tidsskr. VI, 303.

[2]) Breve 6/10 1621: «Mogens Persøn er befalit att begiffue sig till Børnen, sa och tager hand med sig den Fyolist».

[3]) Jørgen Utrecht i Aarhus. Tillige Skoleholder (Hübertz II, 79) og

Digitized by Google

Da Michel Utrecht var død (1625) kom der som Lærer til Hoffet, dog nærmest til Kirstine Munks Børn paa Dalum, en berømt fremmed Organist, Melchior Schild (se S. 82), og efter hans Afgang tre Aar efter, den tidligere Organist ved Frue Kirke og ved Slotskirken, Johannes Meincke, der samtidig ($^{12}/_{8}$ 1629) ansattes som Organist paa Frederiksborg, hvor Børnene dengang mest opholdt sig. Han har sandsynligvis været en Tysker, hvad der bl. a. fremgaar af, at han underviste Børnene i Tysk og af et ganske morsomt Skjænderi, han som Frue Organist havde med Bogfører Chr. Nielsen, der injurierede ham og truede ham paa Livet med Kniven [1]). Paa Frederiksborg fik han blandt de andre Børn Leonora Christina til Elev paa Klaveret. Det er just ikke noget smigrende Billede, hun giver af ham i sin Selvbiografi [2]). Hun kalder ham «un chagrin» og siger et Steds rent ud: «il était un homme rude». I hvert Fald har han været en strix Læremester, der bogstavelig har set sin Elev paa Fingrene. En lille Episode sætter os midt ind i en saadan Klavertime, hvor Leonora Christina ikke kunde sine Ting. Den gamle Lærer blev vred, fortæller hun, tog fat i hendes Fingre og dunkede dem mod Tangenterne, hvorover Pigebarnet paa sin Side tog saadan Revanche ved at hugge i Klaveret, at Strengene paa Spinettet sprang! Episoden endte grumme traurigt for Leonora Christina, der i den Anledning fik baade det tykke og det tynde af Riset at smage af sin haarde Hovmesterinde, Fru Karen Sehested, i den Grad, at endnu fire Uger efter denne Afstraffelse kunde hun kun daarligt gaa, fortæller hun.

Efter Johannes Meinckes Død (1635) vare Kirstine Munks Børn forholdsvis store, og det ses ikke af Regnskaberne, at der er blevet ansat nogen ny Musiklærer umiddelbart efter ham. I det hele er det et karakteristisk Træk, at der blev taget fat paa Musikundervisningen mens Børnene endnu vare ganske smaa — f. Ex.

Udgiver af en Regnebog (N. M. Petersen III, 250). I 1633 anbefales en Johannes Utrecht af Prins Christian som eventuel Organist i Flensborg (Rigsarkivet. Koncepter fra Prins Christian.)

[1]) Ny kirkehist. Saml. III, 409.

[2]) Danske Saml. 2 R. I, 151 ff.

Digitized by Google

var Leonora Christina kun 5 Aar gammel da Melchior Schild blev Lærer paa Dalum — og at der omvendt er holdt forholdsvis tidlig op. Børnene vare jo ogsaa tidlig flyvefærdige. Mulig dog Organist Mich. Cracowit efter det omtalte Tidspunkt har ført Undervisningen videre. Han nævnes, rigtignok paa et meget senere Tidspunkt (Dec. 1647), som den, der i «langsommelig Tid har lært Kgl. Maj.' Børn paa Semphenie at lege». For Ulrik Christians Vedkommende (Vibeke Kruses Søn) vide vi, at Organist Christopher Schuler har undervist ham paa samme Instrument, og naar i 1641 Johannes Nicolai[1]), tidligere i Tjeneste hos Hertug Frederik af Nordborg, ansættes som Organist «bey unseren Fräulein Tochter» (Innländ. Registr. 145 Fol. 388), saa ligger det nær at antage, at dermed er ment, at han er Lærer for dem, det vil sige for Leonora Christinas tre yngre Søstre. Selv var hun paa dette Tidspunkt længst gift.

Fra de tidligere Aar af Chr. IV' Regering er det sandsynligt, at Organisten ved Frue Kirke Truid (Troels) Aagesen Sistinus, «Trude Orgermester», har været knyttet til Hoffet, rimelig nok som Lærer, om ikke for Prinserne, der dengang vare for smaa, saa mulig for andre, maaske for nogle af hine før nævnte «smaa Drenge og Piger». Foruden sin Løn af Frue Kirke (120 Dl.) fik han af den kongelige Kasse 50 Dl. i Aarene 1609—11. Særligt interesserer han os i Egenskab af Offer for den religiøse Intolerance, der kulminerede i Forordningen 1613, som forbød Katholiker Ophold i Riget og gjorde dem arveløse. Efter 20 Aars Tjeneste blev han, som en Tidlang hemmelig havde bekjendt sig til Katholicismen og senere offentlig lod sig mærke «at være Pontificiis tilgedan», afskediget fra sin Tjeneste af Konsistorium det nævnte Aar[2]). Af Fødsel var han dansk, men, som det hedder i Konsistoriums Kopibog[3]) ved hans Ansættelse 1593, han «haver vide søgt og lært sin Kunst i langsommelig Tid baade i Tyskland og i Italien», paa hvilke Rejser han vel er vundet for den for-

[1]) Navnet er det samme som for Hans Nielsen (Fonteio), der forlod dansk Tjeneste 1624.

[2]) Kirkehist. Saml. 3 R. I, 401.

[3]) Rørdam: Univ. Hist. IV, 706.

Digitized by Google

hadte romerske Lære. Man kan ligesom mærke, hvorledes efterhaanden Mistanken mod ham faar Væxt. Da han fik Organistpladsen ved Frue Kirke var der naturligvis ingen, der anede Uraad, ja han blev begunstiget paa forskjellig Vis, f. Ex. med det Hus i Studiestræde, som før havde været tilforordnet Slotsprædikanten (Sjæll. Reg. $^{30}{}_{6}$ 1603), ligesom han i disse Aar et Par Gange blev sendt i kgl. Hverv, dels til Prag, dels til Haderslev [1]). I 1609 er der Tale om, at «han skal have Dronningens Pige» [2]). Men i Længden kunde han ikke bevare sin Hemmelighed, og det bruges som en Anklage mod en «jesuitisk» Student Udby, at denne omgaas med ham og er saa ivrig efter «at læse paa Trude Orgemesters Loft» [3]). Omtrent paa denne Tid mistede han sit Tilskud fra Rentekammeret, og et Par Aar senere blev han efter Indstilling af Universitetets Rektor afskediget (1613). Det er rimeligvis ham, der i Literaturen er optraadt med en Samling «Cantiones trium vocum», Hamburg 1600. 4° [4]), som imidlertid, saavidt vides, ere gaaede tabte.

XII. Prins Christians Kapel.

Vi have endnu at gjøre Rede for en Aflægger af det kgl. Kapel i Kjøbenhavn, nemlig det prinselige Kapel i Nykjøbing paa Falster.

At den udvalgte Prins Christian (V), som jo iøvrigt Kongen havde kun liden Glæde af, slægtede sin Fader paa i Sans for Musik, fremgaar tydeligt nok af mange forskjellige Træk. Vi have allerede i det foregaaende stødt adskillige Gange paa ham, og det vil navnlig erindres, at det nærmest var ham, der fik Heinrich

---

1) RR. Blandt Bilagene 1599 findes en egenhændig Kvittering fra ham, undertegnet Thruidt Aagissøn.

2) Kirkehist. Saml. 3 R. I, 394.

3) Ny kirkeh. Saml. IV, 754. Om Aagesen se iøvrigt Rørdam: Univ. Hist. III, 155, 158, 165.

4) Gerbers Neues Lexikon, efter Draudii Bibl. Classica. Navnet skrives her, vistnok ved en Skjødesløshed, Theodor, ikke Truid, Sistinus.

Digitized by Google

Schütz hertil, som førte Forhandlingerne i denne Anledning og til hvem den sachsiske Kapelmester i det hele følte sig mest knyttet.

Allerede som ung har Prinsen omgivet sig med Musikfolk. Saaledes betegnes 1626, da Prinsen var 23 Aar gammel, Jac. Faucart som «Prinsens Violist», en Værdighed, han beholder omtrent saa længe Prinsen var ugift, til 1633. Et Par Aar senere fik denne tillige sin egen Trompeter i Baltzer Zackow fra Rostock, og efterhaanden ser det næsten ud, som om Prinsen allerede som Ungkarl har holdt flere Musikere i sin Tjeneste. Koncepterne til Breve fra Prins Christian (Rigsark.) indeholde mange, spredtvis forekommende Skrivelser desangaaende. Fra Kongens Kapel har Prinsen endvidere faaet Violisten Ambrosius Götze, hvem han Aaret før sit Bryllup, ligesom til Faucart (200 Dl.), tilstod en Pension (96 Rd.), mod at hver af dem skulde undervise og underholde en Lærling for ham. Vi have allerede set (S. 125), at han særlig tog sig af den unge Violist Alexander Leverentz og sendte ham til Berlin for at studere. At han gjennemgaaende interesserede sig for den unge Opvæxt, mulig for selv senere at benytte den i sin Tjeneste, fremgaar af et Brev (1634) til Kongens Luthenist Jørgen Rasch, hos hvem han sætter «unseren Knaben» Joachim Zoëga i Lære, dels i Luthspil, dels i Komposition og «den Generalbasso zu schlagen». Endelig kunde nogle Udtryk i en Anbefaling til Kongen, han fra Haderslevhus giver den sachsiske Altist Jonas Pauffler og senere Instrumentisterne John Price og Al. Leverentz, tyde paa, at Prinsen allerede der har havt Musikere ved sit Hof.

Efter Brylluppet 1634 anskaffede han sig et formeligt Kapel, der opvartede ved hans Hof paa Nykjøbing Slot. Han kontraherede med Orgelbygger Joh. Lorentz om et Orgel og kjøbte en Del Instrumenter, Violaer og «Skalmejer», af Hoyoul. Om Personellet i hans Kapel findes der i Koncepterne til hans omtalte Breve ligesom i diverse «Besoldings-Registre» fra hans Hof ikke faa Oplysninger, men alle spredte, saa det er ikke gjørligt at følge Gangen i Kapellets Udvikling i de 13 Aar (1634—47), dette Hof existerede. Kapellet var uden Tvivl indrettet efter Forbillede fra Prinsesse Magdalena Sibyllas Hjemstavn i Dresden, hvor der ligeledes foruden det kurfyrstelige befandt sig et «kurprinseligt»

Digitized by Google

Kapel. Prinsens Musiketat har havt betydelig mindre Dimensioner end Kongens, gjennemgaaende finder man ialt kun 6 Trompetere og 6 Instrumentister, der tildels tillige forrettede Sangertjeneste, altsaa et lignende Tal som det, hvormed Hertug Hans' Kapel var udstyret paa Toget til Rusland i Begyndelsen af Aarhundredet (S. 29 ff.). I et Besoldings-Register fra 1643—44 finde vi følgende Besætning:

Trompetere (à 201 Dl. 32 ß aarlig):

Baltzer Zackow. Matthias Arm und Reich. Michel Hirtz. Baltzer Reppis. Christopher Höyer. Peiter Hoffmann (Herpauker).

«**Musicanter**»:

Samuel Künchell og Organist Matthias Weckmann (à 240 Dl. kur.), Musicanterne Phillip Stolle og Friederich Werner (à 180 Dl. kur.) samt Violisterne Herman Hoge og August Klöpper (à 120 Dl. kur.).

Det vil ses, at Lønnen for Trompeterne er noget højere, for «Musicanterne» derimod en Del lavere end den tilsvarende i det kgl. Kapel. Foruden de her anførte finde vi til andre Tider som Trompetere hos Prinsen Gabriel Voigtländer, der tillige udmærkede sig som Visedigter, Franz Baumühl, Henning Krause og Elias Jancke. Efter Prinsens Død gik de fleste af hans daværende Trompetere og to Instrumentister (Hoge og Klöpper) over i kgl. Tjeneste.

Blandt Trompeterne synes Baltz. Zackow at være Hovedmanden. Efter at være tilforordnet Prinsen i dennes unge Dage havde han en Mellemtid (rimeligvis siden 1628) begivet sig i Felten under Hertugen af Mecklenburg, men blev saa tilligemed Mich. Hirtz, der var i lignende Tilfælde, rekvireret tilbage til Prinsens Tjeneste da denne holdt Bryllup. Senere blev han benaadet med Færgegaarden og Færgebestillingen i Sundby ved Nykjøbing.

Af de sex «Musicanter» vare de tre fra det kurprinselige Kapel i Dresden, nemlig Weckmann, Stolle og Werner[1]). Da dette

[1]) Se Fürstenau: Gesch. d. Theat. in Dresden I, 24 ff.

Digitized by Google

Kapel først oprettedes 1641 maa deres Ansættelse i Nykjøbing falde senere, maaske netop det Aar, det nævnte Besoldings-Register stammer fra, 1643 [1]). De bleve her indtil 1647. De to sidstnævnte forrettede sandsynligvis Tjeneste, ligesom Tilfældet havde været i Dresden, baade som Instrumentister og Sangere, Stolle [2]) som «Theorbist» (stor Luth) og desuden Violaspiller samt Tenorist, Werner paa Blæseinstrumenter («Cornetist») samt Altist. I Matthias Weckmann var der vundet en ung Mand (han er født 1621), der senere skulde naa til stor Berømmelse som virtuos Orgelspiller i Hamburg af Jac. Prætorius' Skole. Han var oprindelig «Kapelknabe» i Dresden og blev, efter at have muteret, sat i Lære hos Heinrich Schütz [3]), hvem det rimeligvis skyldes, at han kom til Prinsen i Nykjøbing. Det ses af en Korrespondence, Prins Christian førte med Kurprinsen af Sachsen, der havde fordret sine tre Folk tilbage i Slutningen af 1646, at Prinsen meget nødig vilde af med dem igjen. Om de skulde bort, saa vilde, hedder det: «unsere Music gantz darnieder liegen und wir also der daraus habenden sonderbahren und fast einigen ergötzlichkeit ohnig gemacht würden». Det hjalp imidlertid ikke, de tre Sachsere maatte afsted. I April 1647 udstedtes Pas for dem til Dresden.

I Forbindelse med Prins Christian og Hoffet i Nykjøbing staa to mindre Værker, der udkomme henad 1640 og i større eller mindre Grad støtte sig til Musikbilag.

Det ene er Lauritz Pedersen Thuras [4]) Omdigtninger af Salomons Højsang, tilegnet Prinsen og Gemalinde: «*Canticum*

---

[1]) Fürstenau antager a. S. Pag. 26 fejlagtig 1645.

[2]) Han var af Fødsel en Bøhmer og kom senere i Tjeneste hos Administratoren af Magdeburg, Hertug August. Han har udgivet to Visesamlinger, Fürstenau a. S. Pag. 27.

[3]) Matthesons «Ehrenpforte» S. 394 ff. fortæller, at han endvidere var Elev af Gio. Gabrieli, hvilket ikke kan være Tilfældet, da G. døde allerede 1613. Videre berettes, at Weckmann blev udnævnt til «Kapelmester» i Nykjøbing og fik en Guldkjæde forærende med Prinsens Kontrafei.

[4]) Se om ham N. M. Petersen: Litt. Hist. III, 57. Paludan: Renaissancen S. 498. Danske Magazin V, 216.

Digitized by Google

Canticorum Salomonis, Paraphrasi tum ligata Hebræa et Danica, tum prosa Latina, adornatum a Laurentio Petræo, Ecclesiaste Nycopiense. Hafniæ, Typis Melchioris Martzan, Anno 1640». 12°. 405 Sider foruden Dedicatio, Index m. m.

Dedikationen er dateret d. 3 Oktober 1634, «Paa E.E. N.N. Majestætiske Bryllups Høitidsdag», men Fortalen (af Orientalisten Thomas Bang) først Hafniæ 1 Decb. 1639. I sin tredobbelte Gjengivelse af den Salomoniske Digtning — først i Prosa paa Latin, senere paa Vers i de af Tiden yndede Omskrivninger, «Parafraser», baade paa Dansk og paa Hebraisk — meddeler Laur. Pedersen Thura ikke faa Melodier til at synge Texterne efter. Han vil ganske vist ikke, siger han et Steds (S. 402), komme ind paa Spørgsmaalet om de gamle Hebræeres Sang, men mener dog, at baade det Graduale, der stammer fra «Guiliermus, episcopus Minatensis» [1]), og de Melodier, der høre til Magnificat og den latinske Psalmebog, noget smage af den hebraiske Oldtid. I Overensstemmelse hermed har han vedføjet den latinske Prosatext forskjellige Toner, der skulle synges enstemmigt. Af de Prøver, han giver — med Noderne skrevne à la hebraisk, at læse fra højre til venstre — viser det sig at være psalmodierende Recitativer som følgende:

Nr. 1.

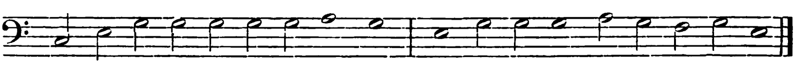

Nr. 2.

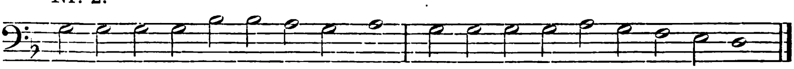

og andre af lignende Art. Begge de her meddelte, af hvilke Nr. 2 kaldes af Forf. for «vox angelorum», hører man endnu bestandig i katholske Kirker ved Afsyngelsen af Davids Psalmer, Magnificat etc. De stamme fra den latinske Psalmebog (henholdsvis den 5te og 7de Psalmeintonation), som Forf. mener at kunne henføre til den hebraiske Tempelsang.

De egentlige «Parafraser» ere derimod udstyrede med rigtige Melodier, af hvilke der findes 30, udsatte firestemmigt, saaledes i

[1]) ɔ: fra Minatum, nu Mende i Departementet Lozères (Sydfrankrig).

Digitized by Google

Almindelighed, at naar «Bruden» synger ligger Melodien i Diskanten, naar «Brudgommen» synger, i Tenoren. Bearbejderne ere mange forskjellige, en Del ere unævnte, andre ere fremmede, de to hamburgske Organister David Scheidemann og Hieronymus Prætorius (Schultz) samt Seth Calvisius, atter andre ere danske, en enkelt er af Jacob Ørn, flere (10) af den ellers ukjendte Peter Stub[1]). Altsaa en Samling, der kan have historisk Interesse — Melodien til «Mig hjertelig nu længes» forekommer her for første Gang —, men som for vort nationale Emne kun har Betydning for en enkelt af Bearbejdelsernes Vedkommende, nemlig Jacob Ørns Udsættelse af «Af Højheden oprunden er» (se S. 137). Derimod ere de af Peter Stub alle mere eller mindre daarlige[2]), enkelte af dem helt utilladelige, de vidne om grøn Dilettantisme. Den Mængde grove Fejl, der findes i Stemmeføringen, kan ikke alene skrives paa Regning af tilfældige Tryk- eller Skrivefejl. Det er fornemlig kun de fremmede Bearbejdelser, der ere brugelige.

En enkelt meddeles her for den smukke folkeviseartede Melodis Skyld, medens den P. S. signerede Harmonisation udelades som umulig:

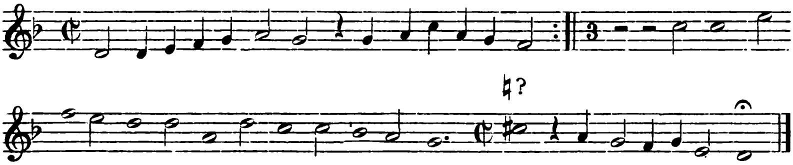

Af et ganske andet Indhold er den af Prins Christians Hoftrompeter Gabriel Voigtländer forfattede Vise-Samling: «*Allerhand Oden vnnd Lieder, welche auff allerley, als Italianische, Frantzösische, Englische, vnd anderer Teutschen guten Componisten, Melodien vnd Arien gerichtet, Hohen vnd Nieder Stands Persohnen zu sonderlicher Ergetzligkeit, in vornehmen*

---

[1]) Af dette Navn kjendes fra denne Tid en Læremester paa Vilstrup c. 1630, samt en Sognepræst og Provst i Hornum Herred c. 1650. Hist. Tidsskr. 3 R. III, 422 og 543—45.

[2]) En af dem, «O Jesu for din Pine», er meddelt i Laubs «Om Kirkesangen» Pag. 187, men af praktiske Hensyn i stærkt restaureret Skikkelse.

Digitized by Google

Conviviis vnd Zusammenkunfften, bey Clavi Cimbalen, Lauten, Tiorben, Pandorn, Violen di Gamba gantz bequemlich zu gebrauchen, vnd zu singen, Gestellet vnd in Truck gegeben, Durch Gabrieln Voigtländer. Ihrer Hoch-Printzlicher Durchleuchtigkeit zu Dennemarck vnd Norwegen, etc. wolbestelten Hoff-Feld Trommetern vnd Musico. Sohra [Sorø]. *Gedruckt auff der Königl: Adelichen Academy von Henrich Krusen, bestalten Buchdrucker daselbst. Im Jahr M.DC.XLII*». Folio. 112 Sider. (Ny Udgave udkom 1650 i Lübeck, bey Mich. Volcken.)

Bogen er tilegnet Christian IV samt den udvalgte Prins Christian og Gemalinde Magdalena Sibylla og er forsynet med kgl. Privilegium, dat. Christianspris 19 Jan. 1642. De snart kvikke, snart platte tyske Viser ere forfattede af Gabr. Voigtländer[1], der i sin Fortale beretter, at han har faaet saa mange Anmodninger om Afskrifter, der ere blevne eftertrykte, at Viserne nu udgives i en enkelt Samling. De henved 100 forskjellige Melodier, som ere vedføjede i en Melodistemme med underlagt Generalbas, ere plukkede sammen rundtomkring fra en Mængde unævnte udenlandske Komponister og rimeligvis søgte blandt hvad der dengang var særlig i Vælten. Samlingen har derfor som Prøve paa Datidens Smag en egen Interesse, selv om dens nationale Betydning ikke er stor. Nogen dansk Komponist er næppe medtaget, ellers var det nok angivet i Titlen.

Har Voigtländer ikke selv komponeret Melodierne, saa har han dog viist ikke ringe Opfindsomhed i at benytte dem og paa en ganske smidig Maade knytte sine Texter dertil. Han besidder et fint Instinkt for Melodiens Væsen. Melodierne, han har valgt, ere for det meste flydende og velklingende[2]) og saa moderne i Konstruktion og Harmonisation, at det er interessant at konstatere det store Skridt henimod Nutiden, der her er gjort, f. Ex. i Forhold til de kun en Snes Aar ældre Madrigaletter af Brachrogge. Som Prøve hidsættes to, henholdsvis Nr. 27 og 49 af Samlingen (Nodebilag Nr. 5 og 6). Til den sidste af disse kjende vi Originalen.

[1]) Se om ham Paludan: Renaissancen S. 194—95.

[2]) Ogsaa paa Operaens recitativiske «Monodi» findes en enkelt Prøve (i Nr. 26).

Digitized by Google

Den forekommer som Diskantstemme i en firestemmig Madrigal af Orazio Vecchi fra Anno 1590 (af Samlingen «Selva di varia ricreatione»), og gjengives af Voigtländer lidt moderne friseret i Harmonisationen.

Samlinger af denne Slags hørte dengang til det almindelige. Allerede fra Midten af det 16de Aarhundrede haves flere saadanne, franske Chansons (ligeledes indeholdende 100 ad Gangen) med Melodier af Tidens første Komponister, Josquin, Willaert, Goudimel, Orlando Lasso o. fl., fremdeles forskjellige Samlinger fra England og fra Tyskland med tilføjede Melodier. Poesien trængte til disse for at vinde Udbredelse. I Danmark blev Søren Terkelsens «Astree Sjunge-Choer» det nationale Supplement til Voigtländers Samling, delvis med danske Oversættelser efter denne.

Gabriel Voigtländer var tidligere Rathstrompeter i Lübeck og kom i Prins Christians Tjeneste 1639[1]). Blandt Prinsens Papirer findes en Pengebevilling til Udgivelsen af denne Visesamling, som det synes 100 Rdl. Dog har det ikke været Meningen, at Samlingen skulde offentliggjøres, «men vi dem alene for os, og hvem vi ville unde dem, beholde».

Det er allerede omtalt, at Prinsen havde sin Opmærksomhed rettet paa Uddannelsen af dygtige Lærlinge. Fra de senere Aar træffe vi en Del af disse anbragte dels hos forskjellige Trompetere (Zackow, Arm und Reich, Hans Abelsted), dels som «Kapelknaber», foruden den tidligere nævnte Zoëga anføres Joch. Ernst og Gottl. Börries. En af disse har lært hos Agostino Fontana i Kjøbenhavn. Et Regulativ, Prinsen udstedte da denne Lærling vendte hjem til Nykjøbing, giver et ganske livfuldt Billede af de indre Forhold i Kapellet. Hoforganist Weckmann, hedder det, skal hver Morgen, undtagen Fredag og Søndag, Kl. 9—10 musicere med ham og de andre Musikanter i det store Forgemak, hvor der for Tiden bliver prædiket. Han maa passe paa, at Drengen øver sig i de Manerer, han har lært, og ikke synger andre Steder. Iøvrigt skal han anbringes hos Ph. Stolle, som skal lære ham at spille paa Theorbe, og han skal spise sammen med Pagerne. Til Bevaring af hans Stemme skal der daglig gives ham extra noget Kandis-Sukker

[1]) Stiehl: Instrumentalmusik in Lübeck S. 7.

Digitized by Google

samt Aften og Morgen efter Maaltidet en Pægl Rhinskvin, som han skal drikke ud med det samme. Og det maa paases, at han ganske afholder sig fra overdreven Drikken, fra Nødder og andre for Stemmen skadelige Spiser (Orig. paa tysk).

En Anerkjendelse af sin Musikinteresse fik Prins Christian, da Heinrich Schütz tilegnede ham sit betydelige Værk, anden Del af sine Symphoniæ sacræ. (Se S. 131). Men nogen synderlig Glæde af Dedikationen har Prinsen næppe havt, om han overhovedet har modtaget den. Tilegnelsen er nemlig dateret Dresden 1 Mai 1647, og 2 Juni s. A. døde Prinsen.

Digitized by Google

Bilag.

Nr. 1. Anbefaling til Raadet i Danzig og i Thorn for Jacob Amen (ad S. 20).

(Rigsarkivet. Ausländ. Reg. 1598. Fol. 72.)

An Burgermeister vnd Rath der Stadt Dantzigk.
et mutatis mutandis.
An den Rath zu Toren.

Datum Copenhagen, den 21. Aprilis, Anno 1598.

Chr. IV. Wir wollen euch gnedigst nicht verhalten, das wir Zeigern dieses, vnsern Diener vnd lieben getrewen Jacob Amen, abgefertiget, sich eures orts zubewerben, ob etwan ein par guter Instrumentisten anzutreffen, welche sich mit ihme ann vns begeben vnd ihre Kunst mochten horen laßen, domit wir, befindender gelegenheit nach, dieselben furder anzunehmen vnd des vnderhaltß halbern mit ihnen Handelung pflegen zulaßen. Wan wir dan vnderthenigst berichtet werden, das in eur Stadt deren wol etliche seinn solten, die vns anstehen mochten, Alß geschehe vns von euch zu besondern gnedigsten gefallen, Dah ihr ermelten vnsern Diener in deme beforderlich erscheinen, vnd verhelffen wurdett, das er einen oder zween solcher Gesellen mit sich anher bekommen mochte. Wie wir vns nhun in deme zu euch aller gudtwilligkeit gnedigst versehen. Also sein wir eß umb euch hinwiederumb in Koniglich gnaden, domit wir euch auch ohne das wolgewog., zuerkennen.

Digitized by Google

Nr. 2. Kvittering fra John Dowland (ad S. 22).

(Rigsarkivet. Bilag til Rentemester-Regnskab 1600—01.)

Kiendis ieg Mester Johannes Dowlannd, Konngl. May'tt. Luttennist, Att ieg effter Erlig och welbiurdig mand Christoffer Walckendorff till Glorup, Danmarckhis riiges Hoffmesters forordening och befallinng, haffuer annammidt och oppeborridt aff Erlige och welbiurdige mend, Eenvold Krußße till Hiermitzsløffgaard och Siuert Beckh till Føerß-louff, Konngl: May'tt: Rentemestere, Sexs hunderidt gamble Dall., som høigbemeldte Konngl: May'tt: Naadigst haffuer mig paa thenne ganng skenckhidt och med forehridt. Des till windeßbiurd haffuer ieg thenne bewis med egenn hannd vnderschreffuidt. Actum Kiøbenhaffenn. Thennd 28. Julij Anno 1600.

Jo: dowlande.

Nr. 3. Anbefaling til Giovanni Gabrieli for Mogens Pedersøn (ad S. 36).

(Rigsarkivet. Latine Registr. 1605 Fol. 121.)

Al Musico ecc^te^ Giouanni Gabriele. Maestro di Capella â S. Marco in Vinegia.

Haffniæ * d' Aprile Anno 1605.

Christiano Quarto etc. Salute nostra gratiosiss^ma^. Honorato M^ro^ essendoci di costoro, i quali per lo passato ad imparare la Musica in Italia habbiamo mandati, non solamente preggiata la diligenza et affettione che per insegnargli con molta destrezza habbiate usata; ma oltre cio dall' effetto istesso assai chiaro, che mancato non siate, per quanto il tempo della dimoranza loro permettea ad auanzarli in quella virtu: Siamo di tal ragione gratiosamente condotti a Seruirci ancora dalla medesima prontezza vostra e commendarui l'eshibidore di questa, Magno Petreo, Subdito e Seruidore nostro, a voi non gia scognosciuto. Al quale hauendo noi di nouo fatti gratia di retornarsi in Italia per acquistare maggior Scientia e prattica in questa professione suosa, rechiediamo benignamente, che di uoi sia riceuuto et insegnato a fine di tanto piu presto arriuare al disegno et farsi piu habil' a servigij nostri. Cotosto humiliss^mo^ officio vestro ci sara di grado et vi ristaremo consegnalata c. gratiosiss^mo^ fauore sempre benigno. Data nel castello nostro di Copenhagen a li 3 di Aprile.

Digitized by Google

Nr. 4. Bestalling som Underkapelmester for Mogens Pedersøn (ad S. 54).

(Rigsarkivet. Rentemester-Regnsk. 1617—18. Fol. 664 in fine. Findes ogsaa i Sjæll. Reg. XVI, 305.)

Kong: Mayt: haffuer Naadigst bestillet Mogens Pedersen, *Jnstrumentist*, for en Vnder Capellmester vdj hans Mayts: *Cantorie,* Saa at hannd de *Musicanter, Jnstrumentister* och andre vdj fornævnte *Cantorie*, som vnder hans *Comendament* och befalling er, schall med største flid oc Windskibelighed (besønderlig vdj Capellemesterens frawerrelse) tilholde at giørre oc vdrette, huis deris bestilling vdkreffuer. Och skall hand werre hans Mayts: øffuerste Capellemester hørrig oc Lydig, och ellers vdj andre maade med opwartning, saa wel vdj Kirken som andensteds, huor hannom bliffuer befallet, sig willig oc vfortrødenn lade bruge och finde, huor och naar hannom tilsiges. Och schall hannd dernest vdj Kon: Mayts: Cappellemesters frawerrelße till sig fordre oc annamme, huis *Musicalische* bøger, som er och findes och som till fornævnte *Cantorie* hørrer, och dennom altid hoes *Capellet* beholde. Och er hannom for slig hanns thro oc Willige thienste Naadigst bewilget at lade giffue hannom Aarligen till besoldung j ct lx Richsdaller, vij Rigsdr. huer Maanet till Kostpendinge och en Seduonlig Hoffkledning. Saa oc paa vj *Discantister*, som hand vdj *Musica* schall *Jnformere* och *Excercere*, huorfor Kon: Mai: Naadigst will lade giffue hannom, paa en huer till Kostpendinge huer Maanet iiii Richs Daller och Aarligen en Seduonlig Hoffkledning, j hat, j par strømper oc Nødtørfftige Skoe, Skiorter och Kraffuer, Saa oc Nødtørfftige Bøger, Papier och Blick til fornævnte Drenges behoff, Huorforre hannom schall giffues Aarlig till Lønn till en Skolemester at holde for fornævnte *Discantister* xl Richs Daller oc v Richs daller huer maanet till Kostpendinge, som dennom *in literis et moribus* schall *instituere* oc vnder goed *Disciplin* holde. Huilcken fornævnte Besoldung, Maanetspendinge och Hoffkledning paa sig och fornævnte Drenge, saa och fornævnte Skolemesterens Aars *Pension* oc Maanetzpendinge, hannom her aff Kon: Mai: Rente Cammer Aarligen schall giffues och forneyes. Och schall samme hans bestilling och *Pension* begynde och angaa denn 22. *Januarij Anno* 1618 och endes Aarsdagen der nest effter. Och Drengenis Kostpendinge oc Genandt, Saa och

Digitized by Google

Skolemesterens *Pension* och Maanetzpendinge begynde, naar hand dennom tillsammen bracht haffuer. Och siden saaledis Aar fra Aar forfølgis, emeden oc saa lenge Kon: Mayt: hannom vdj samme bestilling Naadigst bruge will. *Actum* den 6. Februarij *Anno* 1618.

Bestalling som Kapelmester for «Mellchior Burggrafflinch» findes Sjæll. Reg. XVI, 293. Den er dateret 30. Jan. 1618. Indeholder ikke noget særligt.

Nr. 5. Bestalling som Instrumentist for Niels Mortensen Kolding (ad S. 67).

(Rigsarkivet. Sjæll. Reg. XVI, 356 in fine.)

Chr. IV. Giørre alle Witterligt, at wij Naadigst haffuer Ahntaget och bestillet, och nu med dette wort obne breff Ahntage och bestille denne breffuiißer Niellß Mortenßen Koldingh vdi wor tiennest for en Instrumentiste, saa hand her effter schall laede sigh bruge vdi wort Cantorie for en Instrumentist, och schal hand werre wor Capellmester och vnder Capellmester paa worre weigne hørrige och lydige vdi huiß de hannem enten med opwahrtningh vdi Kircken, vdi worriß egne gemacher, eller och vdi andre maader befallendiß och tillsigendiß worder, tha haffue wij for saadan hanß tro och willige tienneste Naadigst beuillget, at wille lade hannem giffue Aarligen till Pension threysindtztiffue Rix Dr. ochen Sedwahnligh Hoff Kledningh, saa och 5 Rix Dr.[1]) Huer Monath till Kostpenge, och schall samme hanß Pension och besolldingh begynde och Ahngaa fra thend 17 Julij vdi neruerrendiß Aar och siden Aar fra Aar forføllgiß, ald den stund wij hannem vdi samme worriß Tienneste bruge wille. Bedendiß och Biudendiß worre Rentmestere etc.

Haff: 17 Julij Anno 1618.

---

[1]) Dette maa være en Skrivefejl. Hans Kostpenge udgjorde 7 Daler maanedlig ifølge Regnskaberne.

Digitized by Google

Nr. 6. Brev fra en Professor i Heidelberg vedrørende Hans Nielsen (Johs. Fonteio) (ad S. 72).

(Rigsarkivet. Indkomne Breve til danske Kancelli A° 1615.)

Brev fra Professor ved Universitetet i Heidelberg, David Paræus, til Kurfyrsten af Pfalz med Anmodning om hans Mellemkomst hos Kongen af Danmark i en Gjældssag.

Gnedigster Churfurst vndt Herr

E. Churf. G. soll Jch nit verhalten daß Johannes Nicolai Fonteio Danus, ein künstlicher Musicant vndt Lautenist, vor dreyen Jahren nach fürweisung des königlich mit Jhrer Mayt: in Dennemarck groß Signet vndt handt vnterzeigneten Patents, darin Jhme, biß zu außtrag deß Schwedischen Kriegs, sich anderwerts zuuersuchen erlaubet, alß ein beim Rector immatriculirter studiosus, neben andern Danis studiosis, von mir an meinen Tisch vnd wohnung vmb gewöhnlich Kostgeldt vffgenommen wurden, dessen er sich fast ein Jahr lang gebraucht, auch etwas zuuor bezahlet, Aber entlich 81 Gulden 10 bazen 6 Pennig schuldig worden, die er zu seinem Abzuge mit gegebener trew vndt handtschrifft versprochen, zu Francksfurt in der Herbst Meß anno 1612 herrn Carln Beliern meinet weg. endlich zuerlegen .... etc.

Paræus har imidlertid ikke faaet sine Penge endnu, men vel Udsigter til dem fra Fonteios Venner «zu Coppenhaag vndt Roschilde», men da disse ikke vide noget om Fonteio have de ikke betalt. — Indlagt findes en Kopi af Fonteios Forskrivning, dat. Heidelberg 8/9 1612, samt et Brev fra Paræus til den kjøbenhavnske Boghandler Waldkirch, som dengang opholdt sig i Frankfurt, om eventuelt at modtage Pengene paa hans Vegne.

Nr. 7. Anbefaling for Melchior Schild (ad S. 83).

(Rigsarkivet. Patenten 1629. Fol. 291.)

Copenhagen den 2. May 1629.

Wir Christian etc. vrkunden hiemit, Demnach der Ersame, vnser lieber getrewer Melchior Schild, vns für organisten vnterthänigst gedienet, vnd seiner angelegenheit nach fernere beförderung zu erhalten,

Digitized by Google

vns vmb gnädigste erlaßung vnd ein gezeugnus seines wolverhaltens gehorsamst angelanget, welches wir ihm gnädigst wol gönnen vnd nicht verweigern mögen, daß gedachter Melchior Schild die Zeit seiner bei vns geführten bedienung sich fleißig, aufwertig, vnd also betragen, vnd in allem verhalten hat, wie einem redlichen vnd qualificirten diener vnd organisten eignet vnd gebühret, vnd seine vns geleistete pflichte erfordert haben, daß wir deßhalb auch mit ihm in gnaden wol sein friedlich gewesen . . . . etc.

Nr. 8 a. Bønskrift fra Kongens Musikanter om trods Krigen at faa deres Løn (ad S. 83).

(Rigsarkivet. Indkomne Breve til danske Kancelli c. 1627.)

Durchleüchtigster, Großmächtigster, Allergnädigster König vnd Herr. Ewer Königl: May: abermahl mit diesem affamine chartaceo supplicando anzugehen haben wir Ewer Konigl: May: ingesambt Vnterthänigste Musici auß Dringender noth nicht Vnterlaßen können Ewr Kongl: May: zu erinnern, daß es vnß in diesen beschwerlichen Krieges Zeitten nach wie vor gehet, daß wir nichts auff Credit vberkommen mögen; sondern alles, waß wir zu vnserer Leibern auffenthaltung haben sollen, solches mit bahrem gelde bezahlen müßen, Weilen aber wir keine andere accidentia oder lebensmittel haben, den einzig vndt alleine daß, waß Ewr. Kong: May: einem ieglichen an seiner besoldung gnädigst bewilliget vnd vermachet. Gelanget derohalben an Ewr Köng: May: Vnserer aller Vnterthänigst flehen vnd bitten Ewr Kong: May: geruhen gnädigst die anordnung zu machen, daß wir mögen vnser halbjahriges Salarium vberkommen, auff daß wir einen jedweder können gleich vndt recht thun. Hiemit wollen Ewr Konigl: May: Gottes gnädigen schutz zu allen Königlichen wollergehend, wir in vnserm trew fleißigem gebeth, getrewlich empfhelen, nebest vnterthänigster gewertigung Allergnädigster resolutio.

Ewer Konigl: May:

Vnterthänigste Gehohrsambste Musicanten.

Digitized by Google

Nr. 8 b. Brev fra Prins Christian om samme Sag.

(Rigsarkivet. Breve til Rentemesteren.)

Datum Segeberg dend 17 Junij Ao. 1627.

Prindtzens Breff till welb. Offe Høg Anlangendis at lade hans: Maits: Sangre och Instrumentistre Bekomme dieris Besolding och Maanidtzpenge vden nogen vidre Opholdt:

Chr. V. Es ist hirmit an euch vnser ernstlicher Befehll daß ihr weilen theills vnsern Dieners ihre Besolldung, wie ihr auß eingelechter Designation mit mehreren zuersehen, restiret vndt nachstehet, vndt Bey vnnß deßwegen Vnterthenigst ansuchung gethan sey, Bringers diesers gedachte nachstenndige besolldungß oder deputat gellder ohnn nachlessig vnndt ohne weitereß vffenthallten anhern vndt schicket (sic).

Nr. 9. Brev fra Biskoppen i Aalborg, at det er vanskeligt at skaffe Sangere der fra Stiftet (ad S. 85.)

(Rigsarkivet. Indkomne Breve til danske Kancelli Maj 1631.)

[Udskrift]: Erlig och velbiurdig Mand Iffuer Vind till Klarupgard Kong. Maytt. Øffuerste Secreterer, min gunstige gode venn och forderer, ganske ydmygeligen tilschreffuitt.

M. Christen aff Aalborg.

. . . . Fromme Iffuer Vind gunstige Hrr. Secretarie effter som ieg nyligen bekom Hans Kong. May. Schriffuelße anlangendis nogle de beste Musicanter en Basist, Altist, Tenorist och Discantiste hervdi Stifftet att opsøge: Saa vill ieg med all vnderdaanighet effterkomme Hans May. naadigst befalning om de nogensteds her ij Stifftens Skoler ere att finde. Thi huad Aalborg Skole anlanger daa er her nu icke saadanne personer att bekomme aff den Orsage voris Musica ut et schola, a tempore Hostium er flux forsueckett. Men der som E. W. saa siuntis, daa er der ij Kiøbinghaffn den fattige person Peder Christenßøn huilken ethers gode velb. Moder haff. kaldett till en Medtiener och ij sin tid till en pastor till Klarup och Runndrup kircker, om hand maaske, pp. ruditatem, icke kunde admiteris och

Digitized by Google

faa sinn attestation. Hand haffuer en temmelig Baß och siunger ochsaa temelig huad forekommer, effter som hand Her haff. nesten dirigeritt voris Musicam Her ij Skolen. Hand er en fattige personn och, maaskee, var hanem bedre att antage nogett vist end lenge att fortøffue vacuumq. redire . . . .

Alburgi die Maji A^o^ 1631.

Nr. 10. Brev fra Heinrich Schütz angaaende hans Engagement til Danmark (ad S. 106).

(Rigsarkivet. Breve og Ansøgn. til Prins Christian V A^o^ 1633).

[Udskrift]: DEm Edlen Vesten Vndt Wohlfürnemen herrn Friederich Lepzeltern, Churfl. Durchl. Wolverordneten geheimbden Cammerdienern. Meinem Insonders grosg. herrn Vndt hochwerthen Vertrawten freunde zu eignen handen. Hamburgk.

MEine iederzeit bereitwilligste dienste, nebenst Wünschung Eines glükseeligen freudenreichen Newen Jahrs, sambt aller Wolfarth leibes Vndt der Seelen hinwiederumb zuvorn.

Edler Ehren Vester Jnsonders grosg. herr Vndt Vertrawter werther freundt, Sein schreiben de dato friederichsburgk den $^{8}/_{18}$ Januarii, Jst mir gleich heut dato wol worden welches zu beandtworten Jch nicht Vntterlassen sollen Vndt wollen, Vndt berichte denselben hirmit freundlichen, das im betracht (Jtziges meiner Profession wiedrigen Zustandes alhir) Jch numehr in die 3 Virtel Jahr lang fast, darmit ümbgangen binn Vndt bey Meinem gnedigsten h. mich Vntterthenigst bemühet habe das etwa auf 1 Jahr lang ich abermals gnedigste dimission erlangen, Vndt in Niedersachsen (Welche örter ich niemals gesehen) oder wo es mir gefallen würde, mich aufhalten möchte. Wie guete Wort ich auch Versuchet, habe ich solches doch bishero nicht erlangen mögen, Wann aber der continuirende harte zustandt bey Vns (welcher dem h. nicht Vnwissent ist, Vndt die fortstellung des schweren Kriegswesens hinfern noch so balde nicht mindern möchte) bey gefaster resolution zu verbleiben, mich stark antreibet, ja nohtdränget, als binn ich allerdings resolvirt gewesen, ehe des herrn jungstes schreiben mir auch zu handen kommen Jst,

Digitized by Google

noch ferner, zu behaubtung dieser meiner intention, an Vnsern gnedigst. Churf. V. herrn mit gebürenden Vnterthenigsten discretion zu setzen.

Das nun dieses mein fürhaben (des h. angenemen zuschreiben nach) so eine fürneme in der Weldt noch aufgehende Sonne mit gnedigen augen, so balt Vndt gleichsamb in der blüthe, anbliken thut, halte ich für ein gut Omen in meinem proposito, Vndt für Gottes sonderliche schickung. Bleibe auch meinestheils, ausserhalb Gottes gewalt, dahero so Viel desto mehr in meinem fürhaben bestendig, Es weis aber der h. gar wol wie gar schwerlichen der Vrlaub bey Vnsern Gnedigsten h. zu erlangen stehet, Vndt muss ich freylich gemachsamb gehen das Vnsern Gnedigsten herrn Jch nicht offendiren, auch andere ümb diesen hoff nun etliche Jahr sonder ruhm Verdiente gratia, wie auch meinen rükstehenden Rest ich nicht in gefahr setzen noch Verschertzen möge. Wan Jhre hochfurstlich. Durchl. es belieben wolte, mit wenigen Jnschrifften hirumb Vnsern gnedigsten Churf. Vndt h. zu ersuchen, das Seine Churf. Durchl. immittelst (Weil bey itzigigen Zustande ich wol abkommen könte) mir Ein Jahr deroselben Vntterhenigst aufzuwarten, gnedigst Vergönnen wolten, were meines erachts die beste beförderung dieses werks, Jm fall auch Jhre hochft. Durchl. disfals bedenken trügen, könten Sie etwa durch den herrn dem h. Ober Cemmerir solche Expedition mündlichen mit gueter discretion zu Vorrichten, ersuchen lassen, Vndt wenn ich denselben auf meiner seite hatte hoffette ich die sache disto ehe durchzubringen, Jch habe auch ohne dessen in willen ehistes tages demselben in meinem namen derohalben zuzusprechen, Jch zweiffele aber fast daran das von mir er sich wirdt behandeln Vndt zum Vntterhändler gebrauchen lassen, Vndt lasset doch der meiste theil derenjenigen so teglich ümb Vnsern Gnedigst h. seindt, sich lieber gebrauchen, Jhre Churf. Durchl. bey gueten muht zu erhalten, als sachen so deroselben Verdrieslich (Worunter Jch halte das Vrlaub bitten auch mit begriffen sey) fürzutragen. Mache mir aber keinen Zweiffel wann höchstgemelte hoffl. Durchl. wolerwehnten h. Ober Cämmerir hirumb in gnaden ersuchen liessen, Er, als auf einem gueten fundament, desto williger hinan gehen Vndt die sache ob gott wol, erhalten würde. Welches alles dem h. zu bereiffen, Vndt ferner bey hochf. Durchl. Ehistes zu vermitteln, ich hirmit anheimb geben, Jnsonderheit aber zum aller-

Digitized by Google

fleissigsten bitten thue, der h. data occasione bey höchstmehrgedachter f. Durchl., mich Vntterthenigst Recommendiren, Vndt meine Vntterthenigste begierde deroselben aufzuwarten mit gebürender revenz berichten wolle, Jhrer hochf. Durchl. besondere Inclination auch liebe zu der Profession der Music, habe in dero anwesen alhier bey anstellung meiner damals in Warheit schlechten Music Jch gnungsamb selbst Verspüret, habe auch ohne des herren bericht dessen gewisse nachrichtung. Meine qualiteten seindt geringe, kann mich auch nichts rühmen als nur desen, das Vntter den fürnembsten Musicis in Europa ich gewesen, Vndt nur einen schatten Jhrer kunst erlanget habe, Jedoch wolte Jch hoffen, mit der hülffe Gottes, Jhrer hochfl. Durchl. (wo ferne anders deroselben meine arbeit gefallen würde) derogestalt bedienet zu sein, das mit zimlicher anzahl gueter stük oder Composition, nicht alleine meiner inuention als der schlechtesten, sondern auch der allerfürnembsten Componisten in Europa, welche ich nicht sonder grosser müh beyhanden bracht, dero Music oder Capell Versehen, auch in gueter ordinantz Verhoffentlich ins Werk gerichtet werden solte.

Der h. wolle auch, wann es einsten die gelegenheit gibet, Jhre hochfl. Durchl., Vntterthenigst per discursum nicht ohnberichtet lassen, was massen auf meiner jungsten in Italien gethanen reise, Jch mich noch auf eine absonderliche art der Composition begeben hatte, nemblich wie eine Comedi Von allerhandt stimmen in redenden stylo, übersetzet Vndt auf den schawplatz gebracht Vndt singende agiret werden könne, Welche dinge meines wissens (auf solche art wie ich meine) in teutschland noch gantz ohnbekandt, Bishero auch, wegen des schweren Zustandes bey uns, weder practiciret, noch befödert werden, Vndt weil ich darfür halte, das es schade sey, das solche recht Majestätische Vndt fürstliche inuentionen (worunter zwar meine Music nicht zurechnen sein würde, Vndt sonsten wegen mehere dazu gehörigen sachen also Von mir intitoliret werden) ersitzen bleiben, Von andern Vndt bessern ingeniis nicht auch gesehen Vndt practiciret werden soll, So würde ich, so dann zu meiner ankunfft nicht Vnterlassen, Jhre hochf. Durchl. derogleichen Vntter fus zu geben, zu begebenden Vndt Vorstehenden Solenniteten, nach deroselben gnedigst beliebung sich damit bedienen zu lassen. Bleibet schlieslichen darbey das Vmb fortstellung dieses meines propositi ich ehistes tages

Digitized by Google

mich bemühe, wo ferne Jhre Churfl. Durchl. Jch zu gueter stunde antreffe, bekomme ich wol für mich etwa gnedigsten urlaub, weil in der warheit ich doch anitzo weniger als nichts alhier nütze binn, Vndt nun (?) zurüke komme. Kan auf allen fall der h. obiger schreiben eines auswirken geschicht mir zu sonderbahrer beföderung, Weil Jch auch etwas Von schlachfassen Vndt kästlein albereit auf den Weg fertig habe. So gelanget an den h. mein bitt er mir ohnbeschwerd an die handt geben wolle, wie ich solche mit einem passzettel hinab bringen möchte, alhir gross gesperr zu machen taug nicht, oder ob ich etwa solche dem h. (als ob Sie höchst Vndt oftgedachte printzl. Durchl. zustendig weren) nacher hamburg zu verdingen solle, binn des h. Rahts Vndt meinung ich auch gewertig, Vndt bleibe dem h. für seine zu mir tragende guete affection, hingegen zu aufrechten Diensten Vndt freundtschafft nach allen Vermögen, hinwiederumb verbunden. Göttliche protection Vns allerseits gantz trewlichst empfelende. Signatum Dresden den $^{6}/_{16}$ Februari A° d. 1633.

Meines grosg. h. allezeit
dienstwilligster trewer frei[n]dt
Henrich Schütz. Mp.

Die Zeitungen, Vndt heutige alhier in Dresden fürgegangene Decollation des haubtmans Voppelii erfehret der h. von andern.

Paa Bagsiden af Brevet findes skrevet — sandsynligvis med Lebzelters Sekretærs Haand — «1633, 6. Februarij aus Dreßden. 14. dito. in Hamburg. Heinrich Schüz.»

Nr. 11 a. Brev at Organist Mich. Cracovit skal have en Lærling (ad S. 140).

(Rigsarkivet. Sjæll. Register XIX, 494.)

Chr. IV: Att efftersom nerverende Michael Cracovit, voris Organist haffuer sig paa tagett, att lere en aff Cappell Knabberne Som haffuer muterit, at lege paa Orgeverch, och dett vdi femb Aar, effter hans der paa vdgiffne forplictes videre formelding, daa haffuer wij Naadigst bevilgett, att ville lade giffue hannom Aarligen, for samme

Digitized by Google

persons lehre til besolding ett hundrede Rixdlr. in specie, och drengen Aarligen fri Kleder til Linnett och Vlden, Bydendes och befalendes vorre Renttemestere etc.

Haffn: dend 28 Aprilis 1637.

b. Lignende Brev til Cornetist J. Fr. Hoyoul.

Vdi ligemaader fich Jürgen Friderich Cornetist ochsaa breff att skall lere en aff Capel Knaberne, som haffuer muteret, att leege paa Cornettet, och schall haffue Aarligen ochsaa 100 Rdlr. in specie, och drengen fri Kleder, baade aff Linnett och Vllen, och att lere hannom vdi fire Aar.

Nr. 12. Brev om et musikvidenskabeligt Spørgsmaal (ad S. 148).

(Kgl. Bibl. Kallske Saml. 4o 512.)

Fra Johs. Stephanius den ældre i Sorø til Johs. Kraft.

. . . . Ac A Papii pro διατεσσάρων scripto, ut et reliquis Musicis libellis quos abs te habeo, jubeo te securum esse. Reddentur bona fide. Illud Papii amo. Egregie nam de re, et verbis eleganter disserit. Bis terve perlectum, desiderium meum adhuc non potui satiare. Sed experiunti, nescio quod mihi adhuc stridoris in quarta videatur esse sola, ut pro consonantia, et quidem perfecta, non suo merito, sed una sonantium vocum beneficio, in cantus ipsius tractu atque continuatione haberi possit, et sine vitio in compositionem admitti etc. Sed hoc alias. Te cum uxore et liberis optime valere volo et voveo.

Soræ die 7 Jun. 1611.

Joh. Steph.

Nr. 13. Brev angaaende en Trompeters Omgang med Bødlen (ad S. 160).

(Rigsarkivet. Sjæll. Tegn. XXVII, 219 in fine).

Hans Boesen med flere finge breff at dømme nogle Kongens Trommetere imellom.

Digitized by Google

Chr. IV. Efftersom der er passerit adtschilligt imellom en aff vore Trommetere, ved naffn Hans Hanssen och andre vore trommetere, Àngaaendis it Laug Samme trommeter schal haffue Sögt med bøddelen och Racheren her udj Byen, da ere voris befalling til eder efftersk. Hans Boesen, Christoffer Svench, Morten Michelsen, Hendrich Møller, Johan Thomesen, Johan i Haffuen, Peder Falch i Archeliet, Knud Christensen, Gotfrid Michelsen, Hieronymus Philip Dyttenhamer, at J schal tage tilkommendis Mandag den Sag for eder, och dennom ued domb effter tiltale och giensuar adschillis, Som i agter at forsuare, Ladendis det Jngenlunde.

Giffuet Hafn: den 16 Octob: 1641.

Nr. 14. Brev om Faddergave til en Instrumentist (ad S. 161).

(Rigsarkivet. Bilag til Rentemester-Regnsk. 1599—1600.)

[Udskrift]: Erlig och Wellbiurdig Mand Christoffer Walckendorff thill Gloerupp, Dannmarkis Rigis Hoffmester, Min besynnderlige thillforladendis gode wen Gandsche venlligenn.

. . . . Kiere Her Hoffmester Giffuer Jeg Eder gandtz venligen thiillkiende Att en aff Konng. Maiett. Instrumentister ved naffn Beruard[1]) haffuer vnderdanigst bedett min Naadigste Dronning thill fadder epter som hans höstru er begaffuett mett to tuilling, huor for Neruerende hans lackey er Afferdigett did till byen paa hendis Naadis vegne Att staa fadder, Saa er hendis Maiett. Naadigste begiering i ville lade antuorde hannem paa hendis Naadis vegne tho Rosenobeler till faddergaffue . . . .

Actum Frederichsborg thend 13 Martij Anno 1600.

Andres Sinclar
egen handt.

[1]) Maa vist være en Skrivefejl. Ifølge RR. angaar denne Udbetaling Instrumentisten Johan Skrydtzmeier.

Digitized by Google

Nr. 15. Bønskrift fra en Lærling om at faa fast Ansættelse (ad S. 164).

(Rigsarkivet. Indkomne Breve til danske Kancelli c. 1622, udateret.)

Stormegtigste Hiögborne Förste, Allernaadigste Konning och Herre etc.:

Dett er nu Moxen 6 Aar Allernaadigste Konge Siden Eders Kong: Mayt: loed thage mig fraa Scholen och sette thill eders Mayt: Vice-Capelmester, Mogens Pederßen, At lere Musicam. Och Haffuer ieg lærdt dißmidler tid, første Att Synge, Dernest paa thuende Instrumenter Fioll di Gamba och Octav Bassen, Saa Att ieg kandt giöre min Stemme met En Anden, baade viva voce och paa forn. Jnstrumenter, och er kommen saa Vitt, att ieg mig sielff Videre derudj kandt exercere. Och efftersom mig Stiger nu flux Alder och Aar thill, och mine fattige forældre erre mig fraa falden, haffr Ey helder bekommit kleder Aff Eders Mayt: 3 gandsche Aar, Er ieg Eders Mayt: Fattige thiener paa det Allerydmygeligste bedendis, Jeg Doch Omsier Maatte komme Jblandt Gesellerne och bewilgiß Nogen besolding thill kleder och Anden Nødtörfftig Vnderholling. Jeg loffuer her hoeß All den flid och Tienist Achtighed Mueligt kanndt Vere. Gud Allermegtigste beuare Eders Kong: Mayt: mett Lycksallig och fredsomelig Regementte.

Ederß Kong: Mayt: Vnderdaanige Tiener
Rasmus Jenßen[1]).

[1]) Saavidt kan ses har en Mand af dette Navn paa denne Tid ikke faaet fast Ansættelse.

Personal-Lister.

A. Trompetere.

Listen er begyndt efter Kostpenge-Registret 11. Maj 1588. Paa dette Tidspunkt ere Nr. 1—18 af de nedennævnte Trompetere ansatte. For de øvriges Vedkommende følger Ansættelses-Datoen umiddelbart efter Navnet. Lønningerne udgjorde i Begyndelsen pr. Mand 30 Daler aarligt, hvortil kom Kostpenge, henholdsvis for uberedne 5 Daler 1 Ort, for beredne 10 Daler maanedligt, tilsammen henholdsvis 93 og 150 Daler aarligt. — Fra c. Aar 1600 forhøjes Lønningerne til henholdsvis ialt 109 og 184 Daler. Hvor Lønningen undtagelsesvis er en anden, er denne særskilt opført.

1. Michael Øxler. Afsked Juli 1588. Paany antaget $^{28}/_{5}$ 1589, faar Naturalforplejning og Fritagelse for Skat. Død $^{18}/_{2}$ 1590.
2. Caspar Rehbuk. Afsked Juli 1588.
3. Peter Stärcke (Starck). Svoger til Nr. 28. Svigerfader til Nr. 12. 1595 med Kongen i Tyskland. Afsked $^{7}/_{1}$ 1597 med Pension 90 Dl., Hofklædning og frit Hus i Kongensgade. Død $^{20}/_{4}$ 1600.
4. Marcus v. Alsen. Forekommer sidste Gang $^{25}/_{12}$ 1589.
5. Bernnt Køster. Død Paaske 1589.
6. Melchior Schreiber. 1591 frit Hus. 1595 til Tyskland. 1599 faar «Genant» fra Provianthuset. 1600 Løn 184 Dl. 1602 til Dresden. Død $^{27}/_{5}$ 1610.
7. Anders Lanng. Afsked Juli 1588. Paany antaget $^{1}/_{7}$ 1593. S. A. til Flensborg. Afsked $^{10}/_{10}$ 1593.
8. Gert Rust. Afsked Juli 1588. (Cfr. Nr. 13 blandt Instrumentister).
9. Jacob Jürgen (Jørgensen). 1591 faar Laan 100 Dl. Paaske 1592 Løn 160 Dl. 1595 til Tyskland. 1598 kaldes «Klarinblæser». 1601 Gjæld 150 Dl. eftergives. $^{28}/_{11}$ 1603

Digitized by Google

—$^{6}/_{4}$ 1625 Skibstrompeter (Løn 72 Dl.). 1626 Plads i Vartov. Død $^{14}/_{8}$ 1628.

10. Franz Riemann (Ridemandt). 1590 til Brunsvig. 1595 til Tyskland. $^{24}/_{5}$ 1596 Skibstrompeter (Løn 72 Dl.). 1602—03 med Hertug Hans til Rusland. 1607 til Ostindien (?). 1609 med Flaaden i Østersøen. Forekommer sidste Gang $^{24}/_{9}$ 1620.

11. Peter Jürgen. Til Skotland 1590. Afsked $^{4}/_{5}$ 1591.

12. Jochim Møller, Svigersøn af Nr. 3. 1595 til Tyskland. 1596 sælger en Hest til Kongen. 1600 Løn 184 Dl., sælger en Sølvtrompet til Kongen. 1602 til Dresden. 1611 i Kalmarkrigen under den fynske Fane og Hoffanen. Død $^{19}/_{4}$ 1612.

13. Michel van Mucheln, Paukeslager. Løn 83 Dl. 1590 til Brunsvig. 1593 til Flensborg. 1595 til Tyskland. Forekommer sidste Gang Marts 1603.

14. Peder Stegemann, Lærling hos Nr. 13. 1590 til Skotland. Forekommer sidste Gang Decbr. 1595.

15. Jacob Fossart. Forekommer sidste Gang Novbr. 1589. II $^{22}/_{7}$ 1594. Afsked $^{13}/_{4}$ 1597.

16. Wilhelm Rytter. Afsked $^{21}/_{4}$ 1590, drager til Skotland med Dronning Anna.

17. Gert Gertsen. Afsked $^{21}/_{4}$ 1590, drager til Skotland med Dronning Anna.

18. Hans Bagster. Afsked $^{21}/_{4}$ 1590, som Nr. 16—17. II $^{10}/_{5}$ 1597. $^{22}/_{4}$ 1598 Skibstrompeter (Løn 72 Dl.) 1600 Hoftrompeter (Løn 103 Dl.), antager 5 engelske Tromp. Forekommer sidste Gang Juli 1601.

19. Jürgen Døbell $^{21}/_{3}$ 1590, kommen fra sachsisk Tjeneste. 1590 til Brunsvig. Forekommer sidste Gang Juli 1590.

20. Jacob Wulff. Som Nr. 19.

21. Hans Leicher. Som Nr. 19.

22. Hieronimus (eller Hermann) Lubbecke $^{11}/_{4}$ 1590. 1590 og 1593 til Skotland. $^{24}/_{5}$ 1596 Skibstrompeter (Løn 72 Dl.). Død $^{25}/_{4}$ 1601.

23. Albret Møller (eller Meideborch) $^{11}/_{4}$ 1590. 1593 til Flensborg. Afsked $^{11}/_{10}$ 1593.

24. Baltzer Svarm $^{13}/_{4}$ 1590. Afsked August 1591. II $^{11}/_{5}$ 1595. 1595 til Tyskland. Forekommer sidste Gang Oktbr. 1601.

Digitized by Google

25. Michel Fischer $^{17}/_{11}$ 1590. 1593 til Flensborg. 1595 til Tyskland. 1599 faar «Genant» af Provianthuset. 1602 til Dresden. Død $^{21}/_{3}$ 1628.

26. Poul Lindow $^{14}/_{2}$ 1591. 1595 til Tyskland. Afsked $^{2}/_{7}$ 1597.

27. Jørgen Gilbert $^{5}/_{9}$ 1591. 1593 til Flensborg. Afsked $^{11}/_{10}$ 1593.

28. Hermann Ernst, Svoger til Nr. 3, $^{13}/_{6}$ 1592. 1593 med Dronning Sophie til Tyskland. 1593 til Flensborg. 1595 til Tyskland. 1597 faar en Lærling. S. A. faar et Hus paa Østergade. Død $^{14}/_{6}$ 1598.

29. Friederich Wilhelm Springsfeldt $^{30}/_{7}$ 1592. 1593 til Flensborg. Afsked $^{11}/_{10}$ 1593.

30. Friederich Mott $^{3}/_{5}$ 1595. 1599 Faddergave fra Dronningen. 1600 Løn 194 Dl. 1601 i Hushyre 10 Dl. Decbr. 1601 til Haderslev i et Arveanliggende. 1602 til Dresden. Dræbt $^{12}/_{9}$ 1607 (af Nr. 62).

31. Poul Heine (Heimma), Paukeslager $^{7}/_{5}$ 1596. 1600 faar en Lærling. Afsked $^{10}/_{4}$ 1611.

32. Magnus Thomsen. $^{26}/_{5}$ 1596. 1598 faar en Lærling. 1599 «Genant». 1601 to Lærlinge. 1602 til Dresden. 1605 «Genant». 1605—06 til Brunsvig. Har Instrumenterne i Opbevaring. 1606 Bolig i Kongensgade. 1609 Laan paa 100 Dl. 1610 indkjøber Skind til Pauker. 1611 med Hoffanen i Kalmarkrigen. Jan. 1612 falden ved Elfsborg. Se iøvrigt S. 48 f.

33. Jacob Fuchs $^{26}/_{5}$ 1596. 1602—03 med Hertug Hans i Rusland. $^{10}/_{4}$ 1611 med «Landsaatternes» Fane i Kalmarkrigen. 1613 bosiddende i Kjøbenhavn.

34. Anders Mortensen $^{10}/_{6}$ 1596. April 1598 Skibstrompeter (Løn 72 Dl.). 1602—03 med Hertug Hans til Rusland. Novbr. 1603 Skibstrompeter. 1607 til Ostindien (?) Død $^{6}/_{4}$ 1608.

35. Henrich Lubbecke (Lyebeck) $^{19}/_{6}$ 1596. 1598 faar en Lærling. 1599 faar en ny Lærling. 1600 Orlov i 4 Maaneder. 1601 to Lærlinge. 1602 til Dresden. S. A. Sendebud til Hertugen af Gottorp. 1605—06 til Brunsvig. 1611 til Holsten med 6 kgl. Styrmænd. 1611—13 forskjellige Sendelser til Sverige, Tyskland og Ostfriesland. 1613 og følgende Aar atter Lærlinge. Død $^{11}/_{6}$ 1619. Efterlader sig 80 Dl. i Arv.

Digitized by Google

Ambrosius Günther, Gregers Møller, Wilhelm Günther, Christopher Gloger, Hans Herpt Vogel og Poul Richter, Trompetere, David Richter, Paukeslager med 3 Drenge.	Trompeterkorps 10 Mand fra Dresden i Anledn. af Chr. IV' Kroning. Vare i Kbhvn. fra Juni— 17. Sept 1596.	ialt 17 fremmede i Anledn. af Kroningen.
Thomas Bewer, Jørgen Debell, Bernhard Soell.	fra Torgau, dito.	
Hans Lorentz, Herman Greisen.	fra Koburg dito.	
To Unævnte, «der bære de Herpauker».		

36. David Richter, Paukeslager. $^{18}/_{9}$ 1596 Løn 87 Dl. Afsked $^{9}/_{11}$ 1599. II antaget som Trompeter $^{8}/_{10}$ 1601. 1603 til Dresden. 1612 faar en Lærling. Marts 1613 Paukeslager. Afsked $^{19}/_{4}$ 1615 med Anbefaling til Condottieren Spinola. III $^{14}/_{2}$ 1616. Forekommer sidste Gang Febr. 1625.
37. Hans Schöler fra Berlin $^{10}/_{10}$ 1596. Afsked Paaske 1598.
38. Jørgen Grollich $^{25}/_{3}$ 1597. Afsked $^{17}/_{10}$ 1601.
39. Jacob Kremer $^{7}/_{10}$ 1597. Afsked Paaske 1598.
40. Ditlef Dyere $^{19}/_{4}$ 1598. 1600 med Breve til den svenske Hertug Carl i Lifland. 1602 til Dresden. 1604 har en Lærling fra Oldenburg. Afsked 1604. II $^{12}/_{9}$ 1610. Decbr. 1611 udnævnes til Rytterprofos. Marts 1613 atter Trompeter. Afsked $^{25}/_{3}$ 1614. 1631 Herberg-Vært.
41. Lauritz Gregersen $^{10}/_{2}$ 1599. Afsked $^{18}/_{11}$ 1603.
42. Jørgen Lemmerkow Maj 1599, skal som Skibstrompeter følge Kgl. Kjøbmand P. Pedersen til Vespenø. Forekommer sidste Gang $^{14}/_{8}$ 1599.
43. Hans Thomsen $^{18}/_{7}$ 1600. Afsked $^{18}/_{11}$ 1603.
44. Arthur Betman fra England $^{14}/_{8}$ 1600, Løn 124 Dl. Afsked $^{26}/_{6}$ 1601.
45. Matthias Betman fra England $^{14}/_{8}$ 1600, Løn 124 Dl. Forekommer sidste Gang Novbr. 1603.
46. Thomas Knott fra England $^{14}/_{8}$ 1600, Løn 124 Daler. Afsked $^{12}/_{11}$ 1600.
47. John Gudinn fra England $^{14}/_{8}$ 1600, Løn 124 Dl. Afsked $^{26}/_{6}$ 1601.

Digitized by Google

48. Eduard Laurentz fra England $^{14}/_{8}$ 1600, Løn 124 Dl. Afsked $^{12}/_{11}$ 1600.
49. Martin Weier $^{7}/_{10}$ 1600. 1605—06 til Brunsvig. Død $^{26}/_{5}$ 1619.
50. Steffen Breuning fra Dresden $^{12}/_{2}$ 1601. 1602—03 med Hertug Hans til Rusland. Afsked $^{16}/_{5}$ 1604. Drager til Dresden.
51. Hans Morum (Merm) fra Dresden $^{12}/_{2}$ 1601. 1602 til Dresden. Afsked $^{13}/_{5}$ 1603.
52. Jørgen Lyttich (Lütke) $^{8}/_{9}$ 1601. 1602 med Hertug Hans til Rusland. Døde i Moskov $^{5}/_{1}$ 1603.
53. Peder Knudsen, Lærling hos Nr. 32. $^{28}/_{4}$ 1602 Trompeter i den kgl. «lille Rejsestald», Løn 109 Dl. 1609 faar en Lærling. Falden ved Vexiø (Vidsø?) $^{11}/_{2}$ 1612.
54. Peter Stärcke (Starck) $^{11}/_{4}$ 1602. 1602—03 med Hertug Hans til Rusland. Afsked $^{18}/_{11}$ 1603. II $^{8}/_{5}$ 1634. Afsked $^{12}/_{11}$ 1634. (I Tjeneste hos Hertug Frederik).
55. Asmus Møller $^{4}/_{6}$ 1603. Afsked $^{21}/_{11}$ 1603. II $^{11}/_{7}$ 1605. 1611 med «Landsaatternes» Fane og Hoffanen i Kalmarkrigen. Død $^{25}/_{10}$ 1619.
56. Christian Ammersleben $^{22}/_{8}$ 1603. 1602—03 med Hertug Hans til Rusland. Afsked $^{18}/_{11}$ 1603.
57. Hans Lehmann $^{22}/_{8}$ 1603. Død $^{12}/_{6}$ 1619.
58. Hans Pape $^{17}/_{6}$ 1605. Afsked $^{6}/_{9}$ 1606.
59. Hans Alsen $^{5}/_{5}$ 1606. 1611 i Kalmarkrigen under hallandske Fane. Findes ikke senere. Falden?
60. Peter Hormann $^{9}/_{5}$ 1606. Afsked $^{4}/_{11}$ 1606.
61. Anders Fenix (Finnix) fra England $^{25}/_{7}$ 1606. Faar $^{3}/_{3}$ 1607 Løn for $^{1}/_{2}$ Aar da han gaar med kgl. Skib til Ostindien.
62. Christen Laursen $^{6}/_{4}$ 1607. Dræbte Nr. 30. Sidste Gang Lønning indtil $^{12}/_{9}$ 1607.
63. Erhard Stärcke (Starck) $^{21}/_{8}$ 1607. Afsked $^{1}/_{5}$ 1649. II $^{11}/_{7}$ 1649. Død $^{23}/_{1}$ 1651. Se Side 141 ff.
64. Amos Eckertkunst $^{29}/_{9}$ 1607. Afsked $^{21}/_{7}$ 1608.
65. Hans Steiger $^{4}/_{11}$ 1607. Trompeter i den kgl. «lille Stald». Død $^{1}/_{10}$ 1611.
66. Hans Kuhn (Kyhn) $^{16}/_{1}$ 1610. 1611 i Kalmarkrigen under den jydske Fane. Findes ikke i Regnskaberne April 1623

Digitized by Google

—Jan. 1624. 1628—31 paa forskjellige Rejser med kgl. Brevskaber. Død $^{25}/_{6}$ 1643.

67. David Drommundt (Drommeritt) $^{13}/_{8}$ 1610. I Kalmarkrigen skydes Trompeten fra ham 1612. Død $^{12}/_{4}$ 1622.
68. Stenzel Dosche (Dorsk) $^{10}/_{2}$ 1611. Død $^{18}/_{9}$ 1619.
69. Matthias Sprenger $^{12}/_{9}$ 1611. Afsked $^{7}/_{1}$ 1613.
70. Christian Stärcke $^{30}/_{10}$ 1611. Afsked $^{23}/_{2}$ 1614.
71. Michael Breierwold $^{27}/_{5}$ 1612. Afsked $^{21}/_{1}$ 1613.
72. Hans Andreas Hartmann $^{27}/_{5}$ 1612. Afsked $^{21}/_{1}$ 1613.
73. Christopher Breier $^{27}/_{5}$ 1612. Forekommer sidste Gang April 1613.
74. Christian Thomsen $^{12}/_{11}$ 1612. Død $^{26}/_{6}$ 1618.
75. Henrik Becker $^{2}/_{2}$ 1613. Forekommer sidste Gang April 1615.
76. Hans Würrich (Wurg) $^{27}/_{2}$ 1613. Afsked $^{18}/_{3}$ 1621.
77. Urban Schuler (Schøler) $^{26}/_{6}$ 1614. Afsked $^{16}/_{12}$ 1619.
78. Jacob Lorenz $^{13}/_{7}$ 1616. Forekommer sidste Gang Marts 1619.
79. Jochim Dubberow (Lærling hos Erh. Stärcke) $^{11}/_{11}$ 1617. Forekommer sidste Gang $^{19}/_{5}$ 1619. II $^{2}/_{5}$ 1623. Død $^{23}/_{9}$ 1638.
80. Andreas Piskator $^{20}/_{2}$ 1620. Afsked $^{18}/_{3}$ 1621.
81. Hans Abelsted (Lærling hos Erh. Stärcke) $^{19}/_{11}$ 1620. 1628—31 paa forskjellige Rejser med kgl. Brevskaber. 1639 «Genant» af Provianthuset. Død $^{12}/_{1}$ 1650.
82. Cort Abelsted, (dito) $^{19}/_{11}$ 1620. Død $^{28}/_{4}$ 1637. Hans Enke bliver skattefri.
83. Hans Reinecke $^{26}/_{12}$ 1620. Findes ikke i Regnskaberne April 1623—Jan. 1624. 1628 med kgl. Breve fra Wandsbeck. Død $^{29}/_{7}$ 1640.
84. Baltzer Zackow April 1621 «Trompeterdreng». Afsked $^{15}/_{2}$ 1625. $^{9}/_{4}$ 1628 «Prinsens Trompeter». Afsked $^{18}/_{11}$ 1628. 1634 atter Prinsens Trompeter. Se iøvrigt S. 180.
85. Peder Hansen, April 1621 «Trompeterdreng». $^{12}/_{8}$ 1627 Paukeslager. Død $^{17}/_{7}$ 1639.
86. Michael Dreng $^{18}/_{2}$ 1622. Findes ikke i Regnskaberne efter Febr. 1625. Falden?
87. Hans Seehusen $^{11}/_{11}$ 1622. Afsked $^{13}/_{8}$ 1623.
88. Christopher Vers (Fers) $^{10}/_{5}$ 1623. Afsked $^{6}/_{3}$ 1624. II $^{16}/_{11}$ 1626. Forekommer sidste Gang 1628. Falden?
89. Carl Lorentzøn $^{2}/_{5}$ 1623. Afsked $^{15}/_{2}$ 1625.

Digitized by Google

90. Bartholomæus Schmidt $^{24}/_{6}$ 1623. Afsked $^{31}/_{5}$ 1624.
91. Hans Fischer, Søn af Nr. 25, $^{14}/_{5}$ 1624. Findes ikke i Regnskaberne efter Febr. 1625. Falden?
92. Henrich Gøsken (Gosseken) $^{14}/_{5}$ 1624. Afsked $^{15}/_{2}$ 1625.
93. Hans Thide $^{1}/_{7}$ 1624. Afsked $^{15}/_{2}$ 1625.
94. Christopher Gardemin $^{12}/_{7}$ 1624. Afsked $^{15}/_{2}$ 1625.
95. Kai Schierhorn $^{8}/_{1}$ 1627. Paa forskjellige Rejser med kgl. Brevskaber. Afsked $^{5}/_{1}$ 1632.
96. Hans Frederiksen Krusberg $^{26}/_{2}$ 1627. Paa forskjellige Rejser med kgl. Brevskaber. Død $^{24}/_{6}$ 1647.
97. Eckerling Leeser (Letzingk) $^{2}/_{6}$ 1627. Falden i Krigen $^{17}/_{5}$ 1628.
98. Jürgen Dehn $^{23}/_{11}$ 1628. Afsked $^{23}/_{3}$ 1630.
99. Christian Wieck $^{21}/_{5}$ 1629. Afsked $^{22}/_{12}$ 1631. Følger Hertug Ulrik til Tyskland. II $^{3}/_{1}$ 1634. Død $^{28}/_{11}$ 1636.
100. Hans Norborg $^{31}/_{5}$ 1629. Paa forskjellige Rejser med kgl. Brevskaber. Afsked $^{24}/_{2}$ 1630.
101. Bartel Deddelow $^{12}/_{6}$ 1629. Paa forskjellige Rejser med kgl. Brevskaber. Afsked $^{26}/_{3}$ 1631. II $^{16}/_{7}$ 1643. Forekommer sidste Gang Aug. 1648.
102. David von Stöcken $^{18}/_{2}$ 1630. Død $^{8}/_{8}$ 1643.
103. Hermann Göseke $^{28}/_{12}$ 1631. Afsked $^{15}/_{6}$ 1636. II $^{30}/_{7}$ 1641. Afsked $^{7}/_{10}$ 1644.
104. Zacharias Münter $^{3}/_{1}$ 1634. Bortrømt som Drabsmand $^{3}/_{5}$ 1634.
105. Christen Simonsen $^{8}/_{5}$ 1634. Død $^{1}/_{5}$ 1639.
106. Heinrich Sebastian $^{22}/_{5}$ 1634. Afsked $^{12}/_{11}$ 1634.
107. Hans Wilhelm $^{3}/_{6}$ 1634. Afsked $^{6}/_{11}$ 1634.
108. Abraham Steinbrecher (Lærling hos Erh. Stärcke) $^{26}/_{10}$ 1636. Død $^{5}/_{2}$ 1642.
109. Franz Baumühl. Først i Prins Christians Tjeneste. Ansat i kgl. Tjeneste $^{9}/_{7}$ 1638. Afsked $^{29}/_{10}$ 1641.
110. Henning Krause, Paukeslager. Først i Prins Christians Tjeneste. Ansat i kgl. Tjeneste $^{9}/_{7}$ 1638. Død $^{1}/_{1}$ 1661.
111. Asmus Bunckenborgh $^{2}/_{4}$ 1639. Afsked $^{21}/_{10}$ 1644.
112. Hans Hansen (Hänszgen) $^{7}/_{12}$ 1639. Afsked $^{30}/_{7}$ 1641. Se S. 160 og 199.

Digitized by Google

113. Bartel Ludwig $^{5}/_{8}$ 1640. 1643 med Gesandtsk. til Osnabrück. Afsked $^{22}/_{4}$ 1646.

114. Hans Brus $^{10}/_{12}$ 1640. 1645 til General Wrangel i Jylland. Forekommer sidste Gang Aug. 1648.

115. Jacob Simonsen (Sigmund) $^{1}/_{5}$ 1641. Afsked $^{28}/_{5}$ 1649.

116. Caspar Clement Hoffmann $^{16}/_{1}$ 1642. Forekommer sidste Gang Nov. 1668.

117. Jacob Dreyer $^{19}/_{9}$ 1642. 1643 med Gesandtsk. til Osnabrück. Afsked $^{8}/_{10}$ 1644.

118. Eiler Rode $^{2}/_{10}$ 1642. Forekommer sidste Gang Okt. 1644.

119. Matthias Schultz $^{5}/_{7}$ 1644. 1645 sendes til Gesandtsk. i Christianopel. Død $^{30}/_{3}$ 1660.

120. Hans Ross (Rose) $^{29}/_{7}$ 1644. Afsked $^{28}/_{5}$ 1649.

121. Matthias Arm und Reich (Armentreich), tidligere i Prins Christians Tjeneste. Ansat i kgl. Tjeneste $^{16}/_{12}$ 1647. Forekommer sidste Gang April 1670.

122. Michel Hirtz (Hirsch), tidligere i Prins Christians Tjeneste. Ansat i kgl. Tjeneste $^{16}/_{12}$ 1647. Afsked $^{28}/_{5}$ 1649. II $^{1}/_{8}$ 1650. Forekommer sidste Gang Febr. 1655.

123. Elias Jancke, tidligere i Prins Christians Tjeneste. Ansat i kgl. Tjeneste $^{16}/_{12}$ 1647. Afsked $^{21}/_{4}$ 1648. II $^{20}/_{5}$ 1652. Forekommer sidste Gang April 1657.

B. Instrumentister.

Listen er paabegyndt efter Kostpenge-Registrets Udvisende 11 Maj 1588, ifølge hvilket Nr. 1—9 af de nedennævnte Instrumentister paa den Tid ere ansatte. For de senere ansattes Vedkommende er Ansættelsesdatoen først angivet. Derefter følger Angivelsen af Lønningen, dels den aarlige, dels (i Paranthes) de maanedlige Kostpenge, endelig Lønningens saaledes fremkomne hele Aarsbeløb.

Digitized by Google

Hvor Lønningen senere er forhøjet, er det specielt opgivet. Foruden Lønningen modtog i Almindelighed hver Instrumentist 1 Hofklædning aarlig.

1. Andreas Thide, Organist, 40 + (6.12) = 112. $^{27}/_{11}$ 1589: 40 + 10 som Hoforganist + (6.12) = 122. $^{30}/_{10}$ 1590 frit Hus i Kongensgade. $^{8}/_{12}$ 1592 hjælpes til en Arvelod. $^{29}/_{3}$ 1595 «Genant» af Provianthuset. $^{23}/_{6}$ 1597: 70 + (7 . 12) = 154. $^{24}/_{9}$ 1606 sælger en Havelod til Rosenborg. $^{25}/_{9}$ 1606 ny Bolig i Kongensgade. Død $^{31}/_{1}$ 1614. Hans Søn kommer i Sorø Skole.
2. Valentin Skvin, Basun, 40 + (5 . 12) = 100. Død $^{29}/_{5}$ 1590.
3. Simon Deter 40 + (5 . 12) = 100. Forekommer sidste Gang Aug. 1590. Gik i Tjeneste hos Hertugen af Gottorp.
4. Johan Kortenberg 40 + (5 . 12) = 100. 1596 sendes til Nürnberg for at kjøbe 4 Sølvbasuner. Afsked $^{29}/_{9}$ 1596.
5. Albrecht Höismann 40 + (5 . 12) = 100. Død i Slagelse $^{16}/_{10}$ 1592.
6. Johan Skrydtzmeier 40 + (5 . 12) = 100. $^{23}/_{6}$ 1597: 60 + (7 . 12) = 144. 1598 faar Hus paa Østergade. 1599 faar 2 Rosenobler i Faddergave fra Dronningen. Død $^{21}/_{4}$ 1616.
7. Melchior Borchgrevinck 40 + (5 . 12) = 100. 1596 Organist 100 + (8 . 12) = 196. 1599 til Italien. $^{5}/_{5}$ 1600 Hoforganist 200 + (10 . 12) = 320. $^{22}/_{1}$ 1618 Kapelmester. Død $^{20}/_{12}$ 1632. Se S. 94 ff.
8. Tönnis Deterdingk 30 + (5 . 12) = 90. Afsked $^{4}/_{5}$ 1595. Gik i Tjeneste hos Hertugen af Gottorp.
9. Thomas Warrien 15 + (5 . 12) = 75. Afsked Juli 1588.
10. Johan Vastenberg, Organist, $^{17}/_{4}$ 1589. 60 Dl. Afsked $^{21}/_{7}$ 1593.
11. Thomas Seefeldt $^{26}/_{4}$ 1591: 40 + (5 . 12) = 100. Afsked $^{24}/_{2}$ 1596.
12. Berwart Abelsted $^{14}/_{4}$ 1593: 40 + (5 . 12) = 100. $^{23}/_{6}$ 1597: 60 + (7 . 12) = 144. 1601 faar et Hus paa Vandkunsten. Forekommer sidste Gang Marts 1611. II. $^{18}/_{8}$ 1615. Forekommer sidste Gang Dec. 1627.
13. Gert Roust, Taarnmand paa Kjøbenhavns Slot, med 2 Geseller $^{22}/_{5}$ 1593: 30 Daler og fri Kost. (Cfr. Nr. 8 blandt Trompetere.)

Digitized by Google

14. Veit Wieganndt $^{26}/_{5}$ 1593: 40 + (5 . 12) = 100. Forekommer sidste Gang Aug. 1596.

15. Johan Spaltholtz, Luthenist, $^{10}/_{6}$ 1594: 40 + (5 . 12) = 100. Forekommer sidste Gang Aug. 1596.

16. Willum Brade $^{3}/_{11}$ 1594: 40 + (5 . 12) = 100. Afsked $^{28}/_{9}$ 1596. II. $^{6}/_{9}$ 1599: 200 + (10 . 12) = 320. Afsked $^{24}/_{2}$ 1606. III. $^{23}/_{8}$ 1620: 80 + (20 . 12) = 320. Afsked $^{29}/_{9}$ 1622. Se S. 68 f.

17. Hans Schmersael $^{5}/_{5}$ 1595: 40 + (5 . 12) = 100. Afsked $^{29}/_{9}$ 1596.

18. Jacob Amen $^{29}/_{9}$ 1595: 40 + (5 . 12) = 100. $^{23}/_{6}$ 1597: 60 + (7 . 12) = 144. 1598 til Danzig for at engagere Instrumentister. Bortrømt Dec. 1602.

19. Adam Pickerow (Pickeradt) $^{20}/_{11}$ 1595: 40 + (5 . 12) = 100. $^{23}/_{6}$ 1597: 60 + (7 . 12) = 144. 1599 Instrumentmager. Afsked $^{29}/_{3}$ 1603. II. $^{23}/_{4}$ 1605. 1614 til Danzig for at engagere Instrumentister. 1620—25 forfærdiger og reparerer forskjellige Instrumenter. Han forekommer sidste Gang Dec. 1627. III. $^{9}/_{8}$ 1630. 1632 til Polen og Preussen for at engagere Sangere og Instrumentister. Død $^{3}/_{5}$ 1638. Hans Søn optaget i Sorø Skole 1625 og 1630.

20. Benedict Greebe $^{20}/_{11}$ 1595: 40 + (5 . 12) = 100. $^{23}/_{6}$ 1597: 60 + (7 . 12) = 144. 1607 faar en Lærling. 1616 to dito. Død $^{4}/_{12}$ 1619.

21. Georg Boroffsky $^{20}/_{11}$ 1595: 40 + (5 . 12) = 100. $^{23}/_{6}$ 1597: 60 + (7 . 12) = 144. Afsked $^{20}/_{10}$ 1600.

22. Salomon Schantzenbach $^{20}/_{11}$ 1595: 40 + (5 . 12) = 100. $^{23}/_{6}$ 1597: 60 + (7 . 12) = 144. 1598 faar Laan 100 Dl., der eftergives 1600. Afsked $^{21}/_{8}$ 1599. II. $^{6}/_{3}$ 1602. Afsked $^{24}/_{6}$ 1608.

23. Albrecht Lorenz $^{15}/_{8}$ 1596: 40 + (5 . 12) = 100. $^{23}/_{6}$ 1597: 60 + (7 . 12) = 144. $^{22}/_{8}$ 1603: Opbevarer af Sølvinstrumenter: 98 + (8 . 12) = 194. 1605 holder Bryllup. Død $^{30}/_{12}$ 1612.

24. Hans Kirchhoff, Taarnmand paa Kjøbenhavns Slot, med 4 Geseller, $^{5}/_{4}$ 1597: 40 + (5 . 12) = 100. Hver af Svendene 30 + (4 . 12) = 78. Afsked $^{10}/_{10}$ 1602.

Digitized by Google

25. Matthias Becker, Zinkeblæser, 7/9 1598: 100 + (8 . 12) = 196. 1599 faar to Lærlinge. Er tillige Instrument-Reparatør. Forekommer sidste Gang Aug. 1606.

26. Robert Bosann 18/11 1598: 60 + (7 . 12) = 144. Afsked 22/4 1600.

27. John Dowland (Dulanntt) fra England, Luthenist, 18/11 1598: 500 Dl. 1601 sendes til England for at kjøbe Instrumenter. Afsked 24/2 1606. Se S. 21 ff.

28. Christopher Zetsinsky, Zinkeblæser, 10/10 1599: 300 + (10 . 12) 420. 1607 faar en Lærling (cfr. Nr. 48). 1609 bor i Løvstræde. Død i Thorn 1/6 1612.

29. Jacob Berlin (Perlien) 10/10 1599: 60 + (7 . 12) = 144. Afsked 14/4 1603.

30. Daniel Norcome (Norkum) fra England 14/10 1599: 200 + (10 . 12) = 320. Bortrømt Sommeren 1601. Se S. 27 f.

31. Matthias Marcher 1/9 1601: 60 + (7 . 12) = 144. 1602 med Hertug Hans til Rusland.

32. Carolus Oralii, Harpeslager, 6/11 1601: 200 Dl. Afsked 9/10 1602.

33. Christopher Bornemann 22/6 1603: 40 + (5 . 12) = 100. Afsked 12/4 1605.

34. Arnold de Fine (von Ende), Elev af Matth. Becker og Borchgrevinck. Ansat 27/8 1603: 60 + (7 . 12) = 144. 1613 Opsyn med Instrumenterne. Lønningstillæg 50 Dl. 1620 faar et Vikarie i Roskilde. 1625 hans Sønner (?) i Sorø Skole. Forekommer sidste Gang Dec. 1627. Har 1628 gaaet i Kaution for 200 Dl. for en Mand i Helsingør. Faar Udlæg i dennes Gaard.

35. Mogens Pedersøn, Elev af Borchgrevinck. Med denne i Italien 1599—1600. Ansat 27/8 1603: 60 + (7 . 12) = 144. 1605—09 i Venedig hos G. Gabrieli. 29/9 1609 paany ansat. 1611—14 i England. 19/8 1615: 160 + (7 . 12) = 244. 1616 faar en Lærling. 22/1 1618 Vicekapelmester, 6 Diskantister i Lære. 1620 udgiver «Pratum spirituale». 1621 faar et Vikarie i Roskilde. Død Jan. 1623 (?). Se S. 60 f.

36. Hans Brock, Elev af Matth. Becker og Borchgrevinck. Ansat 27/8 1603: 60 + (7 . 12) = 144. Død Paaske 1614.

Digitized by Google

37. Hans Nielsen (Giov. Fonteio), Elev af Borchgrevinck. Med denne i Italien 1599—1600. Udgiver to Bøger Madrigaler i Venedig (?). 1602 sendes atter til Italien. Ansat $^{3}/_{5}$ 1604: 70 + (7 . 12) = 154. 1606—08 i Wolfenbüttel for at studere Luthspil hos Greg. Howett. $^{10}/_{4}$ 1611 Orlov under Krigen. 1611—12 Student i Heidelberg. $^{27}/_{4}$ 1623 Vicekapelmester: 244 Dl. Afsked $^{15}/_{12}$ 1624. Se S. 38 og 71 f.

38. Henning Abelsted, Taarnmand paa Kjøbenhavns Slot, $^{14}/_{10}$ 1604: 12 + (6 . 12) = 84. Afsked $^{5}/_{11}$ 1609. II. $^{1}/_{5}$ 1614 Taarnmand «selvfemte»: 100 Dl. Nov. 1620 to Sønner i Lære hos Trompeter Erh. Stärcke. Afsked $^{3}/_{10}$ 1622.

39. Hans Møller (Kock) $^{27}/_{7}$ 1605: 60 + (7 . 12) = 144. Forekommer sidste Gang Dec. 1627.

40. Vincentius Bertholusius (Bartholutzius), Organist, $^{5}/_{4}$ 1607: 1000 Dl. Død $^{18}/_{9}$ 1608. Se S. 39 f.

41. Jacobus Merlis, Violist, $^{5}/_{4}$ 1607: 600 Dl. 1608 faar en Gave 300 Dl. Afsked $^{6}/_{6}$ 1609.

42. Thomas Cuttings, Luthenist, $^{1}/_{4}$ 1608: 300 Dl. Afsked $^{9}/_{10}$ 1610. Se S. 40.

43. Nicolaus Weidekindt $^{21}/_{5}$ 1609: 60 + (7 . 12) = 144. Afsked $^{21}/_{10}$ 1614. II. $^{10}/_{10}$ 1621: 300 Dl. Afsked $^{4}/_{3}$ 1625.

44. Jeronimus Hartvig, Taarnblæser paa Kjøbenhavns Slot, $^{8}/_{4}$ 1610: 30 + (4 . 12) = 78. Afsked $^{2}/_{12}$ 1610.

45. Poul Hintze
46. Lorenz Walter } som Nr. 44.
47. Albrecht Heidkamp

48. Lauritz Pedersen, tidligere Sangerdreng og Elev i Sorø. Elev af Zetzinsky (Nr. 28). Ansat $^{23}/_{5}$ 1613: 60 + (7 . 12) = 144. 1629 Genant af Provianthuset. Død $^{26}/_{2}$ 1641.

49. Daniel Zellner (Sellner) fra Brunsvig $^{23}/_{11}$ 1613: 200 + (10 . 12) = 320. Afsked $^{25}/_{1}$ 1615. II. $^{1}/_{11}$ 1615: c. 340 D. 1619 beder Prins Christian til Fadder. 1625 faar en Lærling. 1628 er Kautionist. 1630 holder Bryllup. Afsked $^{18}/_{3}$ 1644. 1646 bosat i Kjøbenhavn, skattefri. III. $^{14}/_{12}$ 1648. Han har en Søn i det oldenburgske Kapel. Forekommer sidste Gang $^{10}/_{5}$ 1664. Se S. 138 f.

Digitized by Google

50. Hans Breier fra Danzig $^{24}/_{6}$ 1614: 60 + (7 . 12) = 144. Afsked $^{17}/_{8}$ 1615.

51. Steffen Hildebrandt som Nr. 50. Forekommer sidste Gang Aug. 1625.

52. Fabian Fuhr som Nr. 50. Forekommer sidste Gang April 1620.

53. Jeremias Clement som Nr. 50. Afsked $^{17}/_{8}$ 1615.

54. Andreas Zimmermann som Nr. 50. Afsked $^{29}/_{9}$ 1622.

55. Hendrich Dille (Zille) som Nr. 50. 1616 faar 20 Dl. til sit Bryllup i Danzig. Afsked $^{20}/_{7}$ 1620.

56. Ferdinand Scheibel som Nr. 50. Død i Thorn $^{16}/_{2}$ 1618.

57. Johannes Meincke, Organist ved Frue Kirke og Slotskirken, $^{24}/_{5}$ 1615: 320 Dl. Afsked $^{12}/_{12}$ 1627. Organist paa Frederiksborg samt Lærer for de kgl. Børn $^{12}/_{8}$ 1629: 320 Rdl. Død $^{3}/_{4}$ 1635. Se S. 176.

58. Otto Smidt $^{21}/_{7}$ 1615: 60 + (7 . 12) = 144. Forekommer sidste Gang Juli 1619. Død (?).

59. Bernhard Gottschalck, Luthenist, $^{31}/_{7}$ 1615: 60 + (7 . 12) = 144. Forekommer sidste Gang Juni 1618.

60. Johan Schop (Schorp) $^{1}/_{11}$ 1615: 100 + (12$^{1}/_{2}$. 12) = 250. Afsked $^{17}/_{3}$ 1619.

61. Eberhard Schipmann $^{13}/_{11}$ 1615: 60 + (7 . 12) = 144. Afsked $^{8}/_{10}$ 1622. Fra s. D. Taarnblæser «selvfemte» paa Kjøben-Slot: 100 Dl. (Dito 1624 paa Frue Taarn). Afsked $^{12}/_{12}$ 1627. Han nævnes $^{11}/_{8}$ 1631 og $^{28}/_{2}$ 1633 atter som Taarnblæser.

62. Pancratius Scheibel $^{9}/_{8}$ 1617: 60 + (7 . 12) = 144. Afsked $^{4}/_{3}$ 1625.

63. Johannes Pauli (Paulus) $^{18}/_{8}$ 1617: 100 + (12$^{1}/_{2}$. 12) = 250. Afsked $^{28}/_{6}$ 1620.

64. Christopher Sack $^{21}/_{4}$ 1618: 60 + (7 . 12) = 144. Afsked $^{16}/_{2}$ 1621.

65. Jørgen Rasch, Luthenist, $^{22}/_{5}$ 1618: 160 + (20 . 12) = 400. 1623 gift med Skibskapt. P. Nielsens Enke. 1629 faar Hus i Silkegade. 1640 har oversat Jens Dinesens Bog «Troens Kamp og Sejr». 1646 hans Sønner studere. 1649 har et Kannikedom i Lund. Forekommer sidste Gang Juni 1651. Se S. 139 f.

Digitized by Google

66. Niels Mortensen Kolding. Sendes 1602 som «Sangerdreng» til Italien. $^{3}/_{5}$ 1604 tilbage igjen. Ansat $^{17}/_{7}$ 1618 som Luthenist 60 + (7 . 12) = 144. 1619—22 i Italien. $^{16}/_{10}$ 1622 paany ansat, men som Sanger. Død $^{25}/_{7}$ 1625. Se S. 66 f.

67. Giovanni Baptista Veraldi, Luthenist, $^{10}/_{8}$ 1618: 400 Daler. Forekommer sidste Gang Okt. 1620.

68. Johan Stanley $^{10}/_{8}$ 1620: 60 + (7 . 12) = 144. Afsked $^{23}/_{4}$ 1621.

69. Christian Brade, Luthenist, $^{23}/_{8}$ 1620: 100 + (10 . 12) = 220. Afsked $^{29}/_{9}$ 1622.

70. Ambrosius Götze, Violist, $^{22}/_{5}$ 1621: 60 + (7 . 12) = 144. Aug. 1633 Pension af Prins Christian, 96 Rd., mod at oplære en Lærling. Død $^{5}/_{2}$ 1636.

71. Darby Skott, fra England, Harpeslager, $^{25}/_{9}$ 1621: 250 Dl. Død $^{19}/_{12}$ 1634.

72. Didrik Stöffken $^{8}/_{1}$ 1622: 60 + (7 . 12) = 144. Afsked $^{29}/_{9}$ 1622.

73. Thomas Simpson, Violist, $^{7}/_{5}$ 1622: 110 + (20 . 12) = 350. Afsked $^{4}/_{3}$ 1625. Se S. 69 f.

74. Georg Friederich Hoyoul (Höiell), Cornetist, $^{7}/_{5}$ 1622: 74 + (8 . 12) = 170. 1631 faar en Lærling. $^{21}/_{6}$ 1632: 100 + (16 . 12) = 292. $^{26}/_{11}$ 1648: 400 Rdl., fra 1650: 450 Rdl. Komponerer og dirigerer til Balletter o. lign. Død $^{28}/_{7}$ 1652. Se S. 140 f.

75. Antoni Heidkamp $^{12}/_{7}$ 1622: 150 Dl. Død $^{27}/_{2}$ 1626.

76. Christian Buschmann fra Hessen $^{1}/_{1}$ 1624: 100 + (20 . 12) = 340. Afsked $^{24}/_{4}$ 1629.

77. Michel Utrecht, Organist ved Helligaands Kirke. $^{20}/_{4}$ 1620 Lærer i «Symphoni» for Chr. Ulrik og Hans Ulrik Gyldenløve. $^{28}/_{5}$ 1624 Organist for Hertug Frederik og Hertug Ulrik. 158 + (16 . 12) = 350. Død $^{27}/_{3}$ 1625.

78. Georg Fertsch $^{22}/_{10}$ 1624: 60 + (7 . 12) = 144. Afsked $^{3}/_{5}$ 1625.

79. Jacob Faucart (Föicart), Violist, $^{23}/_{10}$ 1624: 400 Dl. 1626 «Prins Christians Violist». $^{16}/_{7}$ 1633 atter i kgl. Tjeneste. Pension af Prinsen: 200 Dl. mod at oplære og underholde en Lærling. $^{1}/_{11}$ 1636 Lønningstillæg 100 Dl. Død $^{1}/_{1}$ 1641.

Digitized by Google

80. Melchior Schild, Organist. $^{10}/_{7}$ 1626 Lærer for de kgl. Børn paa Dalum: 300 Rdl. Afsked $^{2}/_{5}$ 1629. Se S. 81 f.

81. Magnus Maxi (Maxim), Harpenist, $^{16}/_{6}$ 1627: 58 + (16 . 12) = 250. Død $^{19}/_{7}$ 1633.

82. Alexander Gabriel $^{15}/_{8}$ 1631: 160 + (20 . 12) = 400. Afsked $^{25}/_{11}$ 1631. Drog til Kongen af Sverige.

83. Johannes Alter, Bassista instrumentalis, $^{1}/_{5}$ 1633: 250 Rdl. 1638 Proviant af Provianthuset. 1644 fritages for Vagthold af en Ejendom i Kjøbenhavn. 1647 og 1650 sælger Træer til K. M. Haver. $^{7}/_{4}$ 1649: 350 Rdl. Forekommer sidste Gang $^{14}/_{4}$ 1661.

84. Gregorius Mechell. Pinse 1633: 300 Rdl. 1634 reparerer og forfærdiger Instrumenter. Død $^{11}/_{5}$ 1635.

85. Matthias Weisell. Pinse 1633: 200 Rdl. 1642 reparerer Instrumenter. Død $^{8}/_{3}$ 1647.

86. Johannes Gilow. Pinse 1633: 300 Rdl. Død $^{9}/_{9}$ 1640.

87. Michael Cracowit (Krakowitz), Organist. Pinse 1633: 400 Rdl. 1637 faar en Lærling. Er Lærer for de kgl. Børn. Siden 1642 inspicerer Orgelværker. Død $^{26}/_{10}$ 1657. Se S. 140.

88. Johannes Grubbe $^{13}/_{2}$ 1634: 200 Rdl. Afsked $^{21}/_{8}$ 1644.

89. Johannes Stein $^{13}/_{2}$ 1634: 200 Rdl. Død $^{26}/_{10}$ 1643.

90. John Price, engelsk Fløjtevirtuos, Marts (?) 1634 tilligemed 2 Medhjælpere. Lønning ubekjendt. Faar Pas til Würtemberg $^{24}/_{10}$ 1634.

91. Michael Ulich, Theorbist, $^{24}/_{8}$ 1634: 400 Dl. Afsked Jul 1643. II. $^{22}/_{8}$ 1649. Forekommer sidste Gang $^{17}/_{4}$ 1669. Se S. 141.

92. Andreas Plattenslager $^{12}/_{9}$ 1634, Taarnblæser med 4 Geseller «naar Schipmann er død», 100 Dl. Tillige Stadsmusikant i Kjøbenhavn og Kjøge. (Cfr. Nr. 102. Ere de identiske?)

93. Hans Pedersen $^{22}/_{9}$ 1635: 200 Rdl. Forekommer sidste Gang $^{17}/_{4}$ 1669.

94. Johan David, Viol de gammista, $^{7}/_{3}$ 1636: 250 Rdl. Afsked $^{7}/_{6}$ 1637.

95. Rengener Höyen $^{3}/_{4}$ 1636: 250 Rdl. Afsked $^{27}/_{10}$ 1636.

96. Alexander Leverentz (Leffuerentz), «Kapelknabe» hos Prins Christian. Uddannet i Berlin og England. Ansat som Viol

Digitized by Google

de gambist $^{5}/_{8}$ 1636: 250 Rdl. Afsked $^{18}/_{3}$ 1644. II. $^{15}/_{10}$ 1645. Se S. 125.

97. Christopher Schuler, Organist ved Frue Kirke. Bliver $^{21}/_{5}$ 1638 Lærer for Ulr. Chr. Gyldenløve, Løn 40 Dl. 1638 sælger et Klavikordium.

98. Johannes Petronius (Petrovius), Organist. Pinse 1640: 200 Dl.

99. Balthasar Kehler (Keller), Bas-Instrumentist, $^{29}/_{9}$ 1640: 200 Rdl. Afsked $^{18}/_{3}$ 1644. (Arresteret 1646 i Königsberg for Drab. Kom senere i polsk Tjeneste.)

100. Johannes Nicolai, «de unge Frøkeners Organist», (tidligere hos Hertug Frederik af Nordborg). $^{3}/_{3}$ 1641: 200 Dl. Forekommer sidste Gang $^{10}/_{3}$ 1643.

101. Edvard Adam, Harpenist, Paaske 1641: 220 Rdl. Afsked $^{1}/_{5}$ 1643. Gik i brandenburgsk Tjeneste.

102. Andreas Plattenslager, Violist, $^{5}/_{4}$ 1641: 200 Rdl. Afsked $^{18}/_{3}$ 1644. II. $^{24}/_{5}$ 1649. (Cfr. Nr. 92. Ere de identiske?)

103. François de Francour (Francoeur), Violist, $^{7}/_{6}$ 1641: 400 Dl. Afsked $^{15}/_{5}$ 1643. Blev Dansemester paa Sorø.

104. Jochim Schultz, Luthenist, $^{7}/_{6}$ 1641: 160 + (20 . 12) = 400. Afsked $^{1}/_{5}$ 1643.

105. Israel Sidelmann (Seidels), tidligere Kapelknabe. Ansat $^{15}/_{2}$ 1643 som Organist. 200 Dl. Afsked $^{18}/_{3}$ 1644.

106. Jørgen Lauritzen (Lorenz), tidligere Kapelknabe. Ansat $^{15}/_{2}$ 1643 som Cornetist. 200 Dl. Afsked $^{18}/_{3}$ 1644.

107. Gottschalck Behr, Luthenist, $^{26}/_{1}$ 1646: 500 Rdl. Forekommer sidste Gang Juni 1649.

108. Hendrich Petersen, Violist, $^{12}/_{5}$ 1646: 200 Rdl. Forekommer sidste Gang Dec. 1647.

Taarnblæsere paa Kronborg.

Matthias Lossmandt $^{16}/_{7}$ 1594: 30 Dl. Fire Svende à 20 Dl. Alle have frit Ophold.

Johan Riisbroch og Adam Boenstock $^{24}/_{12}$ 1614, «selvfjerde». Løn 80 Dl. (begge?). Tillige Privilegium som Spillemænd i Lenet.

Jochim Beier $^{23}/_{11}$ 1627, «selvfjerde». 80 Dl. Tillige Privilegium som Spillemand i Lenet.

Digitized by Google

C. Sangere.

Om Forstaaelsen af de opførte Datoer og Tal (Lønning) cfr. det ved Instrumentisterne bemærkede. Dog fik de menige blandt Sangerne i Almindelighed ikke en Hofklædning aarlig. Navnene ere, i Overensstemmelse med Listernes Udvisende, opførte i deres latinske Form omtr. det 16de Aarhundrede ud, senere paa Dansk. Nr. 1—15 af nedennævnte Sangere findes ved Listens Begyndelse, 11 Maj 1588.

1. Johannes Mariagger 30 + (6 . 12) = 102. Forekommer sidste Gang April 1590. (Bliver Degn ved tysk Kirke i Kjøbenhavn. 1591 Vikar i Roskilde. Død før $^{11}/_{4}$ 1617.)
2. Samuel Berndes, Tenor, 10 + (4 . 12) = 58. Forekommer sidste Gang April 1592. (Mulig Præst i Haarløv og Himlinge? Se S. 89.)
3. Abraham Prætorius (Schult) 10 + (4 . 12) = 58. Afsked $^{10}/_{12}$ 1593.
4. Petrus Andreæ 10 + (4 . 12) = 58. $^{29}/_{7}$ 1597: 40 + (5 . 12) = 100. Død $^{12}/_{7}$ 1619.
5. Jacobus Johannis (eller Logius eller Suenonis?), Alt, 10 + (4 . 12) = 58. Afsked $^{25}/_{12}$ 1593.
6. Nicolaus Suenonis, Alt, 10 + (4 . 12) = 58. Død Aug. 1596.
7. Petrus Mauritii, Alt, 10 + (4 . 12) = 58. Forekommer sidste Gang April 1592.
8. Petrus Arnoldi, Alt, 10 + (4 . 12) = 58. Forekommer sidste Gang Maj 1591.
9. Josephus Andreæ, Tenor, 10 + (4 . 12) = 58. Død 1590.
10. Johannes Stirmius, Bas, 10 + (4 . 12) = 58. Som Formand kvitterer han paa Sangerkorpsets Vegne. Død $^{10}/_{7}$ 1589.
11. Johannes Timannus, Bas, 10 + (4 . 12) = 58. Afsked $^{29}/_{9}$ 1601.
12. Erasmus Laurentii, Bas, 10 + (4 . 12) = 58. Forekommer sidste Gang Marts 1592. (Mulig Præst i Skaane? Se S. 89 f.)
13. Bartholomæus Stockmann, Bas, 10 + (4 . 12) = 58. Forekommer sidste Gang Sept. 1590.
14. Johannes Massak fra Hessen 10 + (4 . 12) = 58. Forekommer sidste Gang Aug. 1596. Er dog mulig Instrumentist. Se S. 2.

Digitized by Google

15. Christianus Nicolai, Pædagogus, 12 + (4 . 12) = 60. Forekommer sidste Gang Febr. 1589.

16. Johannes Hermanni Malthen, Pædagogus, Marts 1589: 12 + (4 . 12) = 60. Forekommer sidste Gang Juli 1591.

17. Matthias Erasmi, Tenor, 10 + (4 . 12) = 58. Afsked $^{7}/_{9}$ 1594.

18. Gregorius Trehoffus (Trehou), Kapelmester eller «Sangmester», $^{1}/_{3}$ 1590: 200 + 24 i Hushyre + (16 . 12) = 416. Dertil (32 . 12) for 8 Sangerdrenge. 1598 Rejse til Nederlandene for at engagere Sangere. 1599 Faddergave fra Dronningen. 1601 faar Hus i Helsingør samt holder Bryllup. 1606 faar et Kannikedom i Roskilde. Afsked $^{10}/_{4}$ 1611. (1621: hans Hus i Helsingør skal vurderes og sælges.) Se S. 9.

Matth. Christierni. Jac. Jacobi.
Andr. Schanus. Petr. Georgii.
Matth. Laurentii. Chr. Sachariæ.
Hieronimus Georgii. Nic. Andreæ.
} Sangerdrenge (Diskantister). Se S. 10.

19. Nicolaus Petri Schanus, Bas, Juni 1590: 10 + (4 . 12) = 58. Afsked $^{10}/_{4}$ 1594.

20. Andreas Laurentii, Alt, Marts 1591: 10 + (4 . 12) = 58. Afsked $^{9}/_{7}$ 1594. Mulig identisk med Nr. 36.

21. Augustinus Sandt, Bas, $^{26}/_{4}$ 1591: 10 + (4 . 12) = 58. Afsked $^{12}/_{10}$ 1593. (Bliver tysk Præst i Helsingør m. m. Se S. 90.)

22. Johannes Jacobi, Pædagogus, Aug. 1591: 12 + (4 . 12) = 60. Fra Juli 1592 tillige Tenorsanger: 10 + (4 . 12) = 58, tilsammen 118. Afsked $^{24}/_{1}$ 1597. (Bliver Skolemester i Ringsted.)

23. Nicolaus Johannis, Bas, Paaske 1592: 10 + (4 . 12) = 58. Afsked Paaske 1597.

24. Petrus Jacobi, Alt, Paaske 1592: 10 + (4 . 12) = 58. Fra $^{24}/_{1}$ 1597 tillige Pædagogus: 12 + (4 . 12) = 60, tilsammen 118. Afsked $^{4}/_{11}$ 1600.

25. Severinus Nicolai, Bas, $^{12}/_{10}$ 1593: 10 + (4 . 12) = 58. Afsked Marts 1598.

26. Kanutus Brun, Tenor, Dec. 1593: 10 + (4 . 12) = 58. Død $^{5}/_{1}$ 1595.

27. Christianus Johannis, Alt, $^{11}/_{12}$ 1593: 10 + (4 . 12) = 58. $^{29}/_{7}$ 1597: 40 + (5 . 12) = 100. Afsked $^{20}/_{12}$ 1598. (Cfr. Nr. 50.)

Digitized by Google

28. Johannes Hoffmannus, Bas, $^{10}/_{4}$ 1594: 10 + (4 . 12) = 58. Afsked $^{5}/_{4}$ 1595.
29. Johannes Eschildi, Alt, $^{9}/_{7}$ 1594: 10 + (4 . 12) = 58. Afsked $^{25}/_{3}$ 1597. (Faar 1602 Degnekald i Tjæreby og Alsønderup).
30. Antonius Johannis, Tenor, $^{7}/_{9}$ 1594: 10 + (4 . 12) = 58. Afsked $^{29}/_{4}$ 1596.
31. Georgius Skoubo, Tenor, $^{5}/_{1}$ 1595: 10 + (4 . 12) 58. Afsked $^{26}/_{9}$ 1596.
32. Laurentius Petri, Bas, $^{5}/_{4}$ 1595: 10 + (4.12) = 58. $^{29}/_{7}$ 1597: 40 + (5 . 12) = 100. Død $^{7}/_{8}$ 1601.
33. Andreas Aagesen (Ovesen), Tenor, $^{29}/_{4}$ 1596: 10 + (4 . 12) = 58. $^{29}/_{7}$ 1597: 40 + (5 . 12) = 100. Paaske 1599 sendt til Italien. $^{7}/_{5}$ 1600: 200 Dl. 1605 holder Bryllup. 1606 Kannik i Roskilde. Død $^{8}/_{12}$ 1621.
34. Wilhelm Egberti, Alt, Aug. 1596: 10 + (4 . 12) = 58. $^{29}/_{7}$ 1597: 40 + (5 . 12) = 100. Paaske 1599 sendt til Italien. Findes ikke senere.
35. Nicolaus Petri Holbek, Tenor, $^{26}/_{9}$ 1596: 10 + (4 . 12) = 58. Afsked $^{14}/_{11}$ 1598.
36. Andreas Laurentii, Alt, $^{25}/_{3}$ 1597: 10 + (4.12) = 58. Druknede Paaske 1598 ved Haderslev. (Mulig identisk med Nr. 20).
37. Martinus Widemann (Weidemann), Bas, $^{25}/_{3}$ 1597: 10 + (4 . 12) = 58. $^{29}/_{7}$ 1597: 40 + (5 . 12) = 100. $^{23}/_{4}$ 1603: 60 + (7 . 12) = 144. Forekommer sidste Gang Aug. 1610.
38. Johannes Johannis (Jens Lollik), Tenor, $^{24}/_{5}$ 1597: 10 + (4.12) = 58. Afsked $^{4}/_{11}$ 1600.
39. Johannes (Jørgen) Barsøe, Bas, Marts 1598: 10 + (4.12) = 58. Afsked $^{27}/_{1}$ 1600.
40. Nicolaus Gistow (Giustow) fra Bryssel, Alt, $^{1}/_{5}$ 1598: 60 + (7.12) = 144. Død $^{19}/_{7}$ 1609. Se S. 25 f. og 46.
41. Erhard (Erland) Truidsen, Tenor, $^{15}/_{3}$ 1599: 10 + (4 . 12) = 58. $^{7}/_{7}$ 1600: 40 + (5 . 12) = 100. Afsked $^{13}/_{1}$ 1608. (Bliver Præst i Taastrup).
42. Johan Meinert, Bas, $^{12}/_{10}$ 1599: 200 Dl. Bortrømte Sommeren 1601. Se S. 27.
43. David Thielsen $^{8}/_{2}$ 1600: 10 + (4.12) = 58. Afsked $^{27}/_{5}$ 1602.
44. Peder Pedersen $^{8}/_{2}$ 1600: 10 + (4.12) = 58. Afsked $^{16}/_{5}$ 1603.

Digitized by Google

45. Georg Behm Hasenburgski ${}^{25}/_{3}$ 1600: 200 Dl. 1604 et Laan eftergives ham. 1627 paa Dalum med de kgl. Børn. Død ${}^{31}/_{8}$ 1633.
46. Arnold Geertz ${}^{25}/_{3}$ 1600: 200 Dl. Død Dec. 1600.
47. Willum Dop ${}^{7}/_{5}$ 1600: 200 Dl. ${}^{7}/_{5}$ 1601 kgl. Kammertjener. Ansættes ${}^{7}/_{11}$ 1613 atter som «Musicus». 1618—19 sendes paa forskjellige Rejser. Død ${}^{26}/_{2}$ 1628. Se S. 91 f.
48. Felix Meier, fra Prag, ${}^{18}/_{5}$ 1600: 200 Dl. Afsked ${}^{3}/_{7}$ 1601.
49. Caspar Agricola, fra Prag, ${}^{18}/_{5}$ 1600: 200 Dl. Syg Maj—Okt. 1610. Afsked ${}^{29}/_{9}$ 1622 med Pension 48 Dl. Denne udbetales sidste Gang ${}^{13}/_{1}$ 1623.
50. Christian Jensen ${}^{4}/_{11}$ 1600: 40 + (5 . 12) = 100. Forekommer sidste Gang Dec. 1627. (Cfr. Nr. 27. Ere de identiske?)
51. Claus Hansen Ryggemand (Rugemand), Skolemester, ${}^{4}/_{11}$ 1600: 40 + (5 . 12) = 100. Afsked Paaske 1602.
52. Jens Jensen Poscolanus, Bas? ${}^{20}/_{10}$ 1601: 10 + (4 . 12) = 58. ${}^{23}/_{4}$ 1603: 40 + (5 . 12) = 100. ${}^{18}/_{9}$ 1609 tillige Skolemester, 100 Dl. ${}^{10}/_{4}$ 1611 afgaar som Skolemester, Løn som Sanger 40 + (4 . 12) = 88. ${}^{29}/_{9}$ 1622 gaar af som Sanger, bliver atter Skolemester. Forekommer sidste Gang Febr. 1628. (Søger c. 1630 om et Skoleembede).
53. Johannes Tollius (Tholius) ${}^{10}/_{11}$ 1601: 300 Dl. Afsked ${}^{18}/_{1}$ 1603.
54. Claus Fördt (Fordt), Skolemester, ${}^{23}/_{4}$ 1602: 40 + (5 . 12) = 100. Afsked ${}^{8}/_{12}$ 1602. (Bliver Præst i Sjælland).
55. Hans Madsen ${}^{28}/_{5}$ 1602: 10 + (4 . 12) = 58. ${}^{23}/_{4}$ 1603: 40 + (5 . 12) = 100. Død ${}^{25}/_{11}$ 1616.
56. Jørgen Schrøder, Skolemester, ${}^{8}/_{12}$ 1602: 40 + (5 . 12) = 100. Afsked ${}^{28}/_{11}$ 1607. (Bliver Skolemester i Slagelse).
57. Peder Hansen (Jensen) ${}^{20}/_{5}$ 1603: 40 + (5 . 12) = 100. 1617 Tilladelse til at drive Næring skattefrit. Afsked ${}^{29}/_{9}$ 1622.
58. Dirich Simonsen, Alt, ${}^{17}/_{5}$ 1604: 40 + (5 . 12) = 100. Afsked ${}^{18}/_{2}$ 1615.
59. Jørgen Thomsen (fra Norge?) ${}^{22}/_{6}$ 1604: 40 + (5 . 12) = 100. Afsked ${}^{15}/_{6}$ 1610.
60. Paulus Paganinus ${}^{8}/_{5}$ 1605: 200 Dl. 1607 Broder i «Danske Kompagni». Forekommer sidste Gang April 1610.

Digitized by Google

61. Carolus Wormser, fra Wien, $^{24}/_{4}$ 1607: 200 Dl. Forekommer sidste Gang Aug. 1625. Se S. 81.

62. Jacob Lauritzen, Skolemester, $^{28}/_{11}$ 1607: 40 + (5 . 12) = 100. Afsked $^{18}/_{9}$ 1609.

63. Martinus Otto, Bas, $^{1}/_{4}$ 1608: 250 Dl. 1611—1614 i England. Afsked $^{31}/_{12}$ 1614.

64. Jens Olufsen $^{26}/_{4}$ 1608: 40 + (5 . 12) = 100. Forekommer sidste Gang Dec. 1627.

65. Marcus Marteranus $^{20}/_{5}$ 1608: 200 Dl. Afsked $^{6}/_{6}$ 1609.

66. Niels Nielsen (Jensen), Alt, $^{20}/_{7}$ 1609: 40 + (5 . 12) = 100. Død $^{16}/_{6}$ 1618.

67. Hans Brachrogge, Elev af Borchgrevinck. 1602—04 i Italien. Ansat $^{16}/_{2}$ 1611 som Sanger 200 Dl. 1611—14 i England. 1619 udgiver en Samling Madrigaletter. 1619 til Italien. 1621 Vikar i Roskilde. Forekommer sidste Gang $^{2}/_{8}$ 1635. Se S. 92 f.

68. Jens Christensen Harboe $^{23}/_{5}$ 1613: 40 + (5 . 12) = 100. $^{1}/_{7}$ 1638: 200 Dl. Forekommer sidste Gang Sept. 1651.

69. Jacob Ørn (Ørenn), 1611—14 i England. Ansat $^{24}/_{7}$ 1614: 60 + (7 . 12) = 144. 1619 Vikar i Roskilde. 1624 faar Diskantisterne i Lære. $^{29}/_{9}$ 1635: 300 Dl. 1637 Vicekapelmester. 1643 Lønningsforbedring 100 Rd. 1645 bor paa Kjøbmagergade. $^{4}/_{1}$ 1649 pensioneres med fuld Lønning 420 Dl. kur. Forekommer sidste Gang $^{28}/_{2}$ 1653. Se S. 136 ff.

70. Søren Hansen Tvilling, Alt, $^{25}/_{2}$ 1618: 0 + (4 . 12) = 48. Paaske 1620: 20 + (4 . 12) = 68. $^{14}/_{10}$ 1623: 60 + (7 . 12) = 144. Afsked $^{12}/_{12}$ 1627. II $^{13}/_{3}$ 1631 og faar tillige Degnekald paa Kronborg. Død $^{24}/_{12}$ 1633. Se S. 85 ff.

71. Jørgen Hansen $^{1}/_{3}$ 1618: 0 + (4 . 12) = 48. Afsked $^{29}/_{9}$ 1622.

72. Anders Sørensen $^{7}/_{3}$ 1618: 0 + (4 . 12) = 48. Afsked $^{29}/_{9}$ 1622.

73. Peder Jørgensen $^{19}/_{3}$ 1618: 0 + (4 . 12) = 48. Afsked $^{29}/_{9}$ 1622.

74. Niels Pedersen $^{25}/_{3}$ 1618: 0 + (4 . 12) = 48. Forekommer sidste Gang April 1622.

75. Villads Andersen $^{25}/_{3}$ 1618: 0 + (4 . 12) = 48. $^{14}/_{10}$ 1623: 60 + (7 . 12) = 144. Forekommer sidste Gang Dec. 1627. (1629 Præst i Slangerup).

Digitized by Google

76. Niels Lauritzen $^{16}/_{4}$ 1618: 0 + (4 . 12) = 48. Paaske 1620: 30 + (4 . 12) = 78. Afsked $^{29}/_{9}$ 1622.
77. Niels Christensen $^{16}/_{4}$ 1618: 0 + (4 . 12) = 48. Afsked $^{4}/_{3}$ 1625.
78. Didrik Olufsen $^{22}/_{4}$ 1618: 0 + (4 . 12) = 48. Forekommer sidste Gang Juli 1619.
79. Christopher Christensen $^{27}/_{4}$ 1618: 0 + (4 . 12) = 48. Forekommer sidste Gang Juli 1619.
80. Sebastian Wildener, Bas $^{7}/_{6}$ 1618: 40 + (5 . 12) = 100. Forekommer sidste Gang April 1620. II. $^{21}/_{8}$ 1622: 66 + (7.12) = 150. Forekommer sidste Gang Maj 1623.
81. Niels Hansen Tønder, Bas, $^{6}/_{5}$ 1619: 30 + (4 . 12) = 78. $^{14}/_{10}$ 1623: 60 + (7 . 12) = 144. Død ved Drukning $^{3}/_{8}$ 1629.
82. Nicolaus Schmidt $^{22}/_{10}$ 1624: 40 + (5 . 12) = 100. Afsked $^{4}/_{3}$ 1625.
83. Eitel Friederich Loringhoff, Bas, $^{1}/_{4}$ 1626: 60 + (20 . 12) = 300. Afsked $^{20}/_{12}$ 1627.
84. Anders Lauritzen, Tenor, $^{12}/_{3}$ 1631: 40 + (5 . 12) = 100. Død $^{8}/_{5}$ 1634.
85. Niels Nielsøn Stirm, Bas, $^{26}/_{3}$ 1631: 40 + (5 . 12) = 100. $^{20}/_{7}$ 1633 læser med Kapelknaberne (Tillæg 40 Dl.). $^{1}/_{5}$ 1637: 80 + (10.12) = 200. $^{4}/_{10}$ 1641: 300 Dl. Afsked $^{13}/_{3}$ 1644. (Bliver Præst i Christianopel. Se S. 88 f).
86. Peter Mortensen Koch, Alt, $^{21}/_{4}$ 1631. 40 + (5 . 12) = 100. Død $^{8}/_{2}$ 1633.
87. Dines Sørensen, Bas, $^{1}/_{5}$ 1631: 40 + (5 . 12) = 100. $^{16}/_{3}$ 1639: 150 Dl. Lærer for Kapelknaberne. Afsked $^{18}/_{3}$ 1644. (Loves et Præstekald).
88. Knud Jensen, Bas, $^{8}/_{5}$ 1631: 40 + (5 . 12) = 100. Afsked $^{27}/_{3}$ 1633. (Befordres til en Skoletjeneste).
89. Poul Lauritzen, Alt, $^{14}/_{6}$ 1631: 40 + (5 . 12) = 100. $^{6}/_{9}$ 1635: 150 Dl. Død $^{13}/_{8}$ 1642.
90. Michael Lösch, Bas, $^{1}/_{1}$ 1633: 200 Dl. $^{6}/_{9}$ 1635: 250 Dl. Død $^{24}/_{9}$ 1641.
91. Johannes Hasselt, Alt, $^{1}/_{1}$ 1633: 400 Rd. Død 1644.
92. Jonas Pauffler, fra Sachsen, Alt, $^{19}/_{3}$ 1633: 200 Dl. Død $^{27}/_{3}$ 1640.

Digitized by Google

93. Johannes Ninniche, Tenor, Pinse 1633: 164 Dl. $^{31}/_{5}$ 1640: 200 Rd. Forekommer sidste Gang $^{28}/_{2}$ 1653.

94. Heinrich Schütz, fra Dresden, Kapelmester, $^{10}/_{12}$ 1633: 800 Rd. Forekommer sidste Gang Maj 1635. II. $^{3}/_{5}$ 1642: 800 Rd. Forekommer sidste Gang April 1644. 1645 mulig et 3die Besøg i Danmark. Se S. 104 ff., 123 f. og 128 ff.

95. Johannes Lange, Bas, $^{30}/_{6}$ 1634: 200 Rd. Død Februar 1671. Se S. 164 f.

96. Gregorio Chelli («Italianer») da Verona, Alt, $^{1}/_{8}$ 1634: 300 Rd. $^{1}/_{5}$ 1636: 350 Rd. $^{11}/_{1}$ 1637 faar en Gave 200 Rd. $^{21}/_{11}$ 1639 sendes til Rom for at skaffe «tvende Capuner» (Sangere). Mulig død paa Rejsen. Se S. 114 og 126 f.

97. Oluf Jensen, Kalkant, $^{30}/_{8}$ 1634: 52 Dl. Forekommer ikke senere.

98. Benedetto Bonaglia, Bas, $^{7}/_{10}$ 1638: 400 Rd. $^{16}/_{6}$ 1641: 450 Rd. Afsked $^{16}/_{9}$ 1651.

99. Agostino Fontana, Alt, $^{7}/_{10}$ 1638: 400 Rd. $^{16}/_{6}$ 1641: 450 Rd. $^{15}/_{12}$ 1647 Kapelmester: 550 Rd. 1641 agter at gifte sig. Forekommer sidste Gang $^{15}/_{10}$ 1650. 1650 begravet i Frue Kirke. Se S. 135 f.

100. Georgius Sidow, Diskantist, $^{1}/_{7}$ 1641: 300 Dl. $^{15}/_{5}$ 1647: 350 Rd. Omtr. 1650 holder Bryllup. Afsked $^{31}/_{8}$ 1653.

101. Agostino Pisone, Diskantist, $^{1}/_{1}$ 1643: 400 Rd. 1645 forfølges af Kreditorer. Forekommer sidste Gang $^{22}/_{9}$ 1646.

Digitized by Google

Aarlige Udgifter.

Beløbene ere fremkomne ved Sammenlægning af Summerne i Rentemester-Regnskaberne (aarlige Lønninger) og i Kostpenge-Registrene (maanedlige Kostpenge). Beløbene ere opførte i Daler kurant, med Bortkastelse af Ort og Skilling og afrundede op- eller nedad eftersom det overskydende Beløb er over eller under ½ Daler.

Aar.	Trompetere.	Instrumentister.	Sangere.	Summa.	Anmærkninger.
1588—89	1368	665	1145	3178	
1589—90	1172	1268	1164	3604	
1590—91	1321	821	1723	3865	
1591—92	1387	689	1617	3693	
1592—93	1337	558	1602	3497	
1593—94	1494	786	1618	3898	
1594—95	1480	1079	1593	4152	
1595—96	1589	1245	1614	4448	
1596—97	2566	1487	1594	5647	
1597—98	2965	1855	1773	6593	
1598—99	2439	1935	1761	6135	
1599—1600	2549	3115	1746	7410	
1600—01	3019	4328	3153	10500	
1601—02	3519	3158	2420	9097	
1602—03	2715	4163	2519	9397	
1603—04	2285	1421	1728	5434 [1])	[1]) **For dette Aar mangle de paagjældende Summer i Rentemester-Regnskabet.**
1604—05	2428	4071	2539	9038	

Digitized by Google

Aar.	Trompetere.	Instrumentister.	Sangere.	Summa.	Anmærkninger.
1605—06	2128	3407	2581	8116	
1606—07	2958	3177	3028	9163	
1607—08	2576	4132	3437	10145	
1608—09	2350	3751	3296	9397	
1609—10	2425	3349	3564	9338	
1610—11	2575	3411	2736	8722	
1611—12	2182	2032	1320	5534	
1612—13	2509	1969	1870	6348	
1613—14	2321	1965	2044	6330	
1614—15	2019	2361	2700	7080	
1615—16	1911	3508	1836	7255	
1616—17	2094	3887	1928	7909	
1617—18	2128	4090	2023	8241	
1618—19	2285	5149	2763	10197	
1619—20	1325	4210	2882	8417	
1620—21	1478	4446	2512	8436	
1621—22	1198	3571	2318	7087	
1622—23	1486	4831	2538	8855	
1623—24	1893	4357	2155	8405	
1624—25	2296	4776	2334	9406	
1625—26	389	3114	1979	5482	
1626—27	164	3374	2142	5680 [1])	1) Fra dette Aar indtil Slutningen ere Beløbene i RR. anførte dels i Daler kur. à 80 Sk., dels i «Rigsdaler» eller i «enkende Daler» à 96 Sk. eller 102 Sk. For bedre at kunne sammenlignes med det foregaaende ere disse Beløb omsatte til det tilsvarende i Daler kurant.
1627—28	177	3746	1804	5727	
1628—29	4308	1988	1237	7533	
1629—30	1920	1477	1050	4447	
1630—31	2086	2398	867	5351	
1631—32	2153	2961	1812	6926	
1632—33	1764	2314	1639	5717	
1633—34	2031	3514	2244	7789	
1634—35	3141	7124	3417	13682	
1635—36	2095	3803	1892	7790	
1636—37	2057	5984	3382	11423	

Digitized by Google

Aar.	Trompetere.	Instrumentister.	Sangere.	Summa.	Anmærkninger.
1637—38	1607	8441 [1])		10048	[1]) Fra dette Aar opføres i RR. Instrumentister og Sangere i en fælles Konto.
1638—39	1661	7610		9271	
1639—40	2507	12588		15095	
1640—41	1996	5452		7448	
1641—42	2485	8659		11144	
1642—43	2360	9912		12272	
1643—44	2057	10091		12148	
1644—45	2531	5505		8036	
1645—46	2980	2886		5866	
1646—47	1268	6336		7604	
1647—48	1898	1651		3549	
1648—49	2024	2748		4772	

Digitized by Google

Node-Bilag.

Digitized by Google

I.

Af „Giardino novo bellissimo“, Madrigali a cinque voci, raccolti per Melchior Borchgrevinck Copenhagen 1605.

Pag. 28. **Melchior Borchgrevinck.**

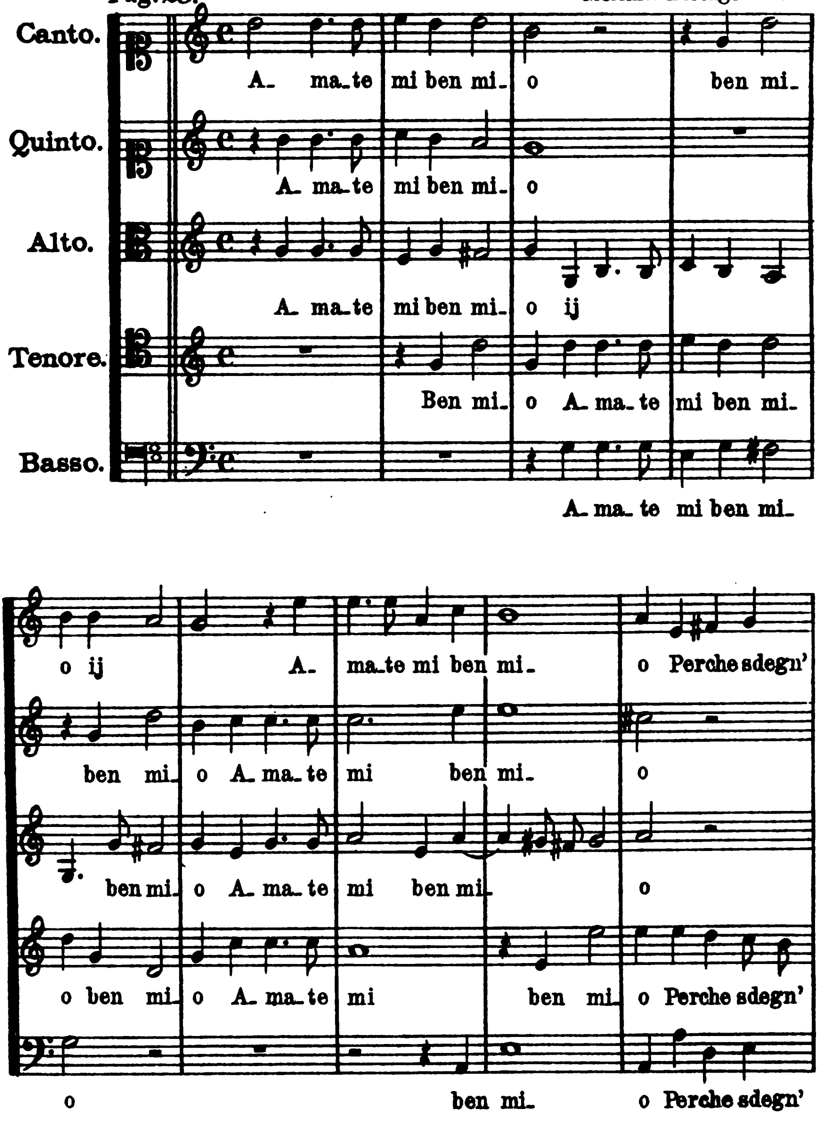

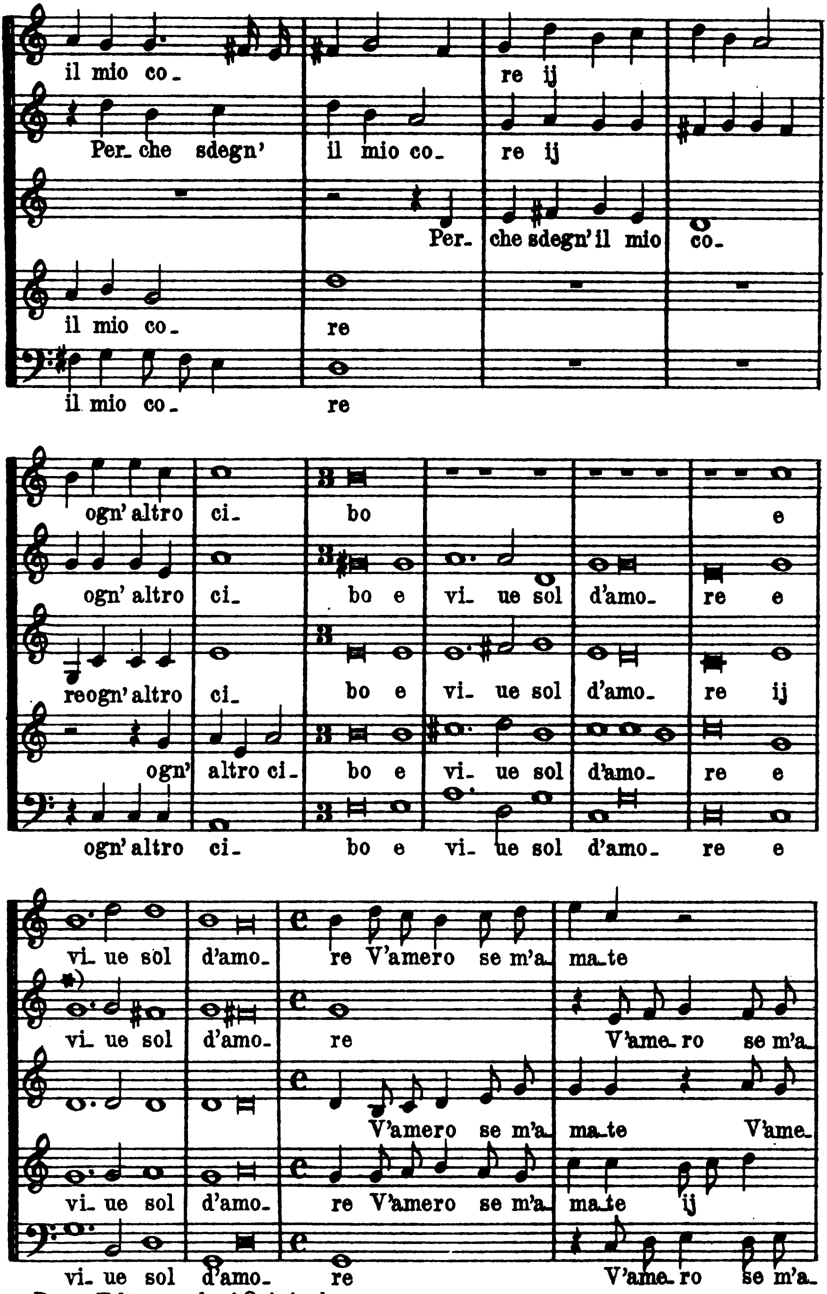

*) Denne Takt mangler i Originalen.

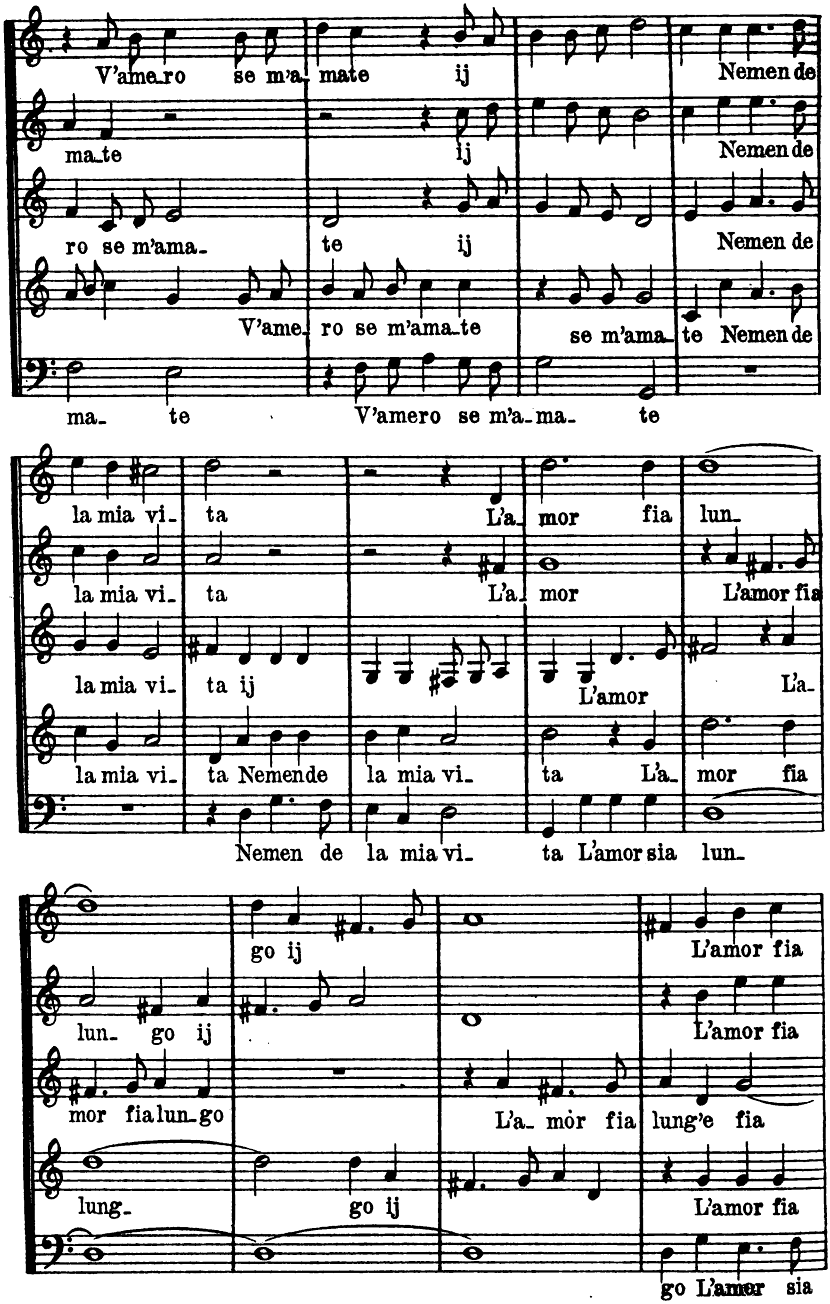

Digitized by Google

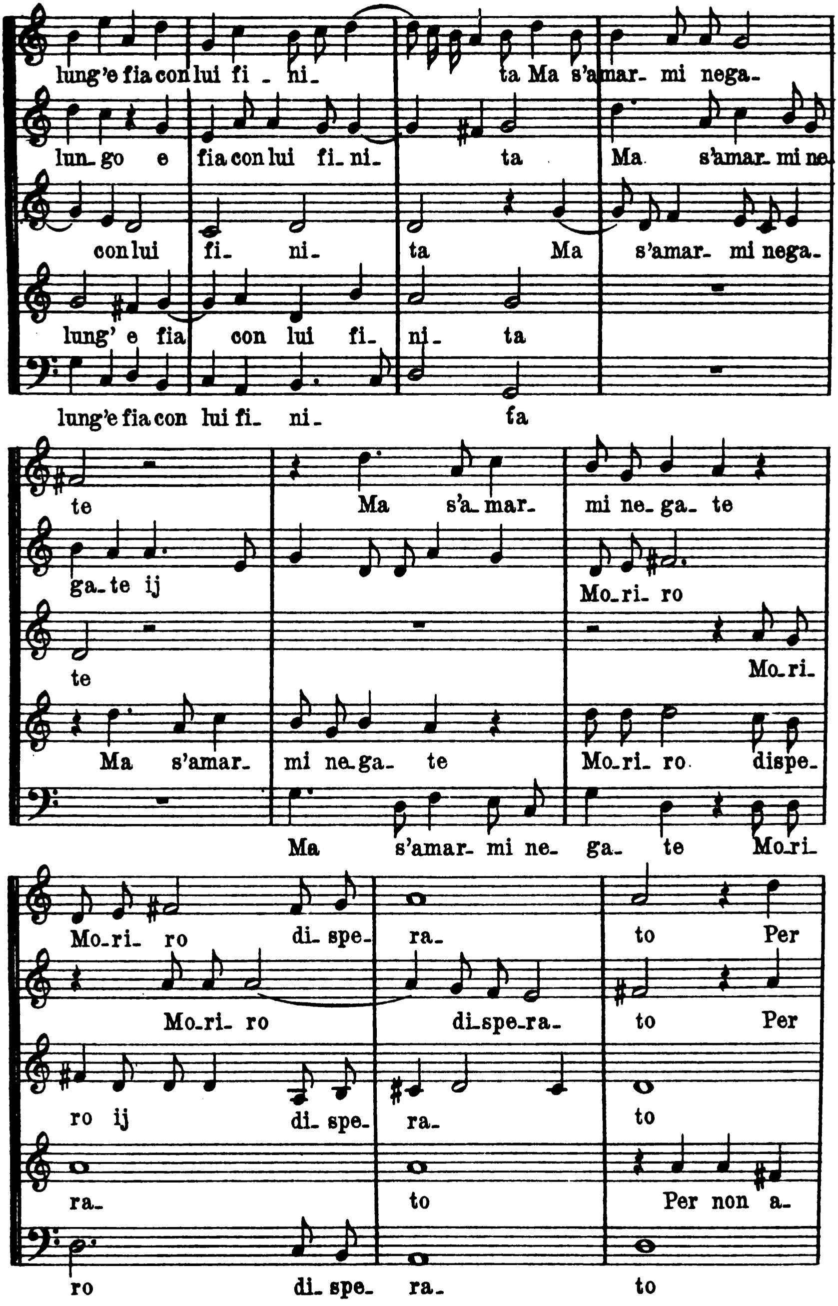
lung'e fia con lui fi - ni- ta Ma s'amar- mi nega-
lun- go e fia con lui fi- ni- ta Ma s'amar- mi ne-
con lui fi- ni- ta Ma s'amar- mi nega-
lung' e fia con lui fi- ni- ta
lung'e fia con lui fi- ni- fa
te Ma s'a- mar- mi ne- ga- te
ga- te ij Mo- ri- ro
te Mo- ri-
Ma s'amar- mi ne- ga- te Mo- ri- ro dispe-
Ma s'amar- mi ne- ga- te Mo- ri-
Mo- ri- ro di- spe- ra- to Per
Mo- ri- ro di- spe- ra- to Per
ro ij di- spe- ra- to
ra- to Per non a-
ro di- spe- ra- to

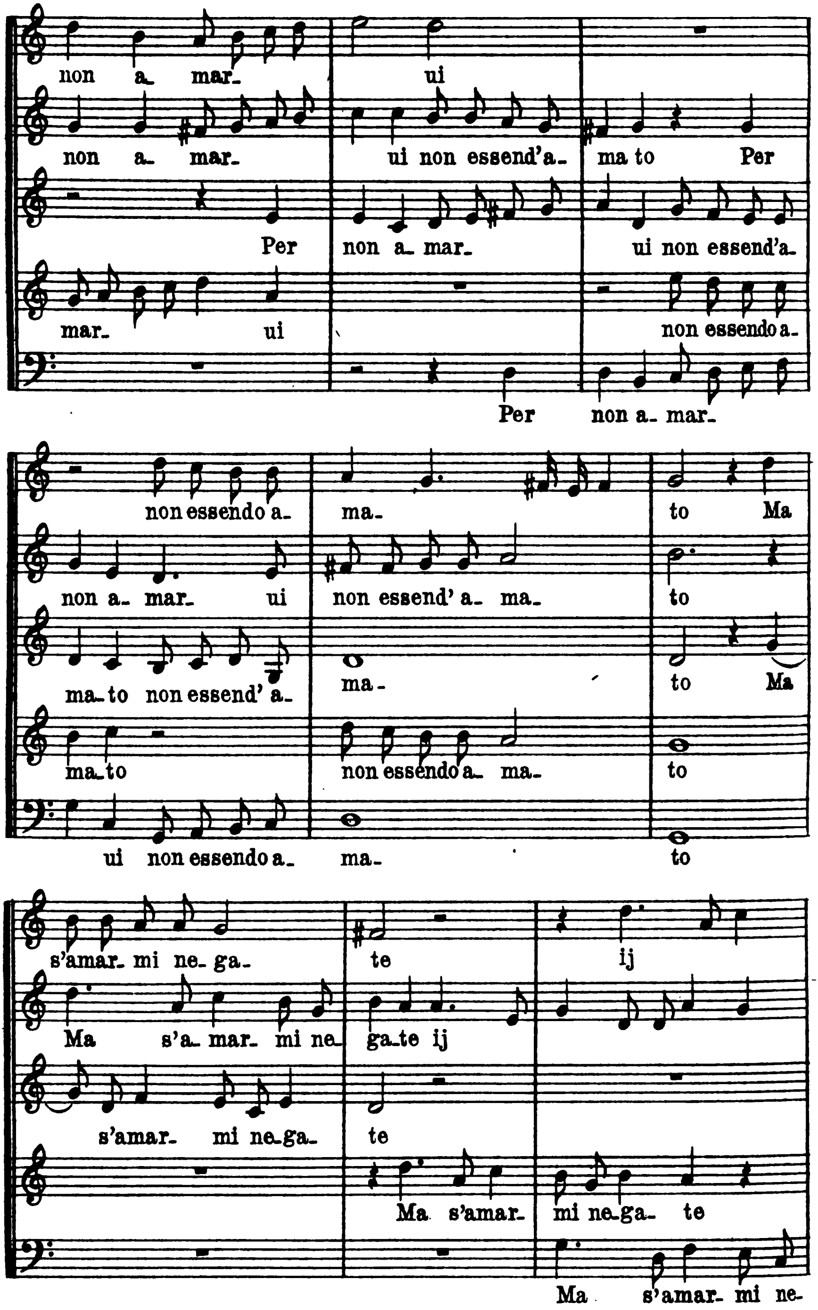

Digitized by Google

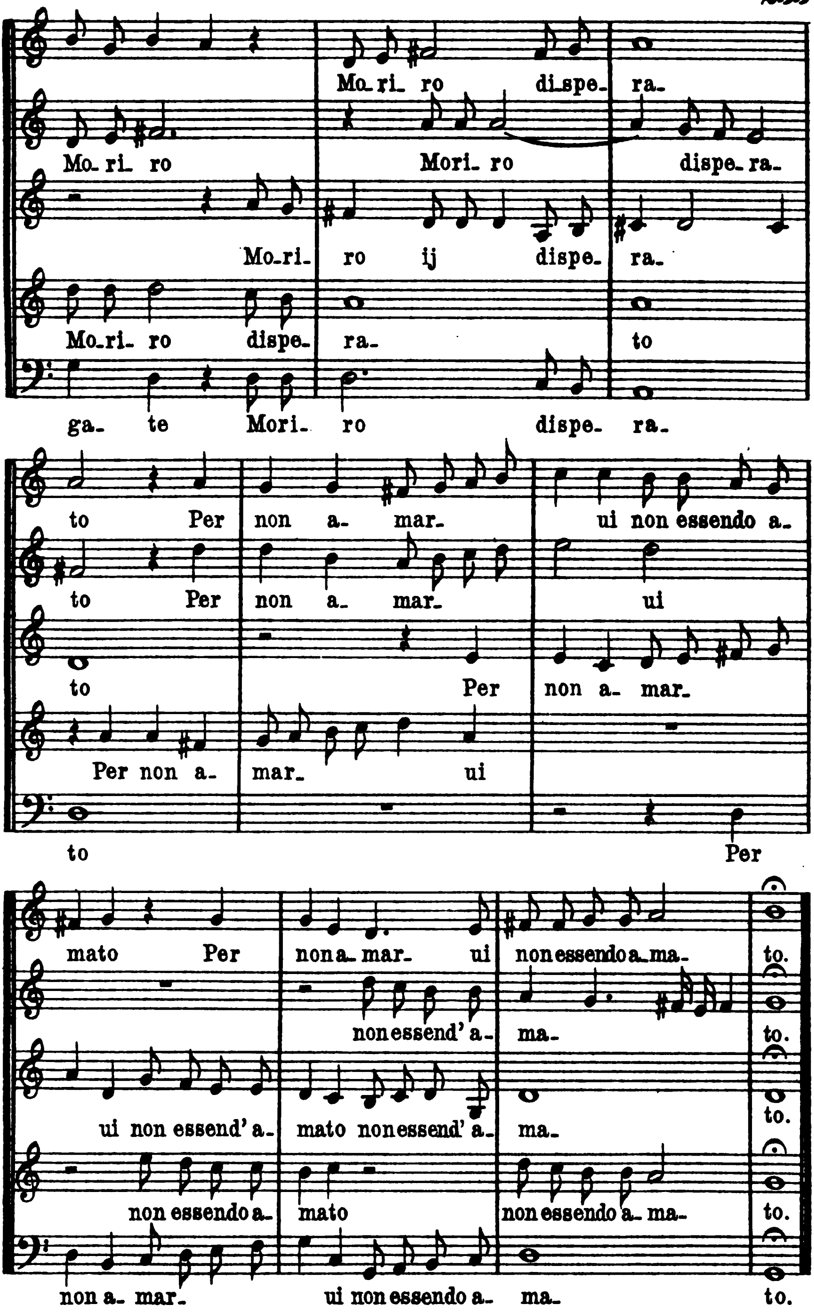

Digitized by Google

II.

Af Giovanni Brachrogges
Madrigaletti a III voci.
Copenhagen 1619.

Nr. 16.

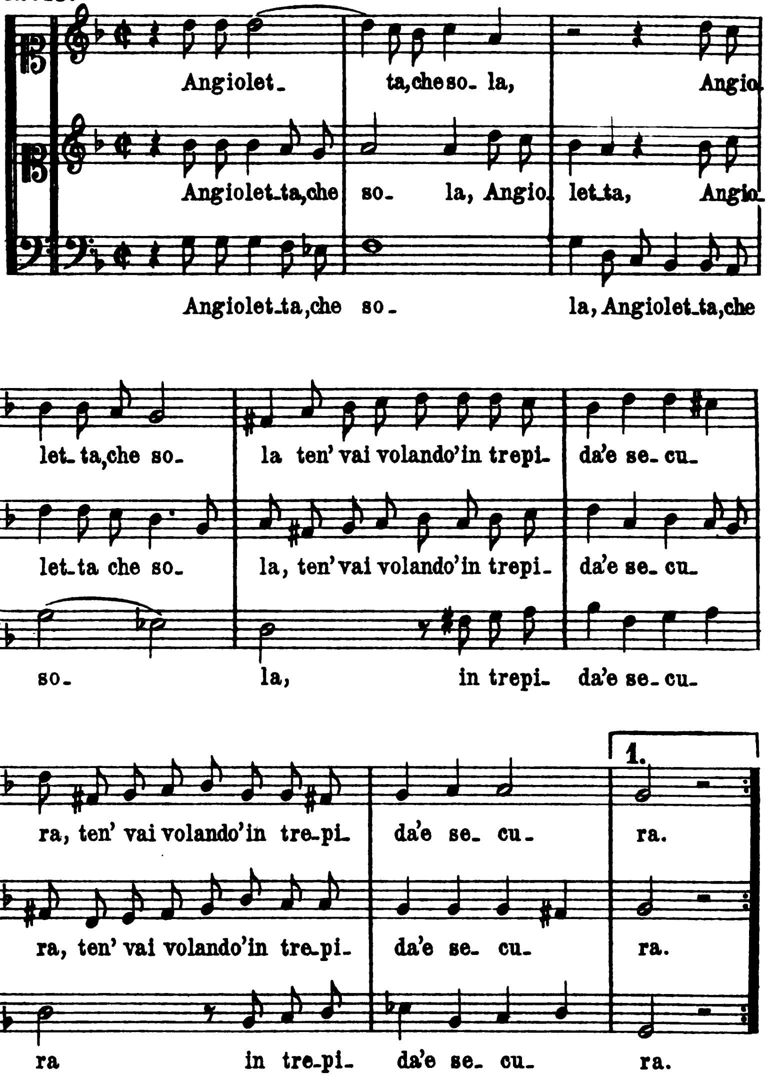

Digitized by Google

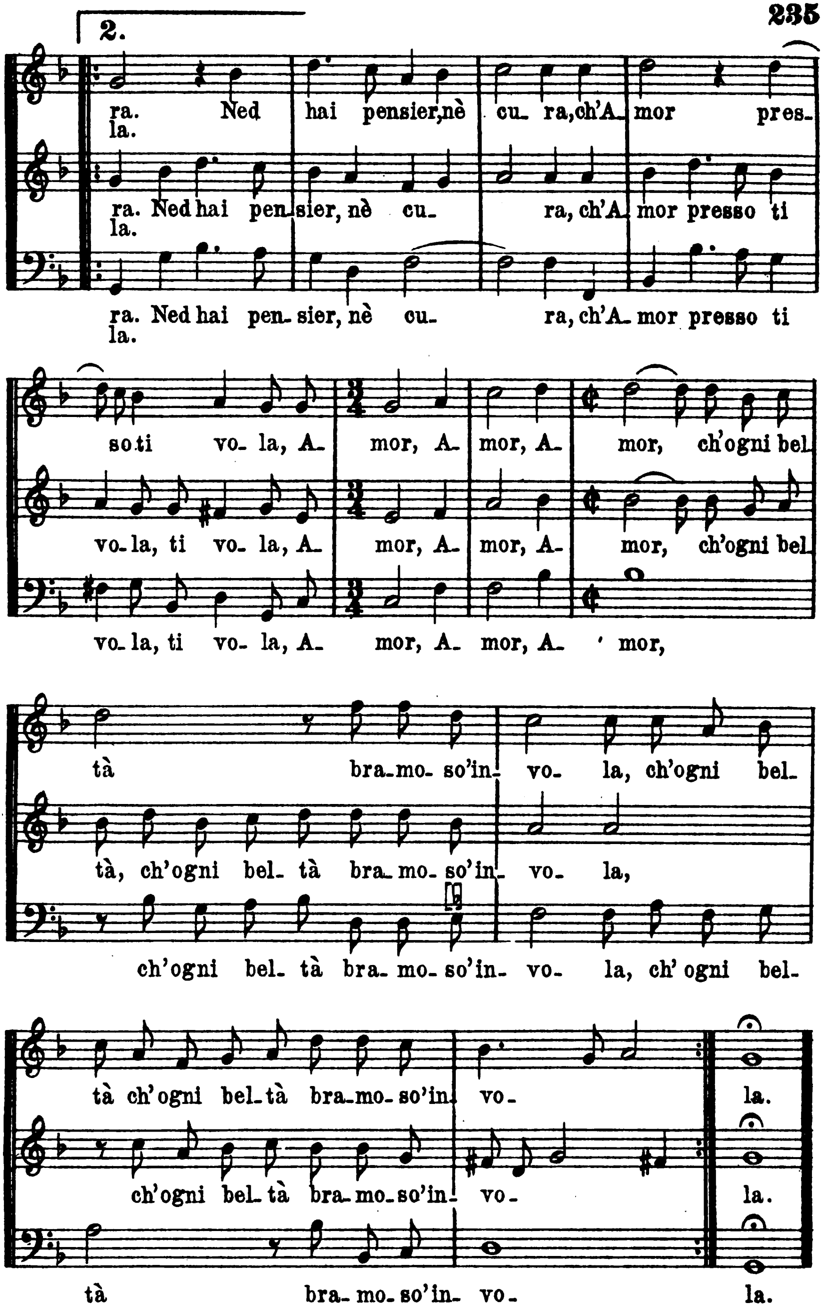

Digitized by Google

III.

Af „Pratum spirituale“ af Mögens Pedersön Kiöbenhaffn 1620.

XXXIV.

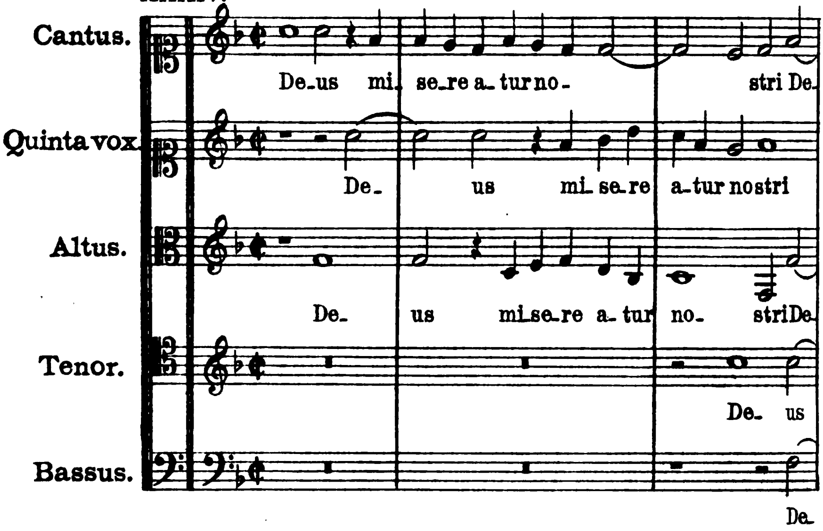

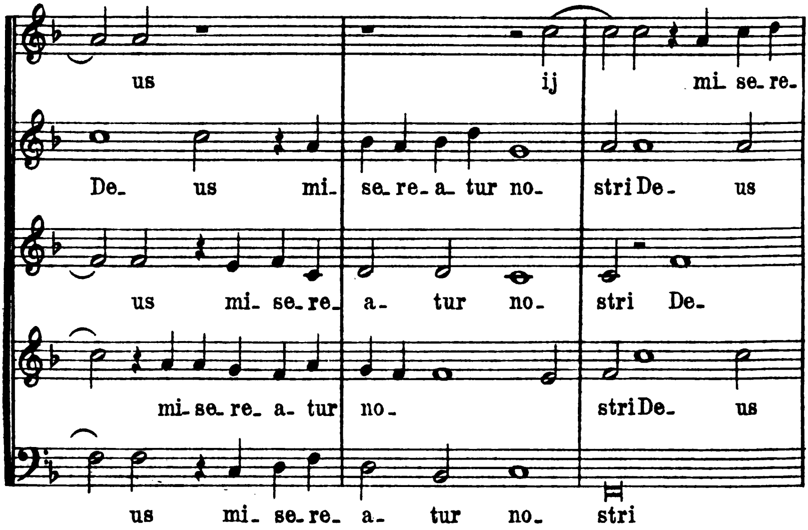

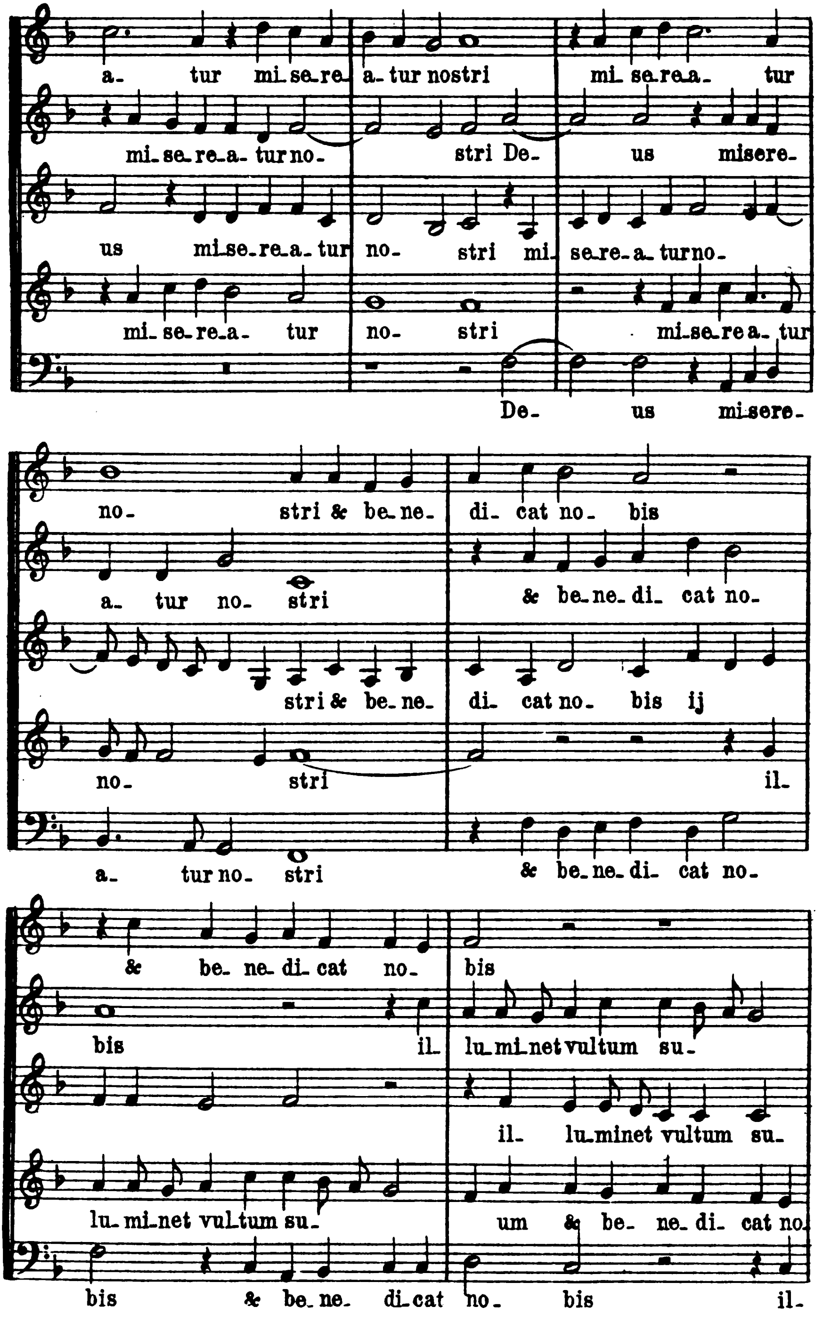

Digitized by Google

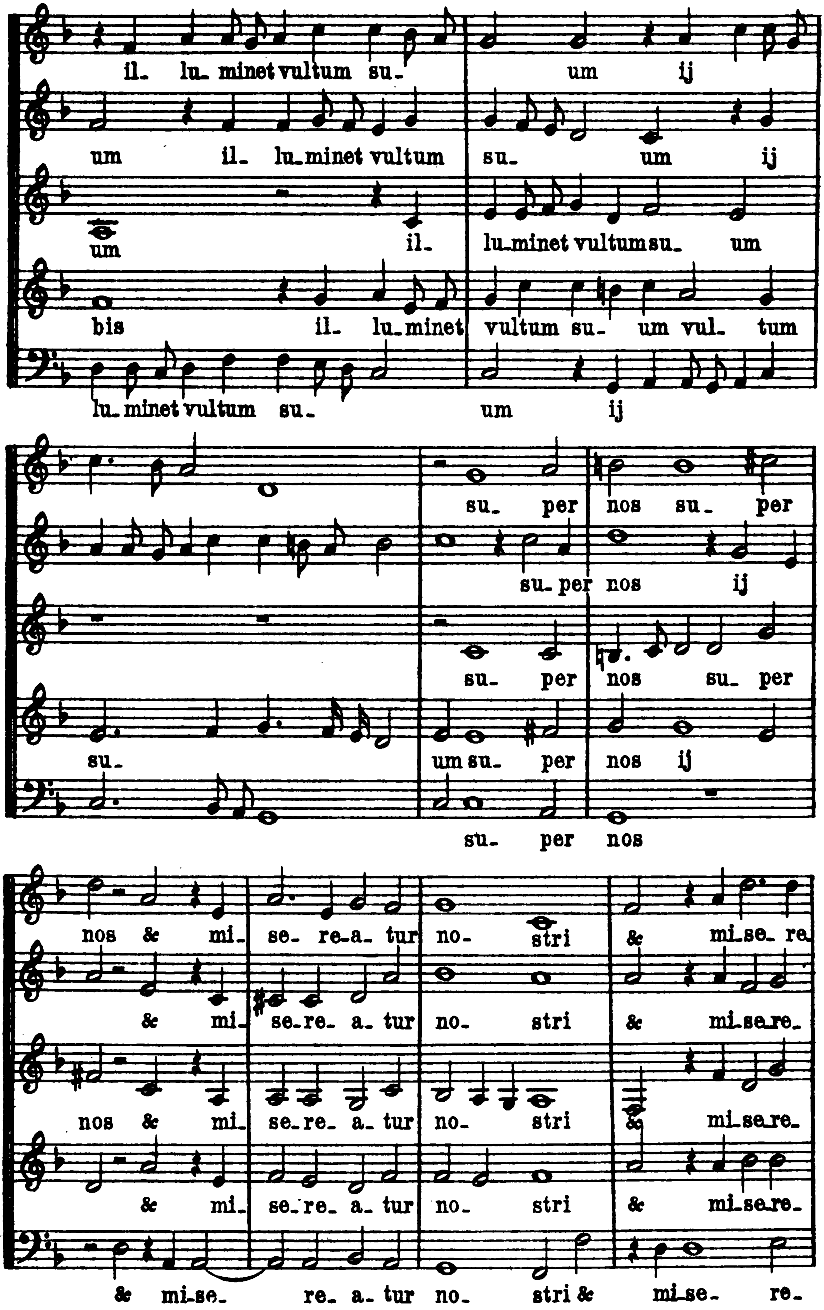

Digitized by Google

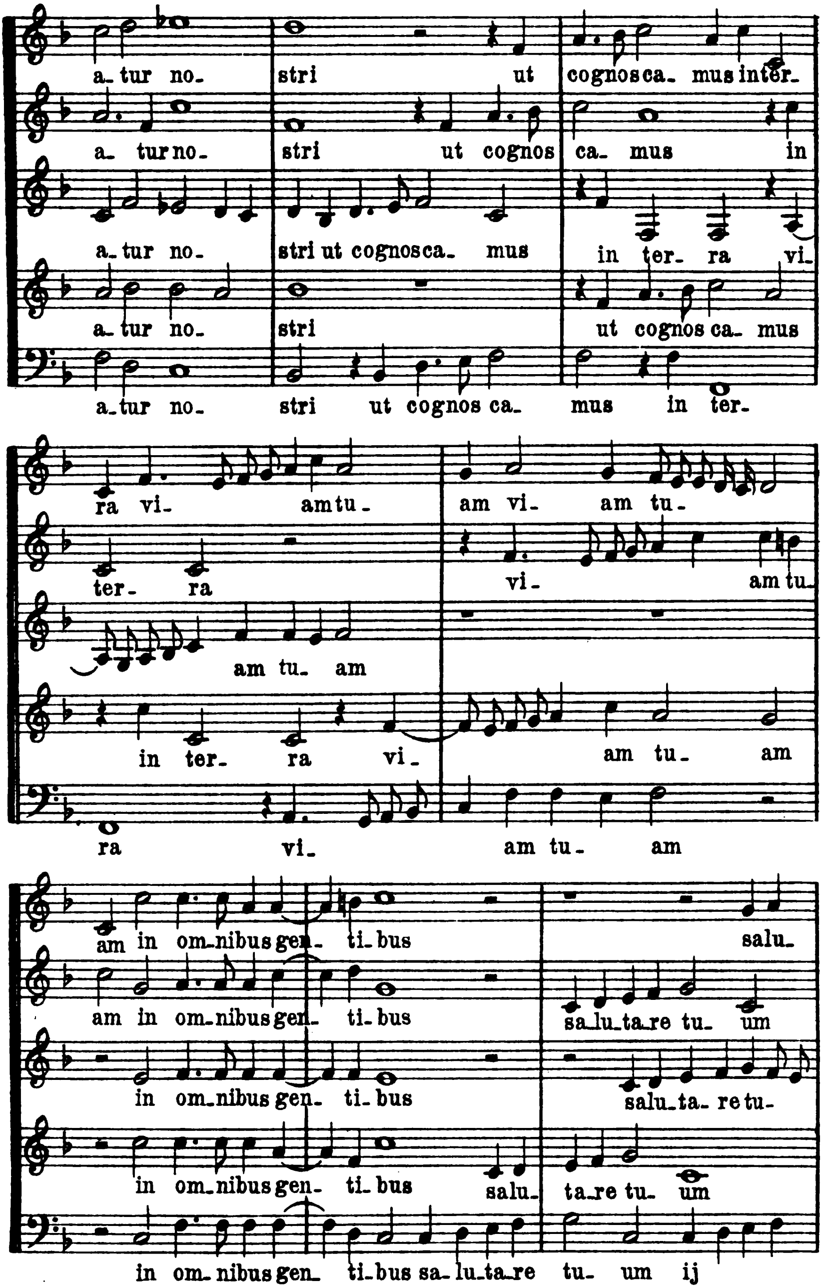

Digitized by Google

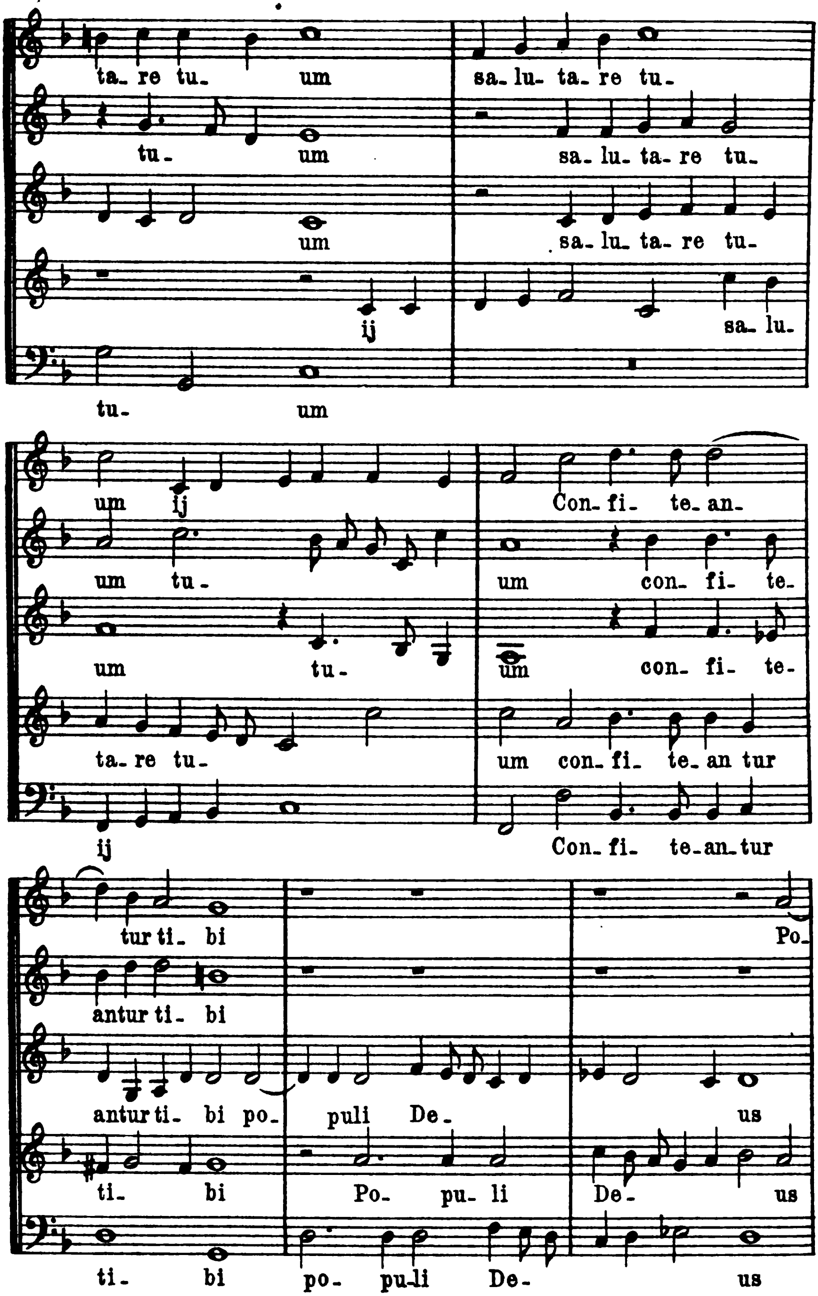
ta_ re tu_ um sa_ lu_ ta_ re tu_
tu_ um sa_ lu_ ta_ re tu_
um sa_ lu_ ta_ re tu_
ij sa_ lu_
tu_ um
um ij Con_ fi_ te_ an_
um tu_ um con_ fi_ te_
um tu_ um con_ fi_ te_
ta_ re tu_ um con_ fi_ te_ an tur
ij Con_ fi_ te_ an_ tur
tur ti_ bi Po_
antur ti_ bi
antur ti_ bi po_ puli De_ us
ti_ bi Po_ pu_ li De_ us
ti_ bi po_ pu_li De_ us

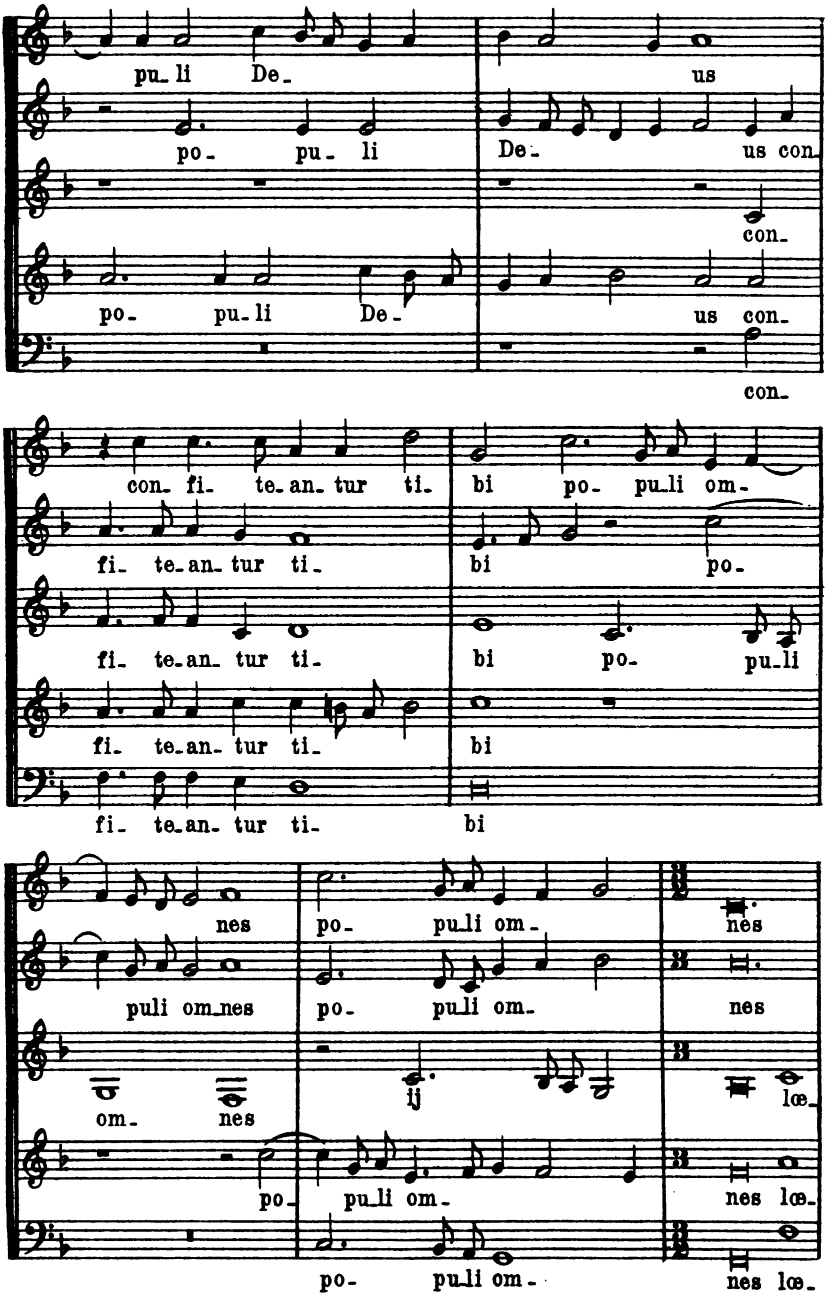
pu_li De_ us
po_ pu_ li De_ us con
con_
po_ pu_li De_ us con_
con_
con_ fi_ te_an_ tur ti_ bi po_ pu_li om_
fi_ te_an_ tur ti_ bi po_
fi_ te_an_ tur ti_ bi po_ pu_li
fi_ te_an_ tur ti_ bi
fi_ te_an_ tur ti_ bi
nes po_ pu_li om_ nes
puli om_nes po_ pu_li om_ nes
om_ nes ij lœ_
po_ pu_li om_ nes lœ_
po_ pu_li om_ nes lœ_

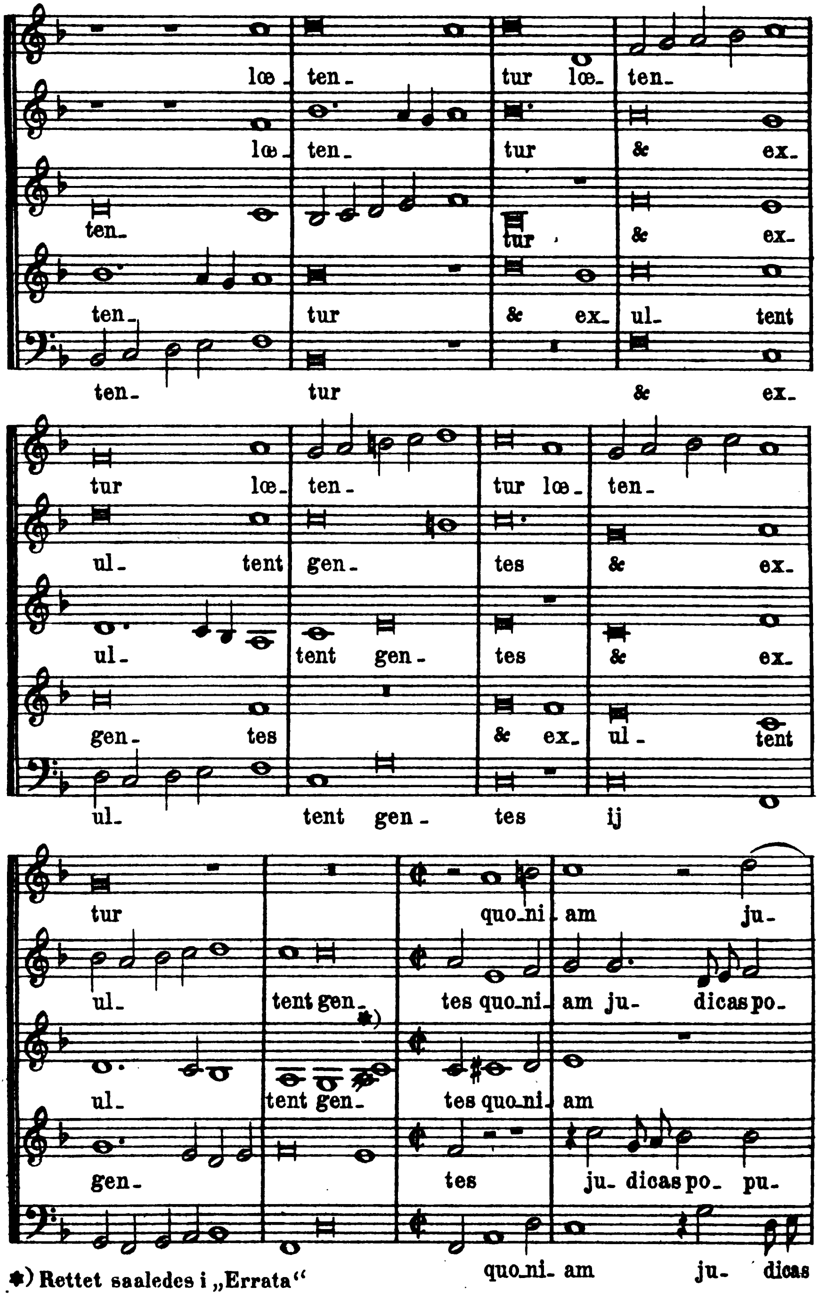

*) Rettet saaledes i „Errata“

Digitized by Google

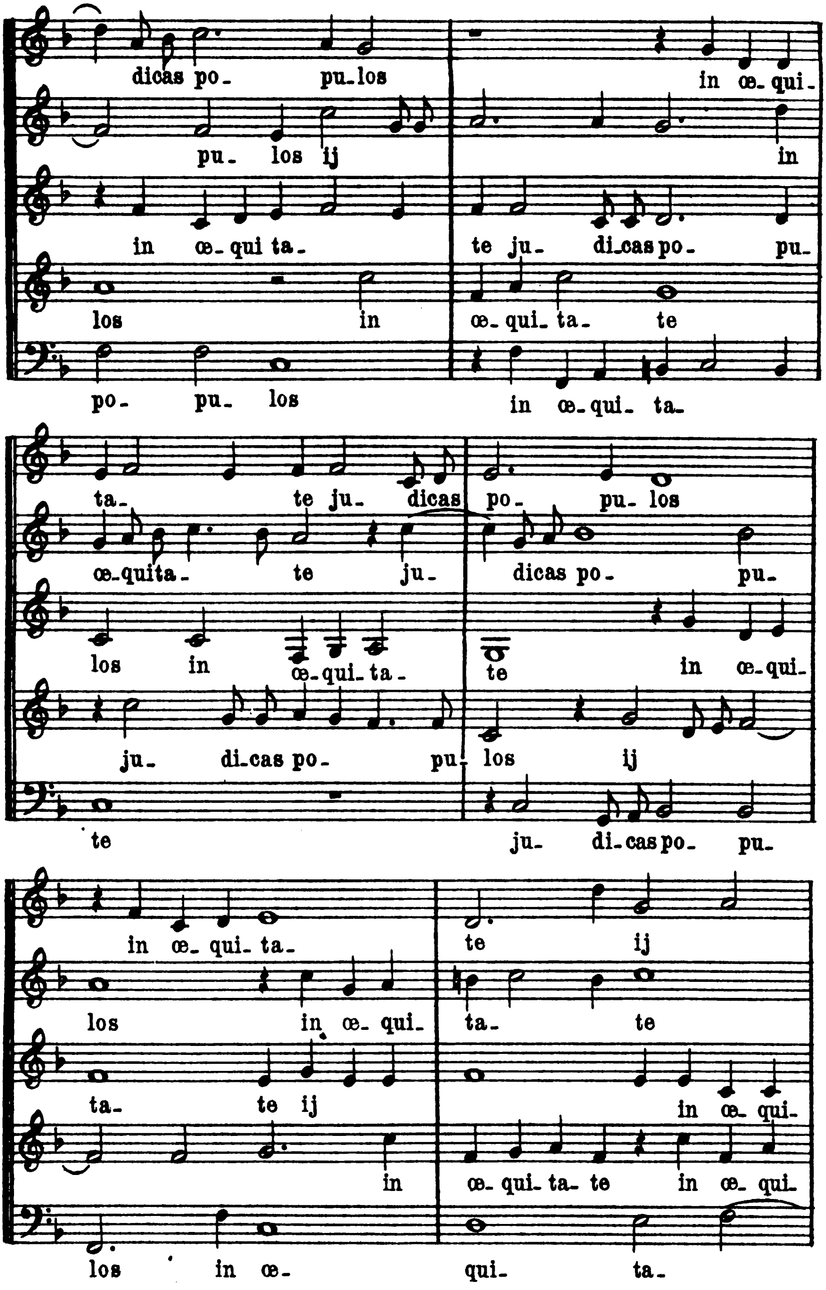

Digitized by Google

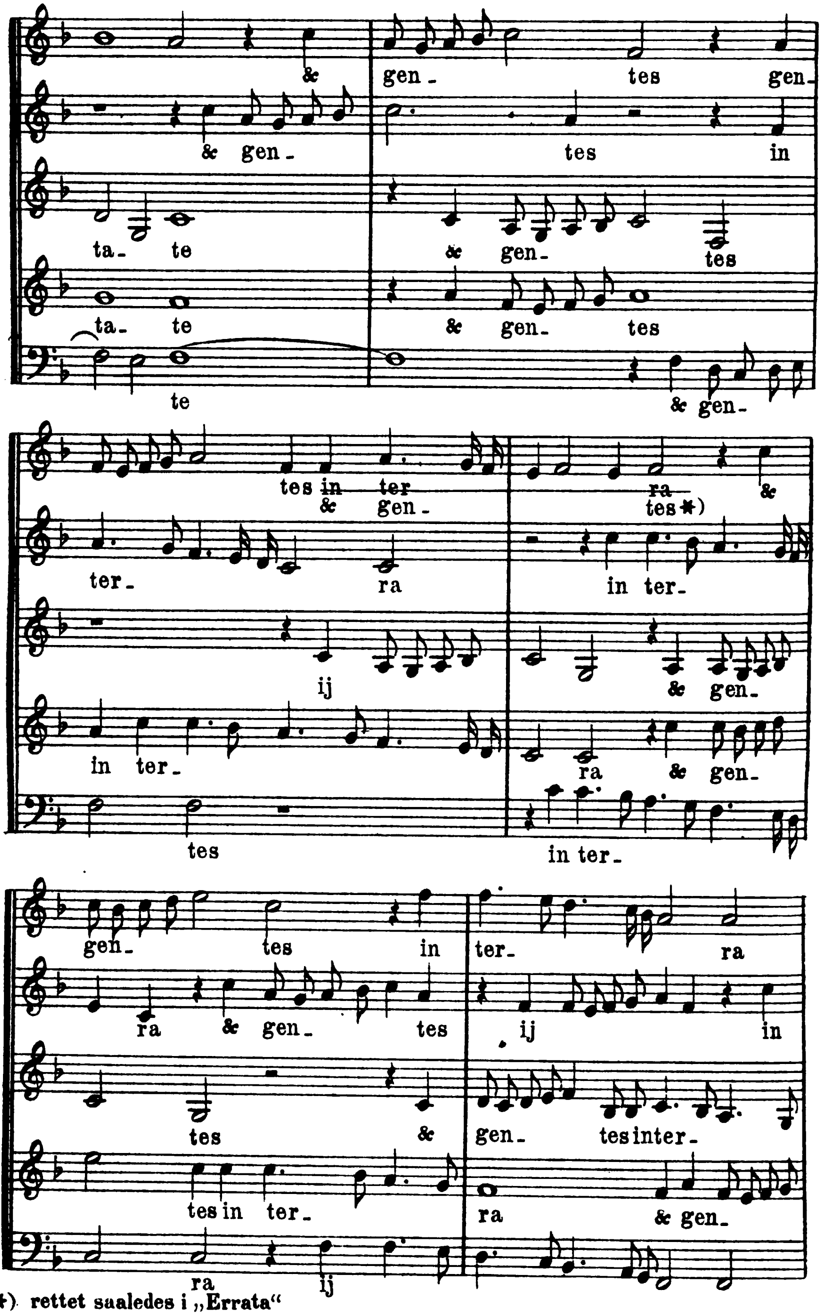

*) rettet saaledes i „Errata“

Digitized by Google

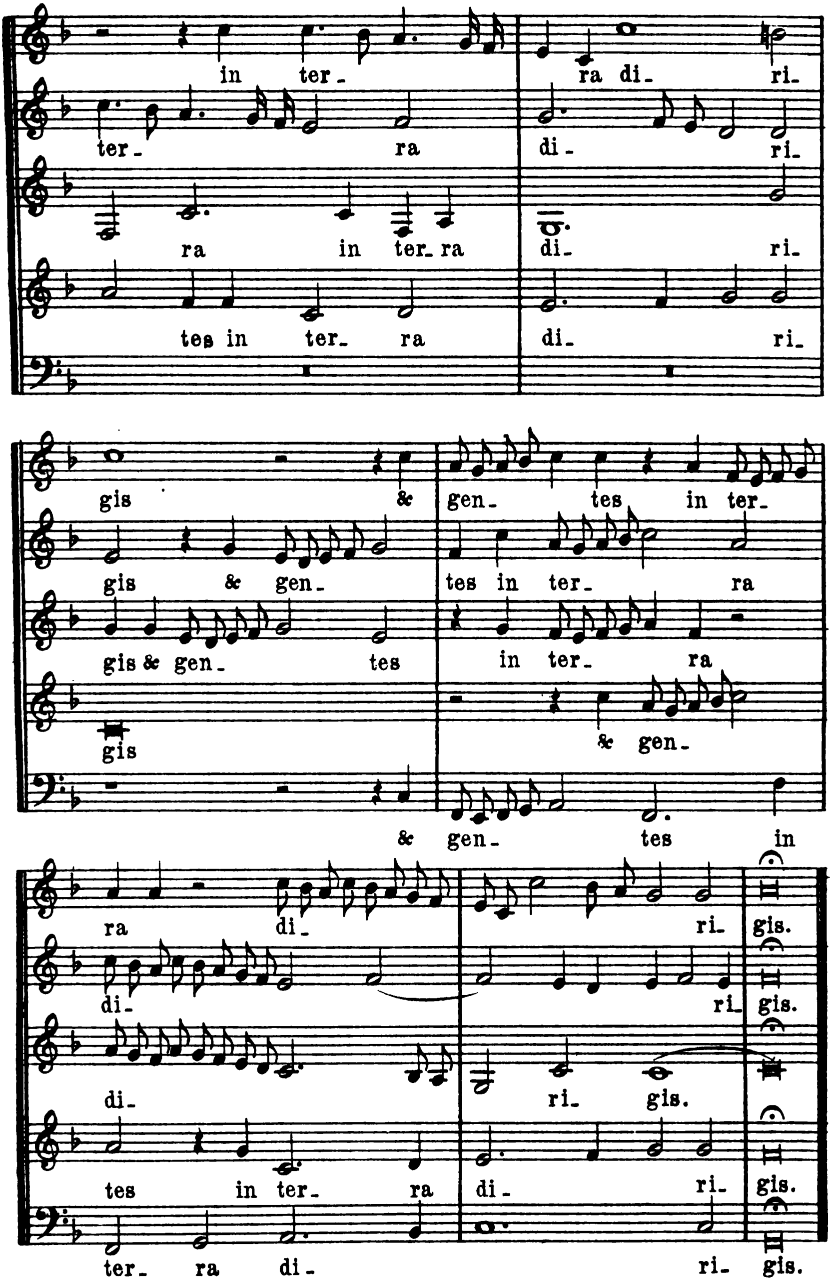

Digitized by Google

IV.

Af „Pratum spirituale“. 1620.

Psalm XLIII.

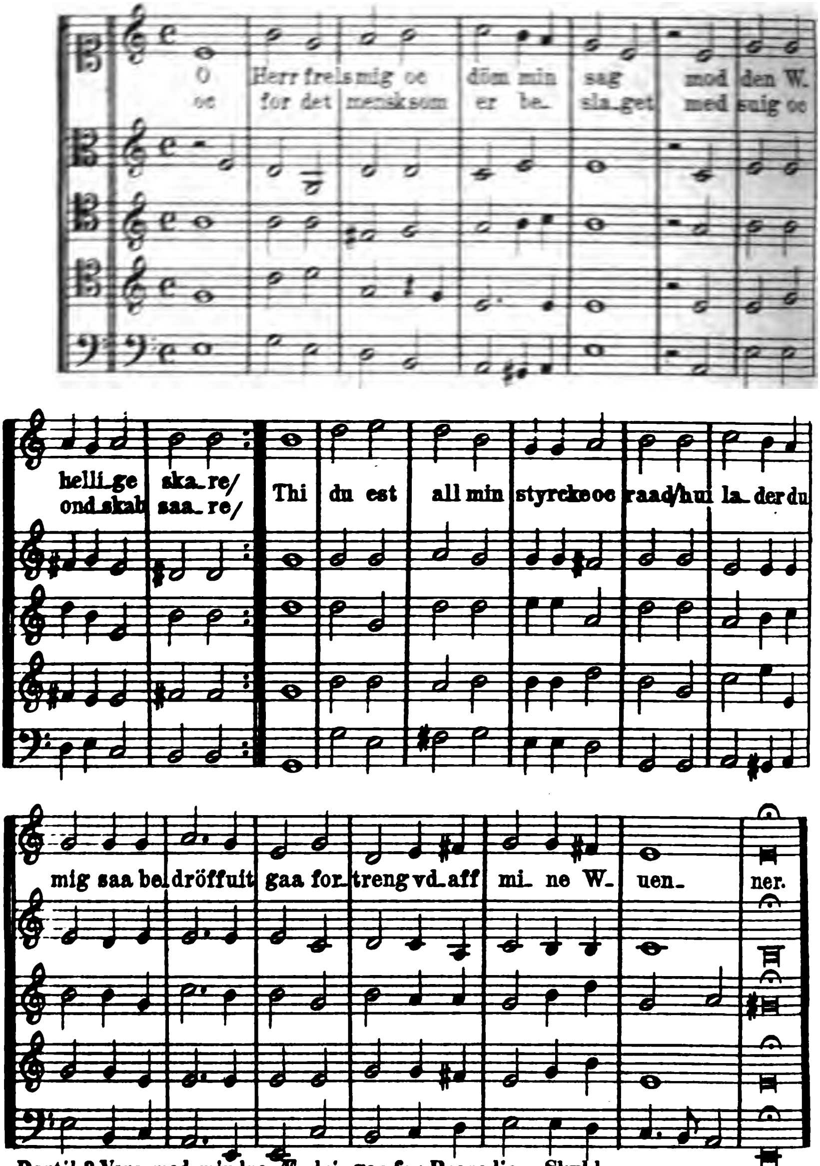

Dertil 8 Vers med mindre Ændringer for Prosodiens Skyld.

Digitized by Google

V.

Af Gabriel Voigtländers „Oden und Lieder“, Sorö 1642.

Dieser ist verliebt vnd weiss doch nicht was jhm schadet.

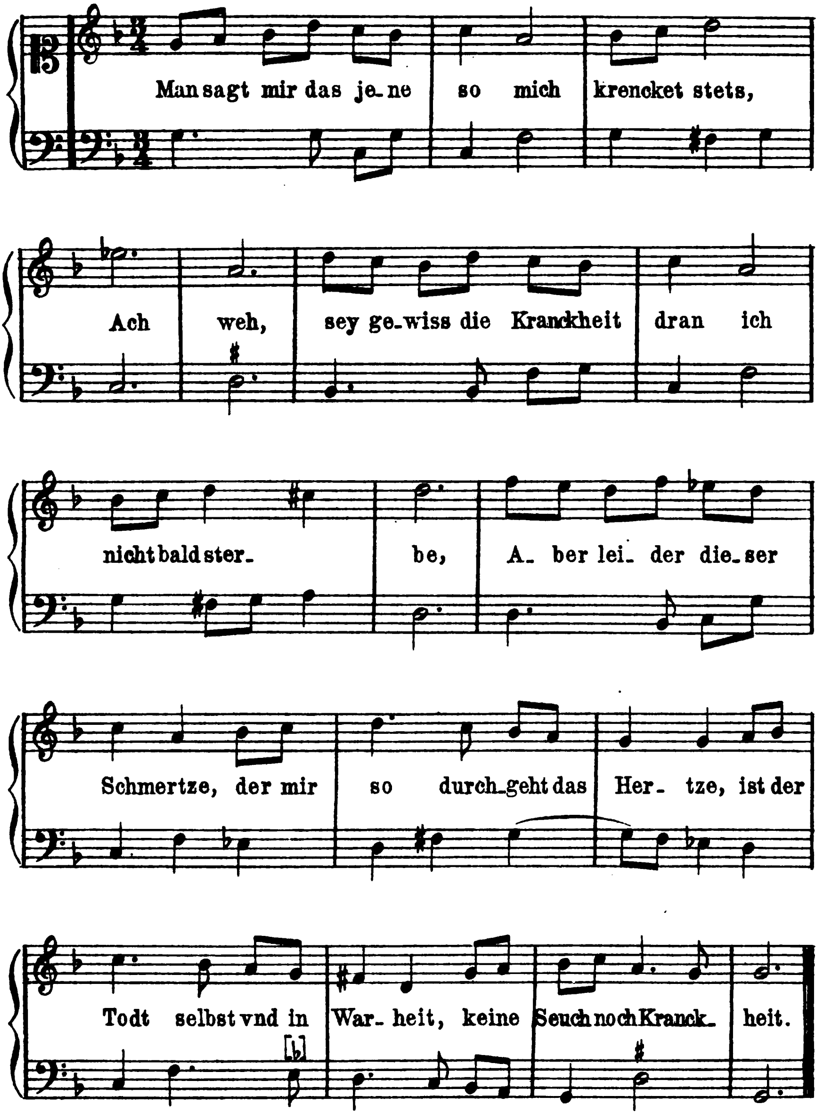

Originalen staar i $\frac{3}{2}$ Takt.

VI.

Af Gabriel Voigtländers „Oden und Lieder“, Sorö 1642.

Manche brend vor Lieb, tarffs aber vmb vieler Vrsachen nicht offenbahren.

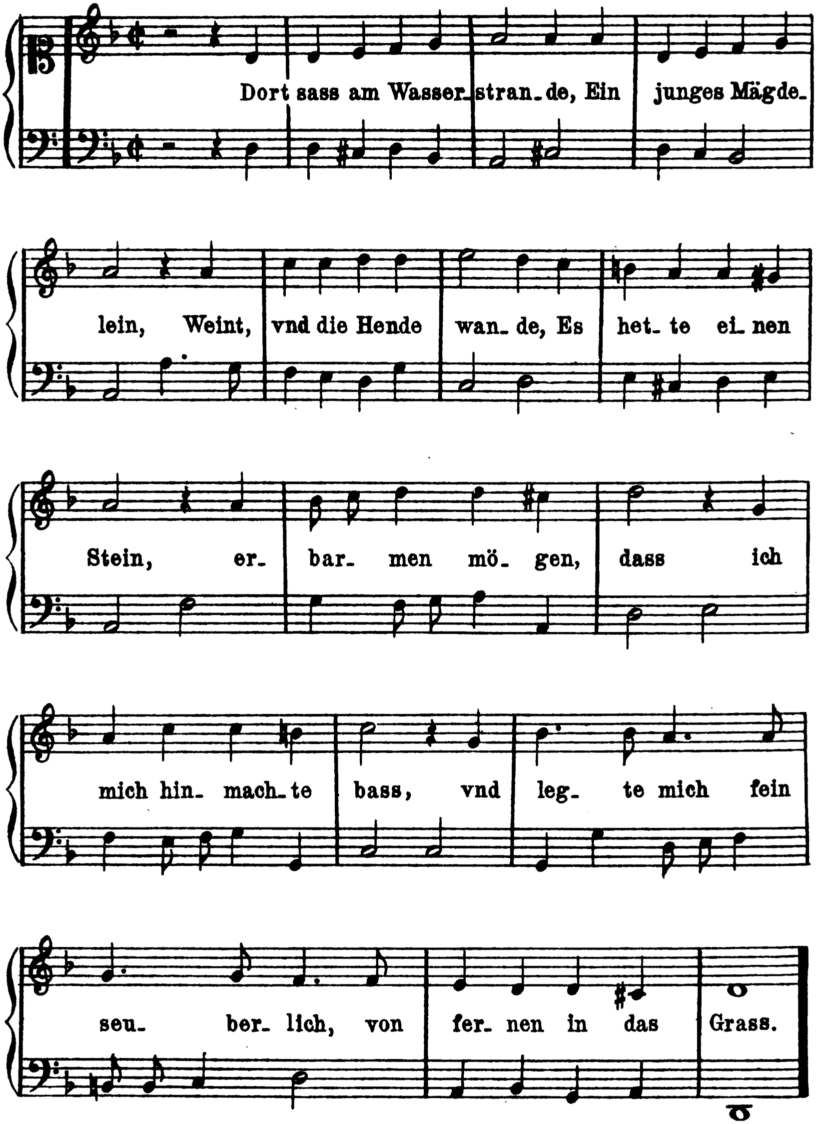

Digitized by Google

Register.

Aagesen (Ovesen), Andreas 16, 34, 53, 70, 92, 162, 219.
Aagesen, Truid 177 f.
Aalborg 85, 193.
Aalborg, Hans 18, 157.
Aarhus 54, 92, 175 Not.
Abelsted, Berwart 53, 83, 162, 199, 209.
Abelsted, Cort 206.
Abelsted, Hans 160, 185, 206.
Abelsted, Henning 52, 58, 155, 212.
Adam, Edvard 128, 133, 216.
Agricola, Caspar 26, 53, 70, 161, 220.
Alsen, Hans 205.
Alsen v., Marcus 201.
Alter, Johannes 94, 102, 159, 162, 215.
Amen, Christopher 20.
Amen, Jacob 10, 20, 27 f., 187, 210.
Amen, Johannes 18.
Ammersleben, Christian 30, 205.
Andersen, Peder, 16, 58, 217.
Andersen, Villads 90, 221.
Andreæ, Josephus 217.
Andreæ, Nicolaus 218.
Anna, Dronning af Storbrittanien 23, 28, 40, 202.
Anna Catharina, Dronning af Danmark 16, 47, 49, 199.
Antvorskov 73.
Arm und Reich, Matthias 135, 180, 185, 208.
Arnoldi, Petrus 217.
Arrebo, Anders 47, 65 f.
Augusta, Prinsesse, Chr. IV' Søster 13.
Bagster, Hans 202.
Ballet 111 f., 141.
Bang, Thomas 182.
Barnekow, Chr. 17.
Barsøe, Johannes (Jørgen) 219.
Baumühl, Franz 180, 207.
Beck, Sigvard, Rentemester 97, 188.
Becker, Henrik 206.
Becker, Matthias 24, 33, 35, 211.
Behr, Gottschalck 135, 216.
Beier, Jochim 216.
Bentivoglio, Kardinal 50.
Berlin (Perlien), Jacob 24, 211.
Berndes, Samuel 89, 217.
Bertholusius (Bartholutzius), Vincentius 39 f., 212.
Betman, Arthur 204.
Betman, Matthias 24, 204.
Bewer, Thomas 204.
Billerbeck, Thomas 143.
Boenstock, Adam 216.
Boesen, Hans 160, 198.
Boliger 137, 139, 140, 143, 160, 162, 163.
Bonaglia, Benedetto 127, 163, 223.
Borchgrevinck, Bonaventura 3, 8.
Borchgrevinck, Christian 99.
Borchgrevinck, Frederik 99.
Borchgrevinck, Melchior, 3, 15, 16, 17, 33, 35, 41, 45 f., 47, 53, 58, 83, 85, **94** ff., 172, 190, 209.
Borkersen, Roluff 79.
Bornemann, Christopher 211.

Digitized by Google

Boroffsky, Georg 10, 210.
Bosann, Robert 24, 211.
Brachrogge, Hans 37, 38, 51, **59** f., 66, 84, **92** f., 162, 221.
Brade, Christian 68 f., 214.
Brade, Willum 47, **68** f., 210.
Brandenburg 11, 14, 21, 26, 56, 69, 74, 76, 133, 169.
Brebus, Hans 73.
Breier, Christopher 48, 206.
Breier, Hans 52, 213.
Breierwold. Michael 48, 206.
Breuning (Brenningk), Steffen 29, 30, 205.
Brochmann, Jesper 137, 146, 149 f.
Brock, Hans 35, 38, 51, 211.
Brockrhode, Hans 36.
Brun, Kanutus 218.
Brunsvig 13, 20, 21, 23, 29, 37, 51, 55, 76, 82, 105, 134, 138, 169.
Brus, Hans 135, 208.
Bunckenborgh, Asmus 207.
Buschmann, Christian 214.
Børries, Gottl. 185.

Calvisius, Seth 183.
Capilupi, Geminiano 172.
Carisius, Jonas 97.
Carsten (Christensen), Poul 157.
Chelli, Gregorio 102, 114, 125, 126 f., 223.
Christensdatter, Marine 102, 157.
Christensen, Christopher, Sanger 58, 222.
Christensen, Knud 199.
Christensen, Niels, Sanger 222.
Christensen, Peder, Sanger 193.
Christian (V), Prins 60 f., 70, 83, 94 Not., 98, 101 f., 105 f., 119, 123 f., 125, 131, 134, 139, 152, 174, 175, 178 ff., 194 f.
Christianopel 89, 208.
Christiansstad 77.
Christierni, Matth. 218.

Clement, Jeremias 52, 213.
Compenius, Esaias 76.
‹Concert›, Musikstykke 126, 130—31, 145.
Corvinus (Ravn), Johs. Mich. 9 Not., 144 ff.
Cracowit, Michael 94, 102, 120, 128, **140**, 159, 177, 197 f., 215.
Cuttings, Thomas 40, 212.

Dansemelodier 5, 23, 26, 45, 113.
Danske Kompagni 92, 93, 154, 163.
Danzig 17, 19, 20, 21, 52, 157, 169, 187.
David, Johan 125, 215.
‹Davidsdegne› 138, 152 f.
Deddelow, Bartel 207.
Dehn, Jürgen 207.
Deter, Simon 4, 209.
Deterdingk, Tønnis 3, 209.
Dille (Zille), Hendrich 52, 213.
Diskantister. Se ‹Sangerdrenge›.
Dop, Willum 26, 90 Not., **91** f., 161, 220.
Dosche (Dorsk), Stenzel 206.
Dowland, John 17, **21** ff., 24, 37, 47, 95, 188, 211.
Dreng, Michael 80, 206.
Dresden 11, 18, 19, 20, 28, 38, 55, 104 f., 112, 123, 142, 180 f., 194 f., 204.
Dreyer, Jacob 208.
Drommundt, David 49, 206.
Dubberow, Jochim 206.
Dyere, Ditlef 28, 161, 204.
Dyttenhamer, Hieronymus Philip 199.
Döbell, Jürgen 202, 204.

Eccard, Johannes 62.
Eckertkunst, Amos 205.
Egbertsen, Wilhelm 16, 34, 36, 219.
Ende von, Arnold. Se Arnold de Fine.
England 11, 17, 19, 21, 23, 24, 26, 27, 37 f., 40, 42, 47, 51, 55 f., 69, 104, 125.
Erasmi, Matthias 218.

Digitized by Google

Ernst, Herman 33, 160, 203.
Ernst, Joch. 185.
Erich, August 11, 12, 58.
Eschildsen, Johannes 91, 219.

Falch, Peder 199.
Falsetsangere 2, 85, 114, 136, 152.
Faucart (Føicart), Jacob 70, 158, 179, 214.
Fenix, Anders 32, 205.
Fertsch, Georg 214.
Fine de, Arnold 35, 38, 83, 162, 163, 164, 211.
Fischer, Hans 79, 80, 207.
Fischer, Michel 28, 79, 80, 160, 203.
Fløjte 104, 110, 111, 156, 174.
Fontana, Agostino 127, 135 f., 163, 185. 223.
Fonteio, Giovanni. Se Hans Nielsen.
Fossart, Jacob 202.
Francour (Francoeur) de, François 128, 133, 216.
Frederik, Hertug (senere Frederik III) 111 Not., 119, 126, 129 f., 136, 137, 139, 174.
Frederiksborg 57, 73 ff., 90, 108, 120, 128, 137, 140, 155, 158, 176.
Freise (Friis), Herman 30.
Friderichsen, Johan 150.
Fritz, Jacob 157.
Frue Kirke i Kjøbenhavn 12, 49, 78, 85, 121, 136, 137, 151 155, 176, 177.
Fuchs, Jacob 30, 161, 203.
Fuhr, Fabian 52, 213.
Füllsach, Zacharias 26, 47.
Fördt, Claus 90, 220.
Førster, Caspar 136.

Gabriel, Alexander 215.
Gabrieli, Giovanni 34 f., 36, 104, 188.
Gagge, Holger 98.
Gagliano, Marco da 126.
Gallerano, Leandro 126.
Gardemin, Christopher 207.
Geertz, Arnold 220.
«Genant» af Proviantgaarden 140, 142, 160, 162.
Georgii, Hieronimus 218.
Georgii, Petrus 218.
Giacobbi, Girolamo 126.
Gilbert, Jørgen 203.
Gilow, Johannes 94, 215.
Gistow (Giustow), Nicolaus 25 f., 45, 46, 47, 219.
Glareanus, Henricus 151.
Gloger, Christopher 204.
Gotlænder, Søren Poulsen (Judichær) 137.
Gottschalck, Bernhard 53, 213.
Greebe, Benedict 10, 33, 47, 52, 58, 210.
Gregersen, Lauritz 204.
Greisen, Herman 204.
Grollich, Jørgen 204.
Grubbe, Johannes 102, 215.
Gudinn, John 204.
Guiliermus, episcopus Minatensis 182.
Guitar 174.
Günther, Ambrosius 11, 204.
Günther, Wilhelm 204.
Gynther, Fr. 94.
Gyldenløve, Christian Ulr. 112, 174.
Gyldenløve, Hans Ulr. 174.
Gyldenløve, Ulrik Chr. 128, 158, 174.
Gyldenstjerne, Axel 29.
Gøseke, Herman 207.
Gøsken, Henrich 207.
Gøtze, Ambrosius 84, 179, 214.

Haderslevhus 77, 94 Not., 107, 140, 167, 178, 179.
Hakelouer, Johannes 77 f.
Hamburg 26, 28, 47, 68, 69, 70, 75, 78, 106, 178, 181.
Hans, Hertug (Chr. IV' Broder) 29—31.
Hansen, Christen, Superintendent 85, 193.
Hansen, (Hänszgen), Hans, Trompeter 160, 199, 207.

Digitized by Google

Hansen, Jørgen, Sanger 221.
Hansen, Peder, Paukeslager 206.
Hansen (Jensen), Peder, Sanger 220.
Harboe, Jens Christensen 69, 84, 221.
Harpe 14, 24, 81, 111, 156, 174.
Hartmann, Hans Andreas 48, 206.
Hartvig, Jeronimus 212.
Hasenburgski (Behm), Georg 26, 53, 84, 162, 220.
Hasselt, Johannes 94, 114, 222.
Hedvig, Prinsesse (Chr. IV' Søster) 28.
Heide, Johan 77.
Heidkamp, Albrecht 212.
Heidkamp, Antoni 214.
Heine (Heimma), Poul 33, 38, 48, 159, 203.
Helligaandskirken i Kjøbenhavn 78, 121, 175.
Helsingør 120, 153, 154, 158.
Hessen 2, 21, 76, 104.
Hilarius, G., 152.
Hildebrand, Christian 26, 47.
Hildebrandt, Steffen 52, 213.
Hintze, Morten 20.
Hintze, Poul 212.
Hirtz, Michel 135, 180, 208.
Hoffmann, Caspar Clement 208.
Hoffmann, Johannes 219.
Hoffmann, Peiter, 180.
Hoge, Herman 164, 180.
Holbek, Nicolaus Petri 219.
Holmens Kirke (og Skole) 152 f.
Holst, Peter 30, 31.
Hormann, Peter 205.
Howett, Gregorius 37, 40.
Hoyoul (Høiell), Georg Friederich 70, 84, 128, 140 f., 179, 198, 214.
Hvitfeld, Arrild 17.
Hybertson, Willum 38.
Høg, Offe 193.
Høismann, Albrecht 3, 209.
Høyen, Rengener 125, 215.
Høyer, Christopher 180.

Ibsøn, Lauge 163.
Instrumenter 12, 14, 15, 17, 33, 40 f., 77, 156.
Instrumentistkorpset 1 ff., 5, 10, 13 ff., 18 ff., 30, 39, 48, 52 f., 67, 103, 159, 162, 192 f.
Instrumentmagere 17, 18, 73 ff., 157 f.
Italien 4, 9, 19, 26, 34, 36, 42 f., 66, 121 Not., 126, 127.

Jacobi, Jacob 218.
Jacobi, Petrus 218.
Jacobsen, Johannes 91, 218.
Jancke, Elias 135, 180, 208.
Jensen, Christian, Sanger 16, 218, 220.
Jensen, Jens, Skolemester 71, 84, 220.
Jensen, Knud, Sanger 91, 222.
Jensen, Oluf, Kalkant 223.
Jensen, Poul, Organist 30.
Jensen, Rasmus 98, 200.
Jensen, Søren, Instrumentistlærling 58.
Jersin, Jens Dinesen 139, 150.
Johan i Haven 199.
Johannis, Antonius, Sanger 219.
Johannis, Christianus, dito 218.
Johannis (Logius, Suenonis), Jacobus, dito 217.
Johannis, Johannes, dito 219.
Johannis, Nicolaus, dito 218.
Jürgen, Peter, Trompeter 202.
Jørgensen, Holger, af Odense 102.
Jørgensen, Jacob, Trompeter 80, 201.
Jørgensen, Peder, Sanger 221.

Kantoriet. Se «Sangerkorpset».
Kapelknaber. Se «Sangerdrenge».
Kapelmester 3, 8, 9, 25, 33, 39, 48, 53, 96, 100, 108, 125, 128.
Kastrater 114, 127, 128.
Kehler, Balthasar 127, 134, 216.
Kiebenitz, Willum 30.
Kircher, Athanasius 149.
Kirchhoff, Hans 210.
Kjøbenhavns Slot 2, 48, 74, 77, 102, 108, 152, 153 ff., 158.

Digitized by Google

Klaver («Symphoni», «Clavichordium» etc.) 17, 77, 140, 156, 157 f., 174.
Klein, Franz 99.
Klokkespil 77 f., 140.
Klöpper, August 180.
Knott, Thomas 204.
Knudsen, Peder 49, 205.
Koch, Peter Mortensen 222.
Kolding, Niels Mortensen 36, 37, 53, 66 f., 190, 214.
Komedianter 13.
Kortenberg, Johan 3, 12, 17, 209.
Kraft, Johannes 147 f., 151, 198.
Krag, Niels, Landsdommer 97.
Krakov 39.
Krause, Henning 180, 207.
Kremer, Jacob 204.
Kronborg 56, 77, 86, 140, 153 ff., 158.
Krusberg, Hans Frederiksen 207.
Kruse, Enevold, Rentemester 188.
Kruse, Henrich 184.
Kuhn (Kyhn), Hans 160, 205.
Kükelsom v., Alexander 112.
Künchell, Samuel 180.
Königsberg 134.
Køster, Bernnt 201.

Lange, Johannes 102, 164 f., 223.
Lanng, Anders 201.
Latinske Skole, Kbhvns 147, 149, 150 ff.
Lauremberg, Johannes 115, 133, 149.
Laurentii, Andreas 218, 219.
Laurentii, Matth., 218.
Laurentz, Eduard 205.
Lauritzen, Anders, Sanger 222.
Lauritzen, Hans, Organist 157.
Lauritzen, Jacob, Sanger 221.
Lauritzen, Jørgen, Instrumentist 128, 216.
Lauritzen, Niels, Sanger 222.
Lauritzen, Poul, Sanger, 125, 222.
Lauritzen, Rasmus, Sanger 89, 217.
Laursen, Christen 47, 205.
Lebzelter, Fr. 106 f., 194 ff.
Leeser, Eckerling 80, 207.
Lehmann, Hans 205.
Leicher, Hans 202.
Lemmerkow, Jørgen 204.
Leoni, Leone 42 f., 126.
Leonora Christina, Chr. IV's Datter 82, 126, 174, 176.
Leverentz, Alexander 103, 125, 135, 164, 179, 215.
Lindow, Poul 203.
Lindved, Chr. L. 89.
Lorenz, Albrecht, Instrumentist 10, 41, 161, 162, 210.
Lorentz, Hans, fra Koburg 204.
Lorentz, Jacob, Trompeter 206.
Lorentz, Johan, Orgelbygger 57, 77 f., 102, 158, 179.
Lorentz, Johan (Jørgen), Organist 120 f.
Lorentzøn, Carl, Trompeter 206.
Loringhoff, Eitel Friederich 81, 84, 222.
Lossmandt, Matthias 216.
Lubbecke (Lyebeck), Henrich 7, 28, 29, 33, 48, 57, 142, 160, 203.
Lubbecke, Hieronimus (eller Hermann) 202.
Ludwig, Bartel 208.
Lund 140.
Luth 5, 6, 14, 21, 29, 37, 40, 72, 100, 110, 111, 156, 174 f.
Lübeck 6, 70, 78, 184, 185.
Lyttich (Lütke), Jørgen 30, 205.
Lønninger 3, 16, 22, 26, 36, 38, 39, 46, 83, 85, 124, 127.
Løsch, Michael 94, 125, 222.

Maas, Nicolai 73 f.
Madrigal 4, 24, 26, 41 ff., 59 f., 113, 115, 126, 171.
Madsen, Hans 220.
Magdalena Sibylla, Prinsesse 101, 102, 160, 181, 184.
Magnus, Olaus 19.
Malthen, Johannes Hermanni 218.
Mander van, Carl 108.

Digitized by Google

Marcher, Matthias 24, 30, 211.
Marenzio, Luca 56.
Mariagger, Johannes 217.
Marteranus, Marcus 221.
Martzan, Melchior 131, 144, 182.
Massak, Hans 2, 217.
Matzen, Mogens, Superintendent 89.
Mauritii, Petrus 217.
Maxi, Magnus 81, 84, 162, 215.
Mechell, Gregorius 94, 157, 215.
Meier, Felix 26, 220.
Meier, Morten 142.
Meincke, Johannes 120, 162, 176, 213.
Meinert, Johan 26, 27, 219.
Melchior, Johan 158.
Merlis, Jacobus 39 f., 212.
Mersenne, Marin 104, 146.
Messe 4, 13 Not., 60.
Meursius, Johannes, den ældre 148.
Meursius, Johannes, den yngre 148.
Michelsen, Gotfrid 199.
Michelsen, Lauritz 158.
Michelsen, Morten 199.
Mikkelsdatter, Annike 98.
Mikkelsen, Hans 165.
Monodi 25, 113, 116, 184 Not.
Monteverdi, Claudio 42, 46.
Mors, Antonius 173.
Mortensen, Anders 30, 32, 203.
Mortensen Kolding, Niels. Se Kolding.
Morum, Hans 28, 205.
Motet 4, 13, 60 f., 126.
Mott, Friederich 28, 47, 161, 203.
Mucheln van, Michel 202.
«Musikantstol» 57.
Münter, Zacharias 160, 207.
Møller (Meideborch), Albret, Trompeter 202.
Møller, Asmus, dito 205.
Møller, Gregers, dito 204.
Møller (Koch), Hans, Instrumentist 83, 212.
Møller, Hendrich 199.
Møller, Jochim, Trompeter 28, 160, 161, 202.
Nederlandene 4, 9, 19, 25, **26**, **27**, **43**, 70.
Neimas, Chr. 103.
Nicolai, Christianus 218.
Nicolai, Johannes 127, 177, 216.
Nicolai, Severinus 218.
Nicolai Kirke i Kbhvn. 92, 120 f.
Nielsen, Hans (Giov. Fonteio) 35, 36, 37, 38 f., 40, 45 f., 48, **71** f., 191, 212.
Nielsen (Jensen), Niels 221.
Ninniche, Johannes 94, 223.
Norborg, Hans 207.
Norcome, Daniel 23 f., 27, 211.
Nürnberg 12.

Ogier, Charles 101 Not., 103 Not., 109 f., **119** ff.
Oldenburg 139.
Olufsen, Didrik, Sanger, 58, 222.
Olufsen, Jens, Sanger 221.
Olufsen, Mogens, Sangerdreng 58.
Olufsen, Svend, «Violmager» 157.
Opera-Stil 107, 109, 112 f., 116.
Opitz, Martin 109, 118.
Oralii, Carolus 24, 211.
Organist 4, 16, 30, 39, 41, 57, 81, 94, 95, 120, 127, 128, 157, 175, 177.
Orgel 13, 57, 62, **73** ff., 108, 110, 120, 140.
Ornitoparchus 21.
Orologio, Alessandro 169.
Ostindiske Kompagni 139.
Otte, Stadtz 74.
Otto, Martinus 38, 51, 221.
Ovesen, Andreas. Se Aagesen.

Paganinus, Paulus 163, 220.
Pape, Hans 205.
Papius, Andreas 148.
Paræus, David 72, 191.
Pas de, Simon 103, 108.
Pauffler, Jonas 94, 114, 179, 222.
Pauker. Se «Trommer».

Digitized by Google

Pauli, Johannes 53, 213.
Pechell af Oddevald 143.
Pedersen, Hans, Instrumentist 125, 215.
Petersen, Hendrich, Instrumentist 135, 216.
Pedersen, Lauritz, Sanger 16, 219.
Pedersen, Lauritz, Zinkeblæser 50 f., 84, 162, 212.
Pedersøn, Mogens, Vicekapelmester 35, 36, 38, 51, 52, 54, 58, 59, **60** f., 71, 104, 162, 175, 188, 189 f., 200, 211.
Pedersen, Niels, Sanger 221.
Pedersen, Peder, Sanger 219.
Petronius, Johannes 127, 216.
Pickerow (Pickeradt), Adam 10, 18, 52, 84, 94, 119, 157, 164, 210.
Piskator, Andreas 206.
Pisone, Agostino 128, 162, 163, 223.
Plattenslager, Andreas 128, 154, 155, 164, 215, 216.
Plum, Claus 18.
Polen 10, 18, 19. 20, 39, 52, 55 f., 94, 101, 127, 128, 134, 140.
Poscolanus, Jens Jensen 220.
Prag 25, 26, 178.
Price, John 103, 104, 179, 215.
Prætorius (Schult), Abraham 217.
Prætorius, Hieronymus 183.
Prætorius, Jacob 168, 181.
Prætorius, Michael 7, 20, 75, 138, 145 Not., 146, 173.
Psalmer 13, 60 f., 65, 66, 96, 109, 137, 182.

Raadtke, Joh. 175.
Rantzau, Breide 167.
Rantzau, Chr. 124.
Rasch, Jørgen 53, 84, 139 f., 162, 179, 213.
Rasmussen, Rasmus 58.
Ratenov, Jørgen 30.
Ratti, Vincenzo 126.
Ravetta, Giov. 126.
Ravn, Hans Mikkelsen. Se «Corvinus».
Ravn, Mads, Instrumentistlærling 58.
Rehbuk, Caspar 201.
Reinecke, Hans 160, 206.
Reppis, Baltzer 180.
Resen, Hans Povelsøn d. æ. 58, 149.
Reventlow, Ditlev 107.
Ribe 121, 150, 153 Not., 154.
Richter, David 28, 33, 159, 204.
Richter, Poul 204.
Riemann (Ridemandt), Franz 30, 32, 161, 202.
Riisbroch, Johan 216.
Rode, Eiler 208.
Rogge, Ulrich 30, 31, 92 Not.
Rosenborg 99, 102 Not., 121 f., 126, 155, 158, 161.
Roskilde 65, 72, 90, 92, 96 f., 136, 150, 162.
Ross, Hans 208.
Rowe, Walter 125.
Rugemann, Wolfgang 98.
Rusland 29—32.
Rust (Roust), Gert 201, 209.
Ryggemand, Claus Hansen 220.
Rytter, Wilhelm 202.

Sachariæ, Chr. 218.
Sack, Christopher 53, 213.
Salem v., (Sahligen), Martin 30.
Salinas de, Franciscus 146.
Saltykoff, Michael Glebowitz 31.
Sandon (Sandom), Henrik 24.
Sandt, Augustinus 90, 98, 218.
Sangerdrenge 9, 10, 14, 17, 23, 33, 48, 50 Not., 53, 54, 58, 71, 84, 88, 95, 100, 128, 134, 135, 163, 164.
Sangerkorpset 1 ff., 4, 11, 13 ff., 19, 24—26, 39, 48, 52 f., 70, 84, 103, 159, 162, 192 f.
Sangværk. Se «Klokkespil».
Schantzenbach, Salomon 10, 35, 162, 210.
Schanus, Andr. 218.
Schanus, Nicolaus Petri 218.
Schauenburg, Greven af 55, 70.

Digitized by Google

Scheibel, Ferdinand 52, 213.
Scheibel, Pancratius 53, 213.
Scheidemann, David 183.
Schepfer, Konrad 30.
Schierhorn, Kai 207.
Schild, Melchior 81 ff., 191 f., 215.
Schipmann, Eberhard 53, 84, 153, 155, 162, 213.
Schmersael, Hans 210.
Schmidt, Otto. Se Smidt.
Schmidt, Bartholomæus 207.
Schmidt, Nicolaus 222.
Schop, Johan 53, 168, 213.
Schott, David 142.
Schreiber, Melchior 15, 28, 160, 201.
Schrøder, Johannes 91.
Schrøder, Jørgen 220.
Schrøder, Lorenz 118, 121, 131 f., 158.
Schuler, Christopher 121, 128 f., 158, 177, 216.
Schuler, Urban 206.
Schultz, Jochim 128, 216.
Schultz, Matthias 135, 208.
Schwenck, Christoffer 199.
Schütz, Heinrich 102, 103, 104 ff., 112, 115, 123 f., 128 ff., 134, 159, 181, 194 ff., 223.
Schøler, Hans 204.
Sebastian, Heinrich 207.
Seefeldt, Thomas 162, 209.
Seehusen, Hans 206.
Sehested, Hannibal 126.
Sehested, Karen 176.
Sidelmann, Israel 128, 216.
Sidow, Georg 128, 223.
Simonsen, Christen 207.
Simonsen, Dirich 220.
Simonsen, Jacob 208.
Simpson, Thomas 69 f., 214.
Sinclar, Andres 199.
Sistinus, T. Se Aagesen.
Skibstrompetere 24, 80, 160.
Skolemester, Sangerdrengenes 10, 53, 54, 71, 88, 91.
Skomager, Hans Rasmussen 164.
Skott, Darby 69, 84, 214.
Skoubo, Georgius 219.
Skrydtzmeier, Johan 3, 161, 162, 199 Not., 209.
Skuespil 115 ff.
Skvin, Valentin 4, 209.
Skytte, Johan 56, 168.
Slagelse 91, 144.
Smidt, Otto 53, 58, 213.
Soell, Bernhard 204.
Sophie, Enkedronning 13 Not., 28, 85.
Sorø Akademi 10, 112, 115, 133, 138, 139, 147, 150, 164, 175, 184.
Spaccini, Giambattista 172.
Spalttholtz, Johan 210.
Sprenger, Matthias 206.
Springsfeldt, Friederich Wilhelm 203.
Stadsmusikanter 153 f., 160.
Stanley, Johan 68, 214.
Stegemann, Peder 202.
Steiger, Hans 205.
Stein, Johannes 102, 215.
Steinbrecher, Abraham 207.
Stephanius, Johannes, den ældre 147 f., 198.
Stephanius, Johannes, den yngre 149.
Stirm, Jens 8, 217.
Stirm, Niels Nielsøn 88 f., 134, 222.
Stockmann, Bartholomæus 217.
Stolle, Phillip 180, 181, 185.
Stub, Peter 183.
Stärcke, Christian 206.
Stärcke (Starck), Erhard 58, 69, 80, 108, 141 ff., 160, 161, 205.
Stärcke (Starck), Peter, den ældre 160, 161, 201.
Stärcke (Starck), Peter, den yngre 30, 205.
Støcken von, David 207.
Støffken, Didrik 214.
Suenonis, Nicolaus 217.
Svarm, Baltzer 202.

Digitized by Google

Sørensen, Anders 221.
Sørensen, Dines 134, 222.

Taarnblæsere («Husmænd») 48, 52, 153 ff.
Taigler, Elias 155.
Theophilus, Olaus 151.
Theorbe, stor Basluth 102, 141.
Thide, Andreas 4, 16, 51, 161, 162, 164, 175, 209.
Thide, Hans 207.
Thielsen, David 219.
Thim, Reinholdt 99.
Thomesen, Christen, Kansler 146.
Thomesen, Johan 199.
Thomsen, Christian, Trompeter 206.
Thomsen, Hans, Trompeter 204.
Thomsen, Jørgen, Sanger 220.
Thomsen, Magnus, Trompeter 7, 28, 29, 33, 48 f., 160, 203.
Thorlakssyne, Gudbrand 66.
Thorn 18, 19, 20, 52, 187.
Thura, Lauritz Pedersen 137, 181 ff.
Tilly, General 80.
Timannus, Johannes 217.
Tollius (Tholius), Johannes 26, 220.
Trehou, Gregorius 9, 25, 48, 96, 161, 162, 218.
Trommer (og Pauker) 6, 7, 11, 12 ff., 16, 24, 81, 102, 126, 156, 157.
Trompeterkorpset 1 ff., 6 ff., 11, 13 ff., 15, 24, 30, 32, 33, 39, 48, 55, 67, 79 f., 102, 103, 110, 134, 159 f.
«Trompeterstol» 102, 126.
Trondhjem 54.
Truidsen, Erland 90, 219.
Tvilling, Søren Hansen 54, 84, 85 ff., 91, 221.
Tyskland 9, 10, 11, 18, 19, 21, 26, 45, 76, 104.
Tønder, Niels Hansen 222.

Ulfeldt, Ebbe 126.
Ulfeldt, Corfitz 126.
Ulich, Michael 102, 141, 215.
Ulrik, Hertug (Chr. IV' Broder) 28, 57.
Ulrik, Hertug (Chr. IV' Søn) 174.
Underkapelmester. Se «Vicekapelmester».
Uniform 13, 103.
Universitet, Kbhvns 147, 150 f.
Utech, Simon 58.
Utrecht, Johannes 176 Not.
Utrecht, Jørgen 175 Not.
Utrecht, Michel 175, 214.

Valdemar Christian, Greve 31 f., 174.
Vartov Hospital 80.
Vastenberg, Johan 209.
Vecchi, Orazio 96, 170 ff., 185.
Venedig 9, 26, 27, 34 f., 36 f., 42, 55, 66, 104, 172.
Veraldi, Giovanni Baptista 53, 68, 214.
Vers, Christopher 80, 206.
Vicekapelmester 39, 53 f., 71 f., 125, 137.
Vind, Iver, Chr. IV' Sekretær 193.
Viola «da gamba» eller «da braccio» 5, 6, 14, 23, 30, 37, 68, 70, 100, 110, 111, 113, 125, 135, 138, 156, 174.
Violin 53, 131.
Violone 135.
Vogel, Hans Herpt 204.
Voigtländer, Gabriel 82, 110 Not., 180, 183 ff.
Volkersen, Jan 98.
Wahl, Gregers 101.
Walckendorff, Christopher 188, 199.
Waldkirch, Henrich 41, 59, 60, 65, 191.
Walter, Lorenz 212.
Warrien, Thomas 209.
Weckmann, Matthias 180 f., 185.
Weidekindt, Nicolaus 212.
Weier, Martin 29, 205.
Weisell, Matthias 94, 157, 215.
Werner, Friederich 180, 181.
Weszlech, Simon 41.
Widemann, Martin 16, 219.

Digitized by Google

Widling, Simon 102.
Wieck, Christian 207.
Wieganndt, Veit 210.
Wildener, Sebastian 222.
Wilhelm, Hans 207.
Witzleben, Georg 139.
Wolff, Jørgen 79.
Wormser, Carl 53, 81, 221.
Wulff, Jacob 202.
Würrich, Hans 206.

Zackow, Baltzer 179, 180, 185, 206.
Zangius, Nicolaus 21, 169 f.
Zarlino 145, 146.
Zellner (Sellner), Daniel 51, 84, 134, 138 f., 161, 162, 163, 212.
Zetzinsky, Christopher 20 ff., 33, 51, 211.
Zimmermann, Andreas 52, 213.
Zinke (Instrument) 14, 20 f., 30, 100, 140, 156.
Zoëga, Joachim 179, 185.

Ørn, Chr. Jacobi 138.
Ørn, Jacob 38, 51, 72, 84, 108, 125, 126, 128, **136** ff., 162, 163, 182, 221.
Øxler, Michael 201.

Trykfejl.

S. 11,	19. Linie:	23 Trompetere, læs 33 Trompetere.	
—	19. —	61 Mand, læs 71 Mand.	
—	24. —	54 Trompeter, læs 64 Trompetere.	
—	25. —	109 Mand, læs 119 Mand.	
S. 22,	9. —	11/11 1598, læs 18/11 1598.	
S. 38,	27. —	132 Daler, læs 144 Daler.	
—	28. —	144 Daler, læs 154 Daler.	

S. 68—70, Note: Neue, læs Neues.
S. 148, 4. Linie: Diatesseron, læs Diatessaron.

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

Mus 193.9
Musiken ved Christian den Fjerdes h
Loeb Music Library BCR0229
3 2044 041 053 323

Digitized by Google